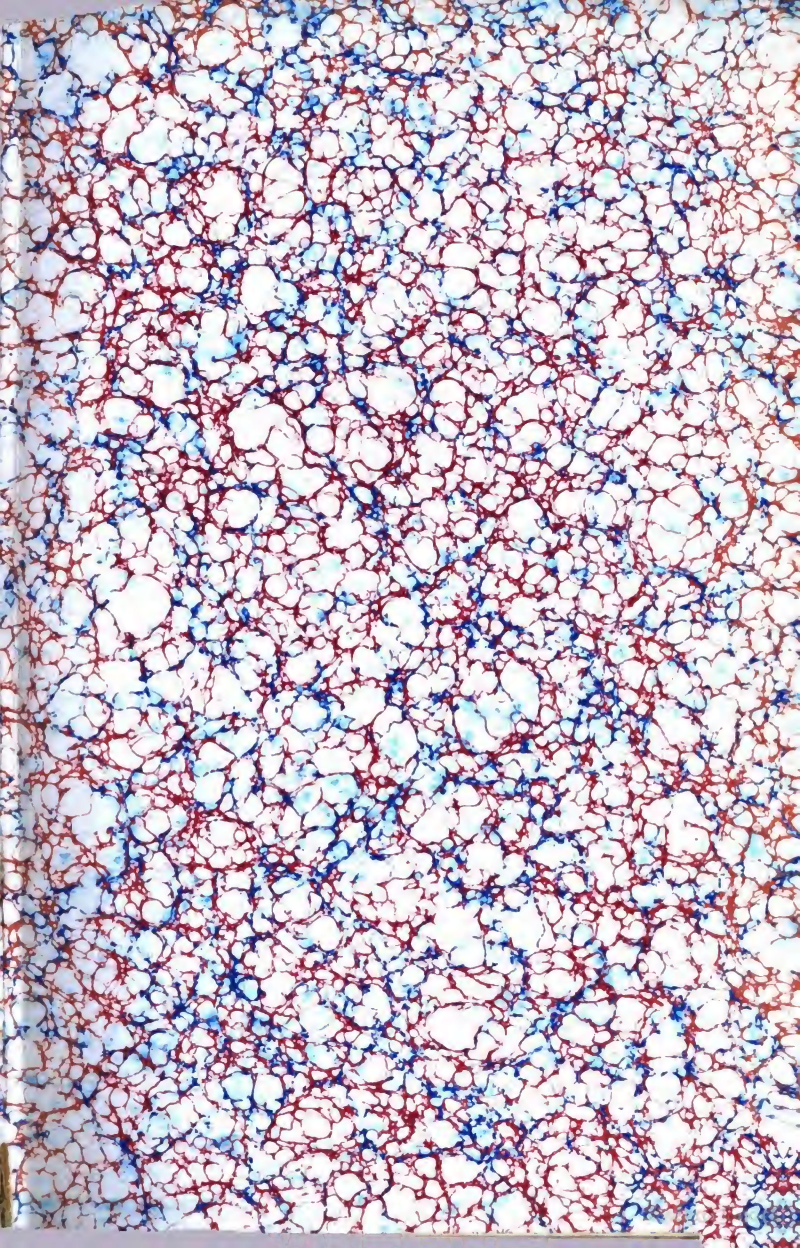

Gedrukt bij Gieben en Dumont, te Utrecht.

AKADEMIELEVEN

VAN

ornelius

C. PRUYS VAN DER HOEVEN.

UTRECHT, C. VAN DER POST Jr. | AMSTERDAM, C. G. VAN DER POST.

1866

Bayerische
Staatsbibliothek
München

AAN

MIJNE VRIENDEN EN STUDIEMAKKERS

VAN VROEGER EN LATER TIJD.

Aan U, mijn waarde Vrienden en medestudenten! wenschte ik mijn Akademieleven optedragen; want aan U was het toegewijd. Zijn er velen, wier gemis wij betreuren, ook dat van onzen onvergetelijken Schrant, die nog geen twee jaren voor de Akademie

werkzaam mogt zijn, maar in dien korten tijd toonde wat wij van hem hadden kunnen verwachten, wij willen ons aansluiten en met gesloten gelederen moedig stand houden, totdat ook wij worden neêrgeveld.

Ontvangt met deze bladen een welkomstgroet van nabij of uit de verte van een oud Akademiemakker, die in de dienst grijs geworden, zijn trouwe kameraden de hand toereikt en hun weldra, wie weet hoe spoedig, het laatst vaarwel zal toeroepen.

INHOUD.

INLEIDING.

INLEIDING.

Het was een schoone, een benijdenswaardige, een onvergetelijke tijd, de tijd van het Akademieleven.

VAN DER PALM.

Akademieleven beteekent in den gewonen zin het leven dat men als student aan de Akademie geniet. Het maakt een klein gedeelte uit van ons menschenleven. Men zou het gemiddeld op vijf jaren kunnen stellen: een tiende gedeelte van de vijftig jaren, waarop een mensch, wien het aan de levensgemakken niet ontbreekt en die aan overdaad zich niet schuldig maakt, rekenen mag. De student leeft dus kort en als hij meer dan zes jaren geleefd heeft, wordt hij als oud-student aangezien, die zijn tijd heeft gehad en verpligt is voor het nieuw geslacht plaats te maken. Zoo wisselt de Akademische bevolking gedurig af. De oude vertrekken, jongen komen aan en na een vijftigtal jaren zou men de oude Akademiestad niet meer herkennen. Intusschen, de oud-studenten kunnen haar niet vergeten. Van vijf tot vijf jaren viert de Akademie haar lustrum. Dan komen de oudjes weder en worden door het jonger ge-

slacht plegtstatig ingehaald en herinneren zich aan den vrolijken feestdisch de dagen van voorheen. Het was op den 28sten Julij 1828 dat zulk een herinneringsfeest gevierd werd, niet binnen Leidens muren, maar in de Residentie. Acht en dertig jaren waren verloopen sints de jongste der feestgenooten zich in de rol der Leidsche Hoogeschool hadden doen inschrijven. De Koning zelf was als oud-student tegenwoordig en onze van der Palm, wien een halve eeuw heugde, hield de redevoering. Zij konden dus van ondervinding spreken. De gelijkheid die onder hen plaats had toen zij als Akademieburgers tot één ligchaam behoorden, was verdwenen. Ieder had zijne verschillende lotsbedeeling. Allen waren voorbestemd geweest voor den moeijelijken levensstrijd die hen wachtte in de dagen der omwenteling en van de Fransche overheersching. Die dagen waren voor Nederland voorbijgegaan, het nationaal geluk was herboren en onder een wijs en gematigd bestuur mogt de natie gerust haar toekomst te gemoet gaan.

En waarom was nu die tijd van het Akademieleven zoo schoon en benijdenswaardig en onvergetelijk?

Waarom? U vraag ik het, oud-studenten, voor wie het leven geen spel maar ernst was. Verbeeldt u uwe tijdgenooten, niet bij tien-, maar bij honderdtallen, gelijk in jaren, uit alle oorden en gewesten als in een nieuw Vaderland, allen met hetzelfde doel aanwezig, in een ongedwongen verkeer, waar het geoorloofd was te denken wat men wil en te zeggen wat men denkt, in het genot eener onbeperkte vrijheid, waarbij zij, die den goeden weg betraden, het zichzelven mogten toefluisteren: Gij hebt uit vrije keus uw pligt betracht. Wie onzer, zegt de Redenaar, zou den naam van student voor eenigen anderen naam hebben willen ruilen? Wij wandelden als in den vollen gloed des lichts.

Oefening des verstands, verrijking van den geest, indringen in de geheimen der natuur, in het goddelijke der openbaring, in het heiligdom der wetten, in de schuilhoeken der menschelijke ziel; de wijzen der oudheid in hunne onnavolgbare schriften te hooren spreken, de ontdekkingen der later eeuwen na te vorschen, en dat alles om, met dien voorraad toegerust, éénmaal de toevlugt der lijdenden, het heil der hulpbehoevenden, gidsen en voorgangers op den weg van pligt en deugd, en de roem des Vaderlands te wezen!

Ik weet, voegt de redenaar er bij, ik teeken hier het ideaal eens echten Akademieburgers; maar wie onzer, wie die zich nog in den ouderdom met geestdrift dat Akademieleven wil te binnen brengen, heeft niet, naar de mate zijner gaven, dat ideaal zich voorgehouden? En mag dan daarbij de jeugdige boezem niet van edelen hoogmoed gloeijen en een vuur daarin ontbranden, waarvan de laatste spranken de stramme borst des grijsaards nog verwarmen kunnen?

En nu gaat hij verder en vermeldt den vrolijken kout van den student met zijne makkers aan den gezelligen haard, en hoe ieder Akademiejaar belangrijker wordt voor hunnen geest, hoe de kring telkens kleiner wierd en hoe zij zelven eindelijk aan de overblijvenden het vaarwel moesten toeroepen.

Wij denken aan dat alles, zoo besluit hij en nog zeggen wij uit voller harte: ja, het was een schoone, een benijdenswaardige, een onvergetelijke tijd, de tijd van ons Akademieleven!

In mijne verbeelding stel ik mij voor andermaal zulk een Reuniefeest van andere vijftig jaren, te vieren, van 1812 tot 1862, en spreek tot mijne geliefde studiemakkers,

oud en jong, van den schoonen, den onvergetelijken tijd van ons Akademieleven, en herinner hen en mijzelven de dagen van voorheen en vraag mijzelven en hun rekenschap af van het gebruik der ons toevertrouwde talenten.

Onze 19e Eeuw vordert gebiedend de vroegere panegyrische beschouwing van het Akademieleven tegen eene kritische beschouwing in te wisselen. En zoo vragen wij dan: wat was de Akademie voor ons? Wat waren wij voor de Akademie? Het Akademieleven is, als ieder ander, eene veranderlijke grootheid, die nader bepaald dient te worden. Als wij er van spreken, denken wij gewoonlijk aan ons Akademieleven: dat is aan een tijdvak van gemiddeld vijf jaren. Voor mij begon dat tijdvak in 1812 en eindigde in 1816.

Echter mijne eerste indrukken van het Akademieleven ontving ik veel vroeger en wel op de kostschool te Noordwijk.

Op een uur afstand van Leiden zagen wij op onze wekelijksche wandelingen nu en dan de hooge kerken van de torenlooze stad. Een enkele maal wierd de stilte van de plaats verstoord door een inval van Leidens Akademieburgers, die, voor de herberg gezeten of in de kerk gedrongen, door hun rumoer of het klappen met de zweep, mij den indruk gaven van een troep verkleede barbaren, die ons vreedzaam dorp waren binnengestormd. In dezelfde straat, maar op een kleinen afstand, was een kostschool van jonge jufvrouwen, die ons toescheen eene versterkte vesting te zijn, waarvan wij geregeld des Zondags in de kerk, en nu en dan, door een gelukkig toeval, op de wandeling de bewoneressen te zien kregen. Dáár vooral, op die jufvrouwenschool in de voorstraat, schenen die invallen een panischen schrik te veroorzaken, meer evenwel, gelijk ik vermoed, bij de regerende magt, dan bij de be-

vallige bevolking. Weinig dacht ik toen, dat ik eenmaal onder die barbaren zou verkeeren.

Nu en dan hadden wij de gelegenheid, de jonge schoonen meer van nabij te aanschouwen. Het was als de beide magten het goedvonden de jongeheeren en jongejufvrouwen op eene danspartij te noodigen, die door ons met een onbeschrijfelijk genot dagen lang werd verwacht. Dan werden er fraaije danskaartjes voor de jonge dames geteekend en droomden wij dag en nacht van de bekoorlijke élèves, wier partner wij wenschten te zijn.

Ach! waarom moest de langgewenschte avond te dikwijls die schoone beelden verstoren en òf ons minder geluk bij de dames òf de ontijdige tusschenkomst harer vrouwelijke mentors ons die zoete droomen verbitteren.

Naderhand heb ik meermalen de stijfheid onzer manieren verwenscht, die den omgang tusschen de beide seksen reeds van de kindschheid af verhinderen, en mij vooral onaangenaam waren, die het voorregt van geliefde zusters te bezitten, ontberen moest.

Op nieuw dacht ik er aan, nu onlangs, toen ik een boek in handen kreeg, dat mij voorkwam met onmiskenbaar talent geschreven te zijn. Gij zult het kennen. Ik bedoel: Paris en Amérique, een welkom geschenk aan de oude wereld met haar vooroordeelen, vervelende staatsie en verjaarde costumes.

Hier moet ik u, mijn waarde Lezers en Vrienden! verzoeken, een wijl het boek neêr te leggen, terwijl mijne koffers gepakt worden en ik mij gereed maak om met een dankbaar en vrolijk hart Noordwijk en de kostschool met hare houten banken en loode vensterramen te verlaten, en naar de levendige Maasstad en het ouderlijk huis terug te keeren.

DE ERASMIAANSCHE SCHOOL.

Verborum vetus interit aetas.

Toen ik van de kostschool (die voor mij niet veel meer geweest was dan eene vierjarige ballingschap uit het ouderlijk huis) toen ik van de kostschool wedergekeerd, de Latijnsche school mijner vaderstad bezocht, gevoelde ik mij in eene vreemde wereld overgebragt. De praeceptor van het eerste school was van top tot teen kamergeleerde, verbleekt op de boeken en scheef door het letterblokken. Zijne oogen schenen het daglicht te schuwen, zijn schichtige gang gaf te kennen, dat hij op straat zich naauwelijks veilig waande en vreesde bespot te worden. Voor omgang met knapen was hij bepaald ongeschikt en zijne schoolvosserij was in aanhoudenden strijd met den baldadigen moedwil zijner leerlingen.

Later heb ik menigmaal zijn lot beklaagd, vooral sedert ik erkennen moest, dat hij de eerste mijner leermeesters was, van wien ik grondig onderwijs ontvangen had. Ofschoon van het geslacht der doctores umbratici, was hij evenwel geen pedant in den gewonen zin van het woord. De type waartoe hij behoorde, sterft langzamerhand uit, terwijl de familie der pedanten nog altijd welig bloeit, zelfs onder het opkomend geslacht.

Wat mij in dezen man bijzonder trof, het was zijne bezorgdheid om ons de regeltjes van Vossius (gelijk hij die noemde) in te prenten en de moeite die hij zich gaf om ons op onze fouten in onze thema's opmerkzaam te maken. Dan werd ons door het uitsteken der vingers het aantal fouten of halve fouten aangewezen, die wij moesten trachten te vinden in onze thema's, voor dat de fouten

wierden aangeteekend, wier aantal over de eerste prijzen beslissen moest. Jammer dat zijn geduld en zijne welwillendheid nooit door ons werden op prijs gesteld, en zelfs sommigen zijne goede trouw, hoewel geheel te onregt, verdachten.

Waren de prijzen, na het afgeloopen examen, bepaald en de gratiarum actiones, d. i. de dichterlijke uitboezemingen onzer erkentenis aan HH. Curatoren in de taal der geleerden, voor ieder onzer vervaardigd of uitgekipt, met wat volharding onderwees hij ons dan in de kunst van declameren en in de mimiek, die evenwel door zijne plastische voorstelling onzen spotlust opwekten.

Wat die oude Grieken en Romeinen van onze school van Minerva zouden gezegd hebben, was niet moeijelijk te gissen, maar dat vele Hooggeleerde Heeren, door zich in Grieken en Romeinen, invita Minerva, te willen metamorphoseren, mij later aan mijnen eersten praeceptor herinnerden, mag ik niet ontveinzen.

De beide volgende praeceptoren, of liever de tweede praeceptor en de conrector waren voor hun post weinig berekend, en zoo ik niet de gronden der taal op de eerste school geleerd had, ik zou van mijn latijn weinig of niets onthouden hebben. Hunne onbekwaamheid bleef ons dan ook niet lang verborgen en hunne straffen en kastijdingen wekten daarom te meer onzen moedwil en wrevel op.

Doorgaans zijn die ligchaamsstraffen een blijk, dat de opvoeder of onderwijzer ten einde raad is, en op jongens of knapen van onzen leeftijd konden zij alleen strekken om ons tot tegenweer aan te sporen, gelijk dan ook niet zelden een strijd ontstond tusschen den meester en de scholieren, die niet altijd van de nederlaag der laatsten gevolgd werd. En al bleef ook de overwinning aan den

eersten, zoo had zij slechts de overtuiging van het regt van den sterksten gaande gemaakt, doch geenszins die van de wijsheid, nuttigheid of noodzakelijkheid van de straf. Zulke proeven zijn gevaarlijk, vooral op die karakters die wilskracht bezitten en gevoel van regt en onregt.

Gelijk het onderwijs bij den eersten praeceptor elementair was en schoolsch, zoo was dat bij den rector professoraal en vrij. Deze, een groot kenner der latijnsche poëzij en zelf latijnsch poëet zijnde, poogde zijne leerlingen liefde voor zijn vak in te boezemen, hetgeen hem slechts bij enkelen gelukken mogt. Mij stelde hij in de gelegenheid om mijne geestverwanten te ontdekken. Reeds toen kreeg ik een voorgevoel van studiën, die mij later, en nu nog in mijn ouderdom, het meest boeiden, en begon mijn anthropologisch onderzoek dat ik mijn geheele leven door, eerst minder, daarna meer bewust, heb voortgezet. De studie der oude letteren, de studie der historie, de studie der philosophie, de studie der medicijnen, allen vereenigden zich in dat groote middenpunt: de mensch; en wat mij onophoudelijk bezig hield, het was dat groote levensdrama der menschheid, dat zich voor mijn oog ontrolde.

Het rectoraal onderwijs was dus reeds een begin van Hooger Onderwijs, gelijk ik dat later aan de Akademie zou leeren waardeeren.

De rector bezat een talent, dat aan weinigen geschonken is, het talent namelijk van den natuurlijken aanleg zijner leerlingen uit te vorschen en te ontwikkelen. Voor hen, die met mij het voorregt genoten van zijn privaat onderrigt, stond zijne rijke bibliotheek open en de boeken die ik van hem ter leen kreeg, waarvan ik mij Rob. Wood, on original genius of Homer, Shakespeare, Spittler en de Engelsche historici herinner, openden voor mij eene we-

reld, die ik met verrukking binnentrad en waarin ik iederen dag nieuwe bekoorlijkheden ontdekte. Dit was het begin eener historische methode van studie, welke ik daarna steeds ben getrouw gebleven en aan welke ik het te danken had, dat ik bewaard bleef voor eenzijdigheid en stelselzucht, die zoo hinderlijk zijn bij het onderzoek der waarheid. Nu begrijp ik het, waarom Socrates' wijsgeerte en Hippocrates' geneeskunst mij bijzonder aantrokken, waarom evenmin louter litterarische en historische, als louter physische en chymische studiën mij bekoorden, waarom niet de kosmos, maar de anthropos het hoofddoel werd mijner wetenschap, waarom boven andere studievakken dat der geneeskunde mij behaagde en waarom ik eindelijk het leven meer leerde beschouwen als paideia, als opvoeding van den mensch en het menschdom, waaraan in de eerste plaats Hooger Onderwijs behoorde te worden dienstbaar gemaakt.

Voor mij derhalve was de Erasmiaansche school opleiding voor de Hoogeschool. Het waren de kleine mysteriën, die mij voor de groote mysteriën zouden vormen, en zoo ik voor de Akademie van Leiden iets heb mogen zijn, ik had dit aan de Erasmiaansche School te Rotterdam en aan haren rector inzonderheid te danken.

DE GROEN.

Meminisse juvabit.

Terwijl ik mij neërzette om mijne herinneringen van het Akademieleven op te schrijven, dacht ik aan de menigte hoofdstukken of hoofdstukjes, en aan hunne logische schikking en opvolging. Ik verbeeldde mij het menu te moeten maken van een deftig diner, en ik moet zeggen, toen ik aan dien zuren arbeid dacht, had ik bijkans de zaak op-

gegeven; maar ik vatte weer moed, toen mij te binnen schoot, dat de menu-tafels zelden de vrolijkste zijn, dat eene kleinere of grootere verwarring dikwijls de algemeene vreugde vermeerdert, en dat de opregte vrienden gaarne het familiaire voor lief nemen en zelfs liefst à la fortune du pot de dagelijksche portie gebruiken (iets wat, onder ons gezegd, den gastheer veel zorg bespaart).

Laat eens zien, waar waren we gebleven? Wel, wij spraken over Hooger Onderwijs en moeten dit punt vooral ab ovo usque ad mala, d. i. van de soep tot het desert, afdoen of wel beginnen met den berg van rijstenbrij, die den ingang van luilekkerland verspert.

DE GROEN (*vervolg*).

Gij pessimist! gaan wij voor- of achteruit? Gun mij nu eens voor een oogenblik het woord.

Wij gaan vooruit, man, en ik zal het u bewijzen.

Toen ik in 1812, nu juist vijftig jaren geleden, te Leiden kwam, gevoelde ik mij zeer unheimisch. Ik had mijn kast betrokken en kon mij daar niet veel bewegen. Ik besloot dus even een luchtje te scheppen en sloop van den hoek van de Pieterskerkgracht naar den hoek van de Papengracht (nu Papenstraat). Daar zag ik een paar jongelui. Zou ik teruggaan? — Zou ik voorbij trekken? Een bedelaar vraagt hen om een aalmoes en op eens knalt het mij in de ooren: vraag het dien groen!

Gij, die de illusies van het studentenleven benijdt, weet gij wat een groen is? Een nul in het cijfer, een paria, een ploert, nog erger dan een ploert: een cendrillon masculini generis. Dat alles was hij nog in 1812, onder Napoleon premier en onder de fransche policie. En waar zijn nu die groenen van den ouden dag? Ja, de nieuwe-

ling moet een inauguratie doorstaan, maar wat is dat bij die heerendiensten, bij dat groenloopen, bij die vernederingen, laagheden en bespotting zonder einde? Bij dat vertalen van het Boek der Wijsheid in ciceroniaansch latijn? Wat de maaltijd met libertas libendi, zonder dat gij het verbum behoeft te conjugeren, bij die zwijnenboel, waarvan ik toen getuige moest zijn?

dixi.

Nog één woord. Zijt gij op de contrapartij geweest?
Neen.

DE PROPAEDEUTICUS.

Cur nescire pudens prave quam discure, malo.

De collegies zijn begonnen. De series versiert den nog ledigen wand van de studentenkast. Vol heilbegeerte naar kennis en wetenschap, trekt de propaedeuticus naar het collegie van achten. Hij is er ad punctum horae. Het lijkt een Poolschen Rijksdag. Een kwartier uur later treedt de professor op. De man spreekt latijn. De novitius herinnert zich onwillekeurig de legende van den toren van Babel en van het eerste pinksterfeest te Jeruzalem. De oudstudenten zijn opgetogen. Aller geestdrift is ontvlamd. Het is als een electriek vuur dat de rijen doorstroomt. Op hem stuit het af. Moedeloos gaat hij naar huis en eensklaps jaagt hem een koude rilling door het lijf. Hij denkt aan het examen en zucht: hoe kom ik er nog door!

DE PROPAEDEUTICUS (*vervolg*).

In mijn tijd wierden de propaedeutische lessen, gedeeltelijk althans, door de professoren in de medicijnen gegeven. Dit had wel iets voor. De docent der natuurkundige wetenschappen dient wel bekend te zijn met de behoeften

der medici. Immers hij mag niet vergen dat dezen zich in de geheele studie verdiepen. Er behoort dus verschil te zijn in de keus der onderwerpen.

Wij hoorden of zagen de mathesis bij den ouden Fas op de lange brug, en de physica bij Prof. Speijert van der Eijk in de Nonnensteeg.

Het laatste was eene physique amusante, waarvan ik mij niet veel meer herinner dan de beschouwing van het mannetje van de vlo, door het zonnemicroscoop, en het opstijgen van een luchtballon in den hortus academicus.

De chymie van Brugmans was die van Lavoisier en Fourcroy. Zijne botanie hoofdzakelijk verklaring van de philosophia botanica van Linnaeus.

Met genoegen herdenk ik zijne lessen over natuurlijke historie en geologie. Zij waren druk bezocht en boeijend, want alles vereenigde zich in dien man, om hem tot orator te vormen, maar mijne bestemming als aanstaand medicus heeft hij mij niet leeren kennen. En hoe zou hij dit, voordat de moderne chymie en botanie in 't leven waren geroepen, en men het organisch verband had ingezien tusschen de natuurkundige studiën?

Tegenwoordig worden, door onze medici althans, twee jaren voor de propaedeutische oefeningen afgezonderd, en waarlijk dat is niet te veel, als men overweegt, hoe gewigtig zij zijn met betrekking tot de volgende studiën, en let op het verband dat allen vereenigt.

Hetgeen de medicus vooral verlangt, is kennis van de organische physica en organische chymie, d. i. die kennis die hem het organisch leven verklaart.

Daarom moest de physicus en chymicus tevens physioloog zijn of de physioloog physicus en chymicus. En hoeverre wij nog van dat ideaal verwijderd zijn, zullen zij het

eerst en het meest erkennen, die zich met de zware studie der physiologie hebben bezig gehouden. Zou het niet te wenschen zijn, dat onze jonge lieden, reeds vóór hunne komst aan de Akademie, ook voor dit onderwijs behoorlijk waren toegerust, ten einde alzoo de propaedeutische lessen met vrucht te kunnen bijwonen.

Wat baat, bijvoorbeeld, dat percuteren en ausculteren, zoo lang men het enkel empirisch behandelt en niet wetenschappelijk kan verklaren, noch zichzelven begrijpelijk kan maken?

DE PROPAEDEUTICUS. (*Tweede vervolg en slot*).

Vóór dat men aan de Akademie komt, ligt het onbegrensde rijk der kennis voor ons, als een zee met duisternis bedekt. Nu men er is, wacht men verlangend op den morgen. Hier en daar meent men vast land te zien. Eindelijk begint het te lichten. De bergtoppen glinsteren in de hoogte, de dampen en nevelen trekken op. Wij zien drooge plekken en krijgen hoop van aan wal te zullen komen. De eilandjes, die wij in de verte ontdekken, zijn koninkrijkjes, waarvan elk een eigen gebied uitmaakt.

Twee eilandjes liggen niet ver van elkander. Het eene heet Grammatica, het andere Mathesis.

De stroom is niet altijd effen. Somtijds hevig de branding. Er is groot gevaar van op een vreemde klip te verzeilen. Welk van die eilandjes wij het best kennen, valt moeijelijk te zeggen. Wij blijven er te kort om er veel van te weten en zijn blijde als wij te huis zijn, maar wij komen er niet af zonder paspoort en signalement, en dat kost geld en dikwijls veel oponthoud.

Het propaedeutisch examen zou men onder allerlei beelden kunnen voorstellen. Voor allen heeft het iets bijzon-

der tragisch: en toch, het is een purgatorium, een vagevuur, om ons voor den hemel der kennis te louteren en te heiligen. In vroeger dagen was de student aan onophoudelijk sterven en herleven onderworpen. Eerst rups, wierd hij later pop, om als vlinder zijne laatste maar heerlijkste uren te doorleven. Intusschen waren dat allen slechts verschillende phasen of verschijningen van hetzelfde wezen. Wij begrepen dat toen niet, en eerst nu beginnen wij het duidelijker in te zien en te bevatten.

DE KANDIDAAT.

Het Organiek Besluit van 't jaar vijftien veroorlooft den student in de medicijnen zijne propaedeutische studiën met de studie der osteologie te verbinden. Ook wij begonnen al vroeg met het menschelijk geraamte en menschenbeenderen. Zoo werden wij voorbereid voor lijkenstudie, waaraan het gevoel en de reuk zich moeten gewennen, gelijk de soldaat aan het vuur en den kruiddamp. Onze Sandifort, toen nog jong en naijverig op zijn vak, verstond de kunst om ons door leer en voorbeeld aan de anatomie te verbinden. Die met mij zijne technische vaardigheid in het prepareren voor zijne demonstratiën en zijn grondig onderwijs wisten te waardeeren, zullen erkennen veel aan hem verschuldigd te zijn.

Opgevoed in de school van Albinus, was hij, even als deze, aristocraat in den vollen zin van het woord, en gevoelde zich professor Academiae Lugduno-Batavae. Ik zal niet beweren dat hij in onze eeuw paste, maar hij was ook in eene andere geboren, en die zijn onderwijs wilde volgen, kon verzekerd zijn de gronden onzer grammaire te verstaan.

Van physiologie leerden wij weinig, en dat weinige van

Brugmans, maar is deze niet eene wetenschap, nu nog im werden begriffen, en heeft zij nog wel haar propaedeutisch examen afgelegd? Zou zij wel doen, bij hare studiën hare regten op een eigen gebied, ter liefde van het heerschend beginsel van centralisatie af te staan en haar biologisch karakter te verzaken?

De pathologie was interpretatie van Gaubius, met onbepaald geloof en overgave aan het gezag van den gevierden autheur, zonder beperkende kritiek. Later heeft zij hare verwantschap met hare zusterwetenschap erkend; om eenmaal zich met deze aan anthropologie aan te sluiten.

Men kan echter ook de pathologie, in hare betrekking op therapie, als inleiding tot de praktijk beschouwen; en zoo is zij met de haar verwante physiologie de verbindende schakel der theoretische en praktische geneeskunde. Zoo vormen anatomie, physiologie, pathologie en therapie ééne volgreeks van studiën, die evenwel niet alle kundigheden omvatten, welke het examen van kandidaat in de medicijnen vordert. Het vereischt bovendien kennis der geneesmiddelen en van derzelver bereiding, vermeld onder den naam van pharmacie en materies medica.

Twee Hoogleeraren, van elders naar Leiden overgeplaatst, waren met dit onderwijs belast. Ik moet bekennen er weinig nut van getrokken te hebben, omdat ik er weinig gebruik van heb gemaakt. Ik durf niet beweren dat ik er wel aan deed, maar moet tot mijne verontschuldiging bijbrengen, dat die lessen in zulk een barbaarsche taal werden voorgedragen, dat ik mij onwillekeurig de latijnsche themata op de eerste schoolherinnerde en bevreesd werd mijn kleinen voorraad latijn, dien ik aan de Akademie had medegebragt, reddeloos verloren te zien.

Ware het niet te wenschen geweest, dat de Hoogleeraar

in het Hollandsch had mogen doceren? Of dat evenwel een radicaal middel geweest zou zijn, meen ik te moeten betwijfelen, vermits de docent een vreemdeling was, niet alleen op ons grondgebied, maar om een bekenden term te gebruiken, op taalkundig gebied.

Gij weet, ik ben een man van vooruitgang, en al ben ik oud, geen laudator temporis acti: en juist daarom doet het mij leed, te moeten verklaren, dat wij in de pharmacie zijn achteruitgegaan, zóó zelfs, dat het jonge geslacht hare taal schijnt vergeten te hebben, en volstrekt buiten staat is zich in die taal verstaanbaar uit te drukken.

Nu men aan de oude overlevering geen de minste waarde hechtte, heeft men zich meenen te redden door eene revolutie. Men is namelijk begonnen de zaak proefondervindelijk te behandelen, en wel met proeven, eerst op menschen, daarna op dieren. De proeven zijn genomen op gezonde voorwerpen, ten einde de physiologische werkingen der artsenijkrachtige middelen te onderzoeken. En hierbij komt mij Voltaire (gij kent hem, den ongenadigen spotter) voor den geest, die zich niet genoeg kon verwonderen over de vermetelheid onzer kunstbroeders, van op een ligchaam dat zij niet kenden, een ander even onbekend ligchaam te durven aanwenden. Neemt men intusschen die proeven op menschen of wel als betamelijk is op zichzelven, zoo valt het bezwaarlijk de subjective van de objective werking te onderscheiden: neemt men ze op dieren, zoo blijft de subjective gewaarwording weg.

Of men derhalve wel doet, volkomen met de traditie te breken, zou ik voor mij te meer in twijfel trekken, sedert ik ondervonden heb, dat het raadplegen dier vroegere ervaringen bij het toedienen van geneesmiddelen, geenszins zonder nut was, en dat mijn kleine schat van elders opge-

daan, door eigen ondervinding gedurig in waarde was gestegen. Onze materies medica wordt met den tijd telkens kleiner maar reiner en van betere innerlijke gehalte, althans wanneer men met kritische gestrengheid te werk gaat. De gewone slenderpraktijk schrijft jaar in jaar uit recepten voor, waarvan de nietigheid en onwaarde reeds lang bekend moest zijn. De rationele kunstoefenaar daarentegen kan zich van ieder ingredient zijner formules behoorlijk rekenschap geven. Daarom schrijft de eerste veel, de laatste weinig voor. En wat moet men dan denken van die practici, die, ter naauwernood de ziekenkamer binnengetreden zijnde, zich haasten de portefeuille voor den dag te halen om middelen op het papier te zetten, waarvan zij de werkeloosheid of zelfs de schadelijkheid reeds voorlang hadden kunnen weten?

Zoo ergens kritiek te pas komt, het is hier, waar zij zelden of nooit wordt ingeroepen. De tiranny der mode heerscht niet minder oppermagtig over de kleeding der dames, dan over den stijl der medicinale formules, waarop de stempel der moderne wetenschap gedrukt moet zijn; en gelijk de dames zich haasten bij het wisselen der saisoenen, de nouveautés, uit Parijs overgekomen, zich aan te schaffen, zoo moet de apotheker op het recept van den man der moderne wetenschap, al aanstonds kunnen lezen, dat hij aan de voorhoede marcheert van de nieuwe rigting en de eerste telegrammen van de nieuwste uitvindingen, vóór dat het medicinaal publiek er kennis van draagt, ontvangen heeft, en zijne gelukkige lijders op de nieuwste snufjes van de apotheek onthalen kan.

Is het verzuimen der propaedeutische studiën voor den medicus van nadeelige gevolgen, die zich zijne gansche carrière door zullen doen gevoelen, van niet minder na-

deelige gevolgen is het verzuimen der theoretische, inzonderheid der anatomie: een verzuim dat later nooit wordt ingehaald.

De anatomie wordt niet uit boeken geleerd, maar op het lijk. Dit weten de chirurgen, waarvan geen den naam van wetenschappelijk man verdient, die dat eerste onderwijs verwaarloosd heeft.

Sandifort's gestrengheid was oorzaak dat menig student zich van hem verwijderde, maar die er zich niet door liet afschrikken en zijne demonstratiën en methodus geregeld hielden, ondervonden en genoten de voordeelen van een onderwijs, dat op hun geheel volgend akademieleven van den grootsten en weldadigsten invloed was. Hij was dan ook in mijn studententijd bij de ware studenten geacht en bemind; en van zijne welwillendheid heb ik, vooral onder het schrijven mijner dissertatie, de ondubbelzinnigste blijken ondervonden. Diegenen van mijne medestudenten velden het ongunstigst oordeel over Sandifort, die hem het minst kenden en zich het meest op een afstand van hem gehouden hadden. En zoo gaat het ons gewoonlijk. De jongelieden, die onze lessen weinig of niet hebben bijgewoond, verontschuldigen zich met te verklaren, dat zij niets van ons konden leeren, maar vergeten er bij te voegen, dat zij het niet hebben willen beproeven.

Van alle examens, die wij hebben door te staan, is geen moeijelijker dan het kandidaats; en bedenkt men, dat het een examen is over anatomie, physiologie, pathologie en pharmacologie, waarbij nu nog komt zoologie en vergelijkende ontleedkunde, zoo zal men er zich van overtuigd houden.

Wie telt al die deelen: beenderen, banden, spieren, ingewanden, vaten, zenuwen, die in het week geheugen

moeten worden ingedrukt! Hoe moet de student nacht en dag met dat tal van voorwerpen vervuld zijn? Welk eene inspanning om in dien doolhof den weg te vinden en zich in die vreemde streken te orienteren!

Eindelijk is het oogenblik daar, dat hij hoopt het loon van al dien arbeid te verkrijgen. Op de vragen, niet altijd geleidelijk voorgesteld, noch gelukkig gekozen, heeft hij naar zijn best vermogen geantwoord. Aan de eene zijde grijnst het geraamte en het lijk met holle oogen en open kaken hem tegen, aan de andere zijde staat de lade der simpliciekast met die onbehagelijke, onwelriekende demonen. Hij roept alle zielskrachten bijeen, om die vijandelijke magten te weerstaan. Na twee pijnlijke uren keert hij naar de wachtkamer terug en verlaat haar straks, om hem het vonnis te hooren voorlezen, dat hem welligt de gehoopte feestvreugde verbitteren zal.

Ach! mogt dat rampzalig geestenwegen éénmaal voor goed worden afgeschaft!

DE DOCTORANDUS.

Kent gij het tegenwoordige Walenweeshuis, in dat afgelegen blok bij de Pieterskerk, tegenover de bogt van Guineé, om den hoek van de Nieuwsteeg?

Dat klein onaanzienlijk gebouw was ons Nosocomium nog in 1815 en 1816. Beneden au rez de chaussée waren de vrouwen ziekenzalen. Daar heerschte de school van Boerhaave. Op de eerste verdieping daarboven, in die nederige zalen, lagen de zieke mannen, die beurtelings het meesterschap van Brown, of de vijandige magten der heroica toxica, door de tooverstaf der Natuurphilosophie in geneesmiddelen herschapen, hadden te verduren.

Aan ons jonge rekruten bleef de keus over, onder welken chef wij wilden dienen. De onderscheiden benden stonden vijandig tegenover elkander. Want er moest gekozen worden, en het kleine huis werd het woelig tooneel van hevigen burgerkrijg.

Zelfs Leidens straten waren getuigen van burgertwisten, en geen fideele studentengroet werd tusschen de troepen gewisseld. Gij begrijpt ligt welk een panischen schrik dit veroorzaken moest voor de examens. Wat de eene examinator voor waarheid hield, was ketterij bij den ander; hoe gij ook uwe antwoorden mogt inrigten, het was onmogelijk aan allen te voldoen.

Het geluk, dat mij menigmaal in mijn leven gediend heeft, was mij ook nu in die hagchelijke stonde nabij. Ik behoorde tot de compagnie vrijwillige jagers, die in 1815 deel namen aan den bevrijdings-oorlog. De slag van Waterloo was geleverd. Nog was de vijand niet geheel verdreven. Wij zouden een deel uitmaken van het bezettingsleger, dat Frankrijk was binnengerukt. Mijne makkers waren vertrokken. Ik zou hen te Dordrecht terugvinden en moest dadelijk na het examen op reis. Wat was natuurlijker dan dat men mij zoo spoedig mogelijk liet gaan? En zoo ontsnapte ik het dreigend gevaar der vijandige magten, onder wier aanvallen ik waarschijnlijk zou bezweken zijn.

De praktische studiën waren toen hoofdzakelijk kamerstudiën, de praktijk, het lezen en bestuderen van een systematisch Compendium of uitgebreidere werken met toepassing aan het ziekbed. Eigenlijk klinisch onderwijs bestond niet.

Onze studenten in de kliniek brengen een groot deel van den dag door in het Nosocomium. De praetoren vooral

zijn daar dag en nacht werkzaam, en hoewel het aantal patienten te gering is voor de behoeften van het praktisch onderwijs, zoo wordt er toch van dat aantal zooveel mogelijk partij getrokken en kan er een begin worden gemaakt met de studie van het individu, waarop het voornamelijk aankomt bij den aanstaanden beoefenaar onzer moeijelijke kunst.

Of men in het Buitenland, in die rijkbevolkte Hospitalen, aan dat individualiseren genoegzame waarde hecht, zou ik niet durven uitmaken. Een of meerdere belangrijke patienten leveren de stof voor klinische lessen over de ziekten waaraan zij lijden. Die ziekten worden uitvoerig besproken en afgehandeld. Zoo verkrijgen de hoorders volledige ziekten-monographien; maar leeren zij het zieke individu grondig bestuderen? Wordt zijne photographie in hun geheugen geprent? Kunnen zij beweren hem als zieke persoonlijkheid te kennen? Begrijpen zij het zieke leven van den aanvang tot aan het einde? Heeft niet de schrandere Lehmann gelijk, dat de pathologische chymie ondenkbaar is zoolang zij niet op het individu wordt toegepast? Zoolang niet de physiologische en pathologische feiten bij hetzelfde voorwerp worden gadegeslagen? Wat baten algemeenheden, die op niemand in 't bijzonder passen? En zou het met de pathologische anatomie en physiologie niet eveneens gelegen zijn?

Om waarlijk wetenschap te verzamelen, moeten wij tot het physiek karakter onzer lijders doordringen, en niet het algemeene aan het individuele opdringen, maar uit het individuele van trap tot trap opklimmen tot regel en wet.

Vraagt iemand of het klinisch onderwijs te Leiden aan de eischen van onzen tijd voldoet, zoo moet het antwoord ontkennend zijn. Sedert bijkans veertig jaren hebben de

docenten in de kliniek zich daarover beklaagd, doch altijd te vergeefs. De zaak is wel meermalen ter sprake gekomen, verscheiden plannen zijn ontworpen, maar de uitvoering bleef steeds achter. Wanneer zal eindelijk de Hooge Regering de zaak ter harte nemen? Het is niet voor de kweekelingen alleen, zelfs niet in de eerste plaats dat wij hare hulp inroepen. Het is voor de onderwijzers, die van de gelegenheid verstoken blijven om zich op een groot tooneel van werkzaamheid te oefenen, om zich te ontwikkelen, om zich meer en meer te vormen: om die ondervinding op te doen, die zij behoeven, ten einde geheel en in alle opzigten bedreven in hun vak te zijn.

Aan zoodanige gelegenheid tot zelfoefening en zelfontwikkeling hebben de buitenlandsche chefs de clinique hunne groote vermaardheid te danken. Daardoor kunnen zij scholen stichten die door leerlingen uit alle oorden der beschaafde wereld bezocht worden.

Strekt het niet ons Vaderland, het Vaderland van Boerhaave, tot oneer, van dergelijke voorregten van Hooger Onderwijs verstoken te zijn? En zijn door dit gemis onze jongelieden niet gedwongen in den vreemde te zoeken, wat zij te huis niet vinden kunnen?

EENE PROMENADE MILITAIRE DOOR HET NOORDEN VAN FRANKRIJK IN DE GROOTE VACANTIE.

Ah! quel plaisir d'être soldat.

De Akademie van Leiden, onder de Fransche dwingelandij in eene militaire school hervormd, had het gemis der vrijheid diep gevoeld. Was het wonder, dat zij wilde deelen in den grooten wereldstrijd? Van haar aanbod

evenwel werd eerst na den beslissenden veldslag gebruik gemaakt.

Ondertusschen hadden hare kweekelingen zich vlijtig in den wapenhandel geoefend. Velen hunner waren van oordeel, dat zij reeds dadelijk van student soldaat moesten worden; terwijl anderen meenden zoo lang mogelijk student te moeten blijven. Dit verschil van gevoelen was oorzaak van verwijdering en miskenning der meergematigden, door hunne makkers van lafhartigheid beschuldigd, en zou welligt voor het bestaan der compagnie verderfelijk zijn geworden, zoo al niet spoedig de order gegeven was tot den afmarsch. Nu zou het blijken, wie de meeste volharding betoonde en dat niet voortvarendheid en drift, maar bezadigdheid en kalm overleg voor de ontberingen van het krijgsmansleven ons geschikt maken.

Dit was dan ook het groote voordeel, dat die militaire vacantie ons aanbragt, dat zij ons leerde met hoe weinig de student tevreden kan zijn. Ons verblijf op arme boerendorpen, ons strooleger, onze magere fouragie, die aan Potifars droom deed denken, ons eindeloos exerceren en her- en derwaarts marcheren, zelfs vóór het ochtendkrieken sub Jove frigido et humido, dan weder op den middag, ardente sole, door dik en dun, gaf ons een proef van het soldatenleven, waarbij het studentenleven scherp afstak, zoodat wij, na drie maanden afwezigheid, Leiden, onze kast en onze boeken met welgevallen begroetten.

Maar onze vreedzame veldtogt had nog een ander gevolg, dat niet minder heilzaam was voor het Akademieleven, en wel dit: dat het vrede stichtte onder de Akademieburgers.

De slooping der Akademiën van Harderwijk en Franeker

door den Franschen Keizer, na de inlijving van Holland, had de bevolking dier Akademiën naar Leiden doen trekken. Naauwelijks waren de nieuwe Kolonisten aangekomen, of er ontstond strijd om den voorrang, een strijd, die 't hevigst was op de volksvergaderingen of studentenconvocatiën, en waarbij de vrije Friezen zich bijzonder deden gelden. Voegt daarbij het verschil van school en leerwijze, en gewoonten en zeden, en gij zult gemakkelijk beseffen dat hier menig punt van wrijving bestond, die het twistvuur deed ontvlammen. Nu kwam de vrijwillige wapening en gemeenschappelijke oefeningen in de soldatenschool, onder dezelfde leiding, in hetzelfde jagerspak en kort daarop de uittogt, waarbij het voor den opmerker niet onduidelijk was, welke partij de overhand behouden had. De Friezen gaven aan de Flankeur Compagnie haar Sergeant-majoor, twee der Sergeanten, haar fourier en haar doctor; terwijl bij hare wederkomst alle partijen verzoend waren en de eendragt hersteld.

En nu, het soldatenleven? Ja, vrienden! wat ik er in die drie maanden van heb ondervonden, heeft mij nog meer de voorregten van het studentenleven doen waardeeren. Subordinatie in den dienst en moed in het vuur! was de afscheidsgroet, die de Utrechtsche Compagnie van den wakkeren Stadscommandant ontving; en wat subordinatie betreft, die hebben wij geleerd, kruid hebben wij niet geroken, als op het exercitieveld te Leiden, toen een drietal der onzen door den Kapitein tot de straf van het exerceren met steenen in den randsel veroordeeld werd, omdat zij te vroeg hadden afgevuurd.

Maar wat ons studenten het minst aanstond, was zekere grilligheid van onzen Chef in de commando's of orders, die niet altijd overeenkwamen met den stand van thermometer

en barometer, en onze arme soldatenhuid nu eens van koude aan kippenvel gelijk maakte, dan weder ons verschroeijen deed als Mooren. Het was letterlijk met ons: multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit, en toen wij het land der vreemdelingschap verlaten zouden en sommigen onzer, die aan roode loop geleden hadden als convalescenten tegen de wandeling opzagen, klonk de compagnies-order ons in de ooren: „Op den dag van morgen zullen alle kwartierzieken hersteld zijn!"

Daarom is de subordinatie in de dienst voor den student-soldaat zulk een harde pil om te slikken en was ik blijde toen ik, in Leiden op mijne kamer wedergekeerd, na rijkelijke libatie aan Bacchus, den nachtblaker op de tafel kon neêrzetten, met het commando: plaats rust!

Den volgenden namiddag moesten wij nog eens aantreden om plegtstatig ontbonden te worden. Van de paradeplaats teruggekeerd, trok ik mijn jagerspak uit en weet niet waar het sedert gebleven is.

Na den Belgischen opstand in 1830, zijn Leidens Akademieburgers andermaal uitgetrokken. Zij hebben toen niet alleen bewijzen kunnen geven van hunne subordinatie in de dienst, maar ook van hunnen moed in het vuur, en hoe zij zich onder die vuurproef gehouden hebben, daarvan konden de vijandelijke Belgen zelve getuigen.

In diezelfde dagen hebben wij, oud-studenten de finale van het soldatenleven helpen uitvoeren, toen wij als eerzame rustbewaarders de rol van invaliden vervulden.

En helaas! Openlijk moet ik het belijden, dat ik de soldatenschool wederom op nieuw heb moeten doorloopen, dat het geweer mij vreemd geworden was en ik de gezwinde lading ter naauwernood kon leeren, zoodat ik begon te vermoeden dat ik ze nooit goed gekend had. En

wat de discipline betreft, ik was als rustbewaarder nog minder gesubordineerd dan als jager en ben niet zelden zonder verlof uitgesnapt of boven mijn tijd weggebleven, zoodat ik ducht dat mijn goede naam als militair veel, zeer veel geleden heeft, en ik verre ben van verzekerd te zijn dat ik ooit een knap soldaat had kunnen worden. Echter moet ik er bijvoegen, dat ik op dit punt, met betrekking tot mijne Akademiemakkers, een uitzondering maak; ofschoon ik niet geloof dat er meer dan een of twee dier vroeger militerende studenten in dienst zijn gebleven. Of dit vóór of tegen het Studentenkorps pleit, mogen anderen beslissen.

Doch wij medici kunnen ons gerust met den militairen stand meten. Want onze dienst is niet minder zwaar. De tucht, waaraan wij ons moeten onderwerpen niet minder streng, en het vuur der besmetting, waaraan wij zijn blootgesteld, niet minder hevig dan de canonade, terwijl onze invaliden zelden op een eerlijk pensioen of honorabele retraite kunnen rekenen.

DE PROMOTIE.

Aan het einde van ons Akademieleven staat de promotie, als een van die dubbelzinnige gestalten uit het geestenrijk, die wij studenten niet weten, of wij ze voor goed of kwaad moeten houden. Voor de meesten is zij de Engel met het vlammend zwaard, die het paradijs voor ons afsluit. Voor anderen is zij de goede genius, die ons in de groote menschenwereld binnenleidt, met een paspoort of brief van aanbeveling in handen. Onze namen staan opgeteekend in de groote gedenkrol. De rekening is gesloten, het batig of nadeelig saldo opgemaakt.

Bij de promotie, als eindexamen, wordt een proefschrift gevorderd, dat naar mijn inzien als compte rendu beschouwd kan worden, ofschoon vele mijner tijdgenooten het paskwilschrift noemden.

En zeker, wanneer het òf als geleerde Verhandeling, òf als wetenschappelijk geschrift gestempeld moest worden, zou het bezwaarlijk den toets kunnen doorstaan. Doch moet het slechts strekken tot bewijs dat men wel gestudeerd heeft, dan zie ik geen reden om het proefschrift af te keuren.

Toen ik er mij toe nederzette, was ik mijn vijf en twintigste jaar ingetreden. Menige aanleiding had ik gehad om over mijn vak na te denken. Met drie stelsels was ik bekend geworden, dat van Boerhaave, van Brown en der natuurphilosophen; voor welke zou ik mij verklaren? Ik herinnerde mij het antwoord van onzen Brugmans op de vraag van Napoleon: „de quel système etes vous?" — „Sire la nature n'a point de système," en zijn gezegde, dat wij hem meermalen hoorden herhalen: „amor systematis est sepulcrum veritatis." Daar verrees de schim van Paradijs den criticus, wien ik alleen uit zijne opuscula academica had mogen kennen. Er moest eene keus gedaan worden. Ik dacht aan Hippocrates. Eene andere geneeskunde vertoonde zich, boven stelsels en scholen verheven. Mijne keus was gedaan en het onderwerp mijner Dissertatie gevonden: de Constitutionis Epidemicae doctrina, of over de leer van het Epidemisch ziektekarakter. Hare verklaring, verdediging en toepassing, maakten de drie Hoofdstukken uit mijner Dissertatio academica. De groote vacantie van 1816 bleef ik te Leiden om er aan te werken. Mijn Akademiemakkers waren vertrokken. De zomer was een onafgebroken regentijd. Ik had dus geringe verzoeking om

naar buiten te gaan. De noodige boeken leverden mij de Bibliotheek der Akademie en die van mijn hooggeschatten promotor Sandifort. De promotie was publiek. De verdediging middelmatig. En wat zal ik van mijn werk anders getuigen, dan dat het een opus juvenile was, de arbeid van een jongeling, waarvan ik de gebreken eerst later volkomen heb ingezien.

Het was toen als altijd, mijn gansche leven door; mij stond een ideaal voor den geest, dat ik nimmer bereikte.

En wat was nu de slotsom van mijn Akademieleven? Dat ik een liefde voor mijn vak en de studie had opgevat, die mij steeds is bijgebleven. Dat ik de methode van studie had gevonden, die met mijn aard en inborst strookte. Dat ik mijzelven in betrekking tot mijn vak had leeren kennen. Dat het streven naar wetenschap bij mij was opgewekt. En wat ik het eerst had moeten noemen, dat de liefde tot waarheid in mij ontstoken was, die mij van school en stelsel afkeerig maakte en bovenal waarschuwde tegen partijschap en eenzijdigheid.

Vraagt men naar het eigenaardig karakter der Vaderlandsche studie, naar ons wetenschappelijk volkskarakter, zoo als het in de Geschiedenis onzer Akademie te lezen staat, het is het historisch-kritische, dat zich meest heeft gehandhaafd en zich meest is gelijk gebleven.

En is het mij vergund, mijn oordeel uit te spreken, zoo dunkt mij ons standpunt onder de beoefenaars der wetenschappen het kritische te zijn. Een ander is minder voor ons berekend. Zijn de gaven en talenten onder de volken ongelijk verdeeld, zoodat geen in het bezit is van allen, zoo is het onze pligt te onderzoeken, waartoe wij bestemd zijn, en wat wij, met de beste kans van wel te slagen, kunnen ondernemen. Want niet slechts voor ieder mensch,

maar ook voor ieder volk geldt de gouden spreuk van het Delphisch Orakel: Ken u zelven!

DE DOCTOR.

Noblesse oblige.

De studentenwereld met hare poëzij is voorbijgegaan. De groote wereld met hare barre werkelijkheid staat voor ons. Zoo spreekt en denkt men, als men het diploma in handen heeft, dat ons als paspoort met het noodig signalement is afgegeven. Een oud student denkt en spreekt er anders over. En wat mij betreft, onder het Fransch Bewind had ik het prozaleven in al zijn bitterheid geproefd. Geen kinderen van weelde waren wij. Het Leidsch Atheen was in een tweede Sparta verkeerd, en in mijne twee laatste jaren moest ik nog de gevolgen ondervinden der bankbreuk, die de inlijving in het Fransche Keizerrijk zou bezegelen. Maar zelfs nog heden, is er niet veel proza onder die poëzij. Heeft het studentenleven ook niet zijne wederwaardigheden? Zijn de wezens die ons omringen of met ons in aanraking komen, niet maar al te dikwijls *facheux* of lastige trouble fetes, ja soms leelijke dierengestalten? Zijn wij niet in gestadige zorg om den vrede tusschen de kolonie en het moederland te bewaren? Zuchten wij niet onder het modejuk der publieke opinie, onder den druk der partijen, onder de policie en commerage der burgerij? En worden onze laatste uren in Leiden niet door beerenvervolging gestoord?

Waarlijk, ook het studentenleven heeft zijn proza, en het maatschappelijk leven heeft zijne poëzij. Ja, wat meer zegt, als wij het studentenleven regt begrepen hebben, behoeven wij het in de maatschappij niet vaarwel te zeggen. Want de studentenwereld is de microcosmus — een

verkleind lichtbeeld van den macrocosmus waartoe zij ons voorbereidt.

Ik weet wel wat gij zeggen zult, en wat gij mij zult tegenwerpen: materieele belangen, leven op eigen beurs, de dienst van den Mammon, het concours, het egoismus en de emulatie, eerzucht en naijver, zelfs tusschen vroeger Akademievrienden, het debet en credit, de fiscus, de oude- en nieuwejaarsrekeningen, en wat niet al dat ons in gedurigen staat houdt van spanning en onrust. Maar ziet gij dien rooden draad niet? Laat dien niet los, zoodra gij hem gegrepen hebt. Hij zal u door den doolhof heenleiden.

De Maatschappij is de vuurproef die den echten Akademieburger stempelt. Hij behoort tot het edel ras der vrijmetselaren, die bouwen aan Salomo's tempel. Zij behoeven geen geheime teekenen, om elkaâr te herkennen. Hebben zij hun adeldom bewaard, zijn zij noch goudzoekers, noch reputatiejagers, noch intriganten geworden, zie hen gerust in het open oog, geef hun een warmen handdruk, gij hebt een ouden makker weêrgevonden en kunt een studentikoos uur met hen genieten. Niet dagelijks zal u dat gebeuren. Ja, somtijds zoudt gij in verzoeking komen om met een lantaren bij helderen middag op de markt rond te loopen en die u de reden vroeg van dat vreemd gedrag te antwoorden: ik zoek Studenten. Zeker hun aantal is sedert uw vertrek van de Akademie gedund. Maar vinden zult gij ze en welligt meer dan gij durfdet hopen.

De maatschappij is een vuurproef, niet slechts van ons karakter, maar ook van onze kunde. De magna laus en summa doctrinae praestantia op de doctorale bul moet nog geviseerd worden en zou wel eens in simpliciter kunnen veranderen. Hebt gij u aan een stelsel of school verkocht of overgegeven, gij zult vroeg of laat, in het gedrang ko-

mende er u niet kunnen uitredden, en of uw stelsel of uw post moeten verlaten. Teert gij op het geërfd kapitaal en tracht gij het niet te vermeerderen, gij zult spoedig verarmen. Want de studie houdt niet op met de promotie. Eerst dan begint zij belangrijk te worden, omdat zij telkens in praktijk gebragt, door praktijk gecontroleerd of geijkt moet zijn.

Te Leiden had ik een begin gemaakt van mijn historischen studiecursus met Hippocrates, en zette die studiën voort te Rotterdam.

De Academieburger heeft het regt zich zijn eigen methodus studendi te scheppen. Hoe meer de Wet op Hooger Onderwijs tot bijzonderheden afdaalt, hoe meer zij in de vrijheid van studie ingrijpt, des te belemmerender wordt zij voor de Academische vorming en opvoeding. Een wet, die het kwaad voorkomt, is beter dan eene wet die het kwaad straft en het laisser faire is bij opvoeding vooral een regel van levenswijsheid. Ik althans heb er mij wel bij bevonden. Weet gij waarom Hippocrates mij zoo bijzonder aantrok? Het was, omdat hij mij het voorbeeld gaf van vrije natuurstudie. Hij leefde in een tijd, waarin men geen vakman wezen kon. Hij vereenigde de studie van den kosmos, met de studie van den anthropos. Hij zocht tot zekerheid in zijne kunst te geraken, de verschijnselen tot teekenen te verheffen, en van feiten op te klimmen tot regel en wet. Thans, nu de arbeid zoo in 't oneindige verdeeld wordt, nu de moderne rigting als railway is afgebakend, waarvan men noch links, noch regts mag afwijken, is het goed zich in een verleden terug te denken, waarin het stoomreizen nog niet was uitgevonden, en men gelegenheid had de gansche landstreek te overzien en zijne reisroute te kiezen, zonder door tijd- of geldéconomie ge-

dreven te zijn. Zóó, ik beken het, blijft men langer onder weg, maar men krijgt ook ruimer overzigt en dieper inzigt, en is minder gebonden.

Eenheid van praktijk en studie was mij behoefte. Die eenheid vond ik in de Hippocratische schriften en studiën. Want zij wekten mij op tot de studie der semiotiek en hare toepassing op het rijzen en dalen der Epidemiën, van den koers der gezondheid, dat ik in mijne achtjarige praktijk te Rotterdam kon volgen, terwijl de eenvoudige stijl van den ouden Griek en zijne waarheidsliefde mij behoedden tegen de besmetting van het voorbeeld van kwakzalverij in kunst of wetenschap, onder duizenderlei gedaanten en vormen en van winstbejag en intrigues of onderkruiperij, niet gevaarlijker dan in eene koopstad, waar het fortuinmaken of fortuinverbeteren aan de orde van den dag is. Zoo mij dit gelukte, had ik het te danken aan mijne Hooger Opvoeding van Leidens Akademie.

Die opvoeding had mij een hooger doel van het leven gewezen en hooger eischen voorgesteld, dan de dagelijksche. Ik gevoelde mij ook in de groote maatschappij Akademieburger, en gevoelde daarbij de verpligtingen van dat burgerschap. Het voorregt mijner Akademische Opvoeding van den Staat genoten, legde mij een schuld op aan den Staat te voldoen, en ook voor onze studentenaristocratie geldt de fransche leenspreuk: Noblesse oblige.

Wanneer een gewezen student in de maatschappij van het gros der menschen niet te onderkennen is, dan heeft hij zijn adeldom verbeurd en is tot de bourgeoisie of den tiers état vervallen; terwijl de burger, die waren zielenadel bezit, waardig is honoris caussa geadeld te worden. Hij kon de Akademische opvoeding ontberen; want hij was Akademieburger geboren.

Nog kan ik mij in dat Rotterdamsche leven terugdenken, toen ik des daags peripateticus en des avonds en des nachts, academicus, als student bij de fideele haardgoden, mij met mijn Hippocrates onderhield, om den volgenden morgen mijne wandelingen door Rotte's straten en buitenwijken te hervatten, onder den indruk van het studentikoos onderhoud van den vorigen avond, en vervuld met de gedachten en het voorbeeld van mijn Griekschen collega en vriend. Die noctes Graecae, want Hippocrates bracht wel eens een kennis mede, herinnerden mij aan mijnen onvergetelijken Paradijs en diens opuscula academica, en zijn wensch en verlangen naar eene chrestomathia Hippocratica en aan den Hippocratischen eed.

In 1824 zag dan ook die chrestomathie het licht, met eene praefatie, waarin ik mijne denkbeelden van de Hippocratische studie blootlegde. Vergelijk ik die met de latere inzigten en studiën van mijn Vriend Ermerins, dan kan ik mij niet genoeg verblijden, dat wij ook op dit punt zooveel beter zijn ingelicht. Eerst hij, heeft mij den waren Hippocrates getoond, in al zijne onnavolgbare eenvoudigheid en natuurlijkheid, en zoo de studie der klassieke letteren slechts dit voordeel aanbragt, dat zij ons zulk een medicus leerden schatten, wij mogten onzen arbeid, daar aan te koste gelegd, rijkelijk beloond achten.

Er zijn twee gaven, die door de klassieke studiën worden opgewekt en geoefend: de gaaf der taal en de gaaf der kritiek, die naauw aan elkander verwant zijn.

Sedert het latijn en grieksch is afgeschaft, schrijven de geleerden in hunne landtaal, hetgeen wel eens aan het pinksterfeest herinnert. Dit veroorzaakt, dat wij, Nederlanders vooral, veel Duitsch lezen en dat door het lezen, wij Duitsch leeren denken. Nu zijn de beide talen in aard

en karakter geheel ongelijk, eveneens als de beide volken en volkskarakters. Het hooggestemd nationaal karakter onzer Germaansche broeders, kan zich met onze hollandsche eenvoudigheid bezwaarlijk verstaan. Zij noemen het platheid, gelijk zij onze taal voor een Duitsch patois houden. Van den anderen kant, hebben zij de hoofsche manieren en titelzucht nog niet vaarwel gezegd, die wij na den tachtigjarigen oorlog met Spanje hebben afgezworen. Van daar, dat het Hoogduitsch meer adellijk, minder burgerlijk klinkt dan ons Nederduitsch en dat zij, die dit overdrijven, een hoogdravenden stijl voeren, die sterk afsteekt bij onze Hollandsche populariteit.

Jammer, dat het jonge Nederland zich aan den Duitschen invloed niet heeft kunnen onttrekken, en ter kwader ure zich aan Germanjes geestelijke overmagt heeft onderworpen. Leest gij de moderne schriften onzer medici, gij zult er weldra de sporen ontdekken onzer Duitsche studiën en de ziekteverhalen, die bovenal eenvoudig moesten zijn, zullen u onwillekeurig aan een marionettenspel doen denken, waarin de poppen beurtelings ten tooneele verschijnen.

Wat toch zijn die diarrhee die optreedt, en die dood die intreedt, anders dan ziekteverschijnselen op stelten, waar bij wij niet weten of wij lagchen of huilen zullen? En wat die dikke boeken, met ellenlange noten en duistere volzinnen, wat anders geven zij ons te kennen, dan dat de laatste hand aan het werk niet is gelegd, en dat wij de produkten voor ons zien van geleerd nachtbraken?

En nu de gaaf der kritiek, hoe kunnen wij die beter oefenen dan door de studie der Ouden, die inzonderheid geschikt zijn om ons naar ziel en ligchaam gezond te maken, en dien levensfrisschen geest in te blazen, dien wij

in den rookdamp der hooggeleerde wetenschap verloren hadden?

En zijn dan de Germanen niet critici bij uitnemendheid, en was hun Immanuel Kant, de Koningsberger wijsgeer, niet de stichter der kritische philosophie?

Toegegeven. — Maar ik bid u, lees hunne kritische schriften en ik vraag u op uw woord van eer, of gij u gerestaureerd gevoelt, dan wel uitgeput of afgemat? En zou dan die kritische kost wel een cardiacum zijn. En vergunt mij nu nog éène vraag: Als gij bij die heeren te gast zijt, doen zij u dan den gastheer vergeten, om het genot van het gastvrij en gul onthaal ongestoord en volop te genieten? Of moet gij niet bij iederen nieuwen schotel en bij iederen teug geurigen wijn, keuken en kelder prijzen van den voornamen heer des huizes; terwijl de overdaad en pracht in alles u den smaak bederft en het oog verblindt?

TERUGKOMST IN LEIDEN.

Nu telkens om de vijf jaren, met de luisterrijke optogten ook reüniefeesten gevierd worden, kunnen de oud-studenten de herinnering van hun leven in Leiden vernieuwen. Dit was vroeger zelden het geval. Nog minder toen, gelijk in mijn studietijd, de trage trekschuiten het gewoon middel van vervoer waren. In mij althans was de trek, om eene pelgrimsreize naar de Akademiestad te ondernemen, niet ontwaakt.

Toen ik aldaar, na acht jaren afwezens wederkeerde en hetzelfde huis betrok, dat ik vier jaren lang bewoond had, toen scheen het mij, of ik op nieuw student was geworden en mijn verblijf te Rotterdam kwam mij voor een intermezzo te zijn, dat slechts voor een korte wijl het drama

had afgebroken. Het was dezelfde Breêstraat, hetzelfde Rapenburg, hetzelfde Akademiegebouw, dezelfde Bibliotheek, hetzelfde theatrum anatomicum. Van mijne professoren waren du Pui en Sandifort nog overig. Krauss was door mijn nieuwen collega, die toen evenwel de vijftig al achter den rug had, vervangen, zoodat ik mij als groen onder die oude heeren beschouwen kon. Daarenboven was ik buitengewoon Hoogleeraar, hetgeen toen ter tijd beteekende, docent die buiten den Senaat en de Faculteit was buitengesloten. Het was derhalve niet slechts een verschil in geld, gelijk thans, maar ook een verschil in rang. Voor mij intusschen was de övergang van het doctoraat tot het professoraat zachter en geleidelijker, en ik heb het steeds een voorregt gerekend alle graden te zijn doorgegaan van student, doctor, buitengewoon en gewoon professor.

Ik kon nu ook de praktijk niet op eens laten varen, en had het eerste halfjaar slechts één collegie, dat der pathologie, waar te nemen.

Hoe grooter sprong, hoe gevaarlijker, en niet te vergeefs leert het spreekwoord, dat men dus over het paard geligt wordt: iets, wat onderzoek en phantasie in het leerzaam voorbeeld van Hein Knap plastisch voor oogen stelt. Parvenus zijn doorgaans aanmatigend, en geleerde parvenus, wat nog erger is, verwaand en derhalve onverdragelijk voor studenten.

Is het voor den student gemakkelijk, tot zijne geliefkoosde studiën weder te keeren, moeijelijker is het de rol van docent op zich te nemen, en, ik moet het helaas! bekennen, ik ben met die rol zóó weinig ingenomen, dat ik zoo veel mogelijk getracht heb, de rol van student voort te spelen en ik mij in mijn emeritaat daarom vooral behaag-

lijk gevoel, omdat ik nu wederom eenvoudig student kan zijn, zonder te moeten doceren.

Bij de Inwijdingsrede zijn de jonge Professoren gewoon hunne toekomstige leerlingen te begroeten als commilitones, hunne makkers, hunne medestudenten. Zij moesten dat altijd blijven, zoo zou de afstand tusschen het docerend personeel en het studerend personeel, minder groot zijn en de band tusschen leerling en meester naauwer. Vroeger was die afstand groot, en gering de sympathie. Later is het corps académique, het Akademiekorps, in een studenten-korps veranderd, als magt tegenover den Senaat. Of dit goed zij of kwaad, mogen anderen beslissen. Dit intusschen is zeker, dat het sympathiseert met den vrijheidsgeest onzer 19e. eeuw; terwijl ik er tot eer van onze Vaderlandsche studenten bij mag voegen, dat zij in de Geschiedenis der laatste politische umtriebe voordeelig afsteken bij die van het buitenland.

Mag ik mijne ondervinding laten spreken, dan moet ik betuigen, dat ik mij als oud-student onder studenten natuurlijker en gemakkelijker heb kunnen bewegen, dan als hoogleeraar tegenover ongeleerden, en dat ik nimmer het woord professor met bijzondere onctie heb kunnen op de lippen nemen, waaruit ik het besluit opmaak, dat ik er eigenlijk niet voor was in de wieg gelegd. Sed professor non nascitur sed fit, dat wil zeggen, een professor is geen natuur- maar kunstprodukt.

Mij was het onmogelijk aan volwassen scholieren te denken. Ik dacht dus aan studenten en had daarbij het voorregt zelf student te kunnen blijven, waarop ik altijd hoogen prijs heb gesteld en waarin ik mij nu nog gelukkig gevoel.

Er was echter ééne zwarigheid en wel eene gewigtige. Het was het latijn. Doch die zwarigheid was toen ter tijd

minder, omdat wij onder ons op ons dispuut gewoon waren latijn te spreken en het daarin zelf zoo ver gebragt hadden, dat menige studenten-ui, in latijnsche schotelen opgedischt, ons vervrolijkte, zonder ons zelfs den schijn te geven van pedanterie. Thans, nu het latijn suranné is, zijn de hollandsche uijen in prijs gestegen. Of evenwel de Akademietaal er door gezuiverd is, daaraan zouden mij de Akademische proefschriften doen twijfelen.

Wat is Hooger Onderwijs in tegenoverstelling van middelbaar en lager Onderwijs, deze is de eerste vraag die een docent aan de Akademie zichzelven doen moet.

Het is niet gemakkelijk, op die vraag een voldoend antwoord te geven.

Naar mijn inzien behoort het zoo min mogelijk scholastiek, zooveel mogelijk vrij en opwekkend te zijn. Bovenal behoort het overeen te komen met den waren stand der wetenschappen.

En wanneer men nu onze wetenschap als *in fieri* d. i. als wordende wetenschap beschouwt, zoo doet men naar mijne bescheidene meening best, haar niet als dogmatische demonstratie, maar als empirisch onderzoek te behandelen, en daarbij den gang harer ontwikkeling te volgen, waaraan dan ook kritiek, zelfs op onzen tijd toegepast, niet ontbreken mag. Dat zoodanig onderwijs niet kan gegeven worden dan door hem die de levensgeschiedenis zijner wetenschap grondig bestudeerd heeft, spreekt, dunkt mij, van zelf, en dat het zóó meest geschikt is om den leerling te emanciperen, daarvan heb ik mij door veeljarige ondervinding kunnen overtuigen.

Zijn er, die aan het onderwijs volgens een systematisch compendium van een repetitor de voorkeur geven, zoo moet ik dezulken voor Hooger Onderwijs onrijp verklaren.

Zij behooren niet op eene Akademie. Hunne plaats is op eene praktische school.

Hooger Onderwijs behoort te zijn wetenschappelijk onderhoud tusschen den docent en de studenten. Hoe meer zelfstandigheid bij de leerlingen, hoe minder afhankelijkheid van gezag, des te beter is het. Het jurare in verba magistri is er verbannen, en de Professor, die zijne hoorders een systeem voordraagt en in handen geeft, hij heeft zijne roeping niet begrepen. Op hem rust daarenboven de zware taak van niet alleen voor het tegenwoordige, maar ook voor de toekomst te werken. Want hij onderwijst het aankomend geslacht. Hij mag zich derhalve niet tevreden stellen van in zijn tijd te leven, hij moet ook over zijn tijd kunnen heenzien en daarom met zijn tijd meêgaan. Staat hij stil, zoo geraakt hij buiten circulatie en zal weldra hebben opgehouden te leven; want het professoraat is geen sinécure, maar een zure, een harde arbeid, een onafgebroken studie.

Evenmin is het een voortgezette praktijk. De Akademieleeraar is geen doctor met den titel van professor. Want behalve dat dit hem maar al te zeer belemmert in de vervulling zijner dure verpligtingen, zoo brengt het hem in verdenking van materialistische grondstellingen en ketterijen, die onvereenigbaar zijn met den naam en de geloofsbelijdenis van een echt lidmaat der wetenschappelijke orthodoxie, voor wien het vitam impendere vero meer dan eene leus, voor wien het werkelijkheid wezen moet.

De Akademie van Leiden is eene Vaderlandsche instelling, die hare eerbiedwaardige traditie heeft en haar eigenaardig karakter. Aan die traditie ongetrouw te zijn, kwam niet bij mij op. Ik vatte derhalve de taak op, die mij door mijne voorgangers was opgedragen en verbond mijn onderwijs aan het hunne.

Boerhaaves spreuk: simplex sigillum veri stond mij steeds voor den geest. Zij bepaalde mijne keus van het onderwerp mijner inaugurele oratie en regelde mijn klinisch onderrigt. Gelijk mijne Initia disciplinae pathologicae eene navolging waren van Gaubius Institutiones, zoo waren mijne boeken de Arte medica een vervolg op Boerhaaves Aphorismi en van Swietens Commentaria.

Bij de historia medicinae et morborum heb ik zelf de baan moeten openen, vermits van de Historische Lessen van Paradijs niets op de nakomelingschap is overgegaan.

Zoo was mijn onderwijs traditioneel en zelfstandig tevens, terwijl ik daarbij de historisch-kritische methode zooveel mogelijk getracht heb te volgen.

DE CHOLERA.

In de vacantie van 1832 openbaarde zich de cholera te Leiden, nadat zij Scheveningen, den Haag en Rotterdam bezocht had. Op hare komst voorbereid, had men de noodige maatregelen genomen, en sommigen onzer jonge medici, die zich voor de Hospitaaldienst hier en elders hadden aangeboden, waren door mijne lessen over de cholera daartoe opgeleid.

Echter leerde ook nu weder de uitkomst, dat de ondervinding de beste leermeesteresse is en dat men door kamerstudie de kunst niet kan leeren, en eindelijk dat niets gevaarlijker is dan gehechtheid aan school of stelsel.

Mij heeft de cholera de oogen geopend en onze geneeskunst, beide in hare zwakheid en kracht doen kennen. Wat hebben al die choleradrankjes en cholerakruiden en cholerapoeders gebaat? Wat al die lijkopeningen en hoogklinkende redeneringen? Wat die cordons en cholerahos-

pitalen? Zijn niet de slotsommen overal dezelfde? Het is rouge ou noir en bij cholera bleue de doodendans, die aan het spel een einde maakt. Waar zijn de medici? Zij disputeren: Is de cholera besmettelijk, of niet besmettelijk? Is zij eene zenuwziekte of bloedziekte? Primo seignare en suite opium dare, quia vim habet dormitivam. Aan die disputen heeft de dochter van Esculapius voor goed een einde gemaakt, gelijk de dames meestal het laatste woord hebben.

En nu, Mijne Heeren! Wilt gij weten van welk vak gij uwe hoofdstudie maken moet? Het is de hygiène, te beginnen met uzelven, om niet het verwijt te moeten hooren:

Medice cura te ipsum. Medicijnmeester genees uzelven!

En met die studie van de hygiène moet de student al aanstonds beginnen en haar door den geheelen Akademischen cursus voortzetten, en in zijn voorbeeld toonen, dat onze faculteit niet in de achterhoede moet marcheren, maar aan het hoofd en in de voorhoede der dappere zonen van Minerva en als éclaireurs het vuur moet openen.

Dikwijls heeft het mij verdroten de spotternijen en aanvallen te moeten verduren van litteratoren, philosophen, juristen en theologen op mijn vak. De cholera heeft mij een zevenhuidig schild in handen gegeven, waarop al die pijlen afstuiten. Aan allen, de sacro-sancta theologia niet uitgezonderd, roepen wij het: Bekeert u! toe. Wij spreken niet van kleine zonden, van doodzonden spreken wij, ook tot hen die ons materialisme verfoeijen en tot de hoogste klasse willen gerekend zijn.

Sedert de cholera is onze medicinale studie merkelijk gewijzigd. De pathologie is historisch behandeld en de therapie veranderd in medicina prophylactica of voorbehoedende geneeskunst.

Vraagt gij nu waarom de doctoren zoo weinig vermogen,

waarom hunne kunst zoo weinig inbreuk maakt op het doodencijfer, waarom er zoovele ongeneeslijke kwalen bestaan. — Waarom?

Omdat de menschen niet weten te leven, omdat zij zich het leven en levensgenot bederven, omdat zij hunne voortreffelijke machine verwaarloozen, omdat zij hunne maag, hunne longen, hunne zenuwen en hersenen mishandelen. En die verwaarloosde machine, die mishandelde organen geven zij u te repareren, en eischen dat gij in eenige dagen of weken het verzuim van jaren zult goed maken; terwijl zij niet eens van régime veranderen willen. Waarlijk, voor dien herculischen arbeid is geene menschelijke kunst geschapen.

Hoe nietig komt mij de kunst voor, onder dat licht bezien! Hoe nietsbeduidend die pompeuse recepten en consulten en dat wigt van journalistiek! Wat is de gansche levensloop van den practicus, die van den vroegen morgen tot den laten avond patienten bezoekt, dan eene onafgebrokene mystificatie! Wat helpt dat imposant apparaat van wetenschap, dat die magere spotvogel omblaast als een kaartenhuisje!

Nog herinner ik mij de plegtige aanspraak van een mijner Akademiemakkers in ons laatste studiejaar:

De tijd nadert, Mijne Heeren, dat alle organismen naar onze pijpen zullen moeten dansen!

Is die profetie vervuld? Of is de triumfkreet door menige droeve nederlaag gelogenstraft?

Maar, zegt gij, wat wordt er van ons vak als de doctoren het opgeven? Ik wil niet dat zij het opgeven, maar dat zij een verkeerden weg verlaten en een zekerder weg kiezen, dat zij hunne patienten minder vertrouwen op hunne drankjes dan op hunne voorschriften van diëet leeren stellen, dat zij hen omtrent hunne ware belangen inlichten en dis-

cipline en subordinatie in de levensdienst aanbevelen. Zoo doende behoeven zij niet te vreezen hunne praktijk te verliezen. Zij zullen integendeel in crediet en achting en aanzien stijgen, en, gelijk de geestelijken, de herders hunner kudden worden en daarenboven den Staat voorlichten in zijne bemoeijingen voor 's volks bloei en welvaart.

En, om op de studie terug te komen, ook deze is door de cholera verbeterd. Want voor die bekrompene specialiteitstudiën is eene ruime wereldstudie in de plaats getreden, die de wetten van den kosmos met de wetenschap van den anthropos naauwer verbonden heeft, en de geschiedenis der geneeskunde tot eene geschiedenis heeft verheven van het physieke leven des menschdoms, waarbij tevens de geographia medica gewonnen heeft in uitgebreidheid en beteekenis, zoodat de medicus van kamer- of hospitaalgeleerde herschapen is in wereldburger en wereldwijze.

Is zoo de hoogere opvoeding van den geneesheer begrepen? Heeft de cholera ons ruimer inzigten gegeven in den waren aard onzer geneeskunde en in hare betrekking tot de maatschappij en het leven?

Wel wenschte ik op die vragen bevestigend te kunnen antwoorden. Helaas! de specialiteitstudiën hebben overal, hier en elders de overhand behouden. De rol van den medicus wordt nog altijd bepaald bij Hospitaal- en Ziekenkamer. Zelden vertoont hij zich op het groot wereldtooneel.

In mijne Oratio rectoralis de Institutione Academica had ik op het Universitair onderwijs gewezen. Vijf jaren later verscheen Humboldts Kosmos, waarvan het tweede Deel den grooten wereldreiziger zou leeren kennen als den niet minder grooten geleerde.

Ziedaar, dacht ik, het beeld van den wereldstudent, zooals ik mij hem voor den geest stel. Ziedaar het verhe-

ven doel, waartoe de mensch geschapen is! Hij moet in de wereld zich te huis weten, nergens en door niets gehinderd, zoowel in de vrije natuur als in de groote maatschappij op zijne plaats zich gevoelen. Hij moet het tegenwoordige aan het verledene weten zamen te hechten en de wereld en het leven weten te beheerschen.

HET COLLEGIE.

HET COLLEGIE.

In de maand September, na het einde der groote vacantie, keert het geleerd garnizoen binnen Leidens muren weder. De doodsche stilte van de stad, wordt afgebroken door troepen jongere en oudere studenten, die elkander vrolijk begroeten. De oudere heeren komen van hunne buitenlandsche en binnenlandsche reizen en uitstappen, of van hunne villa's terug, en het koor der boven het Rapenburg zwevende kraaijen, wordt weldra overschreeuwd door het rumoer der collegiegangers. De Hooggeleerden houden in hunne kelderachtige gehoorzalen, een speech ter opening hunner lessen, die gewoonlijk levendig wordt toegejuicht door de in grooten getale opgekomen toehoorders, en alles schijnt zamen te spannen, om een goed Akademiejaar te voorspellen.

Maar naauwelijks zijn een paar weken verloopen, of die ijver begint te verflaauwen, en eer de wintervacantie dáár is, zijn de meeste gehoorzalen schaars en ongeregeld bezocht, en de redactie van den studenten-almanak opent haar bureau, voor de inzenders der anonyme pamphletten in de mixed pickle, en de censuur der hoogleeraren naar orde der faculteiten door de studenten-critici, een type die

wel altijd bestaan heeft, doch in onze dagen bijzonder op den voorgrond is getreden, en zijne buitengewone aesthetische begaafdheden, door allerprachtigste illustraties heeft ten toon gespreid.

Treedt gij de collegiekamer binnen, gij zult tafels en banken versierd zien met namen en hout-sneêfiguren en vernuftige spreuken, terwijl de grond bedekt is met verminkte overblijfselen van het zoo geliefd Amerikaansch produkt. Verder ontwaart gij menig collegiehengst en niet weinige studenten kiekens, die nog van vederen moeten verwisselen, ouderen vindt gij er zelden en nimmer of nooit veteranen, die den studentenpet tegen den zijden hoed hebben ingeruild.

En wat hoort gij daar?

Zoo ik van mijn studententijd gewagen moet, de stemmen van het eerwaardig voorgeslacht of het geleerd Europa.

Nu gebeurde het wel eens, dat de geleerde steller, òf door verzwakking van het gezigt, òf door verkleuring van het handschrift, moeite had het te lezen, hetgeen alzoo een hiaat veroorzaakte, die tot conjecteren aanleiding geven kon.

Nog gedurende mijn professoraat waren er, die de oude dicteermethode aanhielden en hunne orakels met een stentorstem uitbragten. Gelukkig evenwel is dat dicteren, waarbij de studenten in snelschrijvers gemetamorphoseerd werden, in onbruik geraakt.

Doch, gelijk in de natuur niets door sprongen geschiedt, zoo zijn korte stellingen of aphorismen in de plaats getreden der lange perioden: stellingen, die men door mondelinge verklaring aanvulde en toelichtte. Ik zelf ben op deze wijze begonnen. Nadat ik echter begreep, dat onze geneeskunde uit haar aard een anderen vorm vereischte, heb ik die manier opgegeven en mij alleen bij mondelinge

voordragt bepaald. Daarbij heb ik mijne discipelen een Handboek gegeven, dat later wederom door een Lees- of Studieboek vervangen is, als opwekking tot eigen nadenken, waarop het in den jongelingsleeftijd aankomt, een leeftijd, niet zoozeer tot oefening van het geheugen, als tot scherping van het oordeel geschikt, en tot verkrijging eener goede methode van studeren. Bovendien is niemand geregtigd zich als vertegenwoordiger der wetenschap op te werpen, die, zal zij dien naam verdienen, zoo veelzijdig mogelijk moet worden opgevat.

De Engelsche wijze van voordragt, bestaande in Lectures, is welligt de beste, zoo zij, gelijk doorgaans, op populairen trant geschiedt. Maar zij vordert veel tijd voor het stellen, en is voor iemand die dagelijks twee lessen op zijn minst geven moet, onuitvoerbaar.

Ik had derhalve aan het spreken boven het voorlezen de voorkeur gegeven, maar mij tevens de verpligting opgelegd, om mij telkens op nieuw voor iedere les voor te bereiden, en nooit zonder zulk eene voorbereiding naar het collegie te gaan.

Is het bezwaarlijk de aandacht levendig te houden van een gehoor, dat van het eene collegie naar het andere gedreven wordt, zoo is het dit vooral bij voorlezingen, die altijd iets eentoonigs hebben. Van 's morgens acht tot 's middags twee, ja zelfs drie, d. i. zes of zeven uur aandachtig te luisteren, is waarlijk te veel gevergd. Het ligchaam mag dit uithouden, de geest is afwezig.

Onder Napoleon was de Akademie op een militairen voet ingerigt. Vóór het begin der les wierd een appèl nominal gehouden, en als voorwaarde van bevordering, het geregeld bijwonen der lessen gesteld. Nu gebeurde het dikwijls, dat velen, na het gehouden appèl wegslopen. Om

dat wegsluipen te beletten, werd de custos aan de deur op de wacht geplaatst: hetgeen dan weêr het natuurlijk gevolg had, dat de discipelen den meester kwelden en bespotten, zoodat de vrucht van het onderwijs verloren ging.

De onbeperkte vrijheid, die de studenten onder het tegenwoordig bestuur der Akademie genieten, is oorzaak dat de docent nooit zeker is van zijn gehoor. De gehoorzaal, die gisteren vol was, is heden ledig, en zoo gaat het dagen en maanden en jaren, zonder dat er bepaalde reden van te geven is. Over het algemeen echter, moet ik mijne vroegere aanmerking herhalen, dat het aantal lessen veel te groot is. En zeker, vier uren onderwijs is beter dan zes of zeven, en een geregelde overgang der lessen verkieslijker dan het springen van den hak op den tak.

Men zou zeggen, dat toen het Organiek Besluit werd geconcipieerd, ieder zijn aandeel moest krijgen van de emolumenten, en dat daarom het cijfer der verpligte collegies zoo hoog is. Voeg hierbij de bepaling, dat H.H. Curatoren hebben toe te zien, dat iedere wetenschap in één jaar wordt afgehandeld, en gij zult mij toestaan, dat het verschil tusschen school en Akademie niet bijzonder groot is. En wat de opvolging en regeling der lessen aanbelangt, wat zou beter zijn, dat die ten gerieve der docenten, of ten gerieve der studenten geschiedde?

Komen nu bij de verpligte collegies noch onverpligte of liefhebberij collegies, is het dan niet te duchten, dat de Akademieburgers, door dat wigt van geleerdheid gedrukt, zich niet vrij zullen kunnen ontwikkelen, temeer daar ieder professor met zijn vak ingenomen, zoo ligt geneigd is dat vak bovenaan te stellen.

Behalve het aantal collegies, zijn het ook de studievakken, waarin verandering wenschelijk is. Sedert het jaar

1815 is dat bij ons onveranderd gebleven, waardoor collegies gegeven worden, die thans konden worden gemist, en anderen gemist worden, die nu noodzakelijk geworden zijn. Is het niet eerst onlangs, dat de pathologische ontleedkunde aan onze Akademie als afzonderlijk vak gedoceerd wordt? En zou pathologie niet gevoegelijk met physiologie vereenigd en in de plaats der eerste hygiène gesteld kunnen worden? Verdiende niet de medicinale statistiek, in verband met anthropologie en physieque sociale, eene afzonderlijke behandeling?

Zoo zouden wij kunnen voortgaan met vragen en al vragende eene geheele hervorming voorbereiden. Want dit is ontwijfelbaar, dat de tegenwoordige Inrigting van Hooger Onderwijs niet meer overeenstemt met de eischen van onzen tijd, dat zij tot een vroeger tijdvak behoort en aan de dagen herinnert, toen de oude dogmatiek en scholastiek nog niet waren uitgedreven.

Het is een moeijelijk op te lossen probleem, in hoeverre bij de volslagen vrijheid der studenten en bij het schromelijk misbruik dat velen van die vrijheid maken, in hoeverre, zeg ik, Hooger Onderwijs aan onze Vaderlandsche Akademiën invloed heeft op de vorming der Akademieburgers. Immers het denkbeeld van leeren door lessen vervalt hier bijna geheel, zoodra die lessen niet dagelijks gegeven, of gehouden worden, en hoeveel daaraan ontbreekt, weten zij het best, die het Akademieleven van nabij hebben gadegeslagen. Geschiedt dat geven der lessen zonder opgewektheid of lust, als dwang en lastpost, of zonder talent van mededeeling, dan kan men billijkerwijze niet verwachten, dat het met genoegen zal worden bijgewoond of eenige blijvende indrukken zal achterlaten. Groote geleerdheid, grondige wetenschap, veelzijdige kennis en hel-

dere boeijende voordragt zijn zelden vereenigd. Minder gelukkige gaaf van mededeeling, eentoonig stemgeluid, neus- of keelspraak, onbehagelijke manieren, baren verveling, en deze verstrooijing van gedachten en de verstrooijing van gedachten lust tot caricatuurteekening en bespotting, die op haar beurt den lachlust gaande maakt en de ijdelheid prikkelt, om de lagchers op hare zijde te trekken. Op dien jeugdigen leeftijd is de lust tot spotten sterk, en de gaaf van het belagchelijke op te merken algemeen.

Boezemt daarentegen de persoonlijkheid van den onderwijzer, zijne ingenomenheid met het onderwerp, en zijne bekwaamheid bij de behandeling belangstelling in, zoo zal dit bij hen die waarlijk lust tot studie hebben, de minder gunstige indrukken uitwisschen en deze, zoo zij gezien zijn onder hunne studiemakkers, zullen de spotters doen zwijgen en de achting voor den leeraar handhaven.

Want van de persoonlijkheid van dezen hangt veel, ik zou bijna zeggen, hangt alles af. En daarom is 't bij de keus van professoren zoo noodig, op dit punt te letten, dat dikwijls wordt voorbijgezien en echter zoozeer de aandacht waardig is. Want de eerste indruk, dien een hoogleeraar op zijne studenten maakt, is niet zelden beslissend voor de toekomst. Is die indruk minder gunstig, zoo zal de invloed van den leeraar op de leerlingen minder groot zijn. Echter kan later het minder gunstige van den eersten indruk worden weggenomen, als het onderwijs helder en belangrijk is. Daarop vooral komt het aan, niet slechts dat de hoorders den leeraar verstaan, maar ook dat zij hem achten en genegen zijn. Het moet hun blijken, dat die man het wél met hen meent en hun waar belang op het oog heeft. Zonder zekere toenadering van het docerend en studerend personeel is er aan geen vrucht van het

onderwijs te denken. Het is toch niet genoeg, dat de hoogleeraar zijne kennis aan de studenten mededeelt, hij moet hen belang voor de studie inboezemen, en de overtuiging geven, dat van hunne studie hun lot voor de toekomst afhangt, dat hun gedrag en vorming hunne volgende lotsbedeeling vermag te bepalen. Want waarlijk, wij hebben ons lot in handen en van onze voorbereiding aan de Akademie hangt het af, wat wij voor de maatschappij zijn zullen.

Nu wij over Akademische lessen spreken, is de eerste vraag, in hoeverre verschillen die lessen van andere, die wij op scholen van middelbaar onderwijs ontvangen, of met andere woorden: wat is het eigenaardig karakter van Hooger Onderwijs.

Is Hooger Onderwijs tevens Hooger Opvoeding, en Hooger Ontwikkeling Hooger Vorming en Beschaving, dan komt het mij voor dat bovenal het doel moet zijn de jongelingschap, die dat onderwijs geniet, tot mannen te vormen, die door hunne intellectueele en moreele ontwikkeling den eersten rang in den Staat bekleeden en tot hare echte aristocratie behooren zullen.

Volgens het Organiek Besluit van 't jaar vijftien, zou Hooger Onderwijs zijn: Voorbereiding voor den geleerden stand, welke geleerde stand dan wederom zou bestaan uit Godgeleerden, Regtsgeleerden, Geneeskundigen, Letterkundigen en Wijsgeeren. Nu rijst de vraag natuurlijk bij ons op, of, bij den tegenwoordigen staat van zaken, de naam geleerde stand, niet behoorde te worden verruild tegen dien van wetenschappelijken stand, en zoo ja, wat men dan te verstaan zou hebben door wetenschappelijken stand. Ik zou meenen dien stand, die in het bezit is van wetenschap. En is weten nog iets anders dan geleerd zijn, wat wij door het eerste te verstaan hebben.

Verstaan wij er door volkomen kennen, zoo worden de eischen verbazend groot, en zij, welke aan die eischen voldoen, mannen die hun vak geheel meester zijn.

Ik weet niet of de mogelijkheid bestaat om aan dien eisch te voldoen, maar ik wenschte slechts daarop te wijzen, dat de Akademische Opvoeding vrij wat meer vordert, dan zij tegenwoordig geeft.

Het is te vreezen, dat bij de verdeeling van den arbeid het groot verband der menschelijke kennis uit het oog zal worden verloren, en juist daarom is het wenschelijk dat het Akademiesch Onderwijs niet aan zoogenoemde specialiteiten, maar aan veelzijdig gevormde menschen wordt toevertrouwd.

Bij de Akademische lessen moest ons dat groote doel van veelzijdige vorming steeds voor oogen staan. Het moet derhalve niet zijn leeren, maar vormen. De student moet gevormd worden, of liever hij moet zichzelven leeren vormen.

Of nu met dit doel de gewone betoogtrant volkomen strookt, is hoogst twijfelachtig. Want de wetenschappen kunnen niet betoogd, zij moeten bestudeerd worden en wel zóó bestudeerd, dat zij in ons leven. Het moeten geene aangeleerde kundigheden, het moeten in ons levende wetenschappen zijn. Dit karakter van leven moet haar eigen zijn en de levensgeest haar bezielen. Daarom moeten wij met en in onze studien leven. Zulk een bezielend vermogen wachten wij van Hooger Onderwijs, zoo het waarlijk dien naam verdienen zal. De taal van den Akademieleeraar moet bezield zijn. Zij moet in de jeugdige gemoederen een levensvlam ontsteken, die nimmer ophoudt te branden. Daarom is de verhandelingstoon niet de juiste, evenmin als de preektoon, maar de toon van een levendig onderhoud, dat leeraar en leerling verbindt. De spreker

of leeraar spreke tot zijne hoorders of leerlingen als de student tot zijne mede-studenten. Populair derhalve zij de voordragt en eenvoudig zonder platheid. Hier zijn geen scholieren en schoolmeesters, maar vrienden der wetenschap, die zich met elkander onderhouden. Dat dit reeds begrepen is, blijkt onder anderen ook daaruit dat de katheters of preekstoelen verwijderd zijn en een staande lessenaar of stoel of tafel is in de plaats gesteld. Het blijkt vooral daaruit dat de declameertoon tot de toon van het dagelijksch gesprek is afgedaald.

Behalve populariteit vordert het Akademisch onderwijs klaarheid, duidelijkheid, helderheid. Teekeningen, platen, kaarten, alles wat aan het trouwe oog kan worden voorgelegd, moet zich vereenigen om den indruk van het gehoorde te versterken en te verlevendigen.

Voorts zooveel het kan zij de wetenschap voorgesteld als wordende wetenschap, opdat de hoorder tegenwoordig zij bij haar ontstaan, groei en ontwikkeling en zij aldus in hem eene gestalte bekome. Zulk eene genetische voorstelling is regt geschikt om bij hem een blijvenden indruk achter te laten en het herinneringsvermogen te hulp te komen, terwijl tegelijk het vindingsvermogen gescherpt wordt.

De boeken van William Whewell over de geschiedenis en wijsbegeerte der inductieve wetenschappen, kunnen tot dat oogmerk dienen. Aanbevelenswaardig zijn almede Faraday's Lessen over de Natuurkrachten, al mogen ze dan niet voor hooger, maar middelbaar onderwijs zijn opgesteld. Want ik ben overtuigd dat zij althans voor studenten niet zonder vrucht bij hunne natuurkundige studiën gelezen zullen worden.

Dat de voordragt bij Hooger Onderwijs vooral moet ver-

schillen naar de onderwerpen die behandeld moeten worden, spreekt van zelf. En echter is de didactische wijze van voorstellen nog altijd de algemeene, zoo zelfs dat in den stijl der Hand- en Leerboeken naauwelijks eenig onderscheid te bespeuren is, hoe groot ook het onderscheid der behandelde zaken wezen moge. En dat hetzelfde onderwerp in zijne deelen en onderdeelen op verschillende wijzen moet worden voorgedragen kan het voorbeeld der cholera ons leeren.

Frorieps afbeeldingen, de kaart van den wereldgang der ziekte, hare geschiedenis, het experiment en Magendie's lessen moeten strekken tot opheldering, zoodat de leeraar beurtelings de verschijnselen, het inwendig ziekteproces, de lijkbeschouwing, de wereldkaart en de historische en statistische feiten moet behandelen, om door veelzijdige studiën zijn onderwerp toe te lichten.

De Hand- en Leerboeken, die aan de Hoogeschool gebruikt worden, zijn zelden beknopt, duidelijk en tevens volledig.

In vroeger tijd lazen de studenten de acht deelen van Haller's Elementa voor de physiologie en de vijf deelen van de Commentaria van van Swieten op Boerhaaves Aphorismen, beiden in quarto. Naderhand zijn de Handboeken beknopter geworden, hoewel Muller's Physiologie nog in twee lijvige boekdeelen vervat is, en, om van Franks Epitome niet te gewagen, de Duitsche Encyclopaediën van Canstatt, Wunderlich en Virchow nog altijd, zoowel door hunne uitgebreidheid als door hunnen prijs, den leerling afschrikken. Ik kan niet gelooven, dat het honorarium, aan den autheur uittebetalen, de reden van dien hoogen prijs wezen zou; doch moet het betreuren dat beide, uitvoerigheid en prijs, den student van zijne studie afkeerig

maken en dat minder duidelijkheid bij de beknopter Handboeken, die studie verzwaart en bemoeijelijkt, terwijl eene kwalijk begrepene behoefte aan volledigheid door de menigte der behandelde zaken zijne aandacht verstrooit.

In het meermalen aangehaald Organiek Besluit wordt, gelijk ik vroeger zeide, aan H.H. Curatoren de zorg opgedragen, dat elke wetenschap in één jaar wordt afgehandeld. Hoe met de tegenwoordige uitbreiding der wetenschappen aan dien last voldaan kan worden, is moeijelijk te begrijpen.

Gaubius pathologie is als logische voorstelling der ziekteleer langen tijd voor een meesterstuk gehouden. En zeker, als systematisch-logische voordragt dier leer, is het door geen later compendium overtroffen, zelfs door geen geëvenaard, en heeft een Duitsche geleerde met het volste regt kunnen schrijven, dat het de moeder geworden is van alle latere pathologiën, ofschoon de dochters niet altijd de moeder erkend hebben.

Dat werk nu werd in mijn studietijd verklaard door een hoogleeraar, die den autheur met uitbundigen lof vereerde, zoodat, als hij zijn naam, den naam van Gaubius, uitsprak, het ons toescheen alsof er eene processie voorbij ons heentrok, die wij genoodzaakt waren onder het maken van een kruis te laten voorbijgaan. In weerwil echter van dien onbegrensden eerbied, moest ik, helaas! bekennen, dat het boek mij duister bleef, ook na de professorale uitlegging en de geleerde commentariën van anderen, die ik er op nasloeg.

Terwijl ik daarmede bezig was, in het jaar 1813, brak de dageraad aan van Nederlands herstelling. Het „Oranje boven!" van een paar opgewonden landlieden was met den kogel gestraft. Niet lang daarna evenwel zag ik de oranje-

vlag van den Stadhuistoren wapperen en de oudere Regeringspersonen van de onderdrukte partij, onder het gejoel der menigte, de trappen van het Raadhuis bestijgen. Door een troep dansende vrouwen ingesloten, was ik gelukkig genoeg den dans te ontsnappen, en begreep nu dat het hoog tijd was het Leidsch Atheen te verlaten. Met Gaubius onder den arm vertrok ik naar mijne vaderstad. Daar was het gedrang en gejubel nog grooter; maar ik had een strategisch punt, vanwaar ik den uitslag kon afwachten, en middelerwijl mijne Gaubiaansche studiën kon voortzetten. Die studiën werden, wel is waar, dikwijls afgebroken, omdat ik gedurig op verkenning uitging en au courant wilde blijven, doch dan ook gedurig weder opgevat.

En zoo gelukte het mij eindelijk eenige lichtpunten te bespeuren, en ten laatste stond de gansche Gaubius mij voor het oog des geestes en gevoelde ik mij niet minder gelukkig dan een mathematicus die een moeijelijk probleem heeft opgelost.

Sedert had ik Gaubius uit het oog verloren. Andere studiën hielden mij bezig, en in 't jaar 1815 de soldatenschool en de uittogt naar Frankrijk, en laatstelijk de oefeningen in de praktijk.

Vroeger echter was door mijn geleerd nachtbraken (want wij studeerden ook in den nacht) en door de gebeurtenissen van onzen veel bewogen tijd, waarschijnlijk mijn zenuwgestel niet weinig geschokt en ontwaakte ik op zekeren morgen, het mag ten drie ure of daaromtrent geweest zijn, met eene hevige hartklopping, die mij zeer beangstte, en vermits die hartklopping zich naderhand herhaalde, begon ik aan een hartkwaal te denken, en aan mijn vroegen dood en de reis naar dat donkere land, waarvan nooit iemand ons tijding heeft gebragt. Ik meende nu proefon-

dervindelijk met het begrip van ziekte kennis te zullen maken, dat mij langs dogmatischen weg nog altijd duister was gebleven. Doch gelukkig ben ik door de buitenlucht en mijne militaire wandelingen van die nachtmerrie los gekomen.

In Januarij 1825 zou mijn pathologisch onderwijs een aanvang nemen. Mijn voorganger, Prof. Bernard, had Gaubius geinterpreteerd en ik vond onder de toen bekende Handboeken voor pathologie geen beter; terwijl ik onder de medici het algemeen gevoelen in mijn voordeel had.

De eerste proef gelukte, en tot in het jaar 1834 ben ik met mijne interpretatie van Gaubius voortgegaan, totdat het boek was uitverkocht. Nu besloot ik liever een nieuw boek te schrijven dan het oude om te werken. Dat nieuwe boek heb ik tot de februarij-revolutie van 1848 blijven gebruiken en eindelijk mijn anthropologisch onderzoek uitgegeven, waarbij ik met de oude school gebroken heb en voor het nieuwe leven ben gaan werken. Welligt zal menigeen mij verwijten dat ik dit zoo laat gedaan heb. Tot mijne verdediging moet ik aanvoeren, dat ik reden heb te vreezen of het niet te vroeg is, daar ik bespeur dat het jonge geslacht zich nog altijd in de school blijft ophouden, gelijk ik uit de nieuwste pathologie, die van Uhle en Wagner niet uitgezonderd, aannemen zou te bewijzen.

Er zijn er die beweren, dat pathologie niets anders behoort te zijn dan toegepaste anatomie en physiologie. Die wijze van voorstellen kan ik niet dan hoogst gebrekkig en eenzijdig noemen. Verlangt men waarlijk wetenschappelijke kennis, die met de werkelijkheid overeenstemt, d. i.: wil men het ziek zijn begrijpen, zoo moet men zich den geheelen mensch in zijn doen en laten vertegenwoordigen. Men moet het anatomisch kabinet en chymisch laborato-

rium bezoeken, maar er zich niet in opsluiten, want de copula van anatomie en chymie kan evenmin den homunculus in 't aanzijn roepen, als de microscopie het laatste woord over hem heeft uitgesproken.

De Akademieleeraar leide zijne studenten de maatschappij binnen en leere hen het menschenleven bestuderen, dat nog iets meer is, dan de studie der pathologische ontleed- en scheikunde, die zij vooral niet mogen verzuimen, maar toch niet mogen aanzien als het ééne noodige. Is het belangrijk anatomisch en physiologisch en microscopisch te leeren denken, nog belangrijker is het, dat anthropologisch te doen, en hij, die het laatste verwaarloost, zal in de praktijk telkens flaters begaan, en het zal hem niet ontbreken aan bewijzen zijner onhandigheid en onbedrevenheid.

Meer dan eens heeft men beweerd, dat de theorie tot de Akademie, de praktijk tot de klinische school en het hospitaal behoorden. Gaarne wil ik toegeven dat de Akademie nimmer kan noch mag verlaagd worden tot eene Industrieschool. Echter, door zulk eene tegenstelling van theorie en praktijk, gaat de eenheid der studie en van het onderwijs verloren. Onze 19e eeuw is een eeuw van werkelijkheid. Zij verlangt dat de wetenschap in het leven trede en met het oog op het leven worde bestudeerd.

Het is een voorregt van onzen tijd, dat de schoolsche verdeeling tusschen theorie en praktijk, zooals die vroeger plaats had, heeft opgehouden te bestaan, dat men het verband van beiden heeft ingezien en dat aldus de overgang van theoretische tot praktische studiën geleidelijker is geworden. Was vroeger het praktisch onderwijs geleerd onderwijs, thans is het wetenschappelijk onderwijs geworden en heeft men het klinisch onderwijs als toepassing van anatomie, physiologie en chymie op therapie en kliniek

leeren beschouwen. Dit is buiten twijfel een groote stap voorwaarts en voor de studenten een groot voordeel bij hunne studiën. Dit was vroeger minder het geval. De collegie's over praktijk waren aanhalingen uit de commentarien de rebus in medicina gestis en andere volumineuse schriften. Mijn leermeester beklaagde zich dat wij die aanhalingen niet nasloegen, waarop ik hernam dat geen onzer in het bezit was van die geleerde werken. „Gij kunt die op de Bibliotheek vinden, zeide hij.” Ik veroorloofde mij hem te antwoorden, dat de uren waarop wij toegang hadden tot de Bibliotheek, op verre na niet toereikend waren om zijne menigvuldige citaties nategaan.

Dezelfde hoogleeraar was gewoon tweemalen per week met ons het Ziekenhuis te bezoeken. Dan moesten wij hem van onze patienten een ziektegeschiedenis leveren en er twee recepten bijvoegen. Een van ons, die slechts één recept had voorgesteld, ontving eene teregtwijzing en redde zich door de aanmerking, dat het schrijven van één recept hem zooveel moeite had veroorzaakt, dat hij zich aan een tweede niet had durven wagen.

Later heb ik bespeurd, dat hij met de bezwaren van ons vak zich niet had kunnen verzoenen, zoodat hij litterator is geworden en dus overvloedige gelegenheid heeft gevonden om zijn talent voor kritiek te ontwikkelen.

De kliniek van onze dagen is voorzeker als natuuronderzoek aan het ziekbed veel belangrijker geworden en vereischt in den klinischen leeraar talenten die zelden vereenigd zijn. Zoo hij alléén staat, moet de arbeid onder de studenten in de kliniek naar ieders aanleg verdeeld worden, en vooral daarvoor worden gezorgd, dat geen gedeelte of aan het ander voorgetrokken, of om het ander veronachtzaamd worden. Op de klinische collegies zal men dikwijls

kunnen opmerken, dat de belangstelling in den lijder geringer is, dan het verlangen naar gemeenschappelijk onderhoud, of vermaak en verstrooijing. Met weerzin wordt de gezellige sigaar ter zijde gelegd, waarvan de rookwalm den zieke ondragelijk wezen moet. De meer ijverige studenten staan niet zelden bloot voor den spotlust der overigen, die alzoo trachten de lagchers op hunne zijde te krijgen, zonder in 't minst te bedenken, wat de arme lijders moeten gevoelen bij zoo verregaand gemis aan sympathie en mededoogen met hun lijden. Is het te verwonderen, dat zulke jongelieden weinig nut trekken van hunne klinische oefeningen, en zich ter naauwernood de recepten kunnen herinneren, die zij aan hunne patienten hebben voorgeschreven, ja dat zelfs de herinnering van hetgeen met dezen is voorgevallen, spoorloos verdwenen is.

Bij het praktisch examen was ik gewoon hun rekenschap te vragen van hunne klinische ervaring, en had meer dan eens gelegenheid mij te overtuigen, dat zij beter vertrouwd waren met hunne Leer- of Handboeken, dan met de zieken die zij òf hadden zien behandelen, òf zelve behandeld hadden.

Dit is een gebrek niet slechts onder ons, maar ook in het buitenland. De diklijvige Encyclopaediën der Duitschers dragen grooter blijk van geleerdheid, dan van eigen aanschouwing. Daarom zijn de waarnemingen der Franschen en de monographiën der Britten veel leerzamer en belangrijker dan de geleerde schriften der Germanen, die daarentegen op het gebied der physiologische pathologie onovertroffen talenten bezitten.

En zoo heeft ieder volk zijn eigenaardige verdiensten; en het is de roeping van den Akademieleeraar zijne discipelen opmerkzaam te maken op de groote verscheidenheid

van klinische studiën, die gezamenlijk het veelomvattend begrip van kliniek in al zijn rijke en diepe beteekenis uitdrukken, waarbij ik voor mij het antropologisch element wenschte te zien opgenomen.

Op het gelaat uwer patienten wat groot verschil van uitdrukking van lijden. Zieke kinderen, zieke vrouwen en mannen, jongen en ouden, van hen die het lijden eerst pas hebben ondervonden, en van hen die maanden en jaren en welligt hun gansche leven lijdend hebben voortgesleept en toch van het leven niet scheiden kunnen. Want de dood, is hij niet voor de meesten, ja voor allen een schrikbeeld, dat hun in een min of meer verwijderd verschiet de sombere kusten vertoont, waar wij allen heengaan en van waar nog niemand der stervelingen is wedergekeerd om er ons van te verhalen?

Ja, de dood, mijne Vrienden! Gij zult hem onder allerlei gedaanten zien verschijnen. Gij zult u aan hem moeten gewennen en u op zijne komst moeten voorbereiden. Want doet gij dat niet, zoo zijt gij onbekwaam voor uw post en ongeschikt voor de levensdienst. Immers die hem niet gerust onder de oogen durft zien, kan het leven noch genieten, noch beheerschen. Hij kan zich niet beroemen op vrijheid, maar blijft een slaaf geheel zijn leven door.

De klinische lessen betreffen zoowel de eigenlijke Geneeskunde, als de Heel- en Verloskunde. Zij worden bij ons in hetzelfde Nosocomium gehouden en behooren bijeen. Onze professor chirurgiae was tevens professor artis obstetriciae. Hij was oud en zijne handen krom van de jicht, zoodat hij voor beide vakken bepaald ongeschikt was. Opgevoed in de fransche school, was hij bekend met de rijke chirurgicale traditie der Franschen en met hunne vroegere obstetricieele geschriften, ook met die der Engelschen, wei-

nig of niet met die der Duitschers. Zijne heelkundige en verloskundige hulp was gebrekkig en het was in waarheid pijnigend, getuige te zijn van zijne onhandigheid; nog meer omdat hij geringe sympathie betoonde voor de ongelukkige slagtoffers die aan zijne kunst waren toevertrouwd.

Over het algemeen waren de resultaten der professorale kunstoefening niet geschikt om ons de praktijk der geneeskunde te leeren waardeeren of in haar vermogen te leeren kennen. De Boerhaviaansche kuren waren evenmin als de Browniaansche en die der natuurphilosophie gelukkige kuren, en zoo er eene statistiek van ons Nosocomium had moeten worden opgemaakt en uitgegeven, zij zou weinig tot eer der Akadèmie gestrekt hebben.

In de Dissertaties van onze studenten zijn nu en dan verslagen geleverd der verschillende klinieken, die ten dezen opzigte eene eervolle getuigenis geven van de verbetering die er in den laatsten tijd ook in dit gedeelte van Hooger Onderwijs heeft plaats gehad.

Te voren bestonden bij iedere faculteit zoogenaamde repetitors, die het professoraal onderwijs moesten aanvullen en de studenten op de examens moesten afrigten. Bij de meeste faculteiten bestaan zij nog en kunnen moeijelijk gemist worden.

Er zijn studenten, die zich het Hooger Onderwijs niet anders kunnen voorstellen dan als zulk eene aanhoudende repetitie en die de professoren zouden willen dwingen, de rol van repetitor op zich te nemen. Ik kan niet gelooven dat zoo iets met den aard van Hooger Onderwijs strooken zou. Evenmin als de student scholier is, evenmin is de professor schoolmeester, en zoo de student alles van de professorale lessen, niets van eigen studie verwacht, zal hij nimmer den eernaam van Akademieburger verdienen.

De kennis wordt ons niet van buiten ingegoten of ingeplant, zij moet, in vruchtbare aarde gezaaid, kiemen, groeijen en zich ontwikkelen en vrucht dragen, en zoolang zij slechts aangeleerde kennis blijft, kan zij niet tot wetenschap worden. Wij zijn en blijven schoolknapen, die misschien middelmatige en bruikbare leden der maatschappij kunnen zijn, maar nooit aanspraak mogen maken op de eer van tot hare aristocratie te behooren.

HET DISPUUT.

> Wilt gij den zin van dien leeftijd wel leeren kennen, zie dan hoe hier te lande de studenten zichzelven tot zelfstandigheid oefenen.
>
> VAN HEUSDE.

Dat het Hollandsche spreekwoord: „De morgenstond heeft goud in den mond,” door een student zou zijn uitgevonden, kan ik niet gelooven. Van vroeg opstaan houdt hij niet, en als hij door zijn oppasser gewekt wordt om het collegie van achten bij te wonen, kost het hem veel moeite het warme bed te verlaten om zich aan de gure ochtendlucht bloot te stellen, om in een kille collegiekamer, waar de kagchel pas is aangelegd, het professoraal onderrigt te ontvangen. Heeft hij den moed gehad om de zes collegie-uren getrouw waartenemen, een moed die met de studiejaren verflaauwt, zoo trekt hij naar de Societeit om zich wat op te frisschen, en van daar naar de gewoonlijk slecht voorziene studententafel, en begeeft zich vandaar, na eene korte wandeling of bezoek aan Minerva, naar zijne kast, om na eenige meer of min welbesteede uren de vrienden te gaan opzoeken en met hen zich tot diep in den nacht fideel en studentikoos te onderhouden.

Eenmaal 's weeks verzamelen zich eenige studiemakkers, leden derzelfde faculteit, op het dispuut, en oefenen zich in de gemeenschappelijke studiën en blijven na het einde der werkzaamheden op een min of meer frugaal broodje bijeen.

En waarin bestaan nu die werkzaamheden? Ik kan slechts van mijn studententijd spreken, toen het broodje nog niet in een kostbaar souper, een voorsmaak van de parlementaire diners in de residentie, veranderd was en de studenten, o schande! nog chocolade dronken.

En als ik nu nog aan die avonden denk, dan moet ik openlijk belijden meer van mijne vrienden geleerd te hebben dan van mijne leermeesters, ja dat ik de waarde van het onderwijs mijner leermeesters eerst door mijne vrienden heb leeren kennen.

Toen ik te Leiden kwam, had ik het geluk door aanbeveling van een mijner vroegere Rotterdamsche schoolkameraden spoedig in het dispuutgezelschap miscens utile dulci te worden opgenomen. De jongste leden waren mij één studiejaar vooruit. Geen van allen behoorde tot de studiosi a non studendo. Menigeen droeg, gelijk uit hun levensloop gebleken is, met eer den naam van Akademieburger. Hunne gesprekken en omgang maakten mij met hunne studiën bekend, en hun vrij oordeel over professoren en collegies gaf mij toen reeds de overtuiging, dat het jurare in verba magistri den student onwaardig is.

Men zou het personeel der docenten en studenten kunnen vergelijken met de beide Huizen van het Engelsch Parlement, of liever met de Tories en Whigs, Zijn de eersten de partij van behoud, de laatsten zijn de partij van vooruitgang. Geen wonder dat beider inzigten verschillen!

Volgens de collegies van velen mijner professoren, moest

ik denken dat de Geneeskunde, sedert onzen Boerhaave niet was vooruitgegaan. Paradijs, die in 't jaar mijner komst overleden was, expliceerde Boerhaave's Aphorismen. Oosterdijk doceerde de pathologie van Gaubius, Boerhaave's leerling. Eduard Sandifort volgde Marherr's verklaring van Boerhaave's Institutiones, en de Chirurgie en Obstetrie van Du Pui waren die der oudere fransche school. Wat was natuurlijker dan dat die gehechtheid aan het oude ons jongeren mishaagde, en die verjaarde lessen geen den minsten invloed op ons hadden. Zelfs het onderwijs van Brugmans in chymie en botanie was een anachronisme, zoodat wij meenden onze studie niet naar het collegie te kunnen regelen en derhalve onzen eigen weg te moeten gaan.

En welke was nu die weg? Hij was niet voor allen dezelfde, en gelijk ieder zijne favorietstudie had, zoo deelden allen hunne meerdere kennis aan elkander mede en ontstond er eene zamenwerking van organische krachten, die niet anders kon, of zij moest het algemeene leven verhoogen.

Het voorlezen eener verhandeling, het verdedigen van stellingen, het doen en beantwoorden van vragen, het vak betreffende, maakten de werkzaamheden uit die met een fideel avondbroodje besloten werden.

Het zoogenaamd vitalisme of de levensleer (biologie) was door den jongeren Sandifort, die aan zijn vader was opgevolgd en Richerand tot gids gekozen had, en ook door Brugmans en Ypeij voorgestaan, de heerschende leer geworden. Wij bestudeerden derhalve de fransche physiologie, niet alleen van Richerand, maar ook van andere zijner tijd- en landgenooten. En wat mij aangaat, ik heb nimmer mijn hart geheel van haar kunnen aftrekken, niettegenstaande de parforcejagt waarmede zij vervolgd is, en kan

nu nog haar zaak niet voor verloren achten, hoewel ik gaarne erken, dat zij door overdrijving veel kwaad berokkend heeft. Daarvan kan ik mij echter niet overtuigen, dat het geoorloofd wezen zou, het leven, dat men niet verklaren kan, te ontkennen. Zulk eene willekeurige handeling acht ik den natuuronderzoeker onwaardig.

Zelfstandig moet men leeren studeren, anders treedt men als schooljongen, niet als man de maatschappij in.

Deze woorden van onzen van Heusde passen zóó volkomen op de inrigting van onze studentendisputen, dat wij ze als bewijzen van zoodanige zelfstandige studie aan ieder die haar betwijfelt, zouden willen voorhouden. Wel is waar, ons dispuut had zekere bepaalde kleur, als ik het zoo noemen mag, zekere overhelling naar het klassieke, dat de Akademie van Leiden van den beginne af aan heeft gekenmerkt, maar toch, wij waren voorstanders van de nieuwe physiologie, die met Boerhaave's mechanische leerstellingen in strijd was.

Dat de persoonlijkheid van Brugmans een groot vermogen op ons uitoefende, valt niet te ontkennen. Zijn voorkomen had iets imposants. En toch hielden wij hem niet voor iemand die met zijn tijd was meêgegaan. En hoe kon hij dit, die drie vakken moest doceren, waarvan ieder meer dan één mensch vereischte en daarenboven nog aan 't hoofd stond der militaire geneeskundige dienst. Tusschen de discipelen van Ypeij en Krauss instaande, beschouwden wij ons als handhavers der Leidsche school, en kregen daardoor een meer bepaald standpunt dat wij geroepen schenen te bewaren. Dit gaf aan ons dispuut het voorkomen van zekere aristocratie, en vermits sommigen onzer zich over de nieuw aangekomene professoren en hunne volgelingen eenige kritiek aanmatigden, wierden wij verdacht van zucht tot suprematie.

Is het een gewoon verschijnsel in alle republieken, dat er partijen bestaan, zoo is dit ook het geval in de studentenrepubliek, en het zoogenaamd studentenkorps zal nooit geheel à l'unison gestemd kunnen zijn. Zelfs ons dispuut bevatte ongelijksoortige bestanddeelen. Waren er onder ons, die meer professoraal gezind waren, zoo waren er ook die zich geheel vrij bewogen en, is het wonder op dien leeftijd? zich wel eens aan kleinere of grootere afwijkingen van hunne beginselen schuldig maakten.

In 1812 verscheen Bichat's Anatomie générale, waarmede mij een mijner studiemakkers in kennis bragt. Dat ik dit boek verslond, dat het mij een wegwijzer wierd door het labyrinth onzer studiën, wien kan het bevreemden, die overweegt, hoe alles mij had voorbereid om de wijde strekking te zien, die het had en hebben moest. Reeds toen zag ik in hem den hervormer onzer Geneeskunde, gelijk hij dan ook de ijsbreker geweest is, en wij aan hem de veroveringen hebben te danken, die de fransche school op het gebied der kennis gemaakt heeft.

Een jaar later ontvingen wij de Opuscula academica van Paradijs. Ook dit geschrift, hoe klein het zijn mogt, maakte een sterken indruk op ons. Velen hadden Paradijs gekend en hooggeacht. Zijne satyres, waarvan zijne collega's niet verschoond bleven, gaven hem populariteit onder de Akademieburgers, en waren hem zoo eigen geworden, dat zij hem zelfs in zijne laatste ziekte niet verlieten, terwijl zijne oraties niet slechts, maar ook zijn verkeer met zijne vrienden het toonde, dat zijn hart beter was dan de tong en het licht bij hem getemperd werd door de warmte.

Bij de groote verscheidenheid die er bestaat tusschen de professoren onderling en het daarmede overeenkomstig

onderwijs, is het natuurlijk, dat de invloed dien zij uitoefenen op de studenten, zeer ongelijk wezen zal.

Op ons dispuut had ik meer dan eens gelegenheid, dit op te merken. Een onzer, die een ongemeen groot talent bezat van prepareren, gevoelde zich bijzonder aangetrokken door Sandiforts technische vaardigheid. Voor mij had Paradijs, hoewel ik het voorregt mistte hem persoonlijk te hebben leeren kennen, groote aantrekkelijkheid, vooral wegens zijne klassieke vorming, terwijl anderen zich beter in Oosterdijks dogmatiek en schoolsch onderrigt konden voegen, en Brugmans door zijne merkwaardige persoonlijkheid zich een zeker overwigt op ons wist te verwerven, dat, in weerwil zijner politieke beginselen, er krachtig toe mede werkte, om zijn gezag ook als Rector te handhaven. Zoo herinner ik mij, dat hij eens, toen den avond te voren de glasruiten bij hem waren ingesmeten, den volgenden dag voor een talrijk gehoor collegie gaf, waarbij zulk eene aandachtige stilte heerschte, dat men om zoo te spreken een speld had kunnen hooren vallen. Mij boeide Brugmans, door zijne vrije voordragt, zijn geestdrift vooral voor biologie en zijn afkeer van bekrompen stelselzucht.

De schoolsche manier van ieder hoofdstuk met eene definitie en divisie te openen, moge uitnemend geschikt zijn om haar in 't geheugen te prenten, maar hoe zelden kan zij op biologie met gestrengheid worden toegepast, waar ons al aanstonds het begrip van leven ontgaat?

Nog herdenk ik hoe Brugmans, bij het begin zijner botanische lessen, ons aantoonde, hoe het zwaarlijvig systema vegetabilium, tot weinige grondbegrippen herleid, in een klein bestek van luttel bladzijden kon worden zamengevat, en als 't ware Goethe scheen te hebben aangekondigd, hoe hij Herder's Ideën in zich had opgenomen, hoe hij ons

het schoon organisch verband der natuur deed beseffen, dat Humboldt in zijn kosmos zoo heerlijk in 't licht stelt, en dat wij, door vakgeleerdheid, wier nut ik overigens niet betwisten wil, maar al te dikwijls vergeten. Hoe hij op zijne chymie aanwees, dat Boerhaave in hetzelfde auditorium, waar hij thans tot ons sprak, op het punt was geweest, de zamenstelling van het water te ontdekken.

Bestuderen de professoren niet altijd, althans niet ernstig genoeg hunne studenten, en worden deze dikwijls beter door hunne medestudenten, dan door hunne professoren gekend, zoo kennen studenten nog veel minder hunne professoren, en beginnen gewoonlijk met kritiek zonder voorafgaande studie, welke die kritiek moest regtvaardigen. Gaarne belijd ik, mij aan dat euvel dikwijls te hebben schuldig gemaakt, en eerst lang na mijn studietijd de waarde van hun onderwijs geschat te hebben. Het was eerst, nadat ik door zelfkritiek en levenskritiek gelouterd was.

Onder de leden van ons dispuut was er een, die zijn hof maakte aan een van Leidens schoonen, hetgeen hem den naam van Leidenaar bezorgde, en aanleiding gaf tot velerlei plagerijen, die niet altijd vrij bleven van mauvaise plaisanterie. Veel moeite had hij zich gegeven bij het schrijven zijner Dissertatie, en zich niet weinig voorgesteld van den lof, dien hij bij zijne promotie zou verwerven. Een zijner commilitones, die de dissertaties voor paskwilschriften aanzag, liet den doctor door zijn hospes, een kruidenier, terstond na zijne bevordering, het eerste produkt wat deze uit zijn winkel noodig had, in een blad van zijn proefschrift gewikkeld, overhandigen.

Het is thans de gewoonte, met de leden van het dispuut, 's jaarlijks een kleine reis te maken om de pot te

verteeren. Daaraan werd in onze dagen niet gedacht, hetzij dat de boeten niet produktief genoeg waren, hetzij dat de studentenbuidel te schraal gevuld was om de kosten te dekken. Velen echter huurden in de lente kamers buiten in den omtrek van Leiden. Zoo konden de Akademieburgers in de vrije natuur frisch leven scheppen, en zij die hun nest in de stad niet verlaten hadden, konden hunne landelijke broeders bezoeken.

Ook ik begaf mij met onzen Leidenaar op het land en deed later, met een ander onzer medeleden, een voetreisje door de omstreken van Haarlem, met de kaart van Loosjes tot wegwijzer. Wij leerden nu het oord kennen, waar onze vriend, de doctor, voornemens was zich met zijne Leidsche wederhelft te gaan vestigen.

Zoo bleven de leden van miscens elkander getrouw, en poogden het Akademieleven in hunne herinnering te doen voortduren.

Vele onzer medeleden zijn reeds van het tooneel afgestapt, en het dispuut is al jaren lang overleden; maar zijne nagedachtenis zal, bij mij althans, niet worden uitgewischt.

Een der leden heeft mij later met Aug. Comte kennis doen maken. Hij had wel is waar de dienst van Esculapius vaarwel gezegd, maar zich niet zoo in zijn vak opgesloten, dat hij geen aandeel nemen zou aan den grooten wereldgang van begrippen en denkbeelden, die ons voert naar dat onbegrensde land van kennis, waar wij heentrekken om het te veroveren en in bezit te nemen.

In de Studenten-Almanak van 1863, zocht ik te vergeefs onder de disputen, naar een voor de Geneeskunde. Onkundig, of naderhand die leemte is aangevuld, mag ik den wensch niet onderdrukken, dat het dispuut in onze

Faculteit niet ontbreke. Want vrijheid en zelfstandigheid van studie zijn ten naauwsten met de disputen verbonden. Zij kunnen door geen collegies, hoe voortreffelijk ook, vergoed worden. Zij zijn de ziel en het leven van Hooger Onderwijs.

Behalve het medisch dispuut, was ik ook lid van een letterkundig dispuut, niet klassiek, maar Vaderlandsch, ik bedoel niet voor klassieke maar voor vaderlandsche Letterkunde. De scherpte der kritiek gaf mij weldra de overtuiging van de onwaarde mijner dichterlijke voortbrengselen, doch mijn lidmaatschap schonk mij nieuwe vrienden en opende mij een ruimer kijk op het Akademieleven.

Onder het fransch bestuur was een leerstoel opgerigt voor fransche letterkunde. Een fransch professor opende zijn cours de littérature met de volgende woorden:

Messieurs! Mes collègues vous ont appris à penser, moi je vous apprendrai à parler! die door eene hilarité générale beantwoord werden.

Één talent kon door zoodanig Vaderlandsch dispuut, inzonderheid ontwikkeld en volmaakt worden. Het is dat van het spreken voor de vuist, waarin andere natiën ons de loef afsteken.

Niet alleen ontwikkeling en oefening van talenten, ook bevordering van studentikositeit is eene vrucht van het dispuut, die niet genoeg gewaardeerd kan worden.

De fideele omgang en het verkeer van studenten onderling, wordt er door onderhouden en versterkt. Zij leeren elkander kennen en elkander achten en liefhebben. Boven hunne vergaderingen leest gij de woorden van den pijlbundel: Virtus, concordia, fides. Hunne deugd wordt er bekrachtigd, hunne eendragt bevestigd, hunne trouw beproefd. Die avonden aan den gezelligen haard, onder

vrolijken studentenkout gesleten, zij blijven ons onvergetelijk en bij ons aandenken aan Leiden, en aan al de voorregten daar genoten, herdenken wij tevens met een warm gevoel van erkentenis, ons fideel en studentikoos dispuut.

DE STUDIE.

Militat omnis amans.

„Wat voert u binnen Leiden?" vroeg een Heer aan een vriend, dien hij aan het station ontmoette.

„Ik heb mijn zoon van de Akademie teruggehaald," was het antwoord, „dat studeren kost mij te veel geld."

„En nog," hernam het jonge mensch, „heb ik weinig gestudeerd."

Hij viel onder het rubriek van sjeezen, dat in het Akademieregister met zwarte kool staat aangeteekend.

Is dan de studie eene geldzaak? Zeker goedkoop is het niet, vooral sedert de weelde ook tot de Akademie is doorgedrongen. Echter kan ik u verzekeren, dat de duurste studenten niet de beste zijn. Kort na de tierceering was dat beter, en zoo die ramp, 't geen de hemel verhoede! ons andermaal treffen mogt, zou het gevolg hetzelfde zijn.

Ei lieve, zeg mij dan toch eens: wat is studeren?

Vergun mij eenige oogenblikken om er over na te denken.

Kent gij uit de studententypen die grandiose figuur van Flanor? Die held studeerde in de vacantie. Hij deed het in de eenzaamheid, en scheen er zich over te schamen. Het is derhalve eene schande, waarvoor men niet durft uitkomen. Maar zou die Flanor wel waarlijk een modeltype zijn van den Akademieburger? Ik kan het niet gelooven.

Het is een waar ongeluk, dat de weelde die onze maat-

schappij verlamt, ook de studenten maatschappij heeft aangetast, en alle énergie schijnt uit te dooven.

Die kinderen van weelde, hoe zullen zij voor de battle of life zich oefenen. Die verwende gemoederen, die lust en onlust volgen, en zonder levensplan en levensernst, genieten willen, maar niet werken, die op een leeftijd, waarop het karakter zich vormen moet tot mannelijke zelfstandigheid en mannelijke vrijheid en wilskracht, met feestvieren en prethouden hunne kostbare uren verbeuzelen, wat zullen zij voor de maatschappij kunnen uitrigten? Wat heeft het Vaderland van hen te hopen of te wachten?

Waarlijk, het leven is geen genieten, geen vadzig inwilligen van natuurinstinkten, het is zich oefenen, zich ontwikkelen, zich harden en stalen, het is zegevieren over de ruwe natuurkrachten, het is de wereld overwinnen en zichzelven beheerschen.

En zal men dan de vijf of zes studiejaren, waaraan ons lot hangt, de jaren, waarin wij van knapen mannen moeten worden, als knapen verspelen, om altijd knapen te blijven?

Neen, daartoe is ons die heerlijke Akademietijd niet gegeven, om dien als volwassen kinderen te verkwisten, om onze hersenen met alcohol te drenken, om van roes tot roes voort te dommelen en zich naauwelijks bewust te zijn, maar om ons zelven met vaste hand te besturen en lusten en driften te beteugelen, het vurig ros naar onzen wil en wenk te dwingen, het nimmer vrij te laten voorthollen, het zelfs in volle vaart met het magtwoord: halt! te stuiten.

Die flaauwe, karakterlooze wezens, zonder wil, zonder geest, zonder énergie, noem ze toch, wat ik u bidden mag, noem ze geen studenten, het zijn marionetten, door

anderen getrokken en bewogen. Het zijn fluiten, door anderen bespeeld. Het zijn pijpen, waarin anderen blazen. Er is in ons leven een tijd van gehoorzaamheid en tucht, waaraan de knaap zich gewennen moet. Verbeelden wij ons die tucht eensklaps opgeheven, den wil losgelaten, zonder dat de magt van binnen in staat is, de teugels van het zelfbestuur aan te vatten, kan het gevolg anders zijn, als het is, dat het ongebreideld paard aan 't hollen slaat, tot het ademloos nederzijgt en voor altijd bedorven, tot niets meer deugt, zelfs niet tot lastdier?

Zietdaar, mijne Vrienden! het beeld van den studentaflegger, die voor het Akademieleven niet berekend, onverrigter zake naar huis keert om een bedorven leven voort te slepen.

Maar er is nog eene andere soort, die, zonder zelfkritiek, zich wagen aan de kritiek hunner leeraars en te dikwijls veroordeelen wat zij niet kennen. Wij noemen ze pseudo-critici. In hun oog is de professor schoolmeester, en het leeren een dwang, waaraan zij zich op allerlei wijzen en met allerlei hulpmiddelen pogen te onttrekken. Nu verandert het examen in eene anatomische sectie, op hen bij levenden lijve volbragt, waaronder zij noodzakelijk bezwijken.

Is hun onregt geschied? Ik beroep mij niet op het oordeel van anderen. Ik beroep mij op hun eigen geweten, zoo dit nog regt en onregt vermag te onderscheiden, en niet door zelfbedrog verstompt tot zwijgen is gebragt.

Beeldt u toch niet in, dat gij altijd gelijk, zij altijd ongelijk hebben zouden. De leeraar, dien gij bespot, beschimpt, veroordeelt, is hij niet maar al te dikwijls een caricatuur uwer verbeelding, dat u te hatelijker toeschijnt, naarmate het minder het oorspronkelijke wedergeeft? Zoo

menigmaal ik bij uw nuchteren kritiek aan verdienstelijke mannen dacht, die, omdat zij moed bezaten hun pligt te betrachten, door u verguisd werden, heb ik mij de wijze les van Horatius herinnerd:

Tu nihil invita dices faciesve Minerva.

Doch wij willen die studenten, invita Minerva, vaarwel zeggen en herhalen onze vraag: Wat is studie? Volgens het algemeen gevoelen is het leeren, en wel het leeren van een Handboek of systeem, dat men dan weder op het examen min of meer woordelijk teruggeeft. Zooveel collegies, zooveel Hand- of Leerboeken, die in 't geheugen van den leerling moeten worden ingeprent, met al hun definities en divisies en subdivisies.

Als dat studeren heeten moet, zoo vraag ik waarin uwe Akademie verschilt van iedere andere Burgerschool, en wat de professoren en studenten onderscheidt van schoolmeesters en scholieren. Is dit geen geheugenwerk en is het geheugen niet een vermogen dat in den kinder- en knapenleeftijd moet geoefend worden? Is de jongelingsleeftijd niet die der ontwikkeling en versterking, vooral van het oordeel?

En hoe maakt gij het dan met de beschrijvende botanie, zoologie en anatomie?

Zoudt gij dan waarlijk meenen, dat dit enkel geheugenwerk wezen zou? Moet niet de student botanisch, zoologisch, anatomisch leeren denken? Voorwaar, hier is nog wat meer te doen dan te memoriseren; het is zich in te denken in de organische typen en in de rijke taal der morphologie, en dat is geen taak voor kinderen en knapen. Het kind en de knaap leeren letters en lettergrepen van de vreemde taal. De jongeling en man dringt door tot geest en karakter. De student leert de natuur- en wereldtaal verstaan en begrijpen. Hij ontwaart in zich de divinae

particula aurae en roept zijne studiemakkers, door dezelfde geestdrift ontstoken, met verrukking toe:

Est Deus in nobis, agitante calescimus Illo.

Gelooft mij, Vrienden! zonder geestdrift geene studie, zooals de alma mater van ons verlangt. Want broodstudie, aan de Akademie voegt zij niet, en die daar komt alleen om een kostwinning of beroep te leeren, is den naam van Akademieburger onwaardig. Hij behoort tot de pseudo-studiosi, die voor het hooger leven van de Akademie zin noch geest hebben.

Weet gij waarom den Akademieburger het Akademieleven onvergetelijk is? Het is omdat hij daar eerst gevoeld heeft, wat het zegt te leven, dat is niet te eten en te drinken en te slapen, maar te denken, te scheppen, natuur en wereld te omvatten, en den verheven zin na te sporen van het geheimzinnig schrift door een onzigtbare hand ons voor oogen gesteld en waarvan wij zin en beteekenis wenschen uittevorschen en te verklaren.

Is het leven een strijd, datzelfde kan men ook zeggen van het Akademieleven. Kent gij Heiberg's: Eine Seele nach dem Tode? Hebt gij die ziel, na tweemaal gedropen te zijn, langs dien breeden weg aan die wijde poort zien aanlanden, waar Mephistofeles haar zonder examen doorlaat, om aan het bodemlooze vat met de Danaïden het hopeloos werk te verrigten? Dat is het deel van al die nulliteiten die den breeden weg en de wijde poort verkozen en weigerden te strijden om in te gaan.

Ja, de studie is een strijd, een zware, moeijelijke strijd, die met moed en volharding moet gestreden worden. Welk eene inspanning van krachten, wat ontberingen en opofferingen moet zich de soldaat van Minerva getroosten om in den strijd de zege te behalen! Hoe velen sneuvelen

op het veld van eer, en toch telkens worden de gelederen aangevuld!

En wat zou nu de reden zijn van dien onverschrokken moed, van die onbezweken standvastigheid? Wat anders dan liefde voor studie. Want de geestdrift der liefde, dat enthusiasmus amoris, waarvan de Ouden wisten te spreken, stelt ons tot alles in staat.

Doch ik wenschte wel die schoone te kennen, die zulk eene liefde kan opwekken. Gij noemt haar studie. Maar nu kom ik weer terug op de vraag: Wat is studie?

Dat woord heeft zulk eene onbepaalde, onzekere beteekenis, dat het wel eene nadere verklaring verdient.

Welnu, ik wil trachten u te voldoen, en noodig u den student, den waren minnaar der studie, te bespieden en op zijn pad te volgen.

Hij begint met de gronden. Dat is een vervelend werk, en niet slechts vervelend, maar 't is ook moeijelijk! Velen loopen er over heen. Zij zullen 't nooit vèr brengen. Zij blijven dilettanten en worden nooit echte musici. Dat noten leeren, dat tellen, dat maat houden, kan er iets vervelenders zijn. Bruyante passages der oorverdoovende musique de l'avenir, dat maakt effect en lokt het handgeklapt uit en begoochelt het groot publiek. En wat wil men meer? Is het niet op het effect dat men speculeert en vermag men niet alles, zoodra men de publieke opinie op zijne zijde heeft?

Onze student denkt er anders over. Hij wil de gronden leeren, en laat zich door geene moeijelijkheden of bezwaren uit het veld slaan. Eerst leert hij klanken. Er schijnt eene bijzondere tooverkracht in opgesloten. De Javaan, zegt de gewezen zendeling Harthoorn, hecht er groote waarde aan, en schat zijne kennis naar het aantal klanken en formules, die hij zich heeft eigen gemaakt. Hoe ge-

lukkig was mijnheer Jourdain, met zijne kennis van het verschil van poëzij en proza! Zelfs de Weener geneesheeren, welk een triomf, nu zij de geluiden, welke zij met het oor hebben opgevangen, met den mond kunnen nabootsen! Met die klanken stelt zich de student niet te vrede. Hij wil zin en beteekenis weten, en gaat dus verder, en komt tot de syntaxis. Nieuwe zwarigheden! De regels moeten geleerd worden. Men moet thema's leeren maken. Men moet leeren vertalen. Kan men nu alle schrijvers, bij 't eerste opslaan, lezen? Ook de schrijvers moeten bestudeerd worden. En dat is zulk een zware taak, dat gij, om achter het geheim der oude talen te komen, er al uw tijd aan geven moet, en zelfs dan niet zeker zijt van uw oogmerk te bereiken.

Aan de studie der taal sluit zich de studie van het volk dat haar spreekt, en van het land waar zij gesproken wordt. Is die taal eene levende taal, zoo zal zij niet dezelfde blijven. Zoo vereischt taalstudie, de studie van volken en landen en tijden, en tracht de student zich met zijne gedachten bij die volken, in die landen, en in die tijden te verplaatsen. En verlangt hij kennis door eigen aanschouwing, zoo verlaat hij zijn studeerkamer en gaat op reis. Heeft niet Rob. Wood, om Homerus te lezen, zich naar de streken begeven, waar die onsterfelijke gezangen gedicht zijn?

Taalstudie beweegt zich derhalve niet steeds op hetzelfde terrein. Nu eens op dat der natuurstudie, dan weder op dat der historiestudie. Onze student trekt dan ook gedurig over de grenzen, en komt van het eene gebied op het ander. Hij kan zich dus niet met ééne studie vergenoegen, maar verandert van studie, naarmate hij voortgaat met studeren, en bemerkt al spoedig, dat zijn onderzoek zich al verder en verder uitstrekt.

Niet anders is het gelegen met de natuurkundige studiën. Begint hij met de taal der mathesis, hij moet zich de gronden van die taal eigen maken, hij moet hare regels leeren kennen en toepassen. Hij moet in die taal leeren denken en spreken, en zoo de natuur leeren verstaan, welke in die taal tot hem spreekt.

Niet op eens zijn de natuurkundige wetenschappen ontstaan, maar de eene na de andere. Ook hier zijn de problema's gedurig zwaarder en ingewikkelder geworden. Zij maken ééne volgreeks uit van studiën. Van astronomie tot biologie, welk een afstand en welk een arbeid en inspanning, om dien langen studieweg af te leggen! Beschouwen wij het menschdom als één groot studentenkorps, welk een lange rij van studentengeslachten, die den fakkel der kennis aan elkander overhandigen!

Men heeft van ieder dezer kundigheden eene afzonderlijke, scherp bepaalde wetenschap willen maken en de bonte lappen aaneengehecht, en daardoor den zamenhang van het groot geheel uit het oog verloren.

Gelooft mij, mijne Vrienden! de wetenschap is geen bedelaarsdeken, die uit zulke veelkleurige lappen vervaardigd kan worden. Het is een Gobelin-tapijtwerk, dat de werklieden onbewust volvoeren, maar van 't welk de schets en teekening, door het vindingrijk genie dat haar schiep, ontworpen en voltooid is.

Niet met het bloote oog heeft de student der geneeskunde hare spraakkunst gevonden. Eerst met het microscoop heeft hij hare taal leeren verstaan, en in hare taal leeren lezen. Hij moet de codices en exemplaren: planten en dieren bestuderen en vergelijken, als Harvey en Malpighi dit gedaan hebben, en welk een rijk veld van onderzoek voor hem open ligt, kan de encyclopaedia medica ons zeggen.

Wil hij meer dan vakman zijn, hij zal zich niet bij anatomie en physiologie bepalen, noch het organisch verband der studiën voorbijzien. Zóó past het den academicus, die in den volsten zin des woords, mensch en wereldburger verlangt te worden.

Wij zijn maar al te zeer geneigd onze favorietstudie microscopisch, en de overige studiën telescopisch te beschouwen. Zoo ontstaat een strijd der faculteiten en faculteitsleden, waarbij ieder dingt om den voorrang, ja zich de heerschappij over anderen aanmatigt. Aldus komt de student in de moeijelijkheid eener keuze van geringschatting van studiën, die gelijke regten op hem hebben, en in wier waardeering hij zich nimmer door het gezag zijner leeraars alleen moet laten leiden. Dat naijver der professoren onderling hier veel kwaad stookt, kan de dagelijksche ondervinding bevestigen. Daarom is het een eerste pligt van den student, zijne zelfstandigheid en vrijheid tegenover zijne professoren te handhaven. Het wordt dikwijls een Hoogleeraar tot eer gerekend, dat hij eene school gesticht heeft. Mij dunkt die eer zeer dubbelzinnig te zijn, en van alle eeretitels, die mij teregt of te onregt zijn toegekend, is er geen die ik minder begeer dan die van chef de parti of hoofd eener school of sekte te wezen. Het is de dure verpligting van hem, die aan eene Inrigting van Hooger Onderwijs en Hooger Opvoeding is geplaatst, zich boven partijen en scholen, en sekten en stelsels te verheffen, en niets voor te staan dan waarheid en vrijheid. Vooral op de Akademieburgers past de schoone Evangeliespreuk: De waarheid zal u vrij maken, vrij van school, vrij van stelsel, vrij van alle eenzijdigheid, vrij van alle kleingeestigheid, bekrompenheid, partijschap.

Ook in de keus zijner professoren heeft de student aan-

spraak op vrijheid. Want bij het groot verschil van aanleg, neiging, karakter, is het ondenkbaar dat één man aan ieders eischen en behoeften voldoen, en berekend zijn zou voor allen.

Wij hebben met u den student in zijne studiën gadegeslagen. Wij hebben gezien, hoe hij van het eene gebied van studie tot het ander overging, hoe hij aldus zich veelzijdig ontwikkelde, hoe hij toenam in kracht, hoe zijn blik ruimer, zijn gezigteinder wijder werd, hoe hij al studerende, zich vormde voor zijne toekomstige bestemming, als mensch en burger. Thans willen wij nog met een enkel woord van die bestemming gewagen.

In onze studiën betwisten theorie en praktijk elkander den voorrang. Op dit punt vooral, na het einde van den Akademischen cursus, loopen beide wegen uiteen. Er zijn studenten, die de theorie, er zijn anderen die de praktijk bijzonder tot zich trekt. Sommigen bekooren de natuurkundige, andere de historische wetenschappen, en onder de eersten, zijn het nu eens scheikunde, plantenkunde, dierkunde, dan weder anatomie, physiologie, pathologie, voor wie hij meerder genegenheid betoont. Zoo blijven onze medici zich op bijzondere punten van hun studiecursus bewegen en trekken het hart af van de praktijk.

Evenwel, ook met deze laten zich de theoretische studiën vereenigen, en het ontbreekt niet aan voorbeelden van praktische medici, welke met hun werkkring, hunne theoretische studiën zóó wisten overeen te brengen, dat beiden elkander niet hinderden, en voor beider beoefening tijd en plaats was.

Of, en in hoeverre klassische studiën met natuurstudie vereenigbaar zijn, kan niet gemakkelijk beslist worden. Mij komen zij niet onvereenigbaar voor, ofschoon ik gaarne erkennen wil, dat zij voor den medicus ontbeerlijk zijn en

ik hem raden moet, ze na de promotie te laten varen, omdat zijn vak zoo uitgebreid is, dat het alle krachten van den geest behoeft, om het naar eisch te beoefenen.

Is Hooger Onderwijs voorbereiding voor den geleerden stand, en geleerdheid boekenkennis, dan spreekt het van zelf, dat er, om tot dien stand te behooren, veel moet gelezen worden. Dat veel lezen was in onzen tijd nog aan de orde van den dag. Wij lazen boeken over anatomie, physiologie, pathologie, en therapie in menigte. Onze professoren trachtten ons de zaak te bekorten, door geleerde excerpten te leveren.

Sommigen van ons verdeelden hunne lectuur in schoften, gelijk de handwerkslieden hun arbeid. Ik herinner mij, toen ik een mijner leermeesters vroeg naar een goed werk over materies medica, waarin hij onderwees, van hem tot antwoord gekregen te hebben: „Daarvoor moet gij zakken met boeken lezen." Ik geef u te raden, hoe ik bij dat antwoord te moede was. Ik dacht aan die kameelen met boeken geladen, waar een Arabisch schrijver melding van maakt, om de geleerdheid van een zijner landgenooten te verheerlijken. Gelukkig dat die boeken- en kamergeleerdheid door eene andere methode van studie vervangen is.

Bij ons natuuronderzoek beginnen wij met waarnemen: eene kunst die wij leeren moeten en die vooral geduld en opmerkzaamheid vordert. Is het onze natuurlijke traagheid of onoplettendheid, maar te dikwijls verlaten wij ons op het waarnemen van anderen.

De student intusschen moet niet door de oogen zijner leeraars zien, hij moet niet door de ooren zijner leeraars hooren, hij moet niet met de handen zijner leeraars voelen. Met eigen oogen moet hij bemerken, met eigen ooren

luisteren, met eigen handen tasten. Niets moet hij op gezag aannemen. Alles moet hij zelf onderzoeken en in alles zich gewennen aan zelfstandigheid en vrijheid. Want slechts wat hij zelf onderzocht, waargenomen, beproefd heeft, is zijn eigendom.

Dat het talent van waarnemen niet algemeen is onder medici, zou ik daaruit opmaken, dat hunne proeven dikwijls mislukken en zij toch onverdroten voortgaan, ze op dezelfde wijze te herhalen.

Is het waarnemen moeijelijk, nog moeijelijker is het proefnemen. Bij mijne professoren zag ik zelden van de voorgeschrevene geneesmiddelen de verlangde uitkomst, zoodat ik mij toen reeds tegen zeker scepticisme bezwaarlijk verweren kon en mijn eerbied voor de Apotheek een schok kreeg, waarvan hij zich later nooit heeft kunnen herstellen.

Een theologisch professor had aan een zijner discipelen, het bewerken van eenige psalmen van David opgegeven. Deze verontschuldigde zich met zijne menigerlei andere bezigheden, en kreeg tot raad zijne wandeluren daaraan te besteden. Dit bezorgde den student hoofdpijn, waarvoor hij een medisch professor raadpleegde, die hem belladonna voorschreef, waarvan het gevolg was eene gezigtsbeneveling, welke hem de psalmen deed vaarwel zeggen en tot zijne wandelingen terugkeeren. Hetzelfde middel, de belladonna, werd later aan een soldaat gegeven, die het heimwee had, 't welk met den naam van febris cephalica gedoopt werd, met nog ongelukkiger uitslag.

Hebben de zintuigen eene opvoeding noodig, niet minder hebben het de hersenen, want de gedachte moet waarneming en proefneming begeleiden en besturen, en uit beiden de slotsom opmaken.

Hier voegt inzonderheid wat de Ouden in den redenaar prezen, de sobrietas attica. En echter welk eene overhelling tot den stijl der Arabieren bij ons klinisch plubiek, wat groot gebrek aan kritiek. Als wij spreken van gebrek aan kritiek, dan leggen wij de hand op eene wonde, aan welke onze gansche geneeskunde lijdt.

De litterator, de jurist, de theoloog, hebben in hunne studiën het kritisch element opgenomen. Voor den medicus schijnt het een vreemd element te zijn. En echter hij kan het 't minst van allen ontberen. De massa empirische feiten, die hij als grondstof bewerken moet, kan niet behoorlijk gebruikt worden, zonder naauwkeurig onderzocht, geschift en geordend te zijn. Dat is de taak der kritiek, waarin de hoogleeraar geroepen is hem voor te gaan. Want oefenen en scherpen van het oordeel, voor den jongelingsleeftijd is het bewaard.

Wij noemden de kritiek het laatste, omdat zij eerst na voorafgaande studiën kan worden aangewend. Zij is de proefsteen, die het ware van het valsche doet onderkennen. Met kritiek zijne studiën te beginnen, is de orde der studie omkeeren, en zich aan betweterij over te geven, die eigenwijsheid en verwaandheid in haar gevolg heeft. Daarbij vordert de kritiek vele en velerlei kundigheden en bovenal rijke ervaring, die in de jongelingsjaren nog niet aanwezig kan zijn. Zoo lang wij aan de Akademie ons bevinden, kunnen wij op geen rijke ervaring ons beroemen. Wij zijn nog jong en onbedreven in de studie, en kennen het leven nog niet. Eerst in de zamenleving kunnen wij de waarde of onwaarde schatten van de bagage geleerdheid, die wij van de Akademie hebben medegebragt.

DE WETENSCHAP.

DE WETENSCHAP.

Vitam impendere vero.

Liefde moet men hebben voor de studie, zal men den naam van student waardig zijn. Student te heeten en niet te studeren, welk eene ongerijmdheid! Te studeren zonder liefde en lust voor de studie, welk een ongeluk! Voorheen studeerde men om geleerd te worden. Thans is het niet zoozeer geleerdheid, dan wel wetenschap, die men beoogt.

Geen woord dat meer in aller mond is, dan het woord wetenschap, en geene onderscheiding die hooger geschat wordt, dan die van wetenschappelijk man te zijn. Het is derhalve wel de moeite waard te onderzoeken, wat men door dat woord verstaat. Zou het niet afgeleid moeten worden van weten en derhalve het weten van iets de wetenschap van dat iets wezen? Zou aldus een man van wetenschap iemand zijn, die zulk eene kennis bezit en hij die zich meerdere wetenschappen verworven had, de regtmatigste aanspraak hebben op wetenschappelijkheid?

Neen, hoor ik mij te gemoet voeren, het is niet het weten, noch het veel weten, maar het positief weten, wat

de wetenschap uitmaakt; en naardien zulk een stellig, positief weten veelvuldig en langdurig onderzoek vordert, zoo moet de echt wetenschappelijke man zich bij één vak van kennis bepalen.

Wij hebben hier een voorstander van specialiteitstudiën, een vakman voor ons, die, zoodra hij zich in dat vak te huis en op zijn gemak gevoelt, het studeren opgeeft om een otium cum dignitate te genieten.

Het is bij Hooger Onderwijs een voorregt, niet genoeg te schatten, dat aan eene Hoogeschool alle faculteiten bij elkander zijn. De medici kunnen verkeeren met juristen, litteratoren, philosophen, theologen. Dat geeft wrijving van meeningen, en is het niet zoo?

Du choc des opinions jaillit la verité!

Ook is het noodig dat zij met elkander op een goeden voet blijven; want dat bevordert het esprit de corps. Ik hoor thans zooveel spreken van eigen rigting en van eigen gebied, ook van moderne rigting en moderne wetenschap, en vraag dan mijzelven, hoe dat alles overeenstemt met de concordia van den pijlbundel. Zeker, de kortste afstand tusschen twee punten is de regte lijn, doch dat is goed voor spoorwegen; en als de een regts gaat en de ander links, en altijd regts en altijd links, dan zullen zij zich zeker nooit weer ontmoeten.

En nu dat theologisch gebied en philosophisch gebied, en juridisch gebied, en medisch gebied en litterarisch gebied, het vertegenwoordigt mij den strijd der faculteiten, waarin ieder kampt om den voorrang en tegen vreemde invallen zich wapent. De kaart is vol kromme lijnen en bonte kleuren. Het zijn kleine koninkrijkjes met een staand leger en eigen muntwezen, en wetboek van handel en belastingstelsel, waardoor het reizen verbazend lastig wordt en

kostbaar, terwijl de Regenten van die kleine vorstendommen gedurig met elkander in onmin leven en de scheuring telkens grooter wordt.

Gelukkig dat er nu en dan veroveraars oprijzen, die zich op het wereldgebied verstaan en voor een wijl althans, aan dat gekibbel over respectieve regten en grenzen een einde maken.

Dan ter zake. Ik zou al pratende mijne wetenschap uit het oog verliezen, en waar zou ik dan belanden. Mijne wetenschap? Ja, Vrienden! heeft zij in mij eene gestalte verkregen? Ik durf het niet verzekeren. Dit alleen weet ik, dat het embryo jaren lang is doende geweest om zich te ontwikkelen. Eerst zag ik, gelijk de profeet Ezechiël, menschenbeenderen verspreid liggen. Langzamerhand verrees een geraamte. Nu werd het bekleed met spieren. Het kreeg een hart en vaten en longen en maag en darmen en verdere ingewanden en zenuwen en hersenen en ruggemerg dat echter in een koker omsloten bleef. Thans wierd de levensgeest er ingeblazen, en ziet, het hart begon te kloppen, de bloedbaan opende zich, de longen ademden, de spieren bewogen zich, en het laatst van alles zag ik zintuigen, zenuwen en hersenen. Van de laatsten begreep ik het minst en dacht daarbij aan den brievenbestelder, die wel de huizen weet te vinden, maar onkundig is van hetgeen daarbinnen voorvalt.

Begrijpt gij die machine?

Waar is de stoomkracht? Wij willen het vragen aan de machinisten. Waar zijn zij?

De machine begint te haperen. Zij moet gerepareerd worden. Waar schuilt het gebrek?

Ik bemerk dat ik op een ander terrein moet overstappen. Er begint een nieuwe studie. Ik zie al weder een

hoop beenderen, zij zien er anders uit en anders de spieren en vaten en ingewanden en zenuwen. Of liever, zij moeten er anders uitzien, ofschoon wij dit niet altijd, zelfs niet met het gewapend oog bespeuren kunnen.

De machine repareert zichzelve. Evenwel zij doet het niet altijd en dikwijls slecht of ten halve.

Nu komt de beurt aan ons. Weten wij wat wij doen moeten? Begrijpen wij de machine en begrijpen wij waar het hapert?

Wij vragen hulp op een naburig gebied, wordt ons die hulp verleend? Begrijpen anderen het, of laten zij ons in den steek? Misschien moeten de raderen gesmeerd worden? Wij willen het proberen en zien of het dan beter gaat.

Daar over is een Apotheek. Dat is ons wapenhuis. Welke wapenen zullen wij kiezen? Zijn zij goed en beproefd? Hoe werken zij, en wat kunnen wij er van verwachten?

Ziet hier, vrienden! eenige van de honderde en duizende vragen, wier antwoord wij wachten van de wetenschap en waarop zij ons gewoonlijk het antwoord schuldig blijft.

Zou het dan geen zaak zijn met het demonstreren nog een poos te wachten en intusschen vlijtig voort te studeren, en dat wel zonder veel gerucht te maken of ons met de versierselen onzer orde op straten en wegen te vertoonen?

Wel eens denk ik aan de beerenjagers, die de huid verkochten voordat het dier gevangen was, of wel aan de slagtmaand en het varkensscheren. Dan zie ik boven de wetenschap onze zinspreuk: Vitam impendere vero, en ik ga voort met studeren en verheug mij dat de tijd van mijne groote vacantie dáár is.

Wetenschap! Wilt gij weten wat ik door dat woord versta? Ik versta er door begrijpen, en wel zoo begrijpen, dat

men niet slechts een lichtbeeld verkrijgt, maar ook de wetenschap ziet geboren worden, dat zij in ons ontvangen, gevormd, geschapen, ontwikkeld wordt, zoodat, wanneer wij haar aan anderen mededeelen, het hun moet voorkomen, alsof wij haar baarden.

Dat geheele proces van conceptie tot partus moet de Akademieleeraar hebben volbragt, zal hij den titel van professor zijner wetenschap kunnen voeren; en nu begrijpt gij waarom de naam van Hooggeleerde mij stuit, waarom ik mij liefst vertoon als student, als oudstudent namelijk, die evenwel meer met het jonge geslacht sympathiseert dan met het oude.

Is weten, in den diepen zin van het woord begrijpen, dan vragen wij verder, hoe geraken wij daar toe? Mij dunkt door lang op iets te denken. Toen Newton gevraagd werd, hoe hij de oplossing van het groot wereldprobleem gevonden had, antwoordde hij, door er steeds op te denken. Deze is dus de eerste voorwaarde. Wij zouden het kunnen noemen: zich orienteren, het terrein opnemen, en wel in alle rigtingen, tot wij er in te huis zijn, en er ons met gemak op kunnen bewegen.

Bij iedere wetenschap die wij aanleeren, zijn wij als vreemdelingen in het onbekende land. Wij beginnen met de taal. Dit kost moeite en vereischt veel inspanning. Eerst de grammatica of spraakkunst. Dan het woordelijk vertalen. Eindelijk het doordringen in den geest der taal, of liever het denken in de vreemde taal, zoodat zij u geheel eigen wordt. Gelijk er eene volgreeks is in de wetenschappelijke studiën van het meer eenvoudige, tot het meer zamengestelde, zoo wordt ook de wetenschappelijke taalstudie hoe langer hoe ingewikkelder en moeijelijker. De moeijelijkste van allen is de taalstudie der biologie, waar-

voor de sleutel nog niet gevonden is. De verdeeling van den arbeid en de scherpe afscheiding der studievakken, breekt maar al te dikwijls de studie ontijdig af. Zoo verliest men den draad, die door het labyrinth den weg moest doen vinden. De nieuwere gistingstheorie levert een treffend bewijs van de verwantschap van studiën, die men als vreemd aan elkander zich had voorgesteld.

Al die specialiteitstudiën, zij mogen hare nuttigheid hebben, zij doen maar al te dikwijls den aard der ware studie miskennen, en verduisteren het begrip der wetenschap. Deze is niet besloten in een stelsel of school, zij is onbegrensd, oneindig als de natuur. De wereld is haar gebied, zonder vrijheid van onderzoek is zij ondenkbaar. Zij bestaat niet uit een aggregaat van wetenschapjes, maar vormt één organisch geheel, dat in zijn verband bestudeerd moet worden. De Akademie met vakmannen te bevolken, zou zijn, het leven van het universitair onderwijs te vernietigen.

Mediocribus esse studiosis non homines, non Di, non concessere columnae!

Bij velen is het vitam impendere famae, hoofddoel hunner ijverigste pogingen. Zij moeten zich bekend maken, en wel zoodra mogelijk. Nu wordt een klein studievak uitgekipt, dat zij bewerken en waarmede zij spoedig gereed zijn. Zulk een vakstudie moge voor mediocriteiten berekend zijn, wij denken aan Hooger Onderwijs en voor mediocriteiten is Hooger Onderwijs niet bestemd.

Inzonderheid hebben de wetenschappelijke studiën in onze geneeskunde, betrekking op het ziek zijn. De leer van het ziek zijn, ziekteleer, pathologie heeft zich tot dusverre hoofdzakelijk met abstracte begrippen bezig gehouden. Daardoor is zij voor de praktijk onvruchtbaar gebleven. Want

al die algemeenheden, die niet uit bijzondere feiten zijn afgeleid, bezitten luttel waarde, en alle bijzondere feiten, die niet met een wetenschappelijk doel verzameld zijn, verdienen weinig vertrouwen. Wanneer wij de zaak van dit standpunt bezien, zoo zullen wij erkennen, dat wij niet slechts tot nog toe geene wetenschap in den eigenlijken zin van het woord bezitten, maar dat wij zelfs nog niet op weg zijn om haar te verkrijgen. Verstaan wij onder weten: begrijpen, dan moeten wij beginnen met de zieke individuën te bestuderen, en wel met hunne levensgeschiedenis ons zoo naauwkeurig mogelijk bekend te maken. Onze sectiën moeten lijkenstudiën zijn, die de individuele ziekenstudiën aanvullen, voltooijen, completeren.

Eveneens moet onze pathologische chymie geindividualiseerd worden, of liever met individuele studiën beginnen en uit individuele studiën worden opgebouwd, waaraan niemand behalve Lehmann gedacht heeft: „Anstatt," zegt hij, „in einer und derselber Krankheit, an einem und denselben Individuum genaue Analysen des Harns, des Blutes, des festen Excremente und der expirirten Luft anzustellen, und sorgfältige Bestimmungen der Mengen der ausgeschiedene Stoffe in Bezug auf etwa aufgenommene Nährungsstoffe, oder auf das Körpergewichtsverlust auszuführen, hat man sich unsägliche Mühe gegeben die Zusammensetzung des Blutes in verschiedenen Krankheiten zu vergleichen, ohne dass man sich der Unzulänglichkeit der analytischen Methoden und der Unfähigkeit derselben, über den innern Stoffwechsel Aufschluss zu geben, bewusst geworden wäre."

Ook dit gedeelte der wetenschap is derhalve à réfaire, eveneens als de lijkenstudie, die toch reeds door den kritischen Morgagni ontworpen was.

Meenen wij het derhalve ernstig met de wetenschap,

dan zullen wij haar reconstruéren volgens Baco's voorslag.

Fiat instauratio ab imis fundamentis.

Gelijk iedere eeuw hare eischen heeft, zoo vordert de onze dat onze wetenschap uit de school in het leven treedt. Wil men weten hoe ziekte tot stand komt, wil men oorsprong en aard van het ziek zijn begrijpen, men vergelijke het menschelijk leven met de physiologische wetten waaraan het onderworpen is en van wier inachtneming het gezond zijn afhangt. Zietdaar de wetenschap die ons de kennis en verklaring van het zieke leven verschaffen kan!

Derhalve in plaats van algemeene pathologie, algemeene anthropologie. Want hetgeen men nu nog onder algemeene pathologie verstaat, is een overblijfsel der vroegere rationalistische pathologie, of van het oud dogmatisme, dat tegenwoordig niet meer past in de moderne leerwijze en slechts strekken kan om de oude manier aan te houden en van de nieuwere af te leiden, die geen redeneringen verlangt, maar feiten, behoorlijk gewaarborgd en gekeurd.

Zou het voor de pathologie niet van belang zijn, het menschelijk leven in al zijne phasen te volgen en de onderscheidene gevaren, waaraan het op iederen leeftijd bloot staat, voor oogen te stellen? Zoo zouden voorbeschikkende en gelegenheidsoorzaken, tegelijk behandeld, in haar onderling verband gekend kunnen worden; terwijl men zich minder verwijderde van de natuur en het leven, en als van zelf opmerkzaam werd gemaakt op den zamenhang, die er is tusschen al die zaken, welke nu ieder afzonderlijk worden beschouwd, zonder dat men eenig begrip verkrijgt van den innigen band, die allen vereenigt en van de wijze waarop zij te zamenwerken om het gezonde leven

in een leven van ziekte en ongemak te verkeeren en bloei en welvaart van individuën, gezinnen, volken en maatschappij te verhinderen en te verstoren.

Mijne veranderde wijze van zien heeft mij eene andere studie aan de hand gedaan, die ik meer en meer gevolgd heb. Op de pathologie van Gaubius zijn nog de Initia disciplinae pathologicae gegrond. Het later anthropologisch onderzoek is het overbrengen der studie op een ander terrein, dat der anthropologie, waardoor zij nader komt aan de maatschappij en zich verwijdert van de school. Dáár is dus de algemeene pathologie reeds opgegeven en in een deel der anthropologie overgegaan, zoodat deze als het ware aan het hoofd der studie geplaatst wordt en de pathologische anthropologie het eerste Hoofddeel of Hoofdstuk uitmaakt van mijn Anthropologisch Onderzoek.

Dit onderzoek gaat uit van den onderzoeker zelve. Het vereischt zelfstudie, zelfkennis, zelfkritiek, en vordert bovenal waarheidzin, die veel minder algemeen is, dan wat men er gewoonlijk voor houdt: wetenschappelijkheid.

Waar te zijn, zietdaar mijne Vrienden! onze groote levenstaak, van wier vervulling onze ware verhouding tot de wetenschap afhangt. Wij moeten onszelven durven meten en wegen met onverbiddelijke gestrengheid en naauwkeurigheid. Onze wetenschap moet voor onszelven waarheid zijn. Zij moet eene gestaltenis in ons bekomen. Zij moet in ons leven. Zelftucht, onbepaalde gehoorzaamheid en onderwerping aan de levenswetten is de eerste voorwaarde onzer vrijheid Zal het: vitam impendere vero ons iets meer zijn dan een motto, zoo moeten wij beginnen met onszelven.

Waar te zijn, mijne Vrienden en Studiemakkers! dat is nog iets anders, nog vrij wat meer dan als wetenschap-

pelijk te zijn opgeschreven en met eeretitels en ordeteekenen te zijn overladen. Zóó moeijelijk is dat en met zóó veel arbeid verbonden dat een menschenleven, ook het langste niet, toereikend is om het te volbrengen en dat men niet spoedig genoeg er een begin meê maken kan.

Hoe zullen wij ooit wetenschappelijk worden, zoolang onze propaedeutiek aan de Akademie zoo onwetenschappelijk is? Ik weet wel, dat woord is in ons studentenwoordenboek met eene zwarte kool geteekend. Velen zouden het wel willen uitwisschen, maar zou de zaak daarmede zijn afgedaan? In de fransche tragedies, waarin die oude helden fransch spreken, hooren wij telkens van een liefdevlam gewagen, zoodat het woord flamme, als rijmende op ame of madame, tot vervelens toe wederkeert. Als ik zoo gedurig op de liefde voor de wetenschap hoor roemen, denk ik aan die tragische personen, die achter de coulissen hun rol vergeten en het heldenpak uittrekken. Wat moet de wetenschap, dat cher objet de ma flamme, van mij denken, als zij mij zoo dikwijls op ontrouw en meineed betrapt?

Maar wilt gij dan ons alle levensvreugd verbieden en ons in hypochondristen of stijve pedanten metamorphoseren?

De hemel beware mij! Geniet uw jeugd, weest vrolijk op zijn tijd. Dulce est desipere in loco; doch let in alles op het einde: respice finem; en vergeet nooit wat gij aan uzelven en aan uwe wetenschap schuldig zijt. En die wetenschap is bij uitstek praktisch. Zij berust op empirie. Proefondervindelijk moet gij haar beoefenen en leeren, en hoe zou dit mogelijk zijn, wanneer gij u ieder oogenblik tegen haar bezondigt? Hoe zult gij haar later in de maatschappij kunnen vertegenwoordigen, als uwe gesloopte ge-

zondheid u het verwijt op den hals haalt: Medicijnmeester, genees u zelven.

Zouden die wetenschappelijke mannen, die zoo geheel onwetenschappelijk leven, wel waarlijk aan hunne wetenschap gelooven? Of zouden zij, alleen in theorie wetenschappelijk, onpraktische empiristen zijn? Gij zult mij toegeven, dat dergelijke tegenstrijdigheid hoogst ongerijmd, ja belagchelijk is en hunne liefde voor de wetenschap zeer verdacht maakt.

Die liefde eischt van onzen kant zware offers. Zij eischt zelfbeheersching, zelfverzaking, volkomen overgaaf, zonder voorbehoud, onbepaald vertrouwen. Wie tot dat alles zich niet in staat gevoelt, sta af van alle aanspraak op den naam van man der wetenschap en zegge een beroep vaarwel, dat hij nimmer met eer vervullen kan.

Wilt gij weten, waaraan wij het te danken hebben dat onze eeuw zoo bijzonder als een eeuw van wetenschap geprezen wordt? Het is omdat de wetenschap meer en meer praktisch geworden is. En wilt gij weten, hoe onze geneeskunst haar verloren crediet kan herwinnen? Het is door haar in de groote menschenwereld binnen te leiden. En welke zal hare aanbeveling zijn? Het indrukwekkend voorbeeld van hare beoefenaars, die metterdaad toonen, dat te leven naar hare voorschriften een beproefd middel is om gezond, gelukkig en krachtig te zijn.

Het ziek zijn van den mensch kan niet wetenschappelijk verklaard worden, zoolang men het niet in verband brengt met de wetten, die zoowel de natuur als de maatschappij beheerschen. Het is een gevolg van ongehoorzaamheid aan die wetten. Die gezond wil blijven, moet die wetten gehoorzamen.

De pathologie, wetenschappelijk bestudeerd, moet der-

halve eene studie worden van de vele diëetzonden, waaraan wij menschen gewoon zijn ons schuldig te maken. Het is eene studie van het leven en wel van het zieke menschenleven, en van de zieke maatschappij; van de verschijnselen van dat zieke leven, van deszelfs oorzaken en gevolgen.

Dit programma heeft de pathologie, zooals wij haar kennen, niet begrepen. Ieder patholoog heeft naar zijne favorietstudie haar gefatsoeneerd, en zoo is de pathologie bij den eenen anatomie, bij den anderen histologie, bij een derden chymie geworden.

Volgens mijne opvatting is zij anthropologie en wel bepaaldelijk pathologische anthropologie, studie van den zieken mensch en van het menschdom.

Wat wij gewoonlijk wetenschappen noemen, zijn fragmenten van wetenschap, die omdat zij uit hun natuurlijk verband zijn gerukt, zamenhang missen. Het begrip van wetenschap, als een wezen dat op zichzelf bestaat, is een onjuist begrip. De wetenschap bestaat niet buiten ons, maar in ons. Zij bestaat niet als vreemd element, maar ontkiemt en groeit, en ontwikkelt zich met ons. Het is een voortgezet onderzoek, eene onafgebrokene studie, die ons telkens meer eigen en eindelijk een deel van ons zelf wordt. Onze zoogenaamde wetenschap, is grootendeels schoolgeleerdheid, en onze natuuronderzoekers zijn veelal kamergeleerden.

De geestelijke overmagt die de Duitschers op ons uitoefenen, geeft aan hunne kamergeleerdheid zekere sanctie, en maakt dat wij haar boven alles schatten, en ons naar haar model vormen. Dien stempel van kamergeleerdheid draagt vooral de algemeene pathologie. Vroeger waren het afgetrokken begrippen, waarmede zij zich bezig hield, thans

zijn het studiën van pathologische praeparaten met het bloot en gewapend oog. Gaarne erken ik het nut en belang van die studiën, maar dat wij er het ziek zijn door zouden leeren begrijpen, daarvan kan ik mij, tot heden toe, niet overtuigen. Het ziek zijn te begrijpen, is niet de pathologische anatomie of chymie te verstaan. Het is het menschelijk leven te begrijpen, in al zijne afwijkingen van de regte lijn der gezondheid: het is het groote treurspel te begrijpen, dat ons medici, dagelijks in al zijne tooneelen wordt voorgedragen.

Wat al menschencaricaturen, groot en klein, zien wij verschijnen en verdwijnen! Wat al ongelukkigen en ellendigen, wien het leven verdriet! Wat al door wellust en overdaad ontzenuwden, wien het leven verveelt! En komen wij in de binnenkamers, aan de ziekbedden, wat al lijders, wien het leven een straf, de dood een zegen is, dien zij echter niet zelden, tot elken prijs zouden willen afkeeren.

Zoo dobberen zij tusschen leven en dood, en is hun leven een sterven, dat in den dood voleindigd wordt, zonder dat zij ooit het ware, het gezonde leven hebben gekend of genoten.

Nu kan men wel zijne oogen sluiten voor al die misèries, en zich of in zijn kabinet, of in zijn studeerkamer met de wetenschap verlustigen, maar zonder aan die misèries zijne opmerkzaamheid en belangstelling te schenken, wordt men geen wetenschappelijk patholoog. De gansche schat van kunstig vervaardigde praeparaten, de geheele wapenrusting der wetenschap brengen onze kennis van het ziek zijn geen stap verder, zoo lang wij niet deze voorbereidende studiën op het praktische leven hebben toegepast; ja zelfs, zij verwijderen ons integendeel van onze ware be-

stemming, door ons met iets anders bezig te houden, dan met de hoofdzaak, waartoe wij geroepen zijn. Die hoofdzaak, is het zieke leven der menschen, en der menschelijke maatschappij in een gezond leven te veranderen.

Zou dit mogelijk zijn zonder kennis van de oorzakelijke momenten van ziekte en gezondheid, en is juist die kennis niet in de volle beteekenis van het woord wetenschappelijk? Heeft niet de groote hervormer Baco, het reeds opgemerkt:

Vere scire est per caussas scire, en aan dat scire de regula, het praktische voorschrift verbonden? Voorwaar het zijn niet die prachtige musea en laboratoria en nosocomia, die ons de oorzaken van het ziek zijn zullen doen begrijpen: het is de studie van den mensch, en het menschelijk leven, zoowel het familieleven als het leven in de maatschappij.

Wanneer wij ons onderzoek beginnen met de geboorte der kleine wereldburgers en met hunne eerste kindschheid, dan zal het ons al dadelijk treffen, hoe onevenredig het getal gezonde, tegenover het getal zieke en zwakke en teedere wichten is, hoevelen in de eerste jaren wegsterven, hoe weinigen den volwassen leeftijd bereiken. Doorloopen wij vervolgens de rijen der later levenden, zoo zullen wij bemerken, dat het minder tal van hen, die het levenspad intraden den eindpaal bereikt, en dat dus maar weinigen, die het leven begonnen zijn, voorbeschikt waren om oud te worden, zoodat het aantal der overledenen dat der overlevenden verre overtreft; terwijl zij die oud worden, meerendeels tot de zieken of invaliden zullen behooren.

Het leven is eene studie, welke er nog verre af is van algemeen gekend, of beoefend te zijn.

Wij dresseren onze honden en paarden, maar wij vergeten dat wij onze kinderen, dat wij onszelven moesten dresseren voor de moeijelijke levensdienst, en het valt niet te ontkennen, dat de mannen der wetenschap doorgaans zeer onwetenschappelijk leven.

En toch, welke studie is voor ons menschen van hooger belang en van meer waarde, welke wetenschap moesten wij het eerst leeren. Is het niet de studie en de wetenschap des levens?

Onze kinderen kennen de wereldkaart, zoo men zegt, op hun duimpje. Maar wat weten zij van de topographie hunner ligchaamsdeelen? Zij zijn bekend met de wereldgeschiedenis, maar kennen zij de geschiedenis der levensverrigtingen, die daar binnen in hen dagelijks wordt afgespeeld? Onze jongelingen zullen u de wonderen der stoommachine verklaren, maar verstaan zij de wonderen hunner eigene machine? Hebben zij eenig denkbeeld van de zamenstelling en werking hunner organen? Onze mannen weten maar al te wel, hoe men rijkdommen verkrijgen en zich die verzekeren kan, maar weten zij ook hoe men de gezondheid, de eerste aller bezittingen, kan winnen en behouden?

Waarlijk, als men van wetenschap spreekt, en onze eeuw prijst en zich verheft boven de voorgeslachten, mag men niet vergeten, dat wij in onze negentiende eeuw nog zeer achterlijk zijn in de kunst en wetenschap des levens, dat wij er nog ver, zeer ver af zijn van ons op eene gezonde en krachtige bevolking te kunnen beroemen.

Het eerste wat ons hier te doen valt, is ons bekend te maken met het groote ligchaam van Staat, met den physiologischen toestand van ons Volk van Nederland.

De methode die wij bezigen moeten, om tot die kennis

te geraken, is niet de logische, maar de statistische, die bij ons onbekend, of althans ongeacht is, ofschoon zij meer dan iets vermag, om ons den gang van het groot organisme te openbaren.

Om zich te overtuigen van de waarheid dezer aanklagt, behoeft men slechts te letten op de statistische opgaven van onze geleerden, op hunne percentsgewijze berekening van kleine getalreeksen, op hunne resultaten, afgeleid uit feiten, of onvoldoend, of ongelijksoortig, op hunne redeneringen op die feiten gegrond, en eindelijk op de hospitaaldienst, die door de meesten wordt voorgesteld als lichtbeeld der gansche wetenschap, van welke zij slechts een klein gedeelte, en dat wel van uit een bepaald standpunt onder het oog brengt.

Om de statistiek van het ziek zijn te voltooijen, heeft men in onze dagen zich veel moeite gegeven, haar op bijzondere ziektevormen toe te passen, en tot dat einde eene classificatie uitgedacht, die in een congres besproken en vastgesteld was. Ofschoon nu die classificatie zooveel mogelijk vereenvoudigd is, zoo is zij nog altijd op de oude nosologie gebouwd: eene nosologie, welke met de tegenwoordige physiologische wijze van zien onbestaanbaar is.

De oude nosologie toch kan niet behouden blijven. Eene nieuwere, eene physiologische moet daarvoor in de plaats komen: waarbij het echter niet voldoende is de verschillende ligchaamsverrigtingen tot grondslag te leggen, maar tevens op het organisch verband, dat allen vereenigt, gelet moet worden; iets dat, naar mijn inzien, alleen dan mogelijk is, als men vooral raadpleegt met de anthropologie en anthropologische typen, waarop ik elders gewezen heb, inzonderheid onder het rubriek van patiententypen,

in het eerste gedeelte van het anthropologisch onderzoek, namelijk in de pathologische anthropologie.

Van eene physiologische, of liever anatomisch-physiologische nosologie heeft onlangs Niemeijer eene proeve gegeven. Voor eene anthropologische, zouden de hier en daar verspreide bouwstoffen moeten worden bijeenverzameld. Nog altijd ontbreken ziekenbiographiën, die ons het zieke leven in al zijne phasen voor oogen stellen. De Duitsche manier van generaliseren is zeker minder goed te keuren dan de fransche, die ons de bijzondere feiten mededeelen, waarvan de uitkomsten van hun onderzoek zijn afgeleid. Echter ook die reeksen van waarnemingen, zelfs dan als aan hare naauwkeurigheid en volledigheid niets ontbrak, zijn daarom niet voldoende, dewijl zij slechts fragmenten zijn van een gebrek, dat ons onbekend blijft.

Om het zieke leven te leeren kennen, is de kennis van den persoon des lijders onontbeerlijk, en welk waarnemer heeft het niet menigmaal kunnen opmerken, dat ziekten van later leeftijd haar oorsprong hadden in die der kindschheid, of jeugd of jongelingsjaren, zoodat het leven een opvolging is van ziekteprocessen, door kortere of langere tusschenpoozen van meerder of minder welvaren afgebroken. Zoo lang men dit verband niet in 't oog houdt, kan onze kennis van het ziek zijn, niet dan hoogst gebrekkig en eenzijdig blijven. Zoo zijn, wat wij gewoonlijk ziekten noemen, niet zelden uitingen van een ziekelijk leven, reeds vóór of kort na de geboorte aangevangen, of ook later ontstaan, die echter schakels zijn van oorzaken en gevolgen, wier oorsprong te vinden is in een verkeerd levensbestuur van ouders en opvoeders, in later levenstijdperken voortgezet en volgehouden.

Er zijn er die het oude spreekwoord: gewoonte is eene

tweede natuur, veranderd hebben in eene nieuwe spreuk: gewoonte is de natuur. Minder algemeen opgevat en onder de noodige beperkingen, behelst zij eene groote waarheid. Ons leven is een gewennen, eene aaneenschakeling van gewoonten. Dat gewennen begint al met de geboorte.

Het kind gewent zich zoowel aan goed, als aan kwaad. Het moet al vroeg zoo gewend worden, dat zijn leven een reeks van gewoonten is, die met de behoeften zijns ligchaams overeenstemmen. Eten, drinken, slapen, waken, alles moet aan tijd en maat onderworpen worden. Gewent men het kind op bepaalde tijden, en in bepaalde mate voedsel te ontvangen, zoo zal het nu reeds zich gewennen aan matigheid. Het eerste leven van een kind is plantenleven. Ook dit kan men zoo regelen, dat het kinderlijk hersenleven vertraagd, en het kinderlijk instinktleven, dat meest aan den eersten leeftijd past, wordt onderhouden. Gewent men het kind aan waken en spelen, zoo gewent men het aan een overmatig en overhaast hersenleven, dat later tot hersen- en zenuwziekten zal overslaan en zich tot het geslachtsleven zal uitstrekken. In dit geslachtsleven is de magt der gewoonte ontzettend, zoowel van onthouding als van inwilliging, waarvan voor een groot deel het karakter afhangt, en in 't bijzonder de geest- en wilskracht.

Vooral in den ouderdom openbaart zich de kracht der gewoonte, hetzij ten goede, hetzij ten kwade.

Dan is de mensch gewend aan het leven, of behoort dit althans te zijn. En als hij geleerd heeft het leven te bezitten niet alleen, maar ook het te beheerschen, dan is hem de gezondheid natuur geworden. Zijne machine is geregeld en heeft geregeld leeren werken, naar uren en dagen en maanden en jaren. Hij heeft zich leeren inrig-

ten naar de verandering zijner jaargetijden en is oud geworden, zonder het te gevoelen. Van een leven naar buiten is zijn leven een leven naar binnen geworden. Hij is te huis gekomen en offert zijne haardgoden en overziet en overpeinst zijn levensdrama, dat hij tot het laatste bedrijf heeft kunnen afspelen en waarin hij getracht heeft zijn rol voltehouden en zijn karakter te bewaren.

Nu, nadat het scherm gevallen is en het stuk geëindigd, mag hij nog eenige oogenblikken in zichzelven inkeeren en bij en met zich zelven zijn, zich in het verledene terugdenken en met kalmte wachten op de toekomst.

Onze wetenschap is wetenschap des levens, eene wetenschap die men verkrijgt door levenservaring en die men eerst dan kritisch kan behandelen, als men het geheel kan overzien.

Men spreekt thans zooveel van wereld- en levensbeschouwing, en wil dat jongelieden al aanstonds beginnen, met zich daaromtrent te verklaren. Ik voor mij geloof dat het beter is, daarmede niet te beginnen, maar te eindigen. En wilt gij nu weten, mijne Vrienden! welke mijne wereld- en levensbeschouwing is, zoo antwoord ik: de christelijke. Gaat gij nu verder voort met vragen, wat ik door die christelijke levens- en wereldbeschouwing versta, zoo dien ik eerst te weten, wie gij zijt, die mij die vraag doet.

De theoloog zal mij vragen: gelooft gij aan wonderen? de medicus van onzen tijd: gelooft gij aan levenskracht? de philosoof: zijt gij materialist, pantheist, dualist? Op al die vragen wil ik liefst het antwoord schuldig blijven. Want om u de waarheid te zeggen, zij interesseren mij weinig. Maar gij zult mij wel willen toestaan u eene we-

dervraag te doen. Hebt gij de waarheid lief, liever dan uzelven, en zijt gij gewetensmensch, dat is, zijt gij zelf waar. Zoo gij mij dit laatste toestemt, zoo noodig ik u bij mij om nader kennis te maken. Maar gij moet niet te lang wegblijven; want ik sta op mijn vertrek en denk niet weder te komen.

DE KUNST.

DE KUNST.

In the advance of knowledge, hygiène is found to be an art more important than medicine.

De Engelsche spreuk: knowledge is power, die zoo geheel met Baco's philosophie en met het praktisch karakter der Anglo-saxers overeenstemt, schijnt door de geneeskunst weêrsproken te worden. Immers, hoe groote vorderingen de theorie in onzen tijd gemaakt heeft, altijd nog is de praktijk gebleven wat zij was: beperkt in haar vermogen en onzeker in hare uitkomsten.

Welke is de reden van die achterlijkheid der medicinale praktijk? Want dat zij een feit is, zal geen man der wetenschap ontkennen en de leeken weten het maar al te wel, terwijl de dissenters, homoiopathen, hydropathen en pharmaceuten (de zoogenoemde guèrisseurs en venters van geheimmiddelen of arcana) er rijkelijk hun voordeel van trekken en allerlei charlatanerie of kwalzalverij er wèl bij vaart.

Wat is, herhaal ik, de reden van die achterlijkheid der medicinale praktijk? Of betwijfelt gij het feit? Wij willen zien, in hoeverre het waar zij.

De therapie of praktijk der geneeskunde is dat gedeelte

van ons vak, dat betrekking heeft op het handelen, de daad, en als zoodanig den naam draagt van kunst, geneeskunst, of kunst van genezen.

Iedere kunst wordt gekend en geschat, naar hetgeen zij voortbrengt. Heeft de therapie regt op dien naam? Kunnen wij ons op haar verlaten? Voldoet zij aan hetgeen wij van haar eischen? Kunnen onze patienten zeker zijn van door ons genezen te worden? Hebben wij regtmatige aanspraak op den weidschen titel van geneesheer, geneesmeester? Ik weet niet, waarde Collega's! hoe gij zelven er over denkt, maar ik voor mij zou het niet durven staande houden, nog minder op mij nemen, het metterdaad te bewijzen.

Wat wij gewoon zijn praktijk of kliniek te heeten, kan door geene gestrenge kritiek als kunst gekeurd worden. Het is ten hoogste zekere techniek, die met de bekende werktuigen vaardig weet om te springen en door handigheid en gevatheid de oogen der toeschouwers verblindt. Wanneer de technicus de vernomen geluiden, of de ontdekte structuurgebroken getrouw weet weêr te geven, wanneer hij de geluiden weet na te bootsen, wanneer hij de verholen ziekteprocessen weet op te sporen en aan het licht te brengen, wanneer hij de verborgen afwijkingen der deelen op het papier of op het bord weet te schetsen, wanneer hij bij dit alles op zijn patient de nieuwste uitvindingen weet toe te passen, hem de nieuwste methoden, de nieuwste medicamenten weet voor te schrijven, dan meent hij aan de vereischten der klinische kunst in onze dagen voldaan te hebben.

En wordt nu de patient geholpen? Vraag het hem zelven, of hen, die hem omringen en belang in hem stellen. Vooral de pleegzusters, zoo zij haar werk verstaan, zullen

het u zeggen. Dagelijks of wekelijks of maandelijks, naarmate de kwaal spoediger of langzamer toeneemt, wordt de arme lijder zwakker, de flikkeringen van hoop verdwijnen. Hij, die vroeger nog zijn bed kon verlaten en in de ziekenkamer rondwandelen, moet nu blijven liggen. Zijne trekken veranderen. Het skelet komt te voorschijn. De lijkverschijnselen vertoonen zich. De machine begint te haperen. Adem en pols blijven beurtelings weg en herstellen zich weder. Stem en tong beeft. De woorden stotteren. En ten laatste, op een oogenblik dat men het nog niet verwachtte, na het op- en aftreden van dreigende toevallen en verschijnselen, treedt de dood in en maakt een einde aan het treurspel, zonder dat de kunst er iets op vermogt.

Nu worden de overgeblevenen getroost met de betuiging dat niets verzuimd is wat de moderne kunst en de moderne wetenschap hadden kunnen uitrigten, en eene onberispelijke ontleding van den overledene moet de naastbijstaanden overtuigen, dat de doctor in zijne diagnose niet gefaald had, en dat de kwaal, waaraan de ongelukkige bezweek, boven het bereik was der kunst.

Zietdaar, mijne Vrienden! eene tooneelvertooning, die wij dagelijks mede helpen uitvoeren!

En nu vraag ik: waar was de kunst en haar vermogen? Waardoor heeft zij haar naam geregtvaardigd? Wat heeft zij tot stand gebragt? Zou het wel wezenlijk eene kunst zijn, die zoo weinig vermogt. Als dit de kunst moet heeten, zoo houd ik haar voor eene mystificatie.

Eï lieve! schort uw oordeel voor een wijl op en neemt de Notes on Nursing in handen van Florence Nightingale. Let op die menigte petits soins eener goede ziekenverpleging: op de grootere en kleinere voorzorgen van den ge-

neesheer, voor wiens geheugenis, terwijl hij daar aan het ziekbed staat, de som van alle vroegere en latere ondervinding oprijst, die de geesten der voorvaderen en tijdgenooten oproept, die wetenschap en kunst met geleerdheid weet te verbinden, die het verledene, tegenwoordige en toekomstige overziet met een adelaarsblik, en uit dien overvloed van kundigheden eene keus weet te doen, die bij de uitkomst blijken zal eene gelukkige keus te zijn geweest. En wilt gij den geneesheer volgen bij zijne verdere handelingen, hem zien zorgen voor de toekomst, hem die toekomst hooren voorspellen, hem zijne voorschiften en bevelen hooren geven, hem met de meeste naauwgezetheid hooren bepalen, wat bij iedere veranderde omstandigheid geschieden moet, hem zekere overmagt zien uitoefenen over het omringend personeel, hem het terrein zien opnemen, de ziekenkamer, het bed, de nabijgelegene vertrekken, de ligging van het huis, de voor- of nadeelen van lucht en licht, en warmte en spijs en drank en beweging en rust en slaap en waken. Wanneer gij hem dit alles zoo ziet regelen, dat het een harmonisch, organisch geheel uitmaakt, dienstbaar aan het behoud of de verligting van het lijden der arme kranken, die op hem zich verlaten, wanneer gij bemerkt, hoe niets hem te veel of te zwaar is, wat daartoe behulpzaam kan zijn, en hoe zijne studiën en belangstelling hem vergezellen in de eenzaamheid, dan zult gij mij wel willen toegeven, dat de praktijk eene kunst is die groote en velerlei talenten vordert.

Wij willen het niet tegenspreken. Doch, ik bid u, welke zijn de vruchten van al die inspanning en zorgen? Gaat niet de maatschappij haar eens bepaalden gang? Heeft de kunst wel eenigen den minsten invloed op dien gang kunnen verkrijgen? Is het doodencijfer verminderd? Zijn de

ziekten afgenomen? En, wat de genezing betreft, hoevele kwalen zijn niet boven haar bereik? Ja, zou het overdreven zijn te beweren, dat de kunst niet bij magte is om waarlijk ernstige ziekten: typhus, cholera, phthisis, carcinoma, diabetes, podagra; calculus, epilepsie, en hoeveel meer die mij nu niet te binnen schieten, te overwinnen? Zijn niet die zoogenaamde heldenkuren dikwijls door de uitkomst gelogenstraft, zoodat de schijnbaar herstelde, later weêr instortte, of ten minste op den duur geen volkomen gezondheid genoot? Vernemen wij niet dat bij de meesten, voornamelijk oudere menschen het gezond zijn slechts eene verpoozing is van het ziek zijn en dat er zelden, ik zeg niet een jaar, maar een maand verloopt, zonder grooter of kleiner ongesteldheid?

Om op al die vragen en beschuldigingen; want zijn zij het niet? te antwoorden, verzoek ik u vriendelijk mij eenige oogenblikken te willen aanhooren,. zonder mij in de reden te vallen.

Wat zoudt gij denken, dat de oorzaak was van al die ziekten en kwalen, die onze kunst schijnen te bespotten en waartegen zij zoo weinig vermag? Zijn zij onvermijdelijke, noodzakelijke gevolgen van de zwakte onzer natuur, van ons teeder en gevoelig ligchaamsgestel, van de omstandigheden waarin wij verkeeren, van de inrigting onzer maatschappij? Of zijn zij uitwerkselen onzer zorgeloosheid, onzer nalatigheid, onzer verkeerdheid van gedrag en levensregel? Verstaat mij wel, ik begin niet met u te beschuldigen om mijne kunst vrij te spreken. Ik vraag slechts en onderzoek om achter de waarheid te komen.

Zorgt gij voor versche lucht? Of houdt gij deuren en vensters digt en gesloten, uit vrees voor verkoudheid en zinking en rhumatiek? Neemt gij dagelijks beweging in de open lucht?

Zijt gij matig in spijs en drank? Is uw slapen en waken geregeld? Zijn er geen grooter of kleiner passies, die u nacht en dag kwellen?

Leeft gij in de eerste plaats voor uwe gezondheid, of leeft gij voor uw beurs of voor uw naam bij de wereld? Vergeef mij dat ik zoo onbescheiden vraag, maar het geldt wetenschap en kunst, het geldt de levenskunst en levenswetenschap die met de geneeskunst en natuurwetenschap ten naauwste zamenhangen.

Gij moest eens weten (wij doctoren weten dat best) hoe de menschen hun ligchaam mishandelen, hoe stiefmoederlijk zij zorgen voor hunne longen, voor hunne huid, voor hun bloed en voor hunne zenuwen, hoe weinig zij zich bekommeren om de behoeften hunner teedere machine en hunner fijnere organen: hoe ongelijk zij zijn in hunne liefdebedeeling; hoeveel zij schenken aan maag en gehemelte, hoe karig hunne spieren en longen bedacht worden; hoeveel geld aan wijn en alcoholische dranken, hoe weinig aan zuiver water en zuivere lucht, hoe sommige ligchaamsdeelen overprikkeld, andere verdoofd en onderdrukt worden, hoe zelden, ik zou bijna zeggen nooit het kunstig zenuwgestel gelijkmatig en met talent bespeeld wordt, zoodat dissonanten ons van alle zijden tegenklinken en het menschenverkeer meer heeft van een charivari, dan van eene symphonie; en wanneer gij nu dat alles overweegt, kan het u dan wel verwonderen, dat de menschen ziek zijn, en ziek blijven, dat de bekwaamste doctor, of de volmaaktste kunst niet bij magte zijn om in eenige uren of dagen of weken machines te repareren, die gedurende maanden en jaren verwaarloosd zijn.

Zoo dat waar is, dan kunnen wij de doctors wel missen en behoeven ons goede geld niet aan drankjes weg te geven.

Accoord, Vrienden! maar denkt gij u aldus van de zaak af te maken? Stelt gij geen prijs op gezondheid en geeft gij u over aan de rampzalige troost: het is nu éénmaal niet anders, wij moeten zoo maar voortsukkelen, en zien zoo goed of kwaad als wij kunnen door het leven te komen.

Neen dat niet. Wij openen u een beter vooruitzigt en willen u bewijzen dat onze kunst niet te versmaden is.

Sedert de laatste jaren is mijne beschouwing van den aard en het vermogen der geneeskunst geheel omgekeerd van hetgeen zij vroeger was. Vroeger meende ik, dat het voorschrijven van middelen uit de Apotheek bij het behandelen van zieken noodzakelijk was, en dat van de keus van die middelen het behoud van den patient afhing. Later heb ik bemerkt, dat men op weinigen van die middelen een onbepaald vertrouwen kan vestigen, dat zij ons dikwijls, ja doorgaans te leurstellen en dat de uitwerking er van buiten onze magt of ons beheer gelegen is. Hier op nadenkende werd ik meer en meer in mijn vermoeden versterkt, dat de kracht van de kunst elders moest gezocht worden en eindelijk kwam ik tot de zekerheid, dat niet het gebruik van drankjes, maar het regelen van diëet, ook bij den zieke hoofdzaak was en dat de gezonden door een verstandig levensbestaan voor ziekte konden bewaard blijven, dat de zenuw onzer kunst niet is therapie, maar in hygiène te vinden was: met één woord, dat geneeskunst en levenskunst niet twee kunsten, maar ééne en dezelfde kunst waren.

Een klaar en duidelijk inzigt in den gang onzer machine, in haar zamenstel, in de voorwaarden van werken, vergeleken met de gewone levenswijs der menschen, moet ons spoedig doen beseffen, dat zoo er nog gezondheid bestaat, dit niet, of althans hoogst zelden aan ons menschen is

dank te weten, en dat, terwijl aan andere aardsche belangen de meeste zorg wordt besteed, aan de belangen van ons ligchaam weinig of niet gedacht wordt.

Ik heb mij bij deze theorie alléén niet bepaald, maar er ook de praktijk bijgevoegd, en na jaren ondervinding kan ik betuigen, dat, alhoewel mijn oorspronkelijke aanleg verre was van krachtig te zijn en mijn hersen- en zenuwgestel zeer raakbaar; hetgeen door studie niet verminderd is, ik desniettegenstaande het voorregt genieten mag van de gebreken des ouderdoms weinig of geen last te hebben en mijne dagelijksche bezigheden zonder bezwaar te kunnen verrigten.

Bij mijne huisgenooten heb ik dezelfde uitkomsten gezien van dezelfde voorzorgen, en ik houde mij verzekerd, dat ook gij, mijne Vrienden! in mijn gevoelen deelen zult, als gij u op de levenskunst wilt toeleggen.

Dat dit voor den geneesheer een eerste pligt is, behoef ik u niet voor oogen te houden. Hij moet al van zijne kindsheid af, voor zijn vak geoefend worden. Hij moet die oefeningen aan de Akademie voortzetten. Hij moet in zijn praktisch leven toonen, tegen al de ontberingen en bezwaren en moeiten van de medicinale praktijk bestand te zijn. Want zoo er een vak is dat zelfopoffering, zelfverloochening, zelfbeheersching vordert, het is het onze; zoodat hij, die het naar eisch vervult, met het hoogste regt op zichzelven kân toepassen, de regel van het Evangelie: Die zijn leven zal willen behouden, zal het verliezen, maar die het verliezen, zullen het vinden. Een wonderspreuk niet waar? en toch louter waarheid.

Men behoeft daarom niet roekeloos zich in gevaar te begeven, noch het gevaar op te zoeken, gelijk dit wel eens in Romans wordt opgehemeld. Want moed zonder beleid,

is overmoed. Maar wanneer en waar wij geroepen zijn om te helpen, moeten wij het gevaar durven trotseren en eigen gemak en rust kunnen vergeten voor onze zieken.

Doch niet slechts voor dezen, ook voor de gezonden behooren wij zorg te dragen, en voor hen vooral, opdat zij niet ziek worden. Want nog schooner is de kunst, dáár waar zij tegen ziekte behoedt, dan dáár waar zij ziekten geneest.

En als wij het naauwkeurig nagaan, dan zijn de ziekten menigwerf waarschuwingen, en wenken om ons leven te verbeteren en ons van onze diëetzonden te bekeeren. Het zijn de klagten onzer organen, die mishandeld zijn, of stemmen die ons terugroepen van den verkeerden weg dien wij bewandelen; ja niet zelden pogingen, om hetgeen misdreven was door heroïke maatregelen te herstellen of door gevaarlijke proeven teregt te brengen.

Met dit laatste bedoel ik niet de oude leer van eene bijzondere geneeskracht der natuur (vis medicatrix) te vernieuwen: ik wil alleen doen uitkomen, dat de overtredingen der physiologische wetten door ziekte aan het licht worden gebragt, en deze uit dat oogpunt als reactie tegen die overtredingen moeten worden aangezien: eene reactie of tegenwerking die lang teruggehouden of niet duidelijk kenbaar, eindelijk uitbarst en met doodsgevaar gepaard gaat, of zelfs den dood veroorzaakt. En hier is het de plaats om met een woord te gewagen van de genezingsprocessen, waarop de kunst moet berekend zijn.

Als wij die genezingsprocessen willen bestuderen, dan moeten wij beginnen met de studie van de organische beleedigingen en van haar herstel, gelijk zij in de Heelkunde voorkomen, om vandaar over te gaan tot de verborgen inwendige ziekten en ziekteprocessen, met oogmerk om uit

die studie onze methodus medendi of geneesmethode te putten. En hier vooral openbaart de kunst haar wetenschappelijk karakter, en kan hij, die haar aldus in praktijk brengt, aanspraak maken op den naam van wetenschappelijk medicus.

Doch, alhoewel het schijnen mogt, dat die naam in het bijzonder aan zulk eene kunstoefening toekwam, zoo beweer ik dat hij niet minder toebehoort aan hem, die ten volle overtuigd is van de eenheid van genees- en levenskunst: ja dat deze dien naam nog meer verdient, dewijl hij nog dieper in de beteekenis onzer geneeskunst is doorgedrongen. En als wij nu van dit hooger standpunt onze kunst beschouwen, dan zien wij haar verband met het Christendom, waarvan wij vroeger meermalen gewaagden en beseften in welken zin de wijsgeerige Rousseau zeggen kon: „l'Hygiène est moins une science qu'une vertu." Zoodat Geneeskunst, Christendom en Wijsgeerte zich ontmoeten, en de Hierarchie ophoudt, het verkregen, onvervreemdbaar eigendomsregt der theologie en theologische faculteit te zijn.

Er is wel eens beweerd, dat Hooger Onderwijs daarin van middelbaar Onderwijs verschilde, dat het eerste geheel theoretisch, het laatste daarentegen praktisch zijnde, de wetenschap voor de Akademie, de kunst voor de klinische school bestemd was. Dat er veel waars is in die stelling, mag niet ontkend worden. Dat men haar evenwel overdrijft, door elke praktische toepassing van de Akademie te verbannen, kan niet geloochend worden.

Vooral is dit het geval met de geneeskunde, die uit haar aard eene praktische strekking heeft, en buiten praktijk geen reden van bestaan hebben zou. En wanneer wij nu de zaak meer in 't groot bezien, dan zullen wij van die

schoolsche onderscheidingen ons losmaken en zoowel kunst als wetenschap zamenvatten, onder den algemeenen naam van levenswijsgeerte en levenswijsheid; waarvan ook volgens des Apostels woorden en voorstelling, de matigheid het eerste Hoofdstuk is, of de eerste les die wij hebben aan te leeren, en zonder welke alle de overigen zin noch beteekenis hebben zouden.

Wat nu de Apostel matigheid noemt, dat noem ik gezondheidsleer, waarvan onze wijsgeerte moet uitgaan. Want zonder hare betrachting is de gezondheid een goed, waarop wij niet kunnen rekenen en zonder de bezitting van dat onwaardeerbaar goed, zijn alle andere goederen van luttel waarde. Wat toch baat het alle schatten der aarde te bezitten, eene Europeesche faam te verkrijgen, boven anderen in rang en aanzien verheven te zijn, als men dat alles tegen gezondheid moest inruilen? Of is niet gezondheid rijkdom boven andere, is zij niet magt? Geeft zij ons niet aanzien en onafhankelijkheid en vrijheid, en menigte van voorregten, die zieken en zwakken en lijdenden ontberen? Verleent zij ons niet zekere levensheerschappij die met de jaren toeneemt en ons niet ontvalt dan met den dood?

Zoo wordt de spreuk: Kennis is magt, ook door onze kunst bevestigd.

En hoe maakt gij het dan met de zieken? Zijn die van de magt uwer kunst verstoken. Moet niet aan het ziekbed de hygiène voor de therapie wijken?

Integendeel, ook dáár handhaaft zij haar oppergezag. Ik moet u al wederom naar de Notes on Nursing van Miss Nightingale verwijzen. De eerste persoon aan het ziekbed is niet de geneesheer, maar de pleegzuster.

De eerste moge de vertegenwoordiger zijn der weten-

schap, de tweede vertegenwoordigt de kunst, en zoo de zieke herstelt, gelooft mij, het is niet in de eerste plaats aan den doctor, dat gij zijne herstelling hebt dank te weten, maar aan de trouwe en onvermoeide zorgen van haar die hem verpleegde.

Ik weet wel, dat ik hier veel tegenspraak zal ontmoeten, en niet het minst van de mannen der wetenschap. Maar de patienten en hunne belangstellende vrienden en betrekkingen, die met hetgeen in de ziekenkamers voorvalt, meer dan oppervlakkig bekend zijn, zullen mij ongetwijfeld gelijk geven.

Ik spreek thans niet van geleerdheid, noch van wetenschap. Ik spreek van kunst en wel van kunst van ziekenbehandeling. Is niet het eerste en voornaamste van die ziekenbehandeling het waarnemen van den zieke? En wat zal nu het waarnemen gedurende het korte bezoek van den doctor beteekenen, tegenover het waarnemen der pleegzuster bij dag en bij nacht, bij ochtend en avond, bij waken en slapen, op de meest verschillende tijden, onder allerlei omstandigheden?

Het is belangrijk, met de Notes van Florence Nightingale het geschrift van Prof. Dieffenbach: Ueber Krankenwartung te vergelijken, om de verschillende opvatting van ziekenverpleging te kunnen opmerken. Bij de eerste is de hygiène hoofdzaak; bij den tweede therapie; en terwijl de pleegzuster tot in de geringste bijzonderheden van den levensregel afdaalt, besteedt de hoogleeraar de helft van zijn werkje aan voorschriften voor de toediening der velerlei geneesmiddelen. Men bedenke hierbij dat Dieffenbach schreef in 1832, dat is meer dan dertig jaren geleden; maar vergete niet dat het was onder den invloed der cholera, die eene satyre zou zijn op de therapie en een

elogium der hygiène. Evenwel bleef de therapie, zelfs nog in onze dagen, in de hoofden der geleerden aan de hygiène den voorrang betwisten. Behoef ik u aan Richters Organon der Physiologischen Therapie te herinneren. Wat is dat Organon anders dan de oude inhoud in nieuwe vormen? Is het mogelijk, dat een twintigjarige praktijk den schrijver de oogen niet geopend heeft?

Steekt niet overal het oud dogmatisme het hoofd uit, boven de nieuwe empirie, en zouden niet onze meeste liberalen nog doortrokken zijn van den zuurdeesem der schriftgeleerden en de liverei der school niet hebben uitgetrokken.

Quo semel est imbuta recens
Servabit odorem
Testa diu.

Wie uwer kent niet de schoone fabel van Jean La Fontaine: Les membres et l'estomac, eene navolging van het latijn van Menenius Agrippa. Weinigen zullen ze in het oorspronkelijke hebben gelezen. Immers latina non leguntur. Wie leest nu nog latijn? Ik zou bijna in verzoeking komen haar eene andere fabel tegenover te stellen, opgedragen aan onze wijdberoemde faculteit. Zij heeft zich zwaar aan de maag bezondigd. Wel verre dat zij onder haar bestuur zich in een otium cum dignitate zou kunnen verheugen, wordt zij zonder ophouden genoodzaakt voor alle leden des ligchaams te werken. Was het niet genoeg, haar drie- en viermalen daags met spijs en drank te belasten? Nu moet zij nog daarenboven ieder uur met onze walgelijke medicijnen geplaagd worden, en terwijl zij zelve dikwijls buiten schuld is, voor de schuld van anderen boeten. En welk is nu het gevolg van deze ongelukkige therapie? Dat de maag ziek wordt en misselijkheid het lijden van den armen kranke vermeerdert. Bij de toevallen der

kwaal voegen zich de toevallen van het medicament en er ontstaat eene verwarring van pathologische verschijnselen, die een Oedipus zou behoeven om het raadsel op te lossen. Gelukkig dat de moderne medici, die hun tijd begrijpen, minder aan die pharmacomanie zijn overgegeven, ofschoon de moderne pharmacie ons dreigt van de charybdis op de scylla te drijven.

En zoudt gij dan alle medicamenten willen verbannen?

Dat niet, maar ik wenschte bij de behandeling onzer patienten de therapie als uitzondering, de hygiène als regel voor te stellen.

Tegenwoordig, nu de groote hospitalen voor leerscholen der moderne geneeskunst gehouden worden, heeft ook dáár de therapie veel van haar gezag verloren. En is nu de hygiène in hare plaats opgetreden? Wie dat wilde beweren, hem zou ik wijzen op de zieke bevolking, die bij alle mogelijke voorzorgen, toch altijd een foyer d'infection zal blijven en u onwillekeurig denken doet aan groote ziekenpakhuizen of ziekenmagazijnen.

Doch gij zoudt u bedriegen, als gij dacht dat groote hospitalen de scholen waren voor kunst; het zijn scholen voor wetenschap, waarin de kunst herschapen is.

En is het geen schoon teeken des tijds, dien wij beleven, dat zelfs de geneeskunst, de onzekerste aller kunsten, door Rousseau voor leugenkunst uitgemaakt, op het punt is van tot wetenschap gepromoveerd te worden? Let eens op onze vorderingen in diagnostiek en op de studie der pathologische functiën, door lijkenstudie opgehelderd. Let op onze betere inzigten in den aard, oorsprong en voortgang der ziekteprocessen en van het ziek zijn.

Dit alles wil ik u toestemmen, en wat meer is, dankbaar erken ik dat zoo iemand, wij thans van wetenschap-

pelijke kennis mogen spreken, hoewel wij in de prognostiek, die, getuige de Astronomie, den stempel der wetenschap op een studievak drukken moet, nog altijd achterlijk zijn.

Maar, ik bid u, hoe staat het met de kunst? Is kennis magt, dan is zij gehouden, hare magt in feiten te toonen.

Het zou mij niet moeijelijk zijn, hare zaak te bepleiten en u nu reeds te wijzen op menigerlei dwaling, menigerlei verkeerdheid, waarvan wij zijn teruggekomen. Echter mag ik het niet ontveinzen, dat in de groote hospitalen meer aan de wetenschap gedacht wordt, dan aan de kunst, en dat onze medici, die daar hunne opvoeding genoten, zelden of nooit met de praktijk zijn ingenomen. Ja, wat meer is, ik zou geneigd zijn te denken, dat hunne vorming in de hospitalen eene onpraktische vorming was, zoodat zelden de mannen der wetenschap meesters zijn in de kunst. Ik bedoel hier niet de medicinale techniek, ik bedoel de kunst van genezen.

Wat mag wel de reden zijn van dit verschijnsel? Mij dunkt het is niet onbelangrijk dit te onderzoeken. Misschien vinden wij uit dat onderzoek aanleiding, om hierin verandering en verbetering te brengen.

Sedert de moderne geneeskunst de oudere vervangen heeft, is onder de belijders der eerste het gevoelen algemeen geworden, dat hetgeen men vroeger medicinalen takt noemde, als iets onwetenschappelijks en tot de oude geloofsbelijdenis behoorende, thans door het gezag der wetenschap moest worden afgeschaft en met den naam van charlatanerie of kwakzalverij worden gebrandmerkt. In weerwil van dit veroordeelend vonnis heeft de takt zich gehandhaafd en haar crediet bij het groot publiek behouden, ja zelfs is zijne waarde gestegen, nadat het meer en meer gebleken is, dat het grooter deel der tegenpartij door aanmati-

ging, voorbarigheid, onbedrevenheid hunne onpraktische vorming verrieden, en zich noch met hunne patienten, noch met derzelver betrekkingen, noch met het oppassend personeel konden verstaan, zoodat de ziekenkamers de onzalige verblijven wierden van krakeelen en twist: terwijl de voorbeelden niet zeldzaam waren, dat de mannen van takt de overwinning behaalden over de mannen van wetenschap.

En zou nu daarmede het oordeel zijn uitgesproken over de wetenschap en deze hare zaak hebben verloren?

Alvorens dit toe te geven, zou men onderzocht moeten hebben, of die wetenschap, ik zal niet zeggen, de ware, maar de geheele wetenschap vertegenwoordigt, of wetenschap en kunst onvereenigbaar zijn en of die zoozeer verachte takt wel waarlijk zoo verachtelijk, of hetgeen hetzelfde beteekent, zoo onwetenschappelijk wezen zou.

Om op al die vragen een gepast antwoord te kunnen geven, is het noodzakelijk, de representanten der moderne wetenschap wat van naderbij te beschouwen en te onderzoeken, of de oorzaak van die schijnbare tegenstrijdigheid ook in hen zelven gelegen is. En als wij dan letten op hun persoon en gedrag, dan ontdekt zich zeker gebrek, vroeger aan andere faculteiten meer bijzonder eigen, doch thans ook bij ons ingeslopen en van een zeer besmettelijken aard: ik bedoel verwaandheid of pedanterie.

Toen ik jong was, herinner ik mij, dat in de scholen en op geleerde genootschappen of letterkundige vergaderingen de waarde van den mensch met de uitbundigste lofspraken verkondigd werd. Thans is het de wetenschap, waarover men nooit is uitgepraat. Zoo zijn wij, menschen, altijd bezig met ons zelven complimenten te maken. Indien het slechts daarbij bleef, kon het voor een onschuldig ver-

maak gehouden worden. Doch het blijft er niet bij. Die hoogte van de wetenschap verleidt ons, die haar meenen bereikt te hebben, tot zelfverheffing. En zoo die zelfverheffing niet door fijnere beschaving gematigd wordt, eindigt zij in verwaandheid, de minst sociale van alle gebreken, die ons kunnen aankleven, een gebrek dat bovenal de dames ergert. En vermits wij nu bij deze ons crediet moeten vestigen, zoo is het natuurlijk gevolg, dat met de rijzing van de wetenschap onze fondsen zullen dalen, ten zij de houders zich bevlijtigen, hunne waar door een welwillend aanbod, aangenaam te maken. Want het is nu éénmaal zoo in de groote menschenwereld: c'est la forme qui emporte le fonds. En wat doen nu die wetenschappelijke Heeren? Zij gunnen hunne vrouwelijke patienten niet eens den tijd hare klagten te uiten, en vallen haar al spoedig onbeleefd in de reden, met de magtspreuk: Mevrouw! wat u deert, behoeven wij niet van u te vernemen. Wij weten het, ook zonder op uwe woorden te letten.

Zulk een onbeschoft gedrag tegenover de schoone sekse, moge wetenschappelijk heeten, ik noem het in den hoogsten graad onwetenschappelijk, en daarbij hoogst onverstandig.

En nu wij eens op dat woord gevallen zijn, zoudt gij mij wel willen gelooven, als ik beweer, dat gezond verstand in een ernstig geschil was geraakt met wetenschappelijkheid, en dat naar dit handelsartikel zoo weinig vraag is, dat het te duchten staat, dat het niet meer ter markt zal worden gebragt, en naardien het génie ook merkelijk in prijs gedaald is, weldra de eenige vraag zal zijn naar wetenschap.

Intusschen behoeven wij niet te vreezen, dat de kunst ooit geheel verdrongen zal worden door wetenschap. Want

de groote menigte heeft te veel vooringenomenheid met de eerste, om ze aan de laatste op te offeren.

Maar om op het woord pédanterie nog eens terug te komen, het wordt in de studentenwereld zoo dikwijls gebruikt en misbruikt, dat het wel de moeite waard is, er eenige oogenblikken bij stil te staan.

Het heet in onze taal verwaandheid en heeft onderscheiden beteekenissen, naarmate het op verschillende uitingen van die ééne hoofdeigenschap wordt toegepast, zoodat het nu eens waanwijsheid, dan weder betweterij of bedilzucht, eindelijk ook grootspraak, blufferij, arrogantie, aanmatiging uitdrukt; ja, zoo rijk is het, dat het in den mond van hen die het uitspreken, geheel iets anders beduidt, dan wij zouden denken.

Om de diagnose van dit gebrek te bepalen, is het noodig de meer of min karakteristieke verschijnselen op te geven. Doch hier geraak ik in een moeijelijk parquet. Zal ik beginnen met het physisch-chymisch onderzoek, of met de innervatie. Moeten wij niet aanvangen met spirometrie om de vitale capaciteit der longen, en met auscultatie en percussie om emphyseem en harthypertrophie te diagnostiseren? Mij dunkt beter met de innervatie begonnen.

Een glans van zelfopgewondenheid en zelftevredenheid en zelfwaardeering over het gelaat heengespreid, een plooi van welgevallen om den mond, zekere toon in de stem, die men tranchant, absprechend, ook wel eens meesterachtig noemt, een spreekstijl die van den schrijfstijl weinig of niet verschilt. Het menigvuldig gebruik van het woord men of derhalve (het latijnsche atqui ergo) het uitsteken van den wijsvinger, een veelbeteekenend aankijken, een gang die nu eens aan den deftigen tred van onzen huishaan, dan weder aan den hoogdravenden stap van den

ooijevaar herinnert, zietdaar eenige teekenen die ons of bij ons zelven, of bij anderen moeten doen vermoeden, dat het gebrek bij ons of bij hen bestaat.

Het is een gebrek, waaraan wij geleerden of mannen van wetenschap, maar al te zeer zijn blootgesteld, en waartegen ik geen beter geneesmiddel weet, dan het tegenwoordig zoo gering geacht, gezond menschenverstand.

En nu, dat gezond menschenverstand, dat is het juist, mijne Vrienden! wat u in de moeijelijke kunst van met allerlei soort van menschen, en in 't bijzonder met zieke menschen om te gaan, kan onderrigten. Het is met levenswijsheid ten naauwste verbonden, even als met goeden smaak, die beiden met pédanterie zich nooit hebben verstaan.

Een doctor moet zich verhonderdvuldigen, om met zieken van allerlei leeftijd en kunne en rang en bedrijf en beschaving en temperament en idiosyncrasie te kunnen omgaan. Hij moet niet slechts vele talen kennen, maar vooral ook vele dialecten en spreekmanieren, zoowel het patois der smalle gemeente, als de geaffecteerde spraak der hoogere klassen. Hij moet de wijzigingen in het spraakgebruik, door ziekten veroorzaakt, kunnen vatten, hij moet zelfs aan iedere gelaatstrek en spierbeweging zijner lijders, haar verborgen zin weten te geven. Hij moet in één woord zóó in zijne patienten inleven, dat hij hen volkomen begrijpt.

En hier is gezond verstand niet toereikend, maar er behoort ook gezond gevoel toe, of liever sympathie die patient en doctor verbindt, die object en subject van het anthropologisch onderzoek vereenigt, en de magt der kennis met de magt der liefde zoo doet zamenstemmen en zamenwerken, dat haar vermogen aan oppermagt nabijkomt.

Gezondheid van verstand en hart, is derhalve de eerste voorwaarde voor eene gelukkige kunstoefening.

Maar behalve dezen, is er eene die nog zeldzamer is dan die beiden, vooral onder ons medici in deze dagen: het is een fijne gezuiverde smaak.

Er is over dat woord veel getwist, en ik weet niet, of men het nog wel eens is, wat er door te verstaan, omdat het orgaan, dat wij onderzoeken zóó fijn is, dat het door onze gewone instrumenten en reagentia niet beproefd kan worden.

Het is een mengsel of zamenstel van verstand en gevoel en verbeelding en oordeel, in bepaalde en met de goudschaal bepaalde evenredigheden. Het is een oog, dat de fijnste schakeeringen opmerkt, een oor, dat de geringste wanklanken opvangt, een zintuig dat de kleinste overschrijding van de lijn der symmetrie, de minste overhelling van de balans bespeurt, aan 't welk niet het geringste ontsnapt, van hetgeen men welvoegelijk, behagelijk, bevallig welluidend, aangenaam noemt. Op dit gebied van onderzoek, om eens in de moderne terminologie te spreken, zijn de onderscheidingen zoo fijn, dat het microscoop ze ter naauwernood kan doen vinden, en dat hij, die éénmaal in dit lilliputtersland getreden is, een spinragdraad behoeft om er door te komen.

Ondertusschen is het waar, dat hoe fijner het onderzoek, hoe rijker de ontdekkingen. Voor neurophysiek en neurologische studiën is dit instrument onontbeerlijk.

Een groot gevaar evenwel bedreigt ons, zoodra wij ons in die diepten van het onderzoek begeven, en ons orgaan zoo verfijnen, dat het op het minst verschil van elementen reageert; het is namelijk het gevaar van te groote susceptibiteit (wij noemen het ligtgeraaktheid) bij ons zelven op te wekken, onze hersenen en zintuigen zóó irritabel, zóó prikkelbaar te maken, dat ze door het gewoon wereldgedruisch beleedigd, door het gewoon menschenverkeer ge-

ergerd worden, zoodat wij buiten staat zijn met onze grovere patienten te sympathiseren.

Bij ondervinding weet ik het, wat de uitdrukking van het gelaat, de toon der stem, de wijze van ontvangst van de zijde onzer lijders en lijderessen of van hen, die ze omringen, op onze sympathie en antipathie vermogen en moet u daarom raden al uwe ziels- en wilskracht bijeen te rapen om tegen die min gunstige indrukken bestand te kunnen zijn. Want het leven van den prakticus is eene onophoudelijke inspanning van zelfverloochening, zelfopoffering, zelfvergetelheid, zelfovergave ten beste der ongelukkige lijders die hij helpen moet. En uit dit oogpunt beschouwd ken ik geen werkkring in de maatschappij, die zoozeer geschikt is om ons tot menschen te vormen. Immers met armen zoowel als rijken, met voornamen zoowel als geringen, met kinderen en volwassenen, met vrouwen en mannen, met jongen en ouden verkeeren wij. Niet op het wereldtooneel, maar in het binnenhuis zien wij ze, niet in den overmoed hunner wezenlijke of ingebeelde kracht, maar in zwakheid op het ziekbed, onder pijn en benaauwdheid en angst en met den dood voor oogen.

Kunnen wij ooit helpen en troosten en het lijden verzachten, het is hier. Kan het orgaan van sympathie ergens werkzaam zijn, het is hier waar alles het opwekt uit den slaap van onverschilligheid, of uit de droomen van allerlei begeerten en hartstogten wakker schudt, waar alle persoonlijke belangen zwijgen en alleen het belang van den ongelukkige dien wij voor ons zien, spreekt.

En als er van sympathie gesproken wordt, waar zullen wij haar beter toonen dan aan het ziekbed van hen die hulp zoeken bij onze kunst?

Openlijk moet ik het belijden, aan het ziekbed zijn wij

mannen kinderen, vergeleken bij de vrouwen die waken voor het behoud harer lievelingen en heldenfeiten volvoeren, waarvan wij de stille getuigen zijn.

Hebt gij, mijne Vrienden! onze pleegzusters in hare teedere zorgen voor hare zieken waargenomen? Vroeger sprak ik van het uitmuntend geschrift van Florence Nightingale. Kent gij het? Hebt gij het gelezen? Zoo niet, leest het dan en herleest en overpeinst het. En wilt gij weten hoe onervaren wij geleerden zijn in eene kunst, waarin de vrouwen virtuosen mogen heeten, vergelijkt hare Notes on Nursing met Prof. Dieffenbach's Anleitung zur Krankenwartung. Dáár zien wij de vrouw, hier den man. En zoo wij willen weten, wat gezondheid van hoofd en hart, wat sympathie met onze lijdende medemenschen, wat liefde, christelijke liefde vooral, vermogen op ons kunsttalent en onzen medicinalen takt, laat ons in de eerste plaats het ons dáár medegedeelde ter harte nemen.

De physiologische wetten te kennen, die het menschelijk leven beheerschen, naar die wetten de ziekenverpleging in te rigten, is het doel dat zij zich had voorgesteld. De ervaring, aan het ziekbed opgedaan, aan anderen mede te deelen en uit die ervaring lessen op te gaderen voor allen die hare geliefde zieken wenschten te verplegen, haar voorschriften te geven die zij gedurig konden raadplegen en opvolgen was het middel, waardoor zij dat doel poogde te bereiken.

Daarom verheugt het mij, dat wij thans door eene Nederduitsche vertaling ons het vooruitzigt geopend zien, dat het klein maar voortreffelijk geschrift onder ons algemeen bekend en gelezen zal worden, opdat de edele schrijfster ook hier voor velen nuttig en weldadig moge zijn.

In onze tegenwoordige inrigting der maatschappij is de

werking der vrouw beperkt binnen den kring van het huisgezin. Zij wordt opgevoed voor het familieleven en is in den volsten zin afhankelijk, terwijl haar lot maar al te dikwijls ongelukkig en hare toekomst onzeker is. Moet het huwelijk hare eenige toevlugt zijn, om die toekomst te verzekeren, aan welke bittere teleurstellingen zal zij dan niet zijn blootgesteld! Want volkomen gelukkige huwelijken zijn (wie kan dat beter beoordeelen dan hij die getuige is van 't geen in de ziekenkamers voorvalt en in de familiegeheimen wordt ingewijd) volkomen gelukkige huwelijken zijn zeldzaam, zij zijn eene uitzondering op den regel.

Wat blijft de vrouw dan over, als zij zich voor die teleurstelling wil behoeden? Opvoeding en onderwijs van kinderen zult gij zeggen. Ach! hoe zelden gelukt het in zulk een werkkring zich op zijn plaats te gevoelen.

Daarom prijs ik de keus van haar, die zich aan de verpleging van zieken toewijden en zoo gelegenheid zoeken en vinden om hare behoefte aan sympathie te bevredigen en aan hare verhevene bestemming te voldoen.

Voor den geneesheer is de vrouwelijke hulp onontbeerlijk. Doch slechts dan is zij het, als zij met kunde en beleid gepaard gaat. Ziekenverpleging is eene kunst, die zonder aanleg en oefening niet verkregen kan worden en die velerlei begaafdheden vereischt. Men moet er voor worden opgevoed, of liever men moet er zich zelven voor opvoeden.

Voor den man, die de geneeskunde wil uitoefenen, is Hooger Onderwijs een voorregt, nooit genoeg te waardeeren, niet minder met opzigt tot kunst dan tot wetenschap.

Volgens de tegenwoordige opvatting zou Hooger Onderwijs der Geneeskunde zijn een wetenschappelijk onderwijs der geneeskunde, als natuurkundige wetenschap. Met het oog op het Akademieleven is deze opvatting te eenzijdig

en te bekrompen. Naar mijn inzien is Hooger Onderwijs met Hooger Opvoeding zoo naauw verbonden, dat ik beiden niet scheiden kan en ze daarom onder den algemeenen naam van Hoogere Opleiding tot de Geneeskunde zou wenschen zamen te vatten.

En nu deze Hoogere Opleiding, wat moet zij eigenlijk zijn? Wat anders dan vorming tot mensch in den edelsten, rijksten zin van dit woord. Bildung, en wel vielseitiger Bildung, gelijk onze Duitsche broeders het uitdrukken, met bepaalde betrekking tot geneeskunde, hoofdzakelijk in hare praktische strekking als kunst.

Gervinus, in zijn meesterwerk over Shakepeare, beweert dat niemand den geest van Shakespeare's drama's vatten kan, die zijne stukken niet door bekwame acteurs, die ze begrepen, had zien uitvoeren. Datzelfde geldt van ieder geneeskundige, hetzij student, hetzij docent. Dat beiden in de uitvoering kunnen mistasten, spreekt van zelf. Wij willen dan ook hunne misstappen hun niet te hoog aanrekenen, als maar de doorgaande behandeling oordeelkundig, verstandig en juist is. Wanneer hij echter, zoo dikwijls hij handelt, zich telkens tegen de kunst bezondigt, zoo hebben wij reden hem voor ongeschikt te houden. Het meesterschap in de kunst, kunnen wij eerst aan hem toekennen wiens bekwaamheden tegen de bezwaren zijn opgewassen, welke hij te overwinnen heeft; terwijl hij met het volste regt virtuoos mag heeten, die zich in iedere bijzonderheid zijner rol op zijne plaats bevindt, die altijd en overal zijn karakter en persoon weet te doen gelden en eerbiedigen. Doch dit kost groote inspanning en wordt eerst na jaren oefening verkregen.

Dezelfde Gervinus roemt Shakespeare boven zijn landgenooten Goethe en Schiller en boven Byron, dat hij zijne

karakters zoo heeft weten te variëren, dat ieder zijner stukken eene menschkundige of anthropologische studie vordert om het te begrijpen. Datzelfde talent behoort den praktischen geneesheer eigen te zijn, vermits hij verpligt is volgens de juiste formulering van Raciborski, het individu, de persoon van den lijder te diagnostiseren. „Le diagnostic, zegt hij, est la résolution des problèmes que présente la personne dont le médicin est appelé à constater l'état, état d'après lequel il doit agir."

Gij ziet dat Raciborski den zieke op het oog heeft en zich niet bezondigt aan de fout van hen die den zieke om de ziekte vergeten: een fout, te minder te vergeven, dewijl zij zich vergist in het object van onderzoek en van dat onderzoek eene ontologische abstractie maakt.

Buiten twijfel zullen mijne tegenstanders niet geneigd zijn die fout te erkennen. Het valt ons menschen bezwaarlijk het peccavi uittespreken. Het zij mij evenwel vergund hun een paar vragen voor te stellen.

Hebt gij ooit eene ziekte gezien zonder zieke? Wat dunkt u van ziektebeelden? Is dat poëzij of proza? Kunt gij er mij photographiën van bezorgen?

Meent niet dat het er niet op aankomt of men aan ziekten of aan zieken denkt. Wanneer gij eene ziekenzaal binnentreedt, wacht u dan vooral, dat die ziektebeelden niet in uwe hersenen spoken. Gij zoudt vergeten menschen te zien en u onder menschen te bevinden en mogt u welligt verbeelden in het Chineesche schimmenspel te zijn en naar den wand grijpen, terwijl de gestalten voorbij u heen trekken.

Voor die schimmenkijkers zijn de patienten cadavers en skeletten, en het hospitaal een anatomisch kabinet of een chymisch laboratorium. Het moest voor u eene photogra-

phie zijn van lijdende medemenschen, eene menschengalerij, die u de tragische zijde van het menschelijk leven voor oogen stelt.

En hier kom ik op een punt, dat van het uiterste aanbelang is, waartegen reeds Broussais zoo bij herhaling heeft gewaarschuwd, alhoewel hij zelf er zich niet voor heeft kunnen wachten, ik bedoel de ontologie. Of is het geen ontologie, als men den zieke om de ziekte over het hoofd ziet? Als men voortgaat ziektegeschiedenissen te schrijven, waaruit geen anthropologie hoegenaamd te leeren is? Als men het dogma voortrekt aan de empirie en bij het onderzoek het oog heeft op anatomische preparaten, die men transparent door de huidbekleedselen heen ziet schemeren?

Wilt gij weten waarom ik zoozeer op anthropologische studiën en op anthropologisch onderzoek aandring? Het is omdat dit overeenkomstig den aard der zaak en natuurlijk is, het andere tegennatuurlijk, ontologisch, onpraktisch.

Immers wij hebben hier niet met een ziekte, maar met een zieke te doen, wiens organisme van den norm is afgeweken en kunnen dat organisme niet tot den norm terugbrengen, zonder het geheel in oogenschouw te nemen en op het geheel ons handelen toetepassen.

Wie dit verzuimt speelt een onzeker en gevaarlijk spel en zal het zich later beklagen, terwijl hij van zijne handelwijze geen behoorlijke rekenschap zal kunnen afleggen.

Derhalve geen eenzijdig zoeken naar plaatselijke structuurgebreken, maar onderzoeken van den persoon des lijders dien gij voor u hebt en behandeling niet van de ziekte, maar van den zieke. Want, gelooft mij, hij zal het gelukkigst slagen in zijne kunst die het zuiverst geindividualiseerd heeft.

DE HISTORIE.

DE HISTORIE.

Nescire quid antea quam natus sis acciderit, id est semper esse puerum. Quid enim est aetas hominis', nisi memoria rerum veterum cum superiorum aetate conexitur?

Zal de Historie der Geneeskunde, na mijn aftreden aan onze medici onderwezen worden? Ik moet vreezen dat dit collegie, dat trouwens een liefhebberij-collegie was, door niemand na mij zal worden opgevat.

Misschien vraagt gij, of dat gemis wel zoo groot zou zijn, en of wij in dezen tijd niet een anderen kijk op de studie hebben, dan het voorgeslacht, dat ook bij de studie der geneeskunde, de historische methode volgde, gelijk dit van onzen Boerhaave is opgeteekend.

Gaarne wil ik u mijn gevoelen mededeelen. Wij willen er te zamen over praten. Belang heb ik er niet bij. Dit zult gij mij wel willen toestaan en den naam van litterator medicus heb ik lang verbeurd, sedert ik mijne litterarische studiën, die buitendien niet veel beteekenden, heb laten varen. Ook ben ik geen historicus in den strikten zin van het woord; want voor historisch uitpluizen heb ik weinig geduld, en mij was historiestudie niet doel, maar middel voor mijn anthropologisch onderzoek.

Wat hebt gij dan toch eigenlijk uitgevoerd? want natuurstudie, d. i. studie van physica en chymie was ook uw fort niet.

Ik wil trachten het u uit te leggen. Toen ik in Leiden kwam, waren de Akademiën van Franeker en Harderwijk gesloopt, en de bevolking hierheen overgeplant. De professoren, ieder van eene bijzondere school, konden zich met de onzen niet bevredigen. Ik was dus wel gedwongen partij te kiezen, of althans de geschilpunten te onderzoeken en het pro en contra te overwegen. Mijne onbeperkte vrijheidzucht maakte mij afkeerig van systema's, en mijne waarheidsliefde bewaarde mij voor indifferentisme en scepticisme.

Ik zocht naar iets bestendigs, onveranderlijks en meende dat in de eenvoudige natuurstudie van Hippocrates gevonden te hebben. Zoo ontstond mijne Hippocratische studie, mijne Dissertatie, mijne Chrestomathia Hippocratica en mijne studie der klassieke geneeskunde.

Eenmaal op dit pad geraakt zijnde, ging ik voort de zaak historisch te vervolgen, en bleef die historische methode getrouw.

Ik verkreeg alzoo een klaar inzigt in oorsprong, wording en ontwikkeling der geneeskunde, dat mij later bij mijn onderwijs van onbegrijpelijk groot nut geweest is. En als wij denken aan Hooger Onderwijs, dan kan de noodzakelijkheid van Historiestudie niet betwijfeld worden. Immers om bij de geneeskunde ons te bepalen, hoe is het mogelijk, eene empirische wetenschap te beoefenen, zonder de traditie te raadplegen; hoe kan onze tijd begrepen worden, zonder uit het verledene het tegenwoordige te verklaren? Hoe kan de toekomst worden voorzien, zonder de rigting te kennen, die thans in de studie gevolgd wordt?

En behoort niet de hoogleeraar den gang der Historie te hebben gadegeslagen, om zijne leerlingen voor te bereiden op tijden die aanstaande zijn, en in te leiden in tijden die wij beleven.

Leeft men alléén in zijnen tijd en voor zijnen tijd, is men slaaf van heerschende begrippen en meeningen, heeft men het heerschend systeem of de heerschende school, onverbrekelijk trouw gezworen, zoo loopt men groot gevaar van partijdigheid en eenzijdigheid en vooringenomenheid met alles wat geschiedt, zonder voorafgaand kritisch onderzoek.

Zoo zag men in het laatst der vorige en in het begin dezer eeuw, de leer van Brown heerschen in de militaire scholen van geneeskunde, en twintig jaren later in diezelfde scholen Broussais vergoden, gelijk er thans het physisch-chymisch stelsel gehuldigd wordt.

Moge in al die leerstellingen en stelsels veel goeds gevonden worden, zeker is het, dat het goede door overdrijving in kwaad verandert en dat stelselzucht en schoolsche vormen en vooroordeelen het orgaan van waarheid benevelen en de vrijheid van onderzoek stremmen.

Cicero spreekt van wijsgeeren van zijnen tijd, die zoo zeer aan hun systeem verkleefd waren, dat zij liever hun Vaderland verraden zouden, dan hun stelsel opgeven. Zulke partijgangers hebben zich altijd doen zien, en nu nog, is niet de gehechtheid en onderwerping aan vreemden invloed zóó groot, dat onze geneeskundigen zelfs verleerd hebben zich in goed Hollandsch uittedrukken?

Wat zou er worden van zulk eene overheersching, zoo niet Hooger Onderwijs den Akademieburger leerde zich boven eeuw en tijdgeest te verheffen, zoo niet te midden van het drama de stem der kritiek, als die van het we-

reldkoor zich hooren liet, de stem voor vrijheid en vaderland en wetenschap en waarheid?

Ik heb bij mijne historische lessen drieërlei cursus gevolgd. In den eersten de biographische, de subjectieve, in den tweeden de physische, de objectieve, in den derden de systematische, de dogmatische zijde der geschiedenis voorgedragen.

Thans wil ik trachten die allen in een kort bestek, onder één Hoofd bijeen te brengen, om aan te toonen, hoe het een met het ander is zamengevlochten, hoe het een op het ander gewerkt heeft en hoe onze geneeskunde door de vereenigde werkzaamheid van natuur en menschen is tot stand gekomen, hoe zij het produkt is van zelfontwikkeling, van buitenwereld en van opvoeding, eene logische, of wilt gij liever eene inductieve ontvouwing van begrippen en kiemen die zij in zich besloten hield en die zich langzamerhand ontplooid hebben. Want ofschoon de subjectieve en objectieve behandeling der Geschiedenis streng werd uiteengehouden en men in onzen tijd vooral er op uit was om zich ook in deze studie te objectivéren d. i. de geschiedenis zoo voor te dragen, dat zij de getrouwe afdruk wezen zou der werkelijkheid, zoo is er toch geen historicus, die zich geheel kan vrijwaren van inmengselen van zijne subjectiviteit in de wijze van voorstellen en kan de meest wetenschappelijke man nooit zichzelven geheel verloochenen. Alleen de onpartijdige studie der bronnen, gepaard aan eene onpartijdige kritiek, kan ons in staat stellen om achter de waarheid te komen.

De echte historicus, wien het om deze slechts te doen is, die slechts waarheid zoekt en niets dan waarheid, zal zich zoo zeer in ieder tijdvak instuderen, dat hij er als 't ware in leeft en een tijdgenoot wordt van hen die er in

leefden en handelden, en dus het Villoison na konden zeggen:

Felices alieno intersumus aevo!

Zoodanig historisch onderzoek, waarvan men meer en meer de hooge waarde heeft leeren schatten, verheft de historische kunst tot wetenschap, en maakt de onpartijdigheid van den geschiedschrijver uit, die wij onlangs in eene voortreffelijke redevoering hoorden prijzen.

Maar hier rijst de vraag op: Wat moet het leidend beginsel zijn, bij de voordragt der Geschiedenis?

Sommigen willen haar dramatisch behandeld hebben; anderen als de volvoering van een Godsplan; anderen wederom als ontwikkeling van den mensch en het menschdom.

Mij komt het voor, dat dit laatste gezigtspunt het ware is, en dat derhalve Historiestudie eene studie behoort te zijn van historische anthropologie, waarbij ik echter het vroeger vermelde niet zou willen hebben uit het oog verloren, en haar wilde behandelen als opvoeding van het menschdom, en wel zulk eene opvoeding, die het karakter der menschheid meer en meer opvoert tot zelfstandigheid, zelfwerkzaamheid of énergie en persoonlijke vrijheid.

Hoe nu die persoonlijke vrijheid in overeenstemming gebragt kan worden met de wetten, die zoowel de natuur als den mensch beheerschen, dit wordt in 't licht gesteld door haar te verbinden met gehoorzaamheid aan die wetten, wier dienaars wij zijn moeten, om vrij te kunnen wezen. En zoo zien wij dat onze vrijheid toeneemt, hoe onbeperkter onze gehoorzaamheid is, en wordt de wet voor ons eene wet der vrijheid, gelijk de Apostel Jacobus het uitdrukt. In dien zin kan de mensch volkomen vrij zijn en zich volkomen vrij gevoelen.

Wij zullen in 't vervolg ons kunnen overtuigen, dat deze

de gang was der ontwikkeling en opvoeding van ons geslacht, en dat in dit middenpunt Historie en Wetenschap zich vereenigen.

Telkens, en ook heden ten dage, is de bedenking geopperd tegen het nut der oude geschiedenis, voor onzen tijd en voor onze tijdgenooten, eene bedenking die velen vragen doet of het niet beter zijn zou, de klassieke studie vaarwel te zeggen, en met den nieuwen tijd te beginnen.

Verstaat gij onder nieuwen tijd onze 19e Eeuw, de Eeuw der Revolutie, zoo wijs ik u op hare oorzaken die tot in de middeleeuwen zich uitstrekken. Wilt gij met deze beginnen, zoo wijs ik u op de Arabieren en Scholastieken, die Galenus en Aristoteles als hunne afgoden vereerden. Verwerpt gij alle litterarische en historische studiën, zoo verliest gij het onderscheid uit het oog, dat er is tusschen praktisch en Akademisch Onderwijs.

Maar nu wij eenmaal dit punt hebben aangeroerd, is het wel der moeite waard te onderzoeken, of de studie der oude letteren voor medici zoo geheel nutteloos, ja zelfs schadelijk wezen zou, als sommigen die ons aan de fabel van de vos zonder staart herinneren, ons wel zouden willen wijs maken.

Twee voordeelen bieden ons die studiën aan, die voor onze beschaving als mensch van het meeste belang zijn: zij vormen onzen smaak, zij leeren ons kritiek.

En wat het eerste aanbelangt, noemt het niet onverschillig, voor ons Akademieburgers of wij smaak bezitten. Want ik verzeker u, dat gij door uw drijven van wetenschap, van uwe kweekelingen nimmer aangename, beminnelijke wereldburgers maken zult.

Gij zult ze welligt eene Europeesche vermaardheid zien verkrijgen, tot leden zien bevorderen van alle geleerde

Genootschappen, met ridderorden zien prijken, de hoogste eereposten zien bekleeden; maar zult gij ze hebben gevormd voor de menschelijke zamenleving? Zult gij ze humaniteit, urbaniteit, sobrieteit hebben ingeplant, in één woord, zult gij ze hebben opgevoed voor de hoogere klassen der zamenleving, dat zij zich ook dáár en dáár vooral onderscheiden, van het gros der Geleerden en Wissenschäfter, als Akademieburgers die hun wereld verstaan en weten te leven? Bezitten zij takt, savoir faire, levenskunst en levenswijsheid?

En zoudt gij dan meenen, hoor ik u vragen, zoudt gij dan meenen, dat de litteratoren zoo bij uitstek humaan waren? Denk eens aan den doctor umbraticus, denk aan Salmasius, Heinsius, Bentley en zoovele anderen, die u en de uwen als profanum vulgus de deur wijzen.

Ik weet waarlijk niet, wat daarop te antwoorden. Want hoezeer ik vóór de letteren ben, dat zij er achter waren, daaraan zou ik mij niet durven vermeten in 't minst te twijfelen. — Doch ik verbeeld mij in de verte eene opening te bespeuren. Zou het ook gevaarlijk kunnen zijn, zich op één gebied uitsluitend te bewegen, vooral wanneer men tracht naar het meesterschap, en zou niet de begeerte om te heerschen, de dominandi cupido, gelijk de Ouden zeiden, de stervelingen evenzeer kunnen bezitten, als de sacra auri fames? Anderen mogen de zaak voor mij beslissen. Mij is het genoeg, mijne Vrienden zekere zachtheid van zeden aan te bevelen, die de studie der letteren geven kan.

Ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Doch zoo ik litterarische studiën hoogschat, het is inzonderheid met het oog op stijl en taal. Want als het zóó

voortgaat, zullen onze medici geen ordentlijk Hollandsch meer kunnen schrijven. En dat dit niet alleen hier bij ons het geval is, daarvan kunnen onze naburen de Duitschers getuigen, wier stijl alle oorspronkelijke eenvoudigheid en waarheid schijnt te zullen verliezen, en zich in hoogdravend bombast of pedanten woordenkraam op te lossen. Wat is, om bij onze stilisten te blijven, dat op- en intreden, dat voor de hand liggen, dat daarstellen, dat de staf breken, dat sprake zijn, dat theologisch, litterarisch, juridisch gebied, wat zijn het anders dan pasmunt, die men elkander toereikt, om van elkander af te komen, en elkander niets schuldig te blijven?

En waar blijft nu het karakter, het individu, de persoon? Is het niet of allen een en dezelfde uniform droegen?

Een tweede voordeel van litterarische studiën, voor onze vorming en beschaving noemde ik op, dat zij namelijk ons kritiek leeren.

Mij dunkt, ik hoor mij tegenwerpen, dat die waarlijk niet behoeft geleerd te worden, dat het onder ons wemelt van critici, dat onze Tijdschriften van kritiek vol zijn, dat zelfs onze Couranten voor een groot deel bestaan uit de woordenstrijd van clericale en liberale beoordeelaars van de handelingen der Overheid en harer Ministers, dat wij derhalve aan kritiek geen gebrek, maar overvloed hebben.

't Is waar, zoo gij het woord kritiek in den gebruikelijken zin neemt, en al naardat gij het opvat, hebben wij overvloed of gebrek aan kritiek. Gij bedoelt kunst of liever routine, bedrijf, handwerk. Ik bedoel kunde, ervaring, wetenschap. Dat de kritiek in litterarischen, klassieken zin geheel iets anders te beduiden heeft, dan uw broddelwerk, kunt gij leeren uit het Elogium Hemsterhusii van Ruhnkenius. En dat niet een ieder die er zich toe ge-

roepen waant, of er zichzelven toe roept criticus is, zult gij mij wel willen toestemmen.

Maar, zult gij mij tegenwerpen, heb ik daar in dat Elogium niet gelezen, dat de criticus niet gevormd, maar geboren wordt. Wat helpt dan al uw moeite, en wat helpen uwe klassieke letteren?

Ik moet bekennen, gij maakt mij verlegen met de zaak.

Maar, wacht: zou de beste aanleg zonder oefening wel iets vermogen?

Heeft men hetzelfde niet beweerd van den poeët, van den medicus, van den mathematicus, van den jurist, van den theoloog en van wie niet al. En zoudt gij denken, dat die Heeren als hommes accomplis uit den moederschoot te voorschijn traden?

Doch, ik bid u, wat zal de medicus doen met kritiek? Hij heeft immers geen handschriften te ontcijferen, geen corrupte plaatsen te emendéren, geen oorspronkelijken tekst te herstellen?

Ik zou meenen van ja.

Het komt er maar op aan, elkaâr goed te begrijpen. Vertaal de woorden in onze taal en in ons spraakgebruik. Neem voor handschriften patienten, voor corrupte plaatsen hunne kwalen, voor oorspronkelijke tekst hunne gezondheid of normaalstaat, en gij zult stof genoeg vinden voor kritiek en kritische studiën.

Maar behalve dat, ook onder het lezen uwer autheurs en het doorbladeren uwer journalen, zult gij rijkelijk in de gelegenheid zijn om uw kritisch talent te oefenen. Want het is niet al goud wat er blinkt, en de geleerden, de doctoren en professoren, die u daar uit de verte toespreken, zijn niet allen in denzelfden graad wetenschappelijk, noch hebben dezelfde waarheidsliefde.

Veel is er uit die journalen te leeren, maar minder voor natuur- dan menschenkennis, en de waar die u daar wordt aangeboden en de kost die u daar wordt opgedischt, verdient wel eerst naauwkeurig onderzocht te worden, alvorens gij ze aan- of inneemt. Ik herinner mij, dat ik kort na mijne promotie geheele stukken uit de journalen in mijne adversaria overnam. Later heb ik het opgegeven, nadat ik bemerkte dat wat ik vroeger belangrijk rekende, daarna bleek niet waar te zijn.

Zoo ben ik begonnen in te zien, dat ook wij behoefte hebben aan kritiek, en dat hij die verzuimt zich daarin te oefenen, het zich later beklagen zal.

Maar bovendien heeft de kritiek ook nog groote waarde, voor het wel verstaan onzer wezenlijk oorspronkelijke klassieke schriften. Met het woord klassiek, bedoel ik niet bij uitzondering oude, ik bedoel ook en wel voornamelijk nieuwere geschriften. Die te begrijpen, is niet altijd even gemakkelijk. Er behoort kritiek toe en wel wetenschappelijke kritiek, d. i. zoodanige kritiek, die den autheur in zijn werk bestudeerd heeft, hem door zijn werk heeft leeren kennen en waardeeren.

Zulk eene autheursstudie en autheurskritiek is evenwel niet ieders zaak, allerminst van die critici, die met een parti pris de pen in de hand nemen, en als mijn eerste praeceptor op het Gymnasium, de heele en halve fouten corrigeren.

Zou er ook eene anthropologische kritiek zijn, die wij onder de desiderata der kritische wetenschap konden rangschikken en op een onbekend gebied moesten zoeken?

Een eerste punt van historisch onderzoek, is het verschil tusschen de oude en nieuwe geneeskunde. Bestaat er zulk een bepaald verschil?

Prof. Vosmaer heeft bij de aanvaarding van het buitengewoon professoraat in de geneeskunde aan de Hoogeschool te Utrecht eene Inwijdingsrede uitgesproken, waarin hij de nieuwere Geneeskunde met de oudere vergelijkende aan de eerste de voorkeur geeft boven de laatste. Hij wettigt die voorkeur met aan te toonen, dat de Ouden noch het doel der Geneeskunde wel hebben begrepen, noch de middelen om tot dit doel te geraken, wel hebben gekend.

En wat het doel aanbelangt, zoo hebben zij zich bij de therapie, of zorg voor zieken bepaald, maar de hygieine, of zorg voor gezonden buitengesloten en geen geschriften nagelaten, met die van Hufeland en Sinclair te vergelijken. En de Verloskunst, bezit zij niet het werktuig om met behoud van moeder en kind de geboorte te voleindigen? Is niet de medicina politica en forensis een partus van later tijd? En behoort niet tot dezen de geheele physiologie en biologie, de wetenschappelijke kennis van het levend organisme, zoodat reeds Boerhaave de verspreide kundigheden in één corpus doctrinae verzamelen en in eene duidelijke en geregelde orde kon voordragen en aan den leerling, die niet van alle vatbaarheid verstoken was kon mededeelen en verduidelijken?

Behalve dat alles zijn ook de pharmacie en chirurgie door de nieuweren aanmerkelijk uitgebreid, verbeterd, volmaakt en eindelijk de geneeskunde in al hare deelen door de natuur- en scheikunde, door de natuurkundige wetenschappen, in één woord, toegelicht, verklaard en beter begrepen geworden.

Als men deze Oratie leest, zou men in verzoeking komen om de oude twist tusschen de medicina empirica en dogmatica, vroeger ten voordeele der eerste beslist, thans ten voordeele der laatste te beslissen.

Intusschen mag niet vergeten worden dat de orator van de faculteit der natuurkundige wetenschappen tot die der geneeskunde was overgegaan en dat niettegenstaande de vorderingen die wij medici aan de natuurkundige wetenschappen verschuldigd zijn, onze geneeskunde tot nog toe niet in eene wetenschap is kunnen herschapen worden, dat zij nog altijd, zoo zij al dien naam mogt verdienen, tot de empirische wetenschappen blijft behooren. En het is juist dat karakter van empirische wetenschap, hetgeen haar bijzonder kenmerkt en waardoor zij zich van het oud dogmatisme onderscheidt.

Dikwijls is het mij voorgekomen, dat de hervorming onzer geneeskunde, reeds in de middeleeuwen aangevangen, nog in lang niet voltooid is, ja dat velen onzer medici, die zich aan het jonge Europa aansluiten, die hervorming zoo weinig hebben begrepen, dat zij de nieuwe leer in oude vormen gegoten en hunne wetenschap in het oudmodisch kleed gestoken hebben.

Wilt gij bewijzen, ik noem u de dogmatische Hand- en Leerboeken, waarvan onze tijd nog dagelijks nieuwe voortbrengt. Ik noem u de didactische leertrant, dien onze jongere docenten hebben aangenomen. Ik noem u het professoraal en magistraal onderwijs, waaraan zij zoo groote waarde hechten. En onze Akademie, hebben wij niet dat kloosterachtig gebouw met die kelderachtige gehoorzalen, die togas en barretten, en oude costumes, examens, collegies, diploma's en wat niet al, dat ons aan de scholen der middeleeuwen denken doet en ons in tijden of eeuwen overbrengt die reeds lang zijn voorbijgedreven?

Te vergeefs zoudt gij willen staande houden, dat alles wat ik daar opnoemde, tot het nieuwere tijdvak zou moeten gebragt worden, dat al dat scholastieke, die toga's en

disputen en promoties, in 't geheel, dat kloosterachtige onzer Instellingen, uitsluitend aan de middeleeuwen toekomt. Want, als wij van de middeleeuwen spreken, mogen wij niet voorbijzien dat ook toen de oude meesters hun gezag niet verloren hadden, maar veeleer voort bleven gaan het onderwijs te beheerschen, dat zij zelfs in de scholen vergood wierden, zoodat een Paracelsus en van Helmont moesten opstaan om zich tegen hunne oppermagt aan te kanten.

En hoe werd die oppermagt gefnuikt? Niet door twistgeschrijf, noch redenering, maar door onderzoek en kritiek.

Van beiden is Vesalius uitgegaan bij zijne hervorming der anatomie, en Harvey bij die der physiologie en Baco bij zijne philosophie en Luther bij zijne reformatie. En wat onze geneeskunde aanbelangt, heeft niet Io. Bapt. Morgagni zich in later tijd niet minder als litterator criticus, dan als anatoom en medicus doen kennen.

Als men het waarlijk professoraal onderwijs der geschiedenis aanneemt en volgt (en welk onderwijs zou voor de Akademie meer voegen?) dan kan men zich overtuigen dat onderzoek en kritiek het eigenaardig kenmerk zijn der groote hervorming die onze geneeskunde als wetenschap en kunst in den nieuweren tijd heeft ondergaan, en dat deze hervorming door onderzoek en kritiek de tijden die wij beleven mogen van die der klassieke Oudheid onderscheidt.

Baco van Verulam heeft dit krachtig uitgesproken en zijne praktische wijsbegeerte was voornamelijk daartoe ingerigt om te toonen dat in de vereeniging van Ervaring en Rede het geheim besloten lag onzer verlichting, dat in die vereeniging het Novum Organon was gevonden, dat als het kompas ons den weg moest aanwijzen naar de nieuwe wereld van kennis, waarheen wij stevenen.

Dat hij ons in dat beloofde land niet heeft binnengeleid, gelijk hem door Macaulay is ten laste gelegd, is eene beschuldiging die hij gemakkelijk van zich af kan werpen en die hij ook zelf voorkomen heeft, door zich niet als hervormer der wetenschap, noch als haar herschepper, of als leeraar der nieuwe wetenschap, maar als haar heraut aantekondigen, die de toekomst profeteerde, zonder hem in 't aanzijn te kunnen roepen.

En zijne profetie is bewaarheid door zijne nakomelingschap, inzonderheid door zijne landgenooten, wier praktisch génie hen boven andere natiën verheft.

Echter zou het onbillijk zijn, de verdiensten van andere volken in dit groote werk der hervorming te miskennen. Want gelijk ieder volk zijn aanleg en karakter heeft, ook in de beoefening van kunsten en wetenschappen uitgedrukt, zoo is de vereeniging van allen en de verdeeling van den arbeid onder hen de oorzaak geworden van die volmaking onzer kennis waardoor het groot gebouw der wetenschappen is opgetrokken en waartoe ieder het zijne heeft bijgedragen, en dat zonder algemeene medewerking nimmer zou zijn tot stand gekomen.

Dat onderwijs der geschiedenis waarvan wij spreken, leert ons dat het menschdom na veel arbeid en inspanning en moeite eerst langzamerhand de ware methode van studie gevonden heeft.

Eerst waren het zwakke pogingen van ongeoefende aanvangers, later ernstige studiën van gevorderde leerlingen, eindelijk wetenschappelijk onderzoek van mannen die bewust waren wat zij konden en hoe zij 't moesten ten uitvoer brengen.

De menschelijke geest kon zich niet dan stap voor stap den weg banen. Hij moest zich in het vreemde land orien-

teren, er zich mede bekend maken, het in allerlei rigtingen doorkruisen, het bebouwen, het bewoonbaar en vruchtbaar maken, den grond verbeteren, het klimaat wijzigen, kanalen en wegen graven en aanleggen, de onderlinge gemeenschap en het onderling verkeer bevorderen.

Zoo werd de aarde die eerst een land der vreemdelingschappen geweest was, van lieverlede woonplaats en vaderland der menschen, die de natuur aan zich hadden leeren onderwerpen en het leven hadden leeren beheerschen.

Wat al jaren en eeuwen hadden moeten voorbijgaan, voordat de mensch zich op zijne planeet te huis en op zijn gemak gevoelde, leert de geschiedenis. En hoe ook onze studie eerst langzamerhand ons eigen is geworden, leert de geschiedenis der geneeskunde, die ons tevens onderrigt, hoe wij eerst nu, na zoovele eeuwen hebben leeren inzien, waarin hare eigene voortreffelijkheid gelegen is: eene voortreffelijkheid die zij met geene andere wetenschap deelt en die haar stempelt als wetenschap van den mensch en van het menschelijk leven, als bewaarster der gezondheid en welvaart van de geheele menschelijke maatschappij.

Het groot verschil tusschen de oude en nieuwe geneeskunde mag ons de overeenkomst niet doen voorbijzien die er tusschen beiden bestaat, noch den invloed die de eerste op de tweede heeft uitgeoefend.

Bijzonder groot was de invloed van Hippocrates op het nageslacht: een invloed die eerst nu begint gewaardeerd te worden, alhoewel hij reeds voor lang bekend kon zijn. Of was het niet Boerhaave die zijn loopbaan als docent aanving met het aanprijzen der Hippocratische studie? En was het niet onlangs Laennec die op Hippocrates wees, toen hij zijn klassiek werk over auscultatie in 't licht gaf?

Opmerkelijk vooral is het dat Hippocrates génie, of liever zijne intuitie, zijn diepe blik en doorzigt in den aard zijner kunst, nu eerst, in onze eeuw zou erkend worden: het zoeken namelijk naar eene wetenschappelijke semiotiek of teekenleer.

Hippocrates, zonder kennis, noch van anatomie, noch van physiologie, betrachtte al dadelijk de verschijnselen die hij bij zijne lijders opmerkte als teekenen van goed en kwaad, waarnaar hij zijne kunst moest regelen. Hij poogde uittevorschen welke betrekking zij hadden op de uitkomst en zoo werd hij de stichter eener semiotiek of teekenleer die onze eeuw eerst tot wetenschap zou verheffen.

Doch hierbij bepaalde zich zijne studie niet. Hij zag verband in den gang der afwisselende saisoenen en loop der volksziekten en toonde het vermogen aan van het verschil van klimaat en landstreek op menschen en volken, op zeden en levenswijs, op gezondheid en ziekte, terwijl hij eindelijk zijne leer toepaste op de behandeling zijner patienten.

Wij hebben hier geen specialiteit voor ons, maar een wereldburger, die prognostiek, epidemiologie en geographia medica in zijn onderzoek omvatte en aan de verste nakomelingschap het voorbeeld gaf van opvoeding voor eenen stand die bestemd was om éénmaal tot den adelstand in de maatschappij verheven te worden.

Vergelijken wij met deze voorstelling het beeld van Hippocrates, ons door de autheurs over geschiedenis der geneeskunde afgemaald, dan zou het onmogelijk zijn eenige overeenkomst te ontdekken. Immers zij behandelen hem als een onzer en onderwerpen hem aan een examen dat hij nooit voldoende kon afleggen. Het is als vroegen zij hem: Wat weet gij van anatomie? Wat van physiologie?

Wat van pathologie? Wat van praktijk? Geen wonder dat hij moest worden gekeurd als levis armaturae miles, wien onze tirones verre overtreffen.

En zulk eene wijze van voorstellen noemt men historie! Mij komt zij voor in de hoogste mate onhistorisch en tegelijk onkritisch te wezen en op zijn best den naam van compilatie te verdienen.

Dat Le Clerc in het begin der vorige eeuw zoo historie schrijven kon, mag ons niet bevreemden. Maar dat in onze 19e eeuw zoo iets den naam van historie wordt waardig gekeurd, is onvergeeflijk.

Historie schrijven en Historie studeren, is zich in andere tijden, onder andere menschen en in andere landen verplaatsen, het is niet die tijden en menschen en landen moderniséren.

Misschien voert gij mij tegemoet, dat het u niet te doen is om personen te leeren kennen, maar om wetenschap te verkrijgen en dat gij derhalve vraagt naar de massa kundigheden die de Ouden bezaten. Ik moet u hierop antwoorden dat dit eene scheeve beoordeeling is van uw vak en dat gij zoodoende nooit de minste aanspraak zult kunnen maken op Historiekunde.

Uwe methode brengt niet tot wetenschap, maar tot schoolgeleerdheid. Zij vordert niets anders en niets meer dan het maken van excerpten of uittreksels, dat goed is voor adversaria, maar volstrekt nutteloos voor wetenschappelijke Historiekennis en geheel onoordeelkundig. Wilt gij die Ouden beoordeelen, zoo moet gij u de moeite getroosten, hen te bestuderen en dat vordert tijd en inspanning en u ontbreekt geduld en lust. Gij maakt te veel jagt om als autheur optetreden, of het vonnis over anderen te strijken en gunt u den tijd niet tot nadenken.

Hetzelfde gebrek aan kritiek gaf aanleiding dat Galenus met Hippocrates werd gelijk gesteld, ofschoon beiden hemelsbreed verschillen.

Galenus is de type van den rationalist, den raisonneur, zooals wij ze dagelijks kunnen zien en ontmoeten. En zonder aan de verdiensten van die soort van menschen in 't minst te willen te kort doen, moet ik hun bepaald de bevoegdheid ontzeggen om over mannen als Hippocrates naar billijkheid te kunnen oordeelen. Niet dat hij niet zou zijn ingenomen met zijn autheur, noch hem hoogschatte. Maar hij was niet genoeg in zijn geest doorgedrongen om hem volkomen te begrijpen en bleef panegyricus, zonder ooit in den waren zin criticus te kunnen zijn.

Vraagt gij naar de reden? Ik geloof dat die gelegen is in gebrek aan zelfkritiek. Galenus was te zeer ingenomen met zichzelven om zich in anderen te kunnen indenken, om ingenomen te zijn met anderen. De hooge eenvoud en waarheid van Hippocrates waren buiten het bereik zijner bevatting en kunst.

Ongetwijfeld heeft Galenus den grootsten invloed gehad op het onderwijs der geneeskunde. Die invloed was ten deele gunstig, ten deele ongunstig. Gunstig door het systeem in te voeren, en de taal te zuiveren en te volmaken. Met systeem bedoel ik hier ter plaatse niet een stelsel van kundigheden uit één beginsel afgeleid. Ik bedoel daarmede, gelijk ik in het eerste stuk van mijn anthropologie heb aangeduid, classificatie van begrippen en verkregene kundigheden, met oogmerk om regelmaat en orde te brengen in ons denken. Op die classificatie past terminologie, zooals aldaar eveneens is opgemerkt. In beiden muntte Galenus uit, en verwierf zich alzoo den regtmatigen lof van onze geneeskunde, als leersysteem voor

de school te hebben bewerkt, haar als Hand-, of liever Leerboek te hebben geordend en ingerigt, waarin hij door onzen Boerhaave is nagevolgd, die evenwel de gaaf bezat welke Galenus miste, van kort en daarbij tevens duidelijk en volledig te zijn.

Dat zulk eene scholastieke behandeling der geneeskunde hare nuttigheid had, bovenal voor het middeleeuwsche tijdvak, valt geenszins te ontkennen. Dat zij nu nog voor eerstbeginnenden van dienst kan zijn, wil ik gaarne toegeven. Maar dat zij voor Hooger Onderwijs in ruimer zin zou zijn aan te bevelen, kan ik niet toestaan, omdat zij de vrije studie belemmert en de wetenschap onder een valsch licht plaatst, alsof zij kon worden aangeleerd door aannemen van buiten, en niet behoorde in ons te worden voortgebragt, door zelfwerkzaamheid en onderzoek.

Wij moeten wel de wetenschap in ons opnemen, maar wij moeten haar daarna verwerken. Hetgeen van buiten komt is de kiem, die in ons moet ontwikkeld worden. Blijft gij bij de schoolsche dogmatiek, zoo komt er nooit iets van dan aangeleerde kennis, die daarom onvruchtbaar is, dewijl zij niet tot ons eigendom geworden, noch in ons is opgenomen en geassimileerd. Zoodanige kennis gaat na het examen verloren, en kan ten hoogste voor het examen bruikbaar zijn: tot wezenlijke wetenschap zal zij nimmer geraken, omdat zij wel gedemonstreerd, maar niet begrepen is.

Dat middeleeuwsche, scholastieke, Galenische kleeft nog altijd ons Hooger Onderwijs aan. Het stelt het Hooger Onderwijs in een verkeerd licht, en bevordert bij onze studenten traagheid en gehechtheid aan het gezag des Meesters, of aan dat der Hand- en Leerboeken. Nu wordt de meester de representant der wetenschap, het compendium, haar tolk en alle vrije studie gaat verloren.

Dat vele studenten daarin meer behagen scheppen, dan in zelfonderzoeken en zelfdenken, en daarom den repetitor boven den professor stellen, is niet vreemd. Maar dat zulk eene zienswijze en rigting van studie, aan Middelbaar Onderwijs meer dan aan Hooger Onderwijs past, kan door niemand die het laatste vermag te beoordeelen, weersproken worden.

Het middeleeuwsche tijdvak, waarvan wij nu moeten spreken, is daarom te belangrijker, dewijl het als oorsprong onzer nieuwere orde van zaken kan worden aangezien. Het is dan ook in later tijden veelvuldig bestudeerd, ofschoon ook hier de slotsommen nog niet zijn opgemaakt, en veel duisters is overgebleven.

De middeleeuwen kunnen niet begrepen worden, zoo lang men niet zoozeer in den tijdgeest is ingewijd, dat men er in leeft en als 't ware in verkeert. En dat inleven en verkeeren is onmogelijk buiten diep, veelzijdig, veeljarig onderzoek.

Er zijn twee hoofdstudiën, die beurtelings in ons vak naar de opperheerschappij gedongen hebben: de anatomie en de pharmacie.

In de middeleeuwen was het de laatste die boven de eerste de overhand had, gedreven door de Arabische artsen, die zich voordoen als praktiserende Apothekers of artsenijmengers.

Het zoeken naar arcana of geheimmiddelen was toen evenzeer in zwang, als het zoeken naar den steen der wijzen, en het genezen van vroeger ongeneeslijke kwalen, niet minder het: nec plus ultra der kunst, als het vinden van het arcanum vitae of levens-elixer. Het was de tijd der Magie die de eeuw der Wetenschap moest voorbereiden, en de hoofdtype van dat tijdvak, was de wereldbefaamde Paracelsus of Theophrastus von Hohenheim.

Wanneer wij hem van dat magisch kleed, waarin hij met zijne kunst gehuld was, ontdoen, dan ontdekken wij eene nieuwe wetenschap, die de oude wetenschap zou verdringen, namelijk de scheikunde, die eene pharmaceutische kunst in het leven zou roepen, welke met de geneeskunst der Ouden om de heerschappij een strijd zou voeren op leven en dood: een strijd die toen begonnen, nog altijd voortduurt en waarschijnlijk nooit zal eindigen, zoolang het groot publiek zijne partijdigheid voor kunst boven wetenschap niet opgeeft. En is het wel te vermoeden dat het die ooit op zal geven?

Dat praktisch karakter der hervorming gaf aan de geneeskunde eene praktische rigting, die haar nader bragt bij de praktische wijsbegeerte of philosophia experimentalis, en het experiment boven den syllogismus, natuuronderzoek boven redenering verhief.

Echter zoudt gij u bedriegen, als gij meendet, dat daarmede de geheele beteekenis der hervorming was uitgesproken.

Paracelsus was niet slechts de schepper der pharmaceutische geneeskunst, de voorstander der arcana en heroica, de man die de verborgen kwalen door chymische reagentia aan 't licht wilde brengen, hij was ook de schepper der nieuwe natuurphilosophie, uitgaande niet van verdichte elementen, maar van levende organische krachten, van levende kiemen die het leven als zelfschepping, zelfontwikkeling openbaren en den mensch als levensbezitter en levensbeheerscher verkondigen zou; waartegen van Helmont ons den mensch voorstelde als door de zonde van zijn hoogen adel vervallen en door het beter beginsel der wedergeboorte tot een nieuw leven te herstellen.

Het is onmogelijk den magtigen invloed te miskennen dien de nieuwe godsdienst op al die hervormingen heeft

uitgeoefend. Het Christendom toch gaf aan de geheele levens- en wereldbeschouwing eene andere rigting en stelde door een scherpe lijn van afscheiding de Heidenwereld tegen de Christenwereld over.

Het Christendom sprak van een nieuw leven, van wedergeboorte. De kunst tot wezenlijke geneeskunst te wijden, haar krachtige wapens in handen te geven, haar met godsdienst te verbinden, was zijn streven. Zoo werd zij oeuvre de charité, christelijk liefdewerk, door de kracht van het geloof bezield en werd er eene scherpe afscheiding gemaakt tusschen Heidensche en Christelijke Geneeskunst en het vermogen der laatste voorgesteld als gave van gezondmaking, genadegifte Gods. Doch niet alleen praktijk, ook theorie werd herschapen en de wetenschap evenzeer als de kunst in den kring der hervorming opgenomen.

De genetische voorstelling kwam op den voorgrond. Niet een gesloten geheel, niet een afgerond gebied was de wetenschap, dat systematisch didactisch kon worden voorgedragen, gelijk de rationalisten dat schenen te veronderstellen, maar eene geboorte van den tijd, eene ontwikkelingsgeschiedenis, eene embryologie, eene opvolging van metamorphosen, eene evolutie en involutie, een overgang van de eene levensphase tot de volgende, eene steeds voortgaande schepping en herschepping.

En dus ontstond eene natuurphilosophie, die het verledene, het tegenwoordige en het toekomstige omvatte en het gansch Heelal als één organisch geheel voorstelde, waarin op- en ondergang nimmer ophield en uit schijnbare vernietiging en dood gedurig herleven en opstanding te voorschijn trad; eene metempsycose der stof die haar telkens op nieuw bezielde.

De groote beteekenis der Hervorming, in of na de

middeleeuwen, was de bevrijding van het auctoriteitsgeloof, die almede in het Christendom lag opgesloten: alhoewel door de christelijke kerk, door alle tijden heen, miskend. De strijd tegen het gezag van groote namen is nergens krachtiger uitgedrukt dan in Paracelsus en van Helmonts uitspraken en de scheiding tusschen Christendom en Heidendom was zóó sterk, dat zij in openlijke vijandschap en oorlog uitbarstte.

De Hervorming, door deze mannen aangevangen, is nog niet geëindigd en zal in lang niet eindigen. Ja, het is te voorzien, dat zij zal blijven voortwerken tot aan den afloop der eeuwen. Immers de volkomene vrijheid, de volkomene emancipatie van het menschdom die zij bedoelt, veronderstelt eene volkomene overeenstemming met den Geest die het Heelal bezielt, met den levensgeest: en deze overeenstemming veronderstelt wederom volmaaktheid van den mensch en het menschdom. De zoo treffende Apostolische uitdrukking van eene wet der vrijheid, bevat een diepen zin. Zij eischt een duidelijk inzigt in de wetgeving van 't Heelal en eene volstrekte overeenstemming met die wetgeving.

Wanneer de mensch volkomen instemt met de wet, wanneer zijn leven en denken en doen een inleven in de wet, een leven met en door de wet is, dan, maar ook dan alléén, kan hij vrij zijn. En wanneer de maatschappij geheel naar die wet is ingerigt, en naar die wet zich gedraagt, ja door die wet is bewogen en gedreven, dan zal hare wedergeboorte voltooid en het nieuwe leven werkelijkheid zijn. Dan zal het groot programma van het Christendom zijn ten uitvoer gebragt.

Ik acht het een groot voorregt van Historie-Studie, door 't welk zij zich boven andere studiën aanbeveelt, dat zij ons met de meest verschillende persoonlijkheden in nadere kennis brengt.

Behalve den Hervormer Paracelsus, waren er nog anderen, aan wie onze theoretische kennis groote verpligtingen heeft: en wel bepaaldelijk de anatomie van den mensch en de physiologie. Ik bedoel Andreas Vesalius en William Harvey. De eerste was de stichter der nieuwere Ontleedkunde, de tweede die der nieuwere Natuurkunde van den mensch. Als wij beiden vergelijken, dan vinden wij eene groote overeenkomst die het geheim verklaart hunner grootheid: volharding, standvastigheid, geduld, dat wel eens génie genoemd is. Het: Haast u langzaam, onzer voorvaderen is het middel om veel, onbegrijpelijk veel tot stand te brengen; en zonder die les in acht te nemen, zouden noch Vesalius, noch Harvey hunne grootsche plannen hebben verwezenlijkt. Daarbij was ieders geest berekend voor de taak die hij had op zich genomen; en terwijl Vesalius op één punt zijn kracht en inspanning vestigde, lag voor Harvey's blik het groote rijk der natuur geopend, waar hij op ontdekkingen uitging en geen plek ondoorzocht liet, die hem het verborgen raderwerk kon verklaren.

Men stelle zich evenwel niet voor, dat Vesalius louter anatoom en niets meer dan dat was, hij was evenzeer letterkundige en criticus, gelijk Harvey van den anderen kant niet de gansche organische natuur in zijn onderzoek omvatte, maar zich bepaalde bij het dierenrijk. Nog verder strekten zich Malpighi's studiën uit, ook tot het plantenrijk namelijk, en hadden in 't bijzonder betrekking op oorsprong en wording der organische wezens, geholpen door het microscoop, waardoor hij Harvey's circulatie- en

generatieleer kon uitbreiden en toelichten. Wat ons in al die uitvindingen en ontdekkingen het meest moet boeijen, is het voortgezet onderzoek en de steeds voortgaande studie: eene traditioneele wetenschap door de opvolgende menschengeslachten onderhouden en gedurig verrijkt, die ons het menschengeslacht voor oogen stelt als één onsterfelijk studentenkorps door denzelfden geest verbonden.

Wanneer wij zoo den gang der studiën nagaan, van de anatomie van Vesalius tot aan de anatomie onzer dagen, die als een rijkgetakte boom naar alle zijden zich uitbreidt, wanneer wij ons hare toepassingen herinneren op zoölogie, chirurgie, pathologie, kliniek, wanneer wij de physiologie ons vertegenwoordigen met al hare vorderingen, hare verwantschap met natuur- en scheikunde, de leer van de stofwisseling, de leer van den bloedsomloop met hare stremmingen, de leer van de ademhaling met hare afwijkingen, de neurophysiek met hare diepten, dan duizelen wij bij het denken aan dat reuzenwerk, hetgeen het studerend menschdom heeft gewrocht, en wij zien in het verre, verre verschiet de kust van nieuwe werelden verrijzen, die onze gelukkige nakomelingschap in bezit zal nemen.

Denkt evenwel niet dat zich daarbij ons rijk bepaalt. Veel wijder strekt het zich uit. Het bevat de geheele bekende aarde en haren dampkring. De medicus philosophus (verwart hem niet met den patientenjager en receptenschrijver, noemt hem wereldburger) de medicus philosophus heeft alle hemelstreken bezocht, alle landen geëxploiteerd, met alle menschenrassen zich bekend gemaakt, om zijn schat van kundigheden te vermeerderen.

De geographia en ethnographia medica, door Hippocrates ontworpen, is een afzonderlijke tak van wetenschap ge-

worden en met de flora en fauna der verschillende landstreken te zamen beoefend. Het op- en ondergaan der wereld- en volksziekten is met het op- en ondergaan der wereldrijken vergeleken en in de wisselingen der saisoenen het gaan en komen der Epidemiën wedergevonden. Men heeft geleerd in de zomer- en winterziekten de ziekten van het Zuiden en Noorden te bestuderen en eene vergelijkende pathologie te schetsen die een nieuw licht zou doen opgaan over de leer onzer endemische en epidemische land- en volkziekten.

De Geschiedenis van hare objectieve zijde beschouwd en eerst in later tijd beoefend, heeft eene historische pathologie in 't aanzijn geroepen die met de historische physiologie ons brengt op de studie van het physieke leven des menschdoms, en deze wederom leidt ons tot de studie der maatschappij.

Zoo is onze Geneeskunde van lieverlede in Gezondheidkunde veranderd en van kamergeleerdheid en kabinetstudie praktisch onderzoek geworden der maatschappij, en zijn hare studenten van het studeervertrek naar de zamenleving heengeleid.

Toen Boerhaave aan deze Akademie onderwees, was de studie nog geleerde studie. Zelfs de praktijk was toepassing van kamergeleerdheid op de behandeling der lijders. De vijf kwartijnen Commentariën van van Swieten op Boerhaave's Aphorismen kunnen het aantoonen, hoezeer nog de praktijk berustte op auctoriteitsgeloof en welk een verbazenden invloed de oude klassieken, bovenal Hippocrates en Galenus hadden op de denk- en handelwijze der geneesheeren. Slaat gij Boerhaave's methodus studii medici op, gij zult verbaasd staan over de Bibliotheek die Boerhaave aan zijne studenten aanbeval, al gebruikt gij ook de

Editie van Haller niet, die het plan van 't werk geheel miskend heeft of door overdreven zucht om zijn autheur te overtreffen, zich aan eene billijke censuur heeft blootgesteld.

Dat Boerhaave's voorbeeld wel eenige aanleiding gaf tot dergelijke miskenning en overdrijving, valt niet te betwijfelen, gelijk doorgaans de leerstellingen en leerbegrippen des meesters door de leerlingen overdreven en miskend worden: eene overdrijving en miskenning die evenzeer blijkbaar is in de praktijk als in de studie en theorie der Boerhaviaanen en zooveel heeft medegewerkt om de laat- en purgeermethode van de 17^e Eeuw op de 18^e te doen overgaan, totdat zij door de uitvinding van den kinabast, met hare noodzakelijke gevolgen, is beperkt geworden.

De geschiedenis van dit geneesmiddel is bij uitstek leerzaam. Want niet slechts vertoont zij ons den voortgang der medicinale ervaring die eerst door vele en lange proefnemingen, het regt gebruik van dit middel heeft aan den dag gebragt; maar ook zien wij door haar, hoe oude vooroordeelen jaren lang weêrstand kunnen bieden aan nieuwe uitvindingen, en hoeveel doorzigt er noodig is om de waarde van nieuwe uitvindingen op haren regten prijs te schatten en hare wijde strekking te begrijpen.

Reeds toen werd de nieuwe pathologie voorbereid en de nieuwere methodus van Brown, die zoowel het chymisch leerstelsel van de le Boe Sylvius, als het mechanisch leerstelsel van Boerhaave zou vervangen: terwijl de toen aangevangen studie der malaria-ziekten op het onderzoek harer oorzaken en het ontdekken harer hulpmiddelen den heilrijksten invloed had, zoodat vooral toen de hygiène haar gezag boven de therapie heeft kunnen handhaven.

In de pathologie zoowel als in de therapie is er intusschen één punt voornamelijk op te merken, dat al onze

aandacht verdient: het is de hooge waarde van het bloed voor de welvaart van het organisme.

Bloedontaarding en bloedvergiftiging zijn oorsprong van de meeste en hevigste ziekten. Herstelling eener gezonde bloedmenging is het middel tot herstel van het geheel levensproces. Dat middel is niet te vinden in de Apotheek, de hygiène biedt het ons aan. Hoe meer men zich naar hare regelen en wetten voegen zal, hoe grooter de kansen zullen zijn van ziekten te verdrijven of ziekten te voorkomen en gezondheid te bevorderen, of te bevestigen. En zoo verandert de pathologie in physiologie en de therapie in hygiène die niet ten onregte de praktijk der physiologie genoemd is.

Met de 19e eeuw is onze Geneeskunde een nieuw tijdperk ingetreden en voornamelijk twee rigtingen gevolgd: eene wetenschappelijke namelijk, waarbij zij zich nader aan de natuurkundige wetenschappen heeft aangesloten, ja zelfs het streven duidelijk is, om zich in physica en chymie te herscheppen: en eene maatschappelijke rigting, waarbij zij zich geheel aan het praktisch leven heeft verbonden en hare intrede gedaan heeft in de zamenleving.

Alhoewel beide rigtingen verschillen en op verschillende punten konden schijnen te wijzen, zoo is het niet alleen mogelijk, maar zelfs noodzakelijk ze te vereenigen.

De mogelijkheid wordt bewezen door de nieuwste studie des maatschappelijken levens, welke eigenaardig met den naam van physique sociale bestempeld is en waarbij de statistiek de oplossing der pathologische problema's heeft overgenomen van de logica en reeds aanvankelijk de rijkste resultaten belooft, die dan vooral zullen verkregen worden, als zij algemeener erkend en naar eisch behandeld zal zijn.

De noodzakelijkheid van die vereeniging blijkt daaruit dat aldus de belangen van theorie en praktijk gezamentlijk

kunnen bevorderd worden, terwijl zoolang zij gescheiden blijven, de wetenschappelijke rigting onmaatschappelijk en de maatschappelijke irrationeel-empirisch, d. i. onwetenschappelijk, wezen moet.

Dat dit geen veronderstelling, geen ongegronde meening is, bewijst het voorbeeld van hen die aan de eene of andere rigting zich onvoorwaardelijk hebben overgegeven en die geheel gevolgd zijn. Immers de jatrophysici van onzen tijd hebben ter liefde hunner favoriet-studie de therapie opgegeven en hunne patienten aan de zoogenaamde guèrisseurs moeten overleveren, terwijl de statistici en economisten hunne therapeutische proeven hebben verdubbeld, om ze in arithmetische formules te kunnen omzetten en verwerken.

Wanneer wij nu de nieuwere Geneeskunde met de oudere Geneeskunde, volgens het onderrigt der Geschiedenis vergelijken, dan ontwaren wij dat, terwijl in de laatste de verschillende leervakken meer van elkander waren afgezonderd en ieder op zijne wijze werd bearbeid, thans allen meer en meer vereenigd en tot één organisch geheel verbonden zijn.

Immers de anatomie is zoowel met de voorbereidende studiën door phytotomie en zootomie, als met physiologie en pathologie door histologie, pathologische anatomie en embryologie in verband gebragt en tot contrôle gebezigd der kliniek.

De physiologie is eveneens, in pathologische physiologie veranderd, aan het ziekbed toegepast en als verklaring der ziekte- en genezingsprocessen aangewend en alzoo een zekere en veilige gids geworden voor de therapie, terwijl zoowel de Verlos- als Heelkunde door gynaicologie, topographische anatomie en klinische studiën zich met de inwendige Geneeskunde tot een groot geheel hebben gevormd,

onder den algemeenen naam van kliniek, die door de statistiek zich aan de physique sociale hebben aangesloten, wier beoefening het vooruitzigt opent op eene wezenlijke Ervaringswetenschap.

Waarschijnlijk zal mij iemand uwer tegenwerpen, dat door de verdeeling van den arbeid, door de alzoo ontstane menigte van specialiteiten, die zich ieder een klein deel van het werk hebben toegeëigend en door de naauwere begrenzing van ieders grondgebied, in 't kort door afronding en afsluiting, niet alléén het organisch verband is opgeheven, maar ook dagelijks meer alle hoop en verwachting verdwijnt, dat zoodanig verband teruggevonden zal worden; dat derhalve, welverre van organische eenheid, veeleer oneindige verscheidenheid en verbrokkeling te vreezen zijn, die de ééne geneeskundige wetenschap in allerlei kleine wetenschapjes zullen doen uiteenvallen.

Ik moet bekennen dat deze redenering waarheid behelst en mijne stelling schijnt te weêrspreken.

Maar als wij de zaak van alle zijden beschouwen en opnemen, dan zullen ons geen redenen ontbreken om onze stelling te verdedigen en te bevestigen.

't Is waar, de medische studiën zijn zoo uitgebreid, dat ieder studievak niet slechts een afzonderlijken beoefenaar eischt, maar wederom in kleine vakken verdeeld is moeten worden, zoo zelfs dat we in onze dagen physiologische Woordenboeken en klinische Encyclopediën in 't licht hebben zien verschijnen, waarbij aan onderscheidene geleerden verschillende gedeelten werden opgedragen en aan elk hunner een taak werd opgegeven, of elk hunner een taak op zich nam.

Maar toch, bij dat alles, mogen wij niet uit het oog verliezen, dat de specialisten tot één algemeen doel zamen-

werken en dat, gelijk fabriekarbeiders onder één hoofd of bestuur werkzaam zijn, zoo ook de vakmannen door éénen geest gedreven, ieder hunne bijdrage leveren tot opbouw en voltooijing der wetenschap.

En hier juist openbaart zich de Historie-studie in hare ware gedaante en in hare hooge waardij en voortreffelijkheid, daar zij haren beoefenaar op een hooger standpunt plaatst, vanwaar hij het geheel overzien kan.

Gelijk de Geneeskunde eerst bij gedeelten ontstaan is en eerst langzamerhand ontwikkeld, zoo is ook het geheel eerst langzaam voltooid en organisch verbonden geworden.

Eerst zien wij de Anatomie door Vesalius, daarna de Physiologie door Harvey gegrondvest, als de grondweefsels van het ligchaam der wetenschap. Die grondweefsels te zamen verbonden vormen organen, de organen stelsels, de stelsels maken vereenigd het geheele ligchaam uit. Zoo zijn wij tegenwoordig bij de geboorte en groei en ontwikkeling der wetenschap en zien hoe niet alle deelen gelijkelijk, maar het een na het ander zich vormt. En terwijl de specialisten en vakmannen en allen die slechts in- en voor hun tijd leven, eene eenzijdige kennis verkrijgen, overzien zij die de Historie ter hand nemen het geheel en verliezen nimmer het organisch verband uit het oog dat de verschillende deelen zamenbindt en zamen doet werken. Zulk een ruim en onbekrompen overzigt is het voorregt der hoogere Academische Studiën en der historische methode die haar bijzonder toekomt.

Zijn eenzijdigheid, partijdigheid, bekrompenheid, stelselzucht de noodzakelijke gevolgen van oppervlakkige kennis en bekrompene studiën, zoo zijn daarentegen veelzijdigheid, onpartijdigheid, onbekrompenheid, vrijheid de gevolgen van onbekrompen, vrij, historisch onderzoek, waartoe de Hoo-

gere Opvoeding en het Hooger Onderwijs aan de Akademie van zelf opleidt en aanmoedigt.

Toen in 1800 de Hoogleeraar Paradijs zijn Historisch Onderwijs met eene plegtige Redevoering aanvaardde, bestreed hij de heerschende leer der nieuwere methodisten. Als nu dat onderwijs moest hervat worden, zou eene bestrijding der nieuwere jatrophysici en jatrochymici niet ongepast zijn. De Historie toch heeft reeds voorlang uitspraak gedaan over de steeds mislukte pogingen om de Geneeskunde onder het juk te brengen der physische en chymische Wetenschappen.

Niet te vergeefs waarschuwt zij de nakomelingschap tegen de dwalingen van het voorgeslacht.

DE ANTHROPOLOGIE.

DE ANTHROPOLOGIE.

The proper study of mankind is man.

Wat is Anthropologie? Deze vraag, vooral in den laatsten tijd, sedert de uitgaaf van mijn anthropologisch onderzoek meermalen geopperd, is door een geacht schrijver beantwoord, en wel in dezer voege, dat hij haar noemt: menschkunde, of Natuurlijke Historie van den mensch. Zij zoude dan eene monographie van den mensch zijn: menschbeschrijving en anthropologie gelijkluidende zijn met anthropographie en zich hoofdzakelijk bepalen bij het verschil van mensch en dier, het verschil der menschenrassen onderling, als ras, stam, volk, de geschiedenis van het menschdom, van zijne ontwikkeling, beschaving, opvoeding, en eindelijk de wederkeerige betrekking en invloed van den mensch en de hem omringende natuur op elkander en de daardoor veroorzaakte afwijkingen van den normaalstaat, terwijl dezelfde schrijver het onbeslist laat, of de zoogenoemde physique sociale (sociologie) gerekend moet worden tot haar te behooren. Voorts verwijt hij mij zekere onbepaaldheid, of, om het met een germanisme uit te drukken, zekere onbestemdheid, eene fragmentarische, vlugtige, onbevredigd

latende behandeling ten opzigte van bijzonderheden die men ongaarne mist, vergelijkt mijn onderzoek bij de Socratische School van Prof. van Heusde en beweert dat het noch voor pathologie, noch voor kliniek en beider onderwijs dienstig is, maar daarentegen hoogst gewigtig voor bijzondere en publieke Hygieine.

Het verheugt mij door deze eerlijke en welwillende kritiek in staat te zijn gesteld mijne denkbeelden over anthropologie en anthropologisch onderzoek te ontwikkelen en den gang en de strekking mijner studiën aan te wijzen en alzoo mijzelven en mijn schrijven tegen onbillijke en onjuiste beoordeeling te verdedigen, die, al kan ik dan geene schulgerechte definitie van anthropologie formuleren, (die trouwens eene afgeronde of afgeslotene wetenschap zou veronderstellen) mijne bedoeling verklaren zal.

Mijn persoon en mijne schriften staan in zulk een innig verband, dat voor hem die de laatsten wil begrijpen, het onvermijdelijk is, zich met den eersten meer dan oppervlakkig bekend te maken. Aangezien nu mijne Recensenten dit verzuimd hebben en hetgeen ik dacht en schreef, in hunne taal hebben overgezet en dat wel woordelijk, zoo is het mij gebeurd, dat zij mij niet hebben begrepen en dat mijne brochures tot velerlei misverstand aanleiding hebben gegeven.

Sedert 1812, dat is vijftig jaren geleden, zocht ik zekerheid in mijn studievak. Mijne Dissertatie: De Constitutionis epidemicae doctrina, kan er van getuigen. Ik meende toen dat die zekerheid gelegen was in de natuurwetten die het ziek en gezond zijn beheerschen en dat de kennis van die natuurwetten mijne kunst moest regelen. De praktijk leerde mij later, dat niettegenstaande die kennis van het heerschend ziektekarakter de kunst onzeker was en hare uit-

komsten weinig bevredigend, dat de menigvuldige satyres op ons en ons vak maar al te gegrond waren en dat wij, om de zaak maar bij haar regten naam te noemen, een mal figuur maakten bij het publiek, vermits wij bij ernstige ziekten weinig vermogten en onze schijnbaar herstelde patienten telkens wederom in behandeling kregen. Dit bragt mij tot nadenken, en dat nadenken gaf mij de overtuiging dat de Geneeskunst op een verkeerd pad was en geheel iets anders te doen had dan aan de ziekbedden rond te loopen en recepten te schrijven, dat in haar handen onze welvaart en de welvaart der onzen, ja der geheele maatschappij berustte. En eenmaal op inductieve wijze aan het onderzoeken, bespeurde ik dat de oorzaken van ons ziek zijn te vinden waren in miskenning en overtreding der wetten die ons leven beheerschen, en dat gehoorzaamheid aan die wetten het eenig, maar ook beproefd middel was om gezond te blijven.

Nu werd de zaak geheel omgekeerd en wij medici niet de beschuldigden, maar de beschuldigers onzer medezondaars, die evenwel zoolang zij zelven zich niet bekeerden, weinig regt van spreken hadden.

Toen ik na de Februarij-revolutie van 1848 aan mijn anthropologisch onderzoek begon te denken, was die Hervorming der Geneeskunde mij reeds duidelijk geworden.

Evenwel nog altijd stond ik als docent op het oude standpunt. Ik moest pathologie doceren en kliniek en ging voort met het te doen, doch altijd met het oog gevestigd op de aanstaande hervorming die ons wachtte en voor onze nakomelingen bewaard bleef. Het „haast u langzaam" onzer wijze Voorvaders stond mij voor den geest en ik besloot derhalve langzaam maar steeds vooruit te gaan en den weg effen te maken. En naardien ik bij ondervinding de kracht

kende der Godsdienst, trachtte ik ook haar voor mijn plan te hulp te roepen en mij van hare alvermogende medewerking te verzekeren. Doch daartoe moest het Christendom in zijne ware gedaante, als levensleer, optreden en zich met onze Geneeskunde als Gezondheidsleer verbinden en beiden zich oplossen in levenspraktijk, levenswijsbegeerte, levenswijsheid.

Wat nu mijne overeenkomst met den schrijver der Socratische school of wijsbegeerte voor de 19[e] eeuw aanbelangt, hieromtrent zij het mij vergund aan te merken, dat de bij mij hooggeschatte Prof. van Heusde, als beoefenaar der klassieke letterkunde eene aanbeveling zijner geliefkoosde studiën aan het tegenwoordig geslacht en het jonge Europa op het oog had, terwijl ik mijn studievak poogde aan te bevelen, zoodat ieder onzer eene Oratio pro domo hield.

Één groot verschil bestaat er evenwel tusschen ons beiden. Prof. van Heusde wil een verleden dat voorbij dreef bezweren, ik wil een toekomst die nadert inroepen en verhaasten, of althans te gemoet gaan. Mijne schriften zijn dus reformatorisch, in een progressive rigting.

Het tegenwoordig bestaande zie ik aan gedeeltelijk als episode, gedeeltelijk als periode van overgang. Als episode het coquettéren, om dan nu ook een modewoord te gebruiken, met de physische wetenschappen, als periode van overgang het coquettéren met de anthropologie, waarvan men mij heeft beschuldigd, gelijk ik van het andere de tegenpartij verdenk.

Maar, zegt mij welligt de een of ander, beschouwt gij dan uwe anthropologie alleen als middel om tot uwe hervorming te kunnen geraken en niet als hoofddoel uwer studie?

Integendeel, anthropologie is en blijft mijne studie.

En wat is dan anthropologie? hervat gij, en verlangt eene bepaling en verdeeling, eene definitie en divisie schulgerecht, d. i. zoo, dat ik er een examen in zou kunnen afleggen.

Openhartig moet ik u belijden dat ik tegen dat examen vreeselijk opzie en waarlijk bang ben van te druipen.

Hoe dat? Hebt gij er u niet jaren lang meê bezig gehouden en er uwe beste uren aan besteed?

Juist daarom, mijn Vriend! zie ik er tegen op. Want hoe verder ik kwam hoe wijder veld of gebied van onderzoek ik voor mij zag, zoodat ik waarlijk niet weet, hoe dat alles in weinige woorden te bevatten en bijna begin te gelooven dat eene definitie van anthropologie alléén dan zal kunnen gegeven worden, als de wetenschap geheel voltooid is, en dat wij die niet voltooid kunnen achten voordat de laatste mensch van het wereldtooneel is afgestapt.

Naar mijn bescheiden oordeel heeft het met dat definiéren nog zoo'n haast niet en als de definitie klaar is, houdt het onderzoek op.

Ik heb hier alweder mij te beklagen, dat men mij niet bestudeerd heeft. Welligt is dat ook de moeite niet waard. Doch dan ware het beter geweest mij links te laten liggen en zich in 't geheel niet met mij te bemoeijen.

Wil men iemand bestuderen, dan moet men zich geheel in hem indenken en zich uit zichzelven uitdenken. Men moet in hem komen, zich zijne wijze van zien eigen maken, met hem gevoelen en denken. En wie heeft daar tijd en lust toe? Zijn er de zoodanigen, zoo verzoek ik hen zich eenige oogenblikken naast mij neêr te zetten en mij te willen aanhooren.

Vooreerst dan het opschrift van mijne vier stukken over pathologie, historie, kliniek en godsdienst. Het opschrift

luidt: Anthropologisch Onderzoek. Is 't niet zonderling, dat zelfs de titel misduid is en in plaats van anthropologisch onderzoek is gesteld: anthropologie?

Als ik dien titel voor mijn boek had moeten zetten, zou ik het niet geschreven hebben. Immers dan had ik een programma gegeven van iets dat ik nooit had kunnen uitvoeren. Anthropologie bestaat nog altijd in hoop en verwachting: het is eene wetenschap in de geboorte, en over zulk eene wetenschap te schrijven, ja haar te willen onderwijzen, gaat mijn vermogen ver te boven. Vermits ik nu die wetenschap niet bezit, zoo kan ik haar ook niet formuléren, of zoo gij liever wilt, bepalen, en nog minder een schema of schets maken van de hoofdstukken waarin zij verdeeld of behandeld zou moeten worden. Die daarmede nu reeds begint, verrigt, het zij met eerbied gezegd, monnikenwerk. En die verlangt dat alle punten die hier besproken moeten worden tot in de minste bijzonderheden worden afgedaan, doet buitensporige eischen. Ik voor mij althans, heb gemeend mij te moeten te vrede stellen met iets dat ik bereikbaar en niet boven mijn vermogen achtte; en schreef geen Hand- of Leerboek eener kunst of wetenschap, maar eene studie.

Hetzelfde wat mij gebeurd is met mijne kunstbroeders, is mij wedervaren bij de leden der theologische faculteit. Deze hebben niet gelezen: onderzoek of studie der christelijke anthropologie, maar Leerboek voor theologen of theologisérende christenen, en aangezien ik nu noch systematisch, noch didactisch mijn boek had ingerigt, en zelfs tegen de logica mij bezondigd had en geen woord over de questions brulantes had laten vallen, moest ik wel een afkeurend vonnis verwachten.

Het zij mij dan vergund opentlijk te verklaren, dat ik

noch een Handboek, noch een Leerboek voor pathologie, historie en kliniek der Geneeskunde, noch een christelijken Catechismus of boek voor Stichtelijke Lectuur heb willen schrijven, maar alléén studiën, onderzoekingen, navorschingen, of hoe gij ze heeten wilt. Het zijn mijne studiën, waarbij het mij wel geoorloofd mag zijn mijne manier, trant, methode te volgen, gelijk dat aan niemand der studenten betwist wordt. Die manier, methode, schrijftrant mag goed of kwaad zijn, zij is mij eigen en het strijdt met den eerbied voor ieders persoonlijke vrijheid, mij eene vreemde, hoe voortreffelijk ook, te willen opdringen.

Ik schreef derhalve geen Anthropologie, geen Natuurlijke Historie van den mensch, maar anthropologische studiën, d. i. zoodanige studiën, die den mensch betreffen, en daar mij de maatschappij voorkwam het meest geschikt te zijn om den mensch te bestuderen, omdat hij eigenlijk maatschappelijk wezen is en als zoodanig slechts zijne volkomene ontwikkeling bereiken kan, zoo boezemde hij mij in die maatschappelijke betrekkingen vooral het meest belang in.

Hierbij kwam nog dat ik niet alleen voor mijzelven studeerde, maar met mijne medestudenten en jongere vrienden, die minder belang hadden om menschenrassen en nationaal verscheidenheden te leeren kennen dan de verschillende klassen en rangen in de zamenleving, en die als aanstaande geneesheeren met allerlei soort van patienten in aanraking zouden komen en zouden moeten kunnen omgaan.

Wij leeren op de Akademie zooveel zaken die wij naderhand niet gebruiken kunnen en wederom vergeten, en zooveel zaken die wij noodig hebben en wier gemis wij telkens gevoelen, leeren wij niet.

Dit had ik zelf ondervonden en daarom begreep ik, mijne

waarde medestudenten voor dergelijke teleurstellingen en ontberingen zoo veel mogelijk te moeten bewaren, en hun het leven en de praktijk te moeten voor oogen stellen, zooals ik beiden gevonden had, niet na één of twee of vier jaren, maar na dertig, veertig, vijftig jaren: niet in een hospitaal of in een bepaalden kring, maar onder mijne medeburgers en stadgenooten en patienten van allerlei soort.

Dat ik nu zooveel en zoo velerlei aan te wijzen had, maakte dat ik mij in al die onderscheiden onderwerpen niet kon verdiepen, noch tot bijzonderheden afdalen, maar aan het algemeene, meest belangrijke mij houden moest: in één woord dat ik geen eigenlijk Leer- of Handboek, maar opwekking tot studie geven kon. En zal ik het zeggen, zoo als ik er over denk, de professoren, die zich verbeelden aan hunne studenten een afgerond geheel van wetenschap te moeten inprenten, of een systeem te moeten eigen maken, schijnen mij toe het karakter van Hooger Onderwijs te miskennen.

Dat karakter is vrijheid, zelfstudie en zelfonderrigt. Een Akademieburger is geen klinist, die voor de praktijk gedresseerd moet worden: hij is een vrij student, die aan de Akademie moet worden gevormd, of liever zichzelven moet vormen tot mensch, lid der zamenleving en wereldburger. Hiervoor heeft men geen Hand- of Leerboeken noodig, maar voorbeelden. En de taak van den docent wordt er niet gemakkelijker door.

Of rekent gij het gemakkelijker, met alle menschen te kunnen omgaan, ieder op zijne wijze aan te spreken, in iedere persoonlijkheid zich in te studeren, kunst en wetenschap te anthropologiséren, dan een Systeem van Pathologie, een Handboek van Historie, een Leerboek van Kliniek in 't hoofd te hebben en zijne dus verkregen kun-

digheden op een examen uittestallen? Rekent gij het gemakkelijker een menschenleven, doorgebragt in diëetzonden, een menschelijk organisme, aan wet noch regel gebonden te doorzoeken, te doorzien en te doorgronden, dan u in specialiteitstudiën, aan het ziekbed te verdiepen? Wat zou meer wetenschappelijk zijn: eene wetenschap die nog niet bestaat, maar verwacht wordt, te vertoonen, dan eene wetenschap te zoeken en te helpen vormen?

De inductieve methode, dat wil zeggen de methode van wetenschappelijk onderzoek, is nog altijd, wat men ook beweren moge, de onbekende, de vreemde gebleven, zij is nog altijd de moderne die wij moeten aanleeren, maar nog niet kennen en waarin wij nog ongeoefend zijn. De oude dogmatische, didactische leertrant is nog altijd de heerschende, de algemeen aangenomene en gevolgde. De nieuwe wijn in oude vaten, nieuwe inhoud, oude vormen. En hoe zou dan ooit de moderne rigting naar de moderne wetenschap kunnen brengen?

Neen, Vrienden! zoeken wij waarheid, dan moeten wij waarlijk zoeken en niet meenen gevonden te hebben. Zoeken wij wetenschap, dan moeten wij studeren, onderzoeken, niet doceren, onderwijzen.

Derhalve geen Hand- of Leerboeken, maar onderzoek en studie.

Het gebrek dat ik daar even besprak, is nog altijd aan onze Akademie blijven bestaan. De Professoren, de Hooggeleerden, volgens den letterlijken zin van hun eeretitel, meenende als belijders hunner wetenschap te moeten optreden, gelooven zich geroepen en verpligt hunne wetenschap te doceren, te onderwijzen en aan hunne studenten te moeten overdoen, ze hun te moeten overhandigen en zooveel mogelijk compleet te moeten afleveren en bereke-

nen de waarde van hun onderwijs naar de hoeveelheid kennis die de leergrage jeugd van hen ontvangt. Zij beschouwen het doceren als hunne taak en bestemming en die daarin uitmunt, als type van den Professor.

Het spijt mij deze algemeen aangenomene denkwijze niet te kunnen deelen. Mogelijk heb ik daarin ongelijk. Doch het is nu éénmaal zoo. Ik moest mijne overtuiging uitspreken om tegen misverstand gewapend te zijn; en die overtuiging is niet aprioristisch (vergeeft mij het leelijke woord, ik heb het niet uitgevonden), dat is, zij is niet uit de lucht gegrepen, maar op ervaring gegrond.

Toen ik in 1825 mijn professoraat aanvaardde, verkeerde ik nog in de oude meening, dat een professor zijne wetenschap moest meester zijn en die aan zijne studenten moest overdragen.

Tien jaren later schreef ik een Handboek voor pathologie, volgens de leer der natuurhistorische school die mij voorkwam het meest met de Gaubiaansche opvatting van ziekte overeentestemmen en het meest geschikt te zijn om systematisch en logisch te behandelen, in korte stellingen en in de krachtige taal der Romeinen. Ik had op dezelfde wijze mijn praktisch Compendium in schrift aan mijne leerlingen gedicteerd. Doch het dicteren moede, was ik in 1838 begonnen mijn werk de arte medica uittegeven. Dit was minder een Hand- of Leerboek, dan wel een Lees- of Studieboek, waarvan Historie en Kritiek de grondslagen uitmaakten.

Zoo was ik ongevoelig van het gebied der wetenschap op het gebied der kunst overgestapt en mijne leerwijze een kritische Historie der vroegere en latere praktijk of kliniek geworden. Definities en divisies werden wel op het tapijt gebragt, doch tegelijk ontleed en geschift, zon-

der door andere te worden vervangen. Men kreeg wel de resultaten mijner studiën, doch tevens werd men opgewekt om zelf handen aan 't werk te slaan en de zaak op te vatten waar ik die gelaten had. Het was derhalve deels rekenschap van de vroegere studiën des schrijvers, deels aanmoediging tot zelfstudie voor zijne lezers en aldus reeds een begin van gezamentlijke studie van docent en studenten, die bij hen welke de taal verstonden, waarin ik met hen sprak en daarbij zich de moeite wilden geven van over het gesprokene na te denken (en dit deden zeker niet allen, toch ook niet weinigen) goede vruchten heeft voortgebragt, die hun voor hun praktisch leven en werken van nut zijn geweest.

Met de Revolutie van 1848 veranderde bij ons te Leiden de vorm van het Hooger Onderwijs der Geneeskunde. Het werd gegeven in het Nederduitsch. Voortaan kon ik dus van mijne latijnsche boeken geen gebruik bij het onderwijs maken.

Ik begreep, dat die verandering zich niet bij den vorm moest bepalen, maar zich tot den inhoud moest uitstrekken en schreef daarmede overeenkomstig mijne vier deeltjes anthropologisch onderzoek, waarvan het eerste mijne pathologie, het tweede mijne historie, het derde mijne ars medica moest vervangen, en heb mij van die schriften het laatste tiental jaren van mijn professoraat aan onze Akademie bediend, hetgeen ongetwijfeld mijne Aristarchen verwonderen zal, die ze voor dat doel ongeschikt verklaarden.

Dat ik door het oudere geslacht niet begrepen ben, is mij meer dan eens ten duidelijkste gebleken. Ik moest mij dat getroosten en kon van hen, die in de vroegere leer waren groot gebragt, niet vergen, dat zij ter wille

van mij en mijne zienswijze, hunne verjaarde begrippen zouden opgeven. Maar ik werkte en leefde ook niet voor Zeer Geleerde en Hooggeleerde Heeren, die op het met vlijt en inspanning verworven kapitaal teerden. Ik leefde en werkte voor het jonge geslacht, onze hoop en verwachting voor de toekomst. Naardien evenwel andere docenten van een ander gevoelen waren en eene andere leerwijze volgden, waarin natuurlijk ieder zijne keuze hebben moet en vrij behoort te zijn, zoo kon het mij niet bevreemden, dat velen, ook mijner discipelen, zich met mijne begrippen en denkbeelden niet konden verzoenen en zich liever tot anderen vervoegden, die hen langs den gewonen weg en het betreden pad geleidden en naar hunne bestemming bragten.

Ik moet het maar gul uit bekennen, ik speculeerde meer op de toekomst, dan op het tegenwoordig tijdstip en zal dan ook van de toekomst en het nageslacht mijn vonnis moeten wachten.

Maar al reeds te veel over mij zelven en mijn plannen; keeren wij terug tot onze anthropologie.

Waarom juist dat woord gekozen? Heeft het niet den schijn alsof gij u van een vreemd gebied wilt meester maken en u eens anders eigendomsregten aanmatigt? Is niet het woord aan eene bepaalde beteekenis vastgeknoopt en heeft niet uw Recensent gelijk, die het als Natuurlijke Historie van den mensch opvatte? Waarom niet liever een Hollandsch woord, bijvoorb. Menschkundig Onderzoek?

Ik moet zeggen dat ik daarop niet gedacht heb. Toch zou mij het woord menschkundig niet zijn ingevallen.

Waarom niet?

Omdat ik het te pedant vind.

En dan geneeskundig?

Daaromtrent geldt hetzelfde en het zou ook mijn denkbeeld niet hebben teruggeven. Bovendien ik betuig eerlijk geen aanspraak te maken, noch op menschkunde, noch op geneeskunde, wel te verstaan als wetenschap die ik zou kunnen belijden of onderwijzen.

Menschkundige studie of menschkundig onderzoek schijnt mij toe eene contradictie te wezen. Het Grieksche woord laat nog plaats over voor studie en onderzoek, althans in dien zin, waarin het gewoonlijk wordt gebezigd; het Hollandsch of in 't geheel niet, of althans in geringe mate. Ik weet wel de woorden gelden voor hetgeen waarvoor men ze uitgeeft. Maar ik was nu eens met dat woord gereed en wist geen beter te vinden, terwijl het ander dat gij mij voorstelt, mij niet inviel en zeker niet zou bevallen hebben en al aanstonds aan mijn werk zekere schoolkleur of schoollucht zou hebben gegeven.

Omtrent de definitie van het woord anthropologie, zal ik na al het gezegde, kort kunnen zijn.

Natuurlijke Historie van den mensch is mij te beperkt, menschkunde is mij te veel beloovend, ik stem derhalve voor studie, of onderzoek, en wil mijne anthropologie gekarakteriseerd hebben als studie en onderzoek van den mensch, en wel hoofdzakelijk in zooverre die studie en dat onderzoek behooren tot het gebied van den geneesheer, of liever tot mijn studievak.

Als men dus een epitheton wenschte, zou men het woord medische anthropologie kunnen kiezen, ofschoon het niet alles bevat, wat ik er bij denk, of bedoel. Doch zijn wij dan gebonden aan de bestaande verdeeling en classificering der wetenschappen, of hebben wij vrijheid die naar onze behoeften te wijzigen? Ik geloof het laatste en zal niet ophouden de Akademische vrijheid van studie te verdedigen.

De Anthropologie zooals zij eerst is opgevat, als deel namelijk van de Natuurlijke Historie, volgende op Zoologie, komt mij voor slechts een Hoofdstuk van de Anthropologie als toekomstige wetenschap uittemaken en wel het eerste Hoofdstuk.

Naarmate nu de mensch meer en dieper bestudeerd is, heeft de studie eene nieuwe rigting genomen. Het is namelijk gebleken dat de mensch eerst in de maatschappij volkomen gekend en beoordeeld kan worden, dat hij niet, gelijk Rousseau meende, in een Robinson Crusoë zijn type van volkomenheid vertoonde, maar in den Stichter van het Christendom, die in zijn Koninkrijk eene maatschappij ontwierp van volkomen ontwikkelde menschen, die het Godsbeeld in gelaat, gedaante, spraak, gedrag en zeden voor oogen stelden, die in handel en wandel boven het gros der menschen verheven, den waren adel der menschheid vertegenwoordigden.

Het is te betreuren dat de theologie zich dien Christus heeft toegeëigend, daar hij aan de anthropologie toebehoort, en wij allen van welke studie ook, evenveel-regt op hem hebben. Dat regt heb ik in mijne christelijke anthropologie pogen te handhaven, maar in plaats van zich op mijn standpunt te begeven, heeft men mij met geweld op theologisch gebied getrokken en mijne bedoelingen miskend. Ik wil dit niet toeschrijven aan kwade trouw, maar liever aan misverstand en dit misverstand aan vooroordeel en acht het noodig mij hieromtrent nader te verklaren.

Wij menschen zijn gewoon een dubbele rol te spelen: de een voor de wereld, de andere voor de kerk. De eerste is de hoofdrol. Wij vervullen die zes dagen ter week. De tweede is bijrol. Wij spelen die op den Sabbat of Zondag. Er zijn wel uitzonderingen op dien regel, zoodat de

zondagsrol de geheele week door gespeeld wordt, maar dat spel is dan doorgaans meer kerkelijk, dan menschelijk. Door dergelijk dualisme verkrijgt ons karakter alligt iets dualistisch, iets fragmentarisch, onzamenhangends. Het mist eenheid, symmetrie, harmonie. Die symmetrie, harmonie, eenheid van karakter belooft ons het Christendom, als wij het in zijn rijken, vollen zin willen opvatten, en het niet in eên kerkelijken, theologischen, bekrompen zin overzetten.

Het christendom is geen leer die wij in een Catechismus vinden opgeteekend, het is een leven dat wij in het huisgezin, in onzen werkkring, in de menschenwereld moeten leeren en beoefenen. Dat christendom is geen Roomsch, noch protestantsch leven, het is een menschenleven, een wereldleven, een leven voor de menschenwereld, voor de maatschappij der menschen.

Zoolang wij christenen dat niet gevoelen, daarvan niet doordrongen zijn, het niet in alles uitdrukken, zoolang die christelijke levenskunst ons niet eigen is geworden, zoolang wij er geen meesterschap in verkregen hebben, zoolang zal de kunst, handwerk, industrie, routine zijn, en niet alleen nimmer wetenschap kunnen worden, maar zelfs alle wetenschappelijkheid missen.

Derhalve vraagt gij mij, wat ik door anthropologie in hooger zin versta, zoo antwoord ik de leer van den volmaakten , den ideaal-mensch, gelijk zij in Christus is verwezenlijkt.

Zegt niet dat was een Joodsche menschentype, die in onze 19e eeuw niet past. Want ik zou u dan verzoeken mij te verklaren, waarom hij bij zijne natie zoozeer afsteekt, dat deze hem verbant en vervloekt. En als gij hem na bijkans twee duizend jaren in onze tegenwoor-

dige moderne maatschappij overbrengt, zult gij u kunnen overtuigen, dat zij op verre na niet op de hoogte is om hem te begrijpen, veel minder om hem te overtreffen, ja zelfs te evenaren. Lichtkrans en kruis en wondergenezingen hinderen zoo vaak om het zuiver photographisch beeld van den Zoon des Menschen op te vangen en in ons gemoed te prenten; en toch zoolang wij hem niet van dat wonderkleed ontdoen, blijft hij als mensch ons vreemd en kunnen wij als menschen van hem geen levenskunst en levenswetenschap leeren, waarin wij ons behooren bekwaam te maken.

De geschiedenis der christelijke kerk en der christelijke theologie bewijst het dat de geest van het christendom door de geestelijkheid geheel miskend is en dat er eeuwen noodig waren om van die miskenning terug te keeren.

Ook is het niet door de geestelijkheid, dat wij dien geest hebben leeren kennen, maar veeleer door hen die als ketters door de geestelijkheid beschouwd en veroordeeld zijn; terwijl hetgeen hoofdzaak in de godsdienst was en als hoofdzaak moest gelden, als bijzaak werd voorgesteld, of geheel verwaarloosd.

Intusschen is het Christendom voortgegaan als zuurdeesem de maatschappij te doordringen en te herscheppen, en in weerwil der orthodoxie van de kerk en der heterodoxie van het ongeloof, is de zuivere en onvervalschte godsdienst aan 't licht getreden en heeft zich meer en meer van de gemoederen meester gemaakt en onder de echte waarheidsvrienden doen gelden.

Wij verbeelden ons zoo ligt aan onze kunst en onze wetenschap genoeg te hebben, zonder te bedenken dat die beiden geen doel zijn maar middel om ons tot menschen te vormen. En als wij ons leven van uit een hooger stand-

punt beschouwen, dan zullen wij bemerken, dat het eigenlijk een leven is van ontwikkeling, opvoeding, volmaking: ontwikkeling, opvoeding, volmaking tot menschen en wel tot gewetensmenschen, tot menschen die waarlijk menschen zijn, die waar zijn en niet anders willen schijnen, noch meer, noch minder dan zij wezentlijk zijn.

Maar zou het tegenwoordig wel zoo noodig kunnen geacht worden het christelijk element in de opvoeding op te nemen? Zou het niet veeleer hinderlijk zijn aan onze vrije onbekrompene denkwijze en onze studie belemmeren? Zouden wij niet best doen die Sabbatsrol af te schaffen en ons geheel en onverdeeld aan de wereldrol te wijden?

Ongetwijfeld, mijne Vrienden! Die Sabbatsrol wil ik u wel schenken en van dat Kerkelijk Christendom u vrijspreken. Maar het Gewetensgeloof en de Gewetensleer moogt gij niet afzweren of verloochenen, zoo gij prijs stelt op uw wetenschappelijk karakter en op uw menschenadel. Want buiten die beiden, buiten dat gewetensgeloof en die gewetensleer zijt gij voor wetenschap en waarheid verloren.

Verbeeldt u niet door uw intimidatiesysteem mij te verschrikken. Zijn er niet mannen van wetenschap die alle godsdienst en dus ook de christelijke voor het volk laten en op die wijze meenen dat onzalig dualisme te kunnen ontwijken, dat naar hun oordeel met halfheid gelijk staat?

Gij zegt het, maar hebt gij die mannen der wetenschap ook bespied in hun handel en wandel. Hebt gij hunne woorden en daden overwogen, als hun belang, hunne eerzucht, hunne heerschzucht in het spel waren? Hebt gij hen nooit betrapt op onwaarheid? Waren de middelen, waarvan zij zich bedienden, om hun oogmerken te bereiken, altijd goed en eerlijk? Gingen zij altijd den regten weg, of bewandelden zij kronkelpaden? Trachtten zij nooit

iemands naam of eer aan te tasten die hun in den weg stond? Was hun oordeel nooit beneveld als hunne eigenliefde werd gaande gemaakt? Gelooft mij, Vrienden! die niets anders ziet of kent dan de stoffelijke wereld en van alle hoogere begrippen en denkbeelden een afkeer heeft, hij zal niet vermogen zijn persoon aan de zaak die hij moest behartigen op te offeren, noch ter wille van wetenschap of waarheid zich te verloochenen.

De zoogenaamde martelaars der wetenschap zijn zeldzaam en waar zij gevonden worden, zijn het of gewetensmenschen, die de waarheid en haar alleen liefhebben, of eerzuchtigen die het masker der wetenschap gebruiken om er hunne ijdelheid en zelfzucht achter te verbergen.

Gelooven en weten, godsdienst en wetenschap worden maar al te dikwijls tegenover elkander gesteld en voor onvereenigbaar verklaard. Ik voor mij heb mij daarvan nimmer kunnen overtuigen. Het geloof aan God wordt verward met het Godsbegrip en voor een werk van het verstand gehouden. God, zegt een bekend schrijver, is geen begrip, het is eene behoefte, eene behoefte voor het menschelijk gemoed en voor het menschelijk geweten dat een rustpunt zoekt in alle twijfelingen die het bestormen. Er zijn er die zulk eene behoefte niet kennen, die zulk een rustpunt niet behoeven. Maar hun zouden wij vragen of zij wel ooit over zichzelven en over hunnen toestand in de wereld ernstig hebben nagedacht, en of zij het menschelijk leven bij ondervinding kennen. Het is niet in zijne jeugd, ook niet in de volle kracht zijner jaren, dat men over de waarde van Godsdienst kan oordeelen, maar in zijn ouderdom, als men gelegenheid gehad heeft die waarde te beproeven. Men hoort zoo dikwijls gewagen van beginselen en een man van principes of beginselen, en die naar zijne prin-

cipes handelt prijzen, en wanneer dat godsdienstige beginselen zijn, hem een braaf, godsdienstig man noemen, terwijl men een man zonder principes en die zonder principes handelt, als karakterloos, trouweloos, slecht hoort veroordeelen en vonnissen. Die lof en die veroordeeling hebben hun grond daarin, dat men zulke principes erkent en waardeert. Doch als men de zaak naauwkeuriger beziet, dan ontdekt men dikwijls, dat hier partijgeest in het spel is en met die beginselen of principes de partij wordt aangeduid, waartoe hij die prijst of berispt, behoort: en dat derhalve niet altijd dat vasthouden aan principes, dat handelen naar beginselen een waarborg is van godsdienst of braafheid, maar ook niet zelden een bewijs van hardnekkigheid en eenzijdigheid, die met waarheidsliefde doorgaans in strijd zijn. Het is daarom van belang te onderzoeken of er zulk een hoogst beginsel bestaat, waarnaar men de waarde of onwaarde van anderen kan schatten en of het niet mogelijk wezen zou te weten of dat beginsel in zaken van godsdienst en wetenschap hetzelfde, of verschillend is.

De Ouden, die veel schermden met het woord natuur, zochten in hunne kennis tot de natuur der zaken door te dringen en in hun leven de natuur te volgen. Het kwam hier derhalve in de eerste plaats op aan te weten, wat zij door natuur verstonden. Wanneer wij de eerste beteekenis nagaan, dan vinden wij voor natuur-wezen, grond van bestaan, essentia, naaste oorzaak, caussa proxima. Wij zouden het met den naam van het blijvende, onveranderlijke willen onderscheiden. En voor de tweede beteekenis: het leven overeenkomstig de natuur, of het volgen van de natuur vinden wij het leven overeenkomstig dat wezen. Nu noemen wij hetgeen de Ouden natuur noemden, haar

oorsprong, — God en het volgen der natuur, of het leven naar de natuur, — het volgen van Gods wil, het leven naar zijne wetten. Bij ons derhalve is Godskennis of theoretische Godsdienst, de studie der goddelijke wetten, en Godsdienst als praktijk opgevat, de onderwerping, de gehoorzaamheid aan de goddelijke wetten. En passen wij dit nu toe op de wetenschap en op de kunst (de laatste bepaaldelijk met betrekking tot het leven) dan is ook daar wetenschap wetkennis, en kunst wetbetrachting.

In dit opzigt derhalve is de afstand tusschen Godsdienst en Wetenschap niet groot. Het eenig onderscheid is, dat de eerste opklimt van de wet tot den wetgever, en van gehoorzaamheid aan de wet tot eenswillendheid met God die haar gegeven heeft.

En waar blijft dan het geloof? zult gij vragen. Ik antwoord: dat geloof is naar mijne opvatting, synoniem met vertrouwen en kan dáár alleen bestaan, waar een vaste wil om Gods wetten te gehoorzamen, aanwezig is. Want aan God te gelooven en zijn wil niet te doen, komt mij voor een tegenstrijdigheid te zijn, en op God te vertrouwen als men zijn wetten overtreedt, houd ik voor eene ongerijmdheid. De Voorzienigheid, waarop zoovelen zich beroepen en verlaten, zal ons niet helpen, als wij tegen Gods wil handelen. Voorzienigheidswetten berusten op zoodanige veronderstelling. Het zijn wetten die den houder der wet beloonen, haren overtreder straffen.

De vrede des gemoeds, gelijk hij door den Stichter onzer Godsdienst aan zijne volgelingen is toegezegd, is het natuurlijk uitvloeisel van het bewustzijn overeenkomstig die wetten te leven en te handelen, en zonder dat bewustzijn kunnen wij dien ons niet toeëigenen.

En wat de vrijheid betreft, zij is alleen bestaanbaar met

die gehoorzaamheid aan Gods wet, maar dan ook met die gehoorzaamheid aan Gods wet onafscheidelijk verbonden. Wanneer nu die gehoorzaamheid bij ons zóó tot gewoonte is geworden, dat zij onze tweede natuur uitmaakt, dan mogen wij haar met de Apostolische uitdrukking van wet der vrijheid beteekenen.

Mij dunkt zulk eene voorstelling en beschouwing moet ons overtuigen, dat wat er ook gesproken wordt van onvereenigbaarheid van Godsdienst en Wetenschap, deze beiden niet onvereenigbaar zijn en dat alles neerkomt op het kennen en gehoorzamen der wetten die de groote en kleine wereld besturen.

De mensch in deze betrekking tegenover God geplaatst, is niet de slaaf tegenover den Heer, maar de zoon tegenover den Vader, die niet slechts den Vader onderdanig is, maar met en onder den Vader heerscht.

Dat deze leer door velen niet beleden wordt en vooral door hen niet, die zich voor geloovige christenen houden, komt daarvan dat zij geen klaar en duidelijk inzigt hebben in de wijze van het Godsbestuur, alhoewel de uitspraken van den Menschenzoon, volkomen met die leer overeenstemmen.

Niet weinige zoogenaamde regtzinnigen beelden zich in, bijzondere troetelkinderen te zijn der Voorzienigheid en meenen daarom op bijzondere gunsten aanspraak te hebben. Zij overtreden Gods wetten, maar stellen zich gerust met hunne voorverkiezing en verontschuldigen zich met hunne onmagt. Zoo gebeurt het niet zelden dat de meest regtzinnigen in het Geloof de minst gehoorzamen zijn aan de Wet, en dat er eene wijde kloof bestaat tusschen christelijke dogmatiek en christelijke moraal, dat voor het huiselijk en maatschappelijk leven hoogst noodlottig is, de schromelijkste gevolgen na zich sleept en een

Kerkelijk Christendom onderhoudt, dat met het praktisch Christendom in strijd is.

Zulk eene miskenning van de bedoelingen van den Stichter onzer Godsdienst is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de voorkeur die men geeft aan theorie boven praktijk, en aan de leerstellingen der Kerk boven de zuivere Zedeleer der Christelijke Godsdienst. Onverdraagzaamheid, verkettering, godsdiensthaat zijn de booze vruchten van dezen boom der kennis.

De Geschiedenis der christelijke kerk kan het getuigen dat het Christendom door de theologie is verdrongen, en dat nu nog na eeuwen de levensleer van het Evangelie, verre af is van de levensleer te zijn van deszelfs belijders en van hen, die hunne leidslieden genoemd worden.

Zooveel had het in, de waarheid te doen zegevieren!

Anthropologie als Natuurlijke Historie van den mensch voor te stellen, en dienovereenkomstig eene schets op te geven van de leerstukken die er toe behooren, komt mij vooralsnog ongeraden voor. Men beperkt op die wijze de studie en wijst haar eene bepaalde rigting aan, die zij te volgen heeft, terwijl men hoogst willekeurig iedere andere rigting veroordeelt.

Het is met deze studie gelijk met alle andere studiën. Zij blijft niet onveranderlijk dezelfde. Wat vroeger anthropologie was, is het nu niet meer. Het is van eene studie der menschenrassen, eene studie geworden der maatschappij, die aanvangt met de leer van den mensch als gezellig wezen, en zoowel den normalen als den abnormalen toestand bevat, d. i. de Geschiedenis van het physieke leven des menschdoms, waarvan de historische pathologie, die van de anthropologie buitengesloten wordt, ongetwijfeld een deel, en wel een hoofddeel uitmaakt.

De moderne anthropologie, of, om juister te spreken, deze moderne studie der anthropologie is voor den medicus van veel grooter gewigt dan de Natuurlijke Historie van den mensch, als vervolg op de Natuurlijke Historie der dieren. Een bewijs dat ook de studie der laatste veranderd is, levert het onderzoek op van de instinkten en levenswijs der dieren en van hunne vatbaarheid voor opvoeding, dat in onze dagen de oudere zoölogie die zich op classificatie en terminologie voornamelijk had toegelegd, vervangen heeft.

De studie van den mensch, als gezellig en maatschappelijk wezen, is daarom boven de studie der Natuurlijke Historie van den mensch, het bijzonder voorwerp geworden van later onderzoek, dewijl het meer en meer gebleken is, dat de mensch eerst in de maatschappij zich tot mensch gevormd heeft, en eerst dáár zijne volkomene ontwikkeling bereiken kan.

Wanneer nu gevraagd wordt welke studie der anthropologie tegenwoordig door de moderne wetenschap en hare rigting wordt aangewezen, zoo is het antwoord: de studie der maatschappij. En zoo is de anthropologie, om het met een vreemd woord te noemen, doch dat thans het burgerregt schijnt verkregen te hebben, sociologie geworden, d. i. niet de Natuurlijke Historie van den mensch, maar de Historie der menschelijke maatschappij en de wetenschap des maatschappelijken levens.

Tot die wetenschap des maatschappelijken levens brengen wij de geheele ontwikkelingsgeschiedenis der menschheid, waarin de geschiedenis der gezondheid, het eerst door Hufeland ontworpen, begrepen is. En naardien nu de Geschiedenis der Gezondheid, in 't bijzonder ons medici belang moet inboezemen, zoo is door mij een afzonderlijke

cursus aan de Geschiedenis van het physieke leven des menschdoms toegewijd.

Wij sluiten evenwel de vergelijkende Anatomie en vergelijkende Physiologie niet geheel buiten den kring onzer studiën, vermits beiden over het eigenaardige dat mensch en dier onderscheidt, een helder licht verspreiden.

Wie den gang der studiën in onze dagen met aandacht gevolgd en er deel in genomen heeft, hem kan het niet ontgaan zijn dat de physique sociale, thans voor den anthropoloog hoofdstudie geworden is, en dat hij dien gang geheel uit het oog zou verloren hebben, als hij niet doordrongen was van het groot nut dat zij voor de anthropologie oplevert, of althans belooft op te leveren.

Dat nut en belang is zóó groot, dat de tijd niet meer ver afwezig is, dat de geheele anthropologie zal opgaan, en zich oplossen in de studie en leer des maatschappelijken levens.

Dat die studie en leer nog in hare beginselen verkeeren, mag niet ontkend worden. Maar daarom te meer moeten aller pogingen zich vereenigen om beiden te bevorderen.

Daar nu individueele pogingen onvoldoende zijn om dit oogmerk te bereiken en te volvoeren, zoo worden de krachtige medewerking en hulp der Hooge Landsregering ingeroepen, om den arbeid harer beoefenaars te ondersteunen, en dat groote plan tot stand te brengen.

Eene eerste voorwaarde daartoe is, de kennis der feiten, der maatschappelijke feiten, bedoel ik, die niet kan verkregen worden dan door de Statistiek, wier nut nog altijd door velen betwijfeld wordt, en wier behandeling aan zoovele zwarigheden onderhevig is, dat zij door velen als onuitvoerbaar wordt beschouwd.

Dat de Statistiek moeijelijk is, wil ik gaarne erkennen, dat zij onuitvoerbaar is, kan ik niet toegeven.

Dit is een van die vooroordeelen, welke helaas! zoo algemeen zijn en gelijk zij uit traagheid voortkomen, zoo ook door traagheid onderhouden worden.

Dit algemeen vooroordeel te overwinnen, is eene eerste voorwaarde om wél te slagen. En hoe zou men dit kunnen zonder door feiten te toonen, dat hetgeen men bedoelde, mogelijk was. Tot die feiten, breng ik het onlangs verschenen werk van den Geneefschen geneesheer Marc d'Espine, reeds vroeger door mij vermeld.

Doch het is niet voldoende de mogelijkheid van uitvoering bewezen te hebben, men behoort ook, en bovenal ons publiek belang voor de studie in te boezemen.

Dit belang wordt thans beter begrepen, dan voorheen, nu men tot de erkentenis is gekomen, dat de maatschappij ziek is en kwijnend, dat die zieke en kwijnende toestand zich openbaart in zeker gevoel van malaise, zeker gevoel van onwel-zijn, dat meer en meer algemeen wordt, en levenslust en levensgenot verdrijft of verbittert en levensduur verkort.

Sedert men met ernst begonnen is de kwalen der maatschappij te onderzoeken, en te peilen en het herstel van die kwalen te ondernemen, heeft het niet ontbroken aan bewijzen dat men op den goeden weg was, en heeft de praktijk de theorie bevestigd. Behoef ik u hier te wijzen op de physieke opvoeding der kinderen, op de betere inrigting der scholen, op de verbetering onzer huizen en straten en steden, op de meerdere zorg voor zindelijkheid en reinheid, op ons beter voedsel, onze betere kleeding enz. Dat aan dat alles echter nog veel, zeer veel ontbreekt, wie zou het niet toestemmen? Maar dat op dat

alles gelet wordt, dat er de aandacht op gevestigd blijft, dat reeds is een blijk van vooruitgang, hetgeen ons aan den goeden uitslag onzer pogingen niet mag doen wanhopen, en ons moet aansporen om op dien eenmaal ingeslagen weg moedig voort te gaan, en anderen op te wekken om ons te volgen.

Ik weet niet, of mij na dit alles te hebben uitgesproken, een beter lot bij mijne beoordeelaars dan vroeger te wachten staat, of ik beter verstaan zal worden, of ik meer algemeen bijval zal vinden.

Maar dit acht ik mij verpligt, aan allen die mijne schriften in handen willen nemen, te waarschuwen, dat het geen lectuur is voor ontbijt en theetafel, maar onderzoek en studie, een compte rendu, een rekenschap, die ik heb afgelegd van mijn Akademieleven, en eene opwekking en aanmoediging of aansporing om mijn onderzoek voort te zetten, om met mijn boek in de hand, voort te studeren en wat ik slechts schetsen kon, uit te werken.

Ik wilde geen afgewerkt systeem geven, geen wetenschappelijke verhandeling schrijven, maar slechts opwekken tot studie, de jongere studenten daarin voorthelpen, hunne aandacht op verschillende punten vestigen, waarover zij konden nadenken en die zij konden onderzoeken: in één woord, ik wilde hen uitlokken en aansporen om met mij te studeren, totdat zij geleerd zouden hebben, het zonder mij te doen.

LEVENSTAKT.

LEVENSTAKT (SAVOIR FAIRE, SAVOIR VIVRE).

Deicipimur specio recti.

Studie en leven mogen niet gescheiden, zij moeten gepaard zijn. Het is moeijelijk dit aan anderen begrijpelijk te maken. En toch, het is waar en het begint tegenwoordig zich meer en meer als waar te doen gelden.

Ziet maar eens onze scholen! Hoe zijn zij veranderd! In mijne kindschheid was het een ware kwelling er heen gedreven te worden. En nu, de kinderen zijn er even graag als te huis, ja dikwijls verlangen zij er naar.

Onze Gymnasiën staan in dit opzigt nog altijd bij de andere scholen achter, maar zullen toch niet minder door den tooverslag van den tijd veranderd worden. En onze Hoogescholen, zoo zij door velen nog als scholen van geleerdheid worden aangezien, het nieuwere geslacht denkt er anders over en het onderwijzend personeel dat in den nieuwen geest is ingewijd, beschouwt ze minder als scholen van Hooger Onderwijs, dan als scholen van Hooger Opvoeding, Beschaving, Vorming tot echte Humaniteit.

Reeds voor honderd jaren heeft David Ruhnkenius in zijne geestige Redevoering over den pedant of kamerge-

leerde er op gewezen, en in zijn voorbeeld aangetoond, hoe hij het Akademieleven verstond, en de oefeningen van den geest met de oefeningen van het ligchaam wist te vereenigen, zoodat hij niet minder uitmuntte onder de jagers van zijn tijd, als onder de geleerden, niet minder zich te huis gevoelde in de kringen der beschaafde wereld, als op zijn studeerkamer.

En wilt gij een voorbeeld uit onzen tijd, ziet het in den geleerden wereldreiziger Alexander von Humboldt, die zoo iemand, met regt den naam van wereldburger voeren mogt.

Indien geleerdheid of wetenschap het eenig doel ware van het bestaan onzer Akademiën, dan voorzeker konden zij doeltreffender zijn ingerigt. Ik spreek niet van gebrekkige hulpmiddelen, van gering docerend personeel, van onbezette vakken van onderwijs, hoewel ook dat alles in rekening komt en door ééne groote, vrije Universiteit kon verholpen worden. Ik spreek van de studiën zelve, van den invloed der hoogleeraren op die studiën, van de massa kundigheden, waarmede de gepromoveerden naar huis wederkeeren. Is niet hunne kennis voor een groot deel boekenkennis of examengeleerdheid, en hij die op de Akademie leerde studeren, d. i. zich eene eigene studie-methode wist te scheppen, eene loffelijke uitzondering op den algemeenen regel.

En juist die zijn het die naderhand als zelfstandige menschen, als vrije denkende koppen boven de menigte uitsteken en zoo zij tegelijk levenstakt, savoir faire bezitten, zich van het gros der geleerden en wetenschappelijke mannen gunstig onderscheiden.

Zich geleerd, zich wetenschappelijk te gevoelen, en er niet over opgewonden te zijn, is eene opgaaf van levenskunst die allermoeijelijkst is op te lossen. Zij is het om-

gekeerde van den regel en vergt van ons meer te zijn dan te schijnen. Het is dat, wat de kenners in de meesterstukken van kunst het meest bewonderen: l'art qui se cache.

In de studententypen met onmiskenbaar talent geteekend, wie is daar de held? Is het niet Flanor, die zorgvuldig zijne studiën bedekt en het drukst studeert, als de anderen vacantie houden.

In het wereldgewoel kunt gij nu en dan menschen opmerken, die met ware behendigheid zich hun weg banen, door haar-fijne bewegingen paarden en rijtuigen en voetgangers mijdende, en anderen daarentegen, die over stoepen en hekken zouden klimmen om aan de huizenkant te blijven, en wederom anderen die links en regts met voeten en handen werken om er door te komen. De eersten zijn het aan wie wij savoir faire toekennen. En vraagt gij mij waarom? Het is omdat zij zonder slag of stoot het eerst zullen aanlanden, waar zij wezen willen.

Wilt gij weten, hoe de groote Descartes er over dacht? Hoort het hem uitspreken: Qui bene latuit, bene vixit. Zietdaar den wijsgeer die weet te leven. Is hij altijd zijn spreuk getrouw gebleven? Het doet er niet toe, de spreuk blijft even waar.

Wel eens is 't mij voorgekomen, dat de Hoogedele, Hooggeleerde, Hoogwetenschappelijke menschen zeer achterlijk waren in die schoone kunst, ja zelfs dat de Hoogadellijke freules, daarin soms voor vrouwen van den tiers état moesten onderdoen (met uitzondering evenwel van de rijke dames). Ik spreek niet van diners en soupers en bals en concerten en casino's, veel minder van de onderlinge bijeenkomsten der christenen (want daar is, beweren de geestelijken, de wereld buitengesloten), van den huiselijken kring spreek ik. Wie onzer is de virtuoos, die daar altijd het

savoir faire weet te eerbiedigen? En toch, mijne waarde medezondaars! daar kon zij ons het meest gelukkig maken.

En aan het ziekbed onzer dierbare patienten, moesten wij daar niet onze nederige adsistenten, de pleegzusters tot voorbeeld nemen? Want zonder levenstakt, zonder dat wij weten te leven, zonder savoir faire, savoir vivre, zullen wij er een schraal figuur maken.

Hoe moeijelijk is het, ook in het dienstbetoon, altijd en in alles het juiste evenwigt te bewaren! Hoe moeijelijk, nooit te veel, nooit te weinig te doen! Dat leert ons noch kunst noch wetenschap. Dat leert ons de christelijke chariteit, die evenwel in den grond eene echte virtuose is.

Eenheid en eenvoudigheid in het leven, zijn een eerste voorwaarde om ons dien levenstakt eigen te maken.

Doctoren hoort men klagen, dat zij door hunne praktijk in hunne studiën belemmerd worden; professoren dat hunne collegies hen hinderen hunne studieplannen te volvoeren. En dikwijls is dit het geval. Maar zou er niet een hulpmiddel zijn om dit kwaad, zoo niet geheel weg te nemen, toch voor een groot deel te verminderen? Ik geloof ja, en wil het u aan de hand geven.

De doctor regele zijne studie naar zijne praktijk, d. i. hij studere voor zijne patienten. Heeft hij een of meer ernstige en moeijelijke gevallen, hij raadplege zijne autheurs, niet de encyclopaedisten, maar de monographen, die zich in 't bijzonder met het geval in quaestie hebben bezig gehouden. Hij raadplege ze met kritiek, vooral de bijzondere waarnemingen die met de zijnen eenige overeenkomst hebben, en vergete niet de behandeling en geneesmiddelen op te teekenen, die met vrucht zijn aangewend. Niet zelden zal 't hem gebeuren, dat bij zijn volgend bezoek, de zaak hem anders zal voorkomen dan hij zich

had voorgesteld, dat de toestand van den lijder veranderd is en dat de voorgenomen kuur vervalt. Daarom was de studie van den vorigen avond niet nutteloos, evenmin als de oefening in kritiek.

Bij het doceren heb ik zoo veel mogelijk dezelfde methode gevolgd, van namelijk mijne studie met mijne collegies te verbinden en alzoo eenheid te brengen in mijne werkzaamheden.

Ik acht het hier de geschikste plaats om het punt van prijsverhandelingen te bespreken.

Of het voor een student raadzaam is naar prijsvragen te schrijven, meen ik te moeten betwijfelen, en wel om de volgende redenen.

Vooreerst, dat schrijven naar prijsvragen leidt af van de geregelde studie, het verbrokkelt het studieleven en voert zelden tot grondig onderzoek, dat op dien leeftijd niet wel mogelijk is.

Ten andere, het verlokt tot boekenmakerij, of althans tot schrijverij, vóór dat het oordeel rijp en de smaak gelouterd is. Zoo krijgen wij compilaties, geleerd broddelwerk, geen doorwrochte verhandelingen.

Ten derde, het wekt eer- en roemzucht, en deze is wel de meest schadelijke zijde, omdat het ons in plaats van wetenschap en waarheid, zekere Europeesche faam en vermaardheid als het toppunt onzer wenschen voor oogen toovert.

Aan de Farizeën wordt te laste gelegd dat zij de begroetingen op de straten, en de vooraanzittingen in de Synagogen en aan de maaltijden beminden, en van al wat zij deden, grooten ophef maakten. Het waar savoir faire, gelijk het door den Stichter onzer Godsdienst wordt aangeprezen, is, zich zoo weinig mogelijk en scène of op den voorgrond te plaatsen, zoodat de menschen ons ter naauwer-

nood merken en terwijl wij hen en hun belang in 't oog houden, zich door ons laten leiden, zonder het te weten of te gevoelen.

Wilt gij magt uitoefenen over de menigte, doet het zoo dat uwe magt hen niet drukt of hindert, dat zij meenen zelf gedaan te hebben, wat zij met en door u verrigtten. Verlangt gij van alles de eer weg te dragen, zoo zult gij gewoonlijk met ondankbaren te doen hebben, en zelden voor uwe eerzucht bevrediging vinden. Was daarentegen uwe hulp en dienst belangeloos, bedoeldet gij noch eigen voordeel, noch lof, gelooft mij, gij zult uw voornemen bereiken en daarenboven nog dikwijls den lof, dien gij niet begeerdet, u zien toebedeeld. En al mogt u die ontgaan, wat schade of leed, zoo slechts wat gij wenschtet, verkregen is.

De Hoogleeraar heeft, zegt men, eene dubbele taak te vervullen: te leven voor het Hooger Onderwijs en te leven voor de Wetenschap. Hoe die beide levens zich kunnen verstaan, is niet onbegrijpelijk, wanneer men denkt aan den tijd der vacantie, die voor de professoren menigmaal tijden zijn van verdubbelde studie en inspanning. Doch nu komt er nog een derde leven bij, te leven voor de faam of voor de beurs, en beiden reken ik met het professoraat onvereenigbaar. Geldgierigheid en eergierigheid stellen zich tusschen de waarheid en de wetenschap en ons zelven in, en verstoren onze gemeenschap met beiden, en hebben op onze eigen inborst een zeer verzwakkend vermogen. Zij maken ons ijdel en wuft, en berooven ons van énergie en van zelfstandigheid van karakter, die wij in ons wisselvallig bestaan zoozeer behoeven.

Wij hebben nog niet opzettelijk van een talent van het savoir faire gesproken, dat het bovenal karakteriseert.

Ik bedoel het komen in anderen, d. i. het zich zoozeer in anderen verplaatsen dat men met hen gevoelt en denkt en spreekt en zich beweegt en handelt. Dit is een talent dat hoogst zeldzaam, ik zou bijkans zeggen, nimmer volkomen wordt aangetroffen.

Wat maakt de dramatische kunst zoo voortreffelijk? Is het niet dat de acteurs, die in hun rol zijn, ons het leven als in een spiegel voorhouden?

Wat is het dat Shakespeare tot den onnavolgbaren dramatischen autheur stempelt? Is het niet zijne diepe menschenkennis, die zonder diepe menschenstudie onverkrijgbaar is?

Als anthropoloog staat Shakespeare boven alle Dichters en Romanschrijvers. Elders heb ik zijne waarde vermeld: eene waarde, die steeds rijst en aan wie nu eerst ten volle regt gedaan wordt, nadat men begonnen is, hem als klassiek schrijver te bestuderen. En wat was nu het geheim van zijne diepe kennis van het menschelijk leven? Het was niet zijn génie. Waren er niet dichters ook onder de lateren: een Schiller en Goethe die hem in génie evenaarden?

Maar het was dat reuzengénie, gepaard aan een geest van waarneming en een fijnheid van onderzoek, die noch vroeger noch later zijns gelijke had. Als men daarbij voegt eene uitnemend natuurlijke en gelukkige voorstelling van menschelijke hartstogten en daden, dan zal niemand zich verwonderen, over het alvermogen zijner poëzij en over zijn onsterfelijken roem bij de beschaafde volkeren en geslachten van het Germaansch Europa.

Doch er is nog één punt, dat boven anderen onze aandacht vordert. Het is, dat zijne menschenkennis van zelfbeproeving en zelfkennis was uitgegaan. Even als zijn prins

Hendrik, had hij in zijne jeugd het losse studentenleven geleid en alles beproefd, maar nooit de teugels weggeworpen of zich aan den hartstogt prijs gegeven, en even als hij zich het halt! tot hiertoe en niet verder toegeroepen. Hij was nu doorkneed in zelfkennis, het object dat hij 't eerst bestudeerd had, was hij zelf. Hij had zich zelf geobjectiveerd, en alzoo het orgaan geoefend en volmaakt, dat hem objectieve kennis moest verschaffen.

Die zich inbeeldt objectieve kennis te kunnen verkrijgen, zonder met zelfwaarneming en zelfbeproeving aan te vangen, bedriegt zich en zal nimmer voor levenspraktijk berekend zijn.

Van daar, dat zoovele voorvechters van objectieve en positieve wetenschappen, zich in het leven onpraktisch betoonen en voor de maatschappij onbruikbare leden zijn. Zoolang zij zich binnenshuis of binnen het studeervertrek bevinden, komt dit niet aan 't licht. Maar zoodra zij zich naar buiten begeven, en in den maalstroom van menschelijke beslommeringen worden medegesleept, openbaart zich hunne onbedrevenheid en gebrek aan levenstakt.

Sedert de parforcejagt, tegen leven en levenskracht gerigt, werd de taal der biologie en physiologie met die der physica en chymie verwisseld, en in eene andere taal te spreken of te denken, als verraderij der wetenschap uitgekreten. Nu veranderden de patienten van menschen in dingen, en wierden als dingen genommerd en behandeld in de hospitalen, waar de wetenschappelijke geneesheeren gevormd moesten worden.

Er werd een wijde kloof gemaakt tusschen wetenschappelijkheid en praktijk, die van den onpraktischen zin der objectmannen getuigde. Met die gevoelens bezield, was het wonder, dat de moderne wetenschap inpopulair bleef,

vooral bij de schoone sekse, die het meerendeel onzer clientèle uitmaakt en dat de practici, zoowel allopathen als homoöpathen van die gelegenheid gebruik maakten, om zich in de gunst der dames in te dringen en er niet ongelukkig in slaagden.

Zietdaar dan de levenstakt en het savoir faire uit de hospitalen verbannen, en in de burgerpraktijk opgenomen, en het pleit ten nadeele van het wetenschappelijk materialisme beslecht.

Doch nu eerst begint de geweldige strijd der partijen, waarvan de stofwisseling in edel metaal de sous de carte is, en menig zwakke geest bezwijkt voor den wereldgeest, die hem toeroept: Geld is magt! terwijl hij nu ook begint te vermoeden, dat de roepstem der wetenschap: Kennis is magt! nader bepaald moet worden, om haar zoo algemeen te kunnen toepassen.

Zoo is dan de strijd tusschen subjectief en objectief beslist, niet door een man van de wetenschap, ook niet door een wijsgeer, maar door een dichter, die even groot anthropoloog was als dichter en even groot dichter als mensch, en wien ik u daarom aanraad op uwe levenswandeling, door den doolhof der levenspraktijk als gids mede te nemen.

Het savoir faire of de levenstakt kan bij een chronometer of goed geregeld uurwerk vergeleken worden, dat steeds naauwkeurig het uur aanwijst van dag en nacht, waarnaar wij ons doen en laten kunnen regelen. En gelijk slecht gaande horlogies tot niets nut zijn, zoo zijn zij wien het aan levenstakt mangelt, buiten staat ons te wijzen hoe laat het is. Sommigen komen altijd te vroeg. De meesten komen altijd te laat.

De minsten komen juist op hun tijd. Menschen zijn er die hun tijd vooruit zijn. Anderen die tot een vroeger tijd

schijnen te behooren. Zoo zijn er ook menschen die niet op hun plaats zijn, of hooger of lager dan zij verdienen.

In dit acht geven op tijd en plaats is het groot geheim van den levenstakt verborgen. Om altijd te weten wanneer en waar men handelen moet, dient men met tijd en plaats te raadplegen. Zich algemeene regelen van gedrag op te schrijven en daarvan noch ter linker, noch ter regterzijde af te wijken, niets is gemakkelijker dan dat. Maar die algemeene regelen zóó te wijzigen, dat zij met de omstandigheden waarin wij verkeeren, overeenstemmen, dat is de kunst, waarin wij ons niet genoeg kunnen bekwamen en waarin wij zelden zoo bekwaam zullen zijn, dat wij steeds uur en plaats aangeven, dat onze woorden en daden nooit ontijdig zijn en ongepast.

Die waarneming van tijd en plaats is voor ons medici onmisbaar, en kan nooit te vlijtig door ons beoefend worden. Zij vordert aanhoudende, onvermoeide, zorgvuldige oplettendheid.

De levenstakt is daarom maar zelden aan jonge lieden eigen, omdat zij door ervaring geoefend en beproefd moet zijn en veelzijdige studie vereischt. Vooral zij wier hersenen gestadig zijn ingespannen, loopen groot gevaar van dien levenstakt te missen, van ontijdig en ongepast te handelen, en alzoo ongelukkig te slagen. Studiemenschen zijn in den regel humeurmenschen en lastig en ongemakkelijk in den omgang, en wat er op volgt, meer gevreesd of gehaat dan bemind.

Een prikkelbaar, ligt raakbaar zenuw- en hersengestel verstoort de kalmte die zij behoeven, om altijd en overal met bezadigdheid en overleg te handelen. Hun ontbreekt levenswijsheid, zij zijn onpraktisch, zij missen takt. En zoo nu die studiemenschen geroepen worden tot praktische werk-

zaamheid, hoe weinig zullen zij in staat zijn zich van hunne taak wel te kwijten, steeds hunne tegenwoordigheid van geest te behouden, nimmer het hoofd te verliezen!

Voorbarigheid en traagheid zijn even hinderlijk: en evenmin als het een blijk is van énergie altijd te willen doortasten, evenmin is het een blijk van beleid altijd te willen afwachten.

Voor den praktischen geneesheer is het eene levenstaak, gestadig en met verstand te handelen. Hij behoeft daartoe niet slechts verstand, maar ook vlugheid van geest en die beiden vereenigd, om in korten tijd veel en goed te zien en veel en goed uit te voeren. Bij eene drukke praktijk heeft hij zelden den tijd, om, van den eenen patient naar den anderen gaande, zich van den eenen toestand in den anderen over te plaatsen. En hoe zal het dan zijn in de hospitalen, waar de overgang van de eene kribbe tot de andere naauwelijks meer dan eene stapwijdte is? Veel, goed, en snel te zien en te bevatten en te besluiten en ten uitvoer te brengen, het is slechts aan weinig stervelingen gegeven, en deze weinigen zijn bij uitnemendheid geschikt om aan het hoofd van een hospitaal te staan.

Zoodanig was Dupuytren, en toch wij durven het niet verzekeren, dat hij overal en altijd zichzelven meester was.

Zichzelf meester te zijn, dat is het geheim van hen die magt hebben over anderen, en magt over het noodlot, van hen, die, zoo zij génie en talent bezitten, bestemd zijn om een groote rol te spelen op het wereldtooneel, en die rol tot aan de ontknooping toe vol te houden. Zij zijn zeldzaam en worden zelden naar eisch gewaardeerd, omdat zij zelden in het oog loopen of van zich doen spreken. Maar zij zijn daarom niet minder onbetaalbaar voor allen, die van hunne kunst hulp verwachten. In die kunst is over-

vloedige gelegenheid om zich in dat meesterschap te bekwamen.

De omgang met patienten die zelden welgehumeurd zijn of wel te vreden, die gewoonlijk exigeant zijn of onbescheiden in hunne eischen, en minder erkentelijk voor de diensten hun bewezen, dan onvergenoegd over de wenschen en verlangens, hun onthouden of geweigerd, van patienten ongewoon aan subordinatie en ongezind zich aan discipline te onderwerpen, of vol hoop waar zij moesten vreezen, of vol vrees waar zij konden hopen, van patienten, zonder vertrouwen, of met matelooze verwachtingen, waar is de man, de kunstenaar, die allen voldoen, niemand te leur stellen zal?

Behalve het meesterschap over zichzelven, behoeft de medicus mededoogen, medegevoel, sympathie met zijne lijders. Zonder dat is hij bepaald ongeschikt voor zijn beroep. Is de sympathie geveinsd, gemaakt, gekunsteld, weldra zal het blijken, en zoo het al gelukken mogt, het voor een wijl te verbergen, het zal toch vroeg of laat aan den dag komen. Sympathische woorden zullen niet altijd door sympathische daden bekrachtigd worden, de sympathie zal niet in synergie overgaan en de lijder of lijderes hypocrisie ontwaren van het ontmaskerd egoïsme en eigenbelang.

Is levenstakt noodzakelijk voor den praktischen geneesheer, hij is het niet minder voor den Akademischen docent, die niet met kinderen of knapen, maar met jongelingen, jonge mannen te doen heeft, ongezind om als scholieren behandeld te worden. De positie is eenigermate eene valsche positie, in zooverre zij zweeft tusschen school en leven. Studenten en docenten bewegen zich in dienzelfden wijden loopkring, en hellen nu eens naar de eene,

dan weder naar de andere zijde over. In die onzekere, zwevende houding komt bovenal de levenstakt te stade. Schoolmeester te spelen, is het onfeilbaar middel om inpopulair te worden, en inpopulair te zijn is het zeker middel om als docent het af te leggen. Een pedant student is bij zijne makkers ongezien, en een schoolsch professor is bij zijne discipelen ongeacht en onbemind, ja niet zelden gehaat en bespot. Hoe meer hij den schoolmeester speelt, hoe minder hij op hen vermag. Ontbreekt het den Akademieleeraar aan takt, hij moge in zijn vak doorkundig zijn, zoo mist hij de gaaf om met studenten om te gaan en zal zijne kunde en wetenschap hem weinig baten, en wat het ergste is, hij zal een slecht voorbeeld zijn tot navolging voor zijne leerlingen.

Alle meesterschap is hier kwalijk geplaatst en verlangt men zich in zijne natuurlijke positie en verhouding te gevoelen, zoo beschouwe men zich als oud-student of liever als vriend zijner medestudenten, die in de dienst der wetenschap en in de praktijk des levens kundigheden en lessen der ervarenis heeft opgedaan, die hij aan zijne jonge vrienden kan en wil mededeelen.

Door vrees van strenge examens te willen regeren, is het slechtste middel wat men kiezen kan, om zich het oppergezag te verzekeren. Het ware uit dien hoofde te wenschen, dat Professoren of zelden of nooit van de studentenbank tot den professoralen leerstoel verheven wierden. Die sprong is te groot en gevaarlijk. Zulke jongelieden, hoe uitmuntend dan ook in aanleg en bekwaamheden, zijn niet door het leven beproefd en gelouterd. Zij kennen het leven niet, noch de menschen. Zij hebben hunne gebreken nog niet afgelegd, hunne hartstogten nog niet leeren beteugelen. Zij zijn niet gehard in den levensstrijd: in één

woord, zij zijn niet in nieuwe menschen herschapen en behooren dus niet in de nieuwe rigting der 19e Eeuw. Gereed tot kritiek van anderen, zijn zij in zelfkritiek achtergebleven en zoo gebeurt het dikwijls dat zij de fouten die zij in anderen berispen, zelven begaan. Er zijn, ik beken het, eervolle uitzonderingen op dien regel. Maar het zijn en blijven uitzonderingen, waaruit geen regel mag worden afgeleid.

Misschien beweert gij, dat het professorale leven ook ruimschoots gelegenheid aanbiedt tot ervaring, en hetgeen vroeger ontbrak, alzoo later kan worden aangevuld.

Hiertegen strijdt evenwel de dagelijksche ondervinding. Op eene hoogte staande boven het lage publiek en zich boven de menigte, ook der Geleerden, verheven achtende, zijn zij weinig geneigd iets van anderen aan te nemen, of zich eigen te maken. Zij blijven derhalve die zij zijn en waren, toen zij hun post aanvaardden, en eindigen met de toepassing of praktijk hunner Akademische opvoeding en vorming, waar anderen er mede begonnen, zoodat zij halverwege blijven stilstaan en zelden of nooit de hoogte bereiken, waartoe zij anders hadden kunnen geraken, en bestemd waren.

Het Akademieleven is als voorbereiding voor het maatschappelijk leven bijzonder geschikt, om ons in levenstakt te oefenen. De studenten onder elkander komen opentlijk voor hun gevoelen uit en zijn nooit gewoon elkander te vleijen, of zich naar elkander te schikken. De egoïsten loopen spoedig in 't oog en missen den naam van fideel en studentikoos. Zijn het diplomaten, zij houden zich aan hun coterie. Zijn het eerzuchtigen, zij zoeken de gunst der professoren of schrijven prijsverhandelingen. Maar door zich af te zonderen, is hun de Akademie en het

Akademieleven onnut. Evenwel uit de publieke opinie kunnen zij opmaken, dat hunne zelfzucht het middel niet is om zich populair te maken. Telkens als zij in aanraking komen met anderen, gevoelen zij dit en wordt het hun gevoelig te kennen gegeven en vóór hun vertrek van de Akademie, zien zij zich van allen verlaten. In de studententypen vindt gij onder de rubrieken van klaplooper, diplomaat, autheur, verschillende voorbeelden van student-egoïsten. Maar de leelijkste is die van den student-hoveling, den pluimstrijker der professoren en den verrader der kameraden, die echter openlijk wordt ontmaskerd en als Tartufe afdruipt.

Hoevele wetenschappelijke mannen, die in de levenstaktiek waarvan wij spreken, volslagen vreemdelingen zijn, en daardoor geheel onpraktisch in hunne handelwijs en gedrag. Welligt meenen zij aan hunne wetenschap genoeg te hebben. Hetzij mij geoorloofd hen tegen te spreken. Hunne wetenschap blijft onvolkomen en gebrekkig, zoolang zij die levenstaktiek ontberen. Hier is eene anatomie en chymie en physiologie en microscopie te bestuderen, die voor onze anthropologie van onschatbare waarde zijn en wier methode niet minder de kunst van waarnemen en proefnemen vordert en tot nadenken opleidt dan de physische methode, die gij zoo hoog waardeert. Hier is u de beste gelegenheid aangeboden, om buiten den kleinen cirkel van uw onderzoek te treden, om uwe objectiviteit en positiviteit te vergrooten en u in de buitenwereld te orientéren, waarvan gij bij uwe eenzijdige en bekrompene studie altijd onkundig blijven zoudt!

Dat de vrouw voor het dagelijksch verkeer en den omgang meer aanleg heeft dan de man en dat zij meest geschikt is, om bij hem een talent, waaraan het in onze

zamenleving maar al te veel ontbreekt, het talent van converséren namelijk, te ontwikkelen, wie heeft het niet opgemerkt? Ondertusschen is dat talent onder ons zeldzamer, dan elders, omdat ons volk meer in huis, minder naar buiten leeft. Het bestaat niet in het veel praten. Aan veel praten is bij ons geen gebrek, allerminst aan kwade tongen, die liefst het kwaad gerucht verspreiden, en het goed gerucht verzwijgen. Zulk eene conversatie is besmettelijk. Zij bederft meer, dan de betere goed kan maken. Niet altijd echter is die slechte toon het bewijs van een slecht hart. Want veel wordt er gesproken zonder hart en zonder nadenken. Altijd is het een bewijs van een leêg hoofd, althans van een hoofd dat niet vervuld is met overvloed van gedachten. Er is zooveel stof tot discours buiten het jargon dat zich met de nieuwtjes van den dag bezig houdt, dat het ons nooit aan aangenaam, gezellig onderhoud behoeft te ontbreken.

Een hoofdgebrek is er, dat ons belet dit talent te volmaken. Het is dat wij te veel vervuld zijn van ons zelven en bij alles wat wij zeggen of doen, aan onszelven denken en aan de onzen. Zoo dwingen wij anderen altijd op hetzelfde thema variaties te hooren en onophoudelijk op ons portret en dat der onzen te zien en die niet zelden geflatteerd; terwijl wij ons verlustigen in caricatuur-voorstellingen van anderen. Hoe eentoonig zulk eene muzijk is, bemerken wijzelve het laatst, zoo zij niet door anderen ons wordt teruggekaatst. Het gesprek bepaalt zich dan bij een recitatief of wedstrijd van eigen lof en lof der zijnen, zonder dat de sprekende personen eenigermate elkander naderen. Die het laatste woord had, is het meest tevreden; en wanneer beiden elkander niet te veel in de reden zijn gevallen, hebben zij een aangenaam uurtje gesleten, zonder

evenwel in 't minst geconverseerd te hebben of er zelfs aan te hebben gedacht om te converséren, d. i. van denkbeelden en gedachten te wisselen.

Gelijk gebrek aan conversatie ontmoeten wij bij menschen die met hun beroep, met hun stand, met hun post, met hun werkkring geheel zijn ingenomen.

De geleerde, de man van wetenschap, die door de maatschappij niet is beschaafd, lijdt dikwijls aan die kwaal. Hij spreekt tot vervelens toe van zijn vak en van zijne studie en verheft beiden boven de wolken en heeft voor andere vakken en studiën noch ooren, noch oogen. Zoo ontstaan gildengezelschappen en voegen zich op de Akademie jongelieden van dezelfde faculteit bijeen. Zijn dat zoogenaamde disputen, zoo kunnen zij zeer bevorderlijk zijn aan de studie en gaarne erken ik aan ons miscens veel verschuldigd te zijn.

Bij sommige faculteiten zijn zij, hoor ik, in kostbare soupers veranderd. Waartoe die weelde? Is het geen gebrek aan voedsel van den geest, als altijd het zamenzijn een zameneten en zamendrinken wezen moet! Wat is vervelender dan die diners en soupers, waar niets te zien is dan opgeprikte Dames en gedécoreerde Heeren en overvloed van lekkere schotels en fijne wijnen, en bezige lakkijen en schitterend gaslicht, waar de menu het hoofdsujet der overpeinzing en de streeling der smaakzenuwen, het hoofdgenot uitmaakt. Tot hiertoe kon het voor een kindervermaak doorgaan.

Doch daarbij blijft het niet. IJdelheid, rangzucht, geldzucht, hoogmoed, spelen à tour de rôle, met jaloezij, afgunst, wrevel, ergernis, ontevredenheid; gemoedsaandoeningen, die voor de goede digestie der welgevulde magen minder dienstig zijn en zeker voor de onderlinge volma-

king in burlesken zin in 't minst niet bevorderlijk, noch verkieslijk.

De etende Volken, waartoe wij, na het Engelsche volk onszelven mogen rekenen, zijn geen pratende volken, gelijk de Franschen en Italianen. Zoo verschilden in de klassieke wereld de Romeinen van de Grieken. Maar Romeinen en Engelschen behooren tot de bedrijvige, de handelende, de praktische volken en ook wij behooren daartoe.

Intusschen gaat niet altijd veel eten met veel bewegen gepaard en dan maakt het eerste het laatste hoe langer hoe bezwaarlijker, door het ligchaamsgewigt te vermeerderen of de gewrichten te verkalken.

Doch het wordt tijd tot ons onderwerp terug te keeren. Dat was, zoo ik mij niet vergis, het talent van converséren. Om dat talent aan te kweeken en te volmaken, is er niets geschikter dan zich veelzijdig te ontwikkelen. Litteratuur, geschiedenis, politiek, natuurwetenschappen, Godsdienst, schoone kunsten, in niets van dat alles mag de beschaafden man vreemdeling of onkundig zijn. De Geneesheer vooral moet veel weten en zijn tijd volkomen begrijpen. En welk een tijd! Ontwikkeling van alle menschelijke krachten, strijd van partijen, toenadering van volken, verlangen naar kennis, naar vrijheid, naar vooruitgang, en van den anderen kant, zelfbehoud, beperking van vrijheid, vooringenomenheid met het oude, vrees of haat van het nieuwe, strijd van nationale of persoonlijke belangen; een chaos van woelende elementen, dat alles moet iedereen belang inboezemen voor den wondertijd dien wij beleven en het oog doen vestigen op de verwijderde toekomst die ons nageslacht zien zal.

Niets wat mensch of menschdom betreft, mag ons onverschillig zijn: en zoo niets ons onverschillig is, kan het

ons dan wel aan stof tot discours ontbreken. Vroeger waren medici zoo in hunne studie of praktijk begraven, dat zij zich om dat alles weinig of niet bekommerden. Thans is het onmogelijk zoo geheel in en voor zijn vak te leven, er zich zoo geheel in te verliezen, of te verdiepen. De tegenwoordige Geleerde moet meer dan vakman zijn, zal hij voor den beschaafden conversatietoon bekwaamheid hebben. Hij moet over de gewigtige en belangrijke onderwerpen van den dag met kennis van zaken kunnen medespreken en er zelf belang in stellen. Immers hij leeft een wereldleven en neemt in den grooten omloop van denkbeelden en begrippen een werkzaam aandeel.

Mogt iemand zoodanige universeele kennis met universeele oppervlakkigheid gelijkstellen en er het bekende: ex omnibus aliquid, in toto nihil op toepassen, wij verwijzen hem naar het minder bekende, doch niet minder ware: qui non est in omnibus aliquid, in singulis est nihil. Mogt het dus schijnen dat wij te veel van hem vergden en hem alzoo van zijne eigenlijke bestemming afleidden, bij naauwkeurig onderzoek en dieper indenken, zal men zich kunnen overtuigen dat dit niet meer dan schijn is, en dat zijn beroep hem verpligt zich veelzijdig te ontwikkelen. Want nu hij in alle kringen der zamenleving zich met gemak moet kunnen bewegen, dient hij wel meer te wezen dan man van zijn vak. Immers dat vak zelf dwingt er hem toe, omdat het zich gedurig al verder en verder uitstrekt. Het is toch niet genezings- het is gezondheidskunst die hij verstaan en aan andederen onderwijzen en meêdeelen moet. Alles nu wat het physieke leven aangaat, is in dien kring begrepen en het verstands-, gevoels- en verbeeldingsleven is er niet van buitengesloten, omdat het één leven is naar onderscheiden kanten gewijzigd en zich op onderscheiden wijzen openbarende.

De medicus moet zich in allerlei leventoestanden kunnen verplaatsen, hij moet zich in allerlei levens- en wereldbeschouwingen kunnen indenken, om met allerlei menschen te kunnen omgaan en met allerlei patienten te kunnen sympathiséren en op allen te kunnen inwerken en ze tot zijn oogmerk, d. i. tot hun herstel, te kunnen leiden. Welk eene uitgebreide menschenkennis tot dat alles noodig is, zult gij begrijpen, en ook nu wel inzien, waarom ik zooveel op heb met anthropologische studiën.

Gij moet u den medicus voorstellen, als den man die het levensdrama in alle zijne bijzonderheden heeft leeren kennen en in iedere rol heeft gedeeld, de karakters niet alleen der hoofdpersonen, maar ook der bijpersonen heeft bestudeerd en hoe zij op elkander werken, heeft nagegaan, om aldus den gang van het stuk te kunnen overzien en bevatten.

Onder de moeijelijkste opgaven en de zwaarste eischen van Hooger Onderwijs is die van een voorbeeld te geven van levenstakt aan jongelieden, die er een gevoelig orgaan voor hebben. De collegies en examens leveren overvloedige gelegenheid op, om van dat talent gebruik te maken.

Voor onze Studenten is het Collegie houden maar al te dikwijls een corvée, een last, omdat zij met collegies overladen worden. Van het eene collegie naar het andere te draven, menigmaal van acht tot drie uren en dáár over onderwerpen te hooren spreken die hemelsbreed van elkander verschillen, door menschen, die niet allen gelijke gaven van mededeeling bezitten, is het wonder dat het trouw bijwonen van collegies eene zeldzaamheid is en dat hij, die er toe behoort, of van onnoozelheid of van pluimstrijkerij verdacht wordt. Komt hierbij nog in Professoren eene bijzondere neiging en voorliefde voor het doceren

en het zwak van liefhebberijcollegies en privaat onderwijs te geven, zoo wordt de last nog drukkender en het leven van den ongelukkige die er zich aan onderwerpt, een collegieleven en examenleven, dat van het vroeger schoolleven weinig of niet verschilt.

Dikwijls heb ik hooren klagen over het ongeregeld collegiehouden van studenten en niet altijd ten onregte, zoodat in den docent groote volharding gevorderd wordt, om steeds even opgewekt zijne zware taak te vervullen. Zoo hij zich echter over die nalatigheid en ongeregeldheid ergert en het toont, weinig zal 't hem baten. Hij zal zich aan spot bloot stellen, en eene plaats bereiden in den studenten-almanak.

Het doceren en examineren vereischt talenten die zeldzaam zijn. En hierbij komt vooral levenstakt te pas. Het is niet genoeg volledig, duidelijk en beknopt te zijn bij zijn onderwijs. Er behoort ook toe, dat men door eene levendige voordragt de aandacht der toehoorders boeije en het aangename aan het nuttige pare. Slechts weinigen is dat talent geschonken, en weinigen vooral zijn er die het zoo hebben geoefend en volmaakt, dat het hun onderwijs tot eene ware uitspanning verstrekken doet.

Meer dan men vermoeden zou, heeft hierop het humeur van den onderwijzer invloed. Is dit ongelijk, zoo zal ook zijn onderwijs ongelijk zijn, en bij examens en responsies, zal, zoo hij wrevelig en korzelig is, de ongelukkige die door hem geëxamineerd wordt, er de onaangename ondervinding van hebben.

Het is mij meer dan eens gebeurd, bij examens tegenwoordig te moeten zijn, waar de examinandus door den examinator in een werkelijk verhoor gebragt werd, zoodat het pijnlijk was om bij te wonen en men alligt vermoeden

zou, dat het den laatsten meer om eene confessie van schuld, dan om een voldoend antwoord op de voorgestelde vragen te doen was, en wanneer de delinquent minder handelbaar zich betoonde, dat het verhoor eindigde in een twist of formeele kijfpartij.

Hier werkte gewoonlijk antipathie van beide zijden, of althans van de zijde van den examinator, die zich of over minder respect, of over verwaarloozing van collegiepligt meende te beklagen te hebben. Hoe het zij, altijd overtuigde het mij, dat de man voor Hooger Onderwijs minder geschiktheid bezat.

Om over de bekwaamheid van den examinandus een billijk oordeel te kunnen vellen, behoort men hem door welwillendheid te gemoet te komen, hem in eene rustige, kalme stemming te brengen, en gelijk Socrates het wilde, de rol van obstetricator op zich te nemen, en door gelukkige greepen de verlossing voorspoedig en gemakkelijk te maken.

DE STUDENTENWERELD.

DE STUDENTENWERELD.

Quem dixere Chaos.

Nergens is het oud Hollandsch spreekwoord: schijn bedriegt, meer een waar woord, dan waar het ons te doen is om eene onpartijdige kritiek der studentenwereld. Die haar van buiten bekijkt, zal ligt door hare schijngestalte worden misleid. Die met en in haar leeft, ziet doorgaans slechts eene zijde, en wel die naar hem toegekeerd. Best is het dus, nadat men er binnen geweest is, een wijl buiten te staan, en wat van binnen en van buiten zich voordoet, met een onpartijdig oog te vergelijken en wat men heeft opgemerkt, door overpeinzing te verwerken, en in zooveel mogelijk zuivere vormen voor oogen te stellen.

De studentenwereld mag niet met de menschenwereld verward worden. Zij heeft wel degelijk hare eigenheden, haren oorsprong, haar zamenstel, haar leven, hare geschiedenis.

Verbeeldt u een staat van louter jongelieden, van zestien, tot vier à vijfentwintig jaren, uit alle hoeken des rijks te zamengevloeid, van onderscheiden opvoeding en beschaving, veelal bedorven kinderen der fortuin, in huis aan meerder of minder orde gewend, en onder meerder of

minder ouderlijk gezag staande, nu eensklaps van allen dwang ontslagen, en met een rijken buidel naar de nieuwe volkplanting heengezonden, zonder tegenmagt, zonder toezigt van vader of voogd, zonder eenige contrôle dan uit de verte! Wat zal, wat moet het natuurlijk gevolg wezen van zoodanigen exceptioneelen toestand? Wat anders dan een gistingsproces, waarvan de producten zeer verschillend zullen uitvallen.

Wel mag men het studentenleven een leven heeten vol gevaar, een tijd van krisis, een kritisch moment in ons bestaan, dat over onze waarde of onwaarde beslissen zal, en waarvan grootendeels onze toekomst afhangt.

De akademische bevolking bestaat uit zeer ongelijke bestanddeelen. Sommigen uit onze groote steden, behalve Amsterdam, hoewel nu weder de Hoofdstad haar contingent begint te leveren. De meesten uit de provinciën of kleinere plaatsen. Enkelen uit Afrika, of onze koloniën in Oost en West. En naardien het studeren of niet studeren een geldquaestie geworden is, zoo zijn er niet weinig rijkelui's kinderen, die voor de studie worden grootgebragt, en daarentegen zoons van arme dorpspredikanten in 't genot van beurzen, en meer of min gefortuneerde bewoners der Akademiestad.

Verbeeldt u nu die ongelijksoortige elementen in dezelfde smeltkroes, en verwondert u niet, dat het levenselixer nog altijd tot de arcana blijft behooren.

Er is in de zamenstelling van de studentenwereld iets chaotisch, een onophoudelijk woelen en werken en strijden der veelsoortige deelen, om door nutritie- en secretieprocessen het organisme tot stand te brengen en in stand te houden, en den min of meer normalen gang der stofwisseling te besturen.

Ieder jaar worden nieuwe deelen aangevoerd en oude deelen afgevoerd, en dikwijls is de assimilatie onvolkomen, en het verlorene wordt of gebrekkig hersteld, of er blijven schadelijke beginselen over, die het zuiveringsproces belemmeren en oorsprong worden van besmetting en ziekte. Want dat de studentenwereld in den normaalstaat zou verkeeren, en eene volkomen gezonde maatschappij zou uitmaken, zal niemand beweren, die haar met een onpartijdig oog heeft gadegeslagen.

Behalve de gebreken die zij met de groote maatschappij deelt, heeft zij hare bijzondere, die uit haar eigenaardig zamenstel voortkomen.

Eene voorname en eerste oorzaak van die gebreken is, naar het algemeen gevoelen gelegen in de onbeperkte vrijheid, die de studenten genieten, en die het studentenleven zoozeer bekoorlijk en benijdenswaardig maakt.

Geen vrijer leven toch dan het studentenleven! Die 't eenmaal gekend heeft, hoe zou hij 't kunnen vergeten? En toch, de eerste stap die hij doet in de maatschappij, herinnert hem, dat het studentenleven met al zijn genot voorbij is. Treurige herinnering van een verleden, waarin wij ons zoo gelukkig gevoelden! Dat vrije studentenleven kon niet altijd voortduren, die vrijheid moest eens ophouden.

Zoo troost men ons of meent ons te troosten, met de wet der ijzeren noodzakelijkheid. Maar waartoe dan dat vrije studentenleven, zoo het ons tot niets nut is, dan om ons later het prozaleven der maatschappij te drukkender te maken? Was het niet beter de vrijheid nimmer gesmaakt te hebben, dan ze later te moeten ontberen.

En zou de Akademie, zóó opgevat, niet in openlijke wederspraak zijn met alle menschelijke verordeningen?

Velen zullen zoo denken en spreken. Wat mij aangaat,

ik denk er anders over en acht integendeel het Akademieleven hoog, als voorbereiding voor het maatschappelijk leven voor hen, die door stand en beschaving als de keur der natie beschouwd kunnen worden.

En wel verre dat het vrije studentenleven ons ongeschikt zou maken voor het prozaleven der maatschappij, moet het integendeel als kritisch proces, als experiment of toets onzer aristocratie worden geschat, waardoor de echte aristocraten van de valsche worden onderkend.

Maar het is meer dan dat. Het vrije studentenleven is opvoeding voor de vrijheid, die alleen met waarheid bestaanbaar is. Deze vrijheid houdt niet op met het studentenleven, integendeel, zij kan eerst in de maatschappij zich volkomen ontwikkelen, omdat zij dáár het groote strijdperk vindt, waar zij hare kracht kan oefenen tot reuzensterkte.

Het vrije studentenleven, mijne Vrienden! is eene krisis, die den echten student van den naamstudent onderscheiden leert. Die karakterloos lust en onlust volgt, en leeft om zich te vermaken, is voor het studentenleven bepaald ongeschikt, en zal vroeger of later getuigenis afleggen zijner onbeduidendheid.

Want het laatste examen dat wij hebben af te leggen, is het examen der maatschappij, en de strenge wereldkritiek die over allen gaat, brengt vroeger of later onze waarde of onwaarde aan het licht.

Misschien zult gij mij wijzen op die vele nulliteiten, die in hooger of lager betrekkingen geplaatst, de rol van aristocraten voortspelen en door het groot publiek tot de aristocraten gerekend worden.

En ontveinzen wil ik het niet, dat vele Akademieburgers door geboorte, rang of geld, ja zelfs door zekere

uiterlijke voorregten, of door grootspraak, vleijerij, reputatiejagt zich naam weten te maken. Maar doorgaans zullen hunne oude Akademiekennissen u het raadsel kunnen oplossen en gijzelven zult bij de uitkomst weten, hoe zwaar zij wegen.

Het Akademieleven is een leven vol gevaar! Wie zal het ontkennen? Maar die er in te gronde gaat, hij was er niet voor berekend en had nooit Akademieburger moeten heeten.

Voorwaar het zijn niet die knapen, die den naam van student en studentenkorps onophoudelijk op de lippen nemen, die drinkende en rijdende en rossende societeiten en straten en wegen met hun rumoer vervullen, zij zijn het niet die den naam van Akademieburger waardig zijn. Zoekt ze ook niet onder hen, die zich nacht en dag op hunne kamer opsluiten, of geen collegie of professorenthee verzuimen. Zoekt ze bij hen, die niet schromen zich te vertoonen gelijk zij zijn, omdat zij geen rol spelen, maar het karakter van student bezitten en liefde hebben voor de studie en liefde voor de Akademie en liefde voor allen, die met hen de Akademie en de studie liefhebben.

Het studentenvolk begrijpt dat niet en daarom waardeert het hen niet, of laat zich begoochelen door den schijn.

Shakespeare heeft ons in zijn Prins Hendrik een studententype geteekend, die door zijn makkers miskend, toonen zou wie hij was, toen hij eenmaal den schepter in handen had.

Maar er zijn ook anderen, minder bruisend, in wier binnenste dezelfde gloed voor vrijheid en waarheid blaakt; dezelfde afkeer van schijn en vertooning heerscht, ofschoon de bacchanalia hen walgen.

De ware student steekt in meer dan een type en voor het turend oog van den waarnemer, is de diagnose niet

moeijelijk. Ja, zelfs wetenschappelijk onderzoek kan het zoover brengen, dat het de toekomst met hoogen graad van waarschijnlijkheid voorspellen kan. Want de Akademie is de spiegel der maatschappij.

Op de Akademie worden de karakters gevormd, die eens de maatschappij zullen beheerschen, en hare echte Aristocratie zullen uitmaken.

De Akademie draagt in onze taal den naam van Hoogeschool. Bij onze naburen heeft men er vrije Universiteiten voor in de plaats gesteld, en het is te voorzien dat deze vrije Universiteiten vroeger of later onze Akademiën zullen vervangen.

Maar hoe men ook over de laatsten moge oordeelen, zij hebben in ons Vaderland den naam van vrije Instellingen nimmer verbeurd.

Van scholen in den strikten zin van het woord, hebben zij weinig of niets. Evenmin als de hoogleeraars schoolmeesters, zijn de studenten schoolknapen. 't Is waar, er wordt aan onze Akademiën in menig vak les gegeven, en het houden van die lessen is aan zekere regels verbonden. Er wordt op de collegies gerepeteerd en gerespondeerd. Er worden examina afgenomen. Er wordt na de promotie of het eindexamen een bul of diploma afgegeven, als bewijs van erkende bekwaamheden en toekenning van het regt tot uitoefening der praktijk.

Maar de studenten zijn niet gedwongen die lessen te houden. Zij kunnen zich aan het respondéren onttrekken en zijn slechts aan de gewone examens en promotie onderworpen. In de keuze hunner Hand- of Leerboeken zijn zij vrij en het systeem van den professor behoeven zij niet te volgen. Zelfs zijn het dictéren van systema's en het leveren van een wetenschappelijk afgerond geheel bij de meeste

professoren, die hun tijd begrijpen, in onbruik geraakt. Er kunnen dus meerdere rigtingen bestaan en de student is volkomen geregtigd zich een eigen methode van studie te kiezen.

Dit alles heeft geen plaats bij de militaire scholen, waar de Hand- of Leerboeken als catechismus moeten gemémoriseerd worden, en alles aan vaste regels onderworpen is.

Van den anderen kant leeft de student op zichzelven, niet in huis bij zijne ouders of in huisgezinnen van bekenden en vrienden, tenzij die in de stad wonen waar de Akademie gevestigd is, en of het voor deze laatsten een voorregt mag heeten student in huis te zijn, meen ik te mogen betwijfelen, ja geloof zelfs, dat Amsterdam, waar dit regel is, den studentengeest onderdrukt of belemmert, en dat hare Illustre School als instelling van Hooger Onderwijs bezwaarlijk de vergelijking met onze Akademiën zou kunnen doorstaan. Immers het vrije studentenleven is het meest geschikt om die schoolsche vormen af te schudden, die aan kweekelingen van middelbaar onderwijs en militaire en klinische scholen eigen zijn en wel het meest eigen zijn aan hen die om hunne bekwaamheden den hoogsten lof van hunne onderwijzers verkregen en zich het meest naar het schoolmodel gevormd hebben. Op de Akademie wordt dit schoolsche stof afgeschud, de schoolsche vormen afgelegd, en de pedanterie, die alle knappe scholieren in meerdere of mindere mate pleegt te ontsieren, met geweld uitgedreven, of althans ten toon gesteld.

De vrijheid van den student is evenwel niet onbeperkt. Want om niet te spreken van de Akademische voorschriften en wetten, waaraan hij moet gehoorzamen, noch van examens en promotie, zoo wordt door het zoogenaamd studentenkorps zelf een zedelijken dwang uitgeoefend, die

menigeen ondragelijk is en groote wilskracht behoeft om niet gevaarlijk te worden.

De heerschende partij onder de Studenten is de liberale. Maar die liberale partij is en blijft, gelijk zij altijd en overal was, despotiek. Zij wil heerschen en laat voor individueele, persoonlijke vrijheid weinig of geen plaats. Naar hare eischen moet gij u voegen, hare stem in alles eerbiedigen. Zij is het die op alle publieke plaatsen, op societeit en studentenconvocaties, en bij studentenfeesten zich gelden laat, en zoo gij het waagt haar te wêerstaan, u met den naam van flaauw, laf, verwaand, niet studentikoos schrik aanjaagt. Zij is het, die in studentengeschriften den hoogsten toon voert en die u veroordeelt, als gij niet gezind zijt naar hare pijpen te dansen. Zij is het, die het ontgroenen voorstond en later de inauguratie der nieuwelingen tot een bacchusfeest verlaagde, die altijd voortgaat het inzwelgen van alcoholisch vergift als heldendaad en het klinken der pocalen als wapengekletter toe te juichen.

Doch gij zoudt u vergissen, als gij den waarlijk liberalen student met den bluffer op studentikositeit verwardet, of in den Studentenalmanak den zuiveren studententoon meendet te vernemen.

De echte student is in de eerste plaats een geslagen vijand van alle gasconerie. Hij laat niet voor zich uittrompetten, noch bezingt in hoogdravende versen de zaligheden van het studentenleven, noch schrijft anonyme pamphletten, maar staat boven alle partijen en alle clubs, en bij feesten en vergaderingen is hij de verborgen magt die waakt voor het heil der Akademieburgers en de eer der Akademie handhaaft.

Laat u toch niet door dat geraas en dien schijnbaren

chaos bedriegen. Dáár, bij die stille vierschaar, die het studentenkorps gadeslaat en leidt en als 't ware haar forum uitmaakt, daar zetelt en woont de echte studentengeest, daar ademt de ware vrijheid.

De verhouding van het studentenkorps tegenover den Akademischen Senaat, tegenover Curatoren en Professoren is gelijk aan die der Oppositie tegenover de Regering. Is de Regering stationair of conservatief, dan ontstaan er natuurlijk botsingen. Is het beginsel van het batig saldo heerschend, gelijk dit in een land van handel en industrie doorgaans het geval is, dan vertegenwoordigt het studentenkorps de Akademie en waakt voor het leven der Akademie, en ieder wien het welzijn der Akademie ter harte gaat, moet die stem, dat orgaan van vrijheid eerbiedigen.

Onze oud-Hollandsche zuinigheid, die altijd beknibbelt en altijd oplegt en altijd het tegenwoordige opoffert aan de toekomst, is in onze 19e eeuw laakbare karigheid. En wie kent niet het oud-Hollandsche spreekwoord: de Gierigheid bedriegt de Wijsheid. Loopen wij geen gevaar onze koloniën te verliezen door het batig saldo quand même voortestaan? En is niet door het batig saldo onze Akademie aan het gelapte paard van Troje gelijk? Hoe menig vader laat zijne kinderen om het batig saldo gebrek lijden, zoodat zij onwillekeurig aan de erfenis denken? En bij onze Akademische Inrigtingen hoeveel stuk- en lapwerk ten dienste van het batig saldo. Aan dat gebrek kwijnt de Bibliotheek, de Hortus, het Nosocomium, het gansche Hooger Onderwijs dat men zoo gaarne door de studerende jeugd of door de ouders zou willen doen bekostigen. Ja, wanneer men het Bestuur der Akademie met onpartijdigheid beschouwt, zou men in verzoeking komen tot opschrift boven de achtbare vergadering te stellen:

Bureau van het batig saldo.

Welligt zal men ons op menigen kostbaren bouw, op menigen nieuwen leerstoel wijzen, die met dat beginsel in strijd schijnen te zijn. Doch wij vragen niet naar de uitzondering, wij vragen naar den regel en willen ons gaarne laten beschuldigen van overdrijving, zoo men ons feitelijk kan aantoonen, dat de leer van het batig saldo, die het verderf is van onze huishouding van Staat, op onze Akademiën niet is toegepast.

Is het waarlijk zooverre met onze finantiën gekomen, dat aan drie Hoogescholen de noodige kosten niet kunnen besteed worden, men behoude slechts ééne, maar late niet drie langzaam sloopen. Zijn ergens halve maatregels nadeelig, het is bij de opvoeding van het aankomend geslacht. Bij de groote wereldontwikkeling kunnen wij niet terugblijven of stilstaan. Terugblijven of stilstaan is niet behouden wat men heeft, het is alles verliezen. Dat moeten onze conservatieven, hetzij dan Regenten of Docenten wel begrijpen. Zijn zij conservatief of stationair, zoo zijn zij afgeleefd en hunne plaats is bij de invaliden. Vooruitgang is de leus. Dat leert ons het christendom, dat nimmer stilstaat en telkens aan het hoofd der beweging gezien wordt en gehoord door hen die oogen hebben om te zien en ooren hebben om te hooren. Want een iegelijk die Christus en het christendom onbevooroordeeld bestudeerd heeft, zal moeten erkennen dat beiden noch conservatief zijn, noch stationair, maar in den waren, edelen, verheven zin van het woord, liberaal. Het hangt er maar van af, wat men door dat woord verstaat; wij verstaan er door onbekrompen, en kennen liberalen die den naam van onbekrompen niet verdienen. Het christelijk liberalisme is geen politieke leus, het is niet het wachtwoord

eener partij, het is geen vlag, geen kleur, geen revolutiekreet, het is de stem van het koor, de veelkleurige regenboog, of liever de zon die alles ziet en alles verlicht en verwarmt, het geweten, wiens oordeel over alles gaat, het zout dat aan alles zijn smaak geeft. Humaniteit, urbaniteit, generositeit, elke menschelijke deugd en voortreffelijkheid ontvangt hare wijding van het christendom.

De Akademie van Leiden is in dienzelfden zin eene liberale instelling, niet alleen omdat zij oorspronkelijk eene protestantsche instelling is, maar ook en bovenal omdat zij eene Vaderlandsche instelling is en in ons volkskarakter Godsdienst en Vrijheid ten naauwste vereenigd zijn. Wie kent niet de oude munt onzer vaderen, met het opschrift: hanc tuemur, hac nitimur, waaraan onze van Heusde ons herinnerd heeft? Wie weet niet dat ons volk meer prijs stelt op gewetensvrijheid, dan op politieke vrijheid? Wien is het onbekend, dat godsdiensttwisten met niet minder hevigheid gevoerd werden, dan twisten over de belangen van staat en wetenschap. Wien is het onbekend dat het materialisme evenmin als het nog veel gevaarlijker scepticisme onder ons post heeft gevat.

Ons volk, verwant aan Gauliers en Germanen, heeft te zuiveren smaak voor de brutale leerstellingen der materialisten en te veel degelijkheid voor de twijfelingen der sceptici.

De noodzakelijkheid van organisatie, sedert het gild der geleerden van vele zijner privilegiën beroofd is en nog dagelijks beroofd wordt, heeft zich meer en meer doen gevoelen. Van de zijde der studenten heeft die gevoelde behoefte oorsprong gegeven aan het zoogenaamd studentenkorps, dat van recente datum is, en waarschijnlijk in 't leven geroepen door den ontwaakten trek naar vrijheid en

onafhankelijkheid, die onze 19e eeuw kenschetst. Dit studentenkorps voert de zinspreuk: Virtus, Concordia, Fides. Het heeft een orgaan, dat onder den titel van studentenalmanak eene kronijk of korte geschiedenis geeft der Leidsche Hoogeschool, waarin thans geregeld voorkomt eene censuur der gezamentlijke Hoogleeraren, naar orde der faculteiten met betrekking tot derzelver onderwijs. Dat die censuur de verhouding van docenten tot studenten omkeert en de eersten daagt voor de vierschaar der laatsten, is een merkwaardig teeken van onzen tijd, waarin de kritiek in handen is van het jonge geslacht, dat de zinspreuk opvolgt: Niemand ontzien.

Gelijk ieder tijdvak zijne deugden heeft en zijne ondeugden, zoo is het onze afkeerig van onopregtheid, in het tegenovergestelde uiterste vervallen. De deugden der vaderen, verecundia, pietas, modestia, zijn met den goeden ouden tijd tot de geschiedenis verwezen en het zou voor zwakheid gelden ze terugteroepen.

De kritiek is in handen van het jonge Nederland. Om haar grondig te beoefenen, behoort propaedeutiek vooraf te gaan en wel in de eerste plaats zelfkritiek. Daaraan denken die pseudo-critici niet en gaan dienvolgens aan het werk zonder voorbereiding. Zij beginnen met hunne regten voorop te zetten, maar vergeten er hunne pligten tegenover te plaatsen, en terwijl zij hunne leermeesters verguizen, zijn zij weinig genegen, of althans slecht gestemd om van hunne lessen waarlijk nut te trekken.

Zij willen des noods wel onderwezen worden, maar op de wijze die zij zelve bepalen, en of dit goed of kwalijk bepaald zij, zal de ondervinding moeten uitmaken.

Behoef ik het wel te herinneren, dat zulk eene verhouding van docenten en studenten allen invloed van de eer-

sten op de laatsten vernietigt en dat zij die het beter weten dan die oude Heeren, hun eigen gang zullen gaan zonder zich om anderen te bekreunen of naar anderen om te zien.

Vraagt gij naar de reden van die verschijnselen van verzet, ik wil niet ontkennen dat zij gedeeltelijk aan de Inrigting van het onderwijs zelve te wijten zijn, dat met den tijd niet is voortgegaan; maar moet van de andere zijde evenzeer verklaren, dat de schuld aan beiden ligt en dat de laatsten niet minder zijn achtergebleven en aan de hooge eischen onzer eeuw op verre na niet beantwoorden. Die eeuw eischt bovenal zelfontwikkeling, zelfbestuur, zelftucht, énergie in één woord, waaraan bij het jonge geslacht nog maar al te veel ontbreekt, dat in weelde opgevoed en aan weelde gewend, wel den prijs verlangt, doch te dikwijls vergeet dat er om den prijs moet gekampt, gestreden, geworsteld worden, dat zelfs de Olympische speler zich allerlei ontberingen en inspanningen getroostte om als overwinnaar te worden gekroond.

En waar zijn nu die ontberingen, die inspanningen bij de kinderen onzer eeuw. Getuigt hetgeen zij voortbrengen van hunne bekwaamheid, degelijkheid, bedrevenheid? Verstaan zij zelfs de taal waarin zij schrijven, en die zij op de lagere school konden leeren? Leest wat zij schrijven en het zal u niet moeijelijk vallen daarop te antwoorden.

Ik heb mij nooit kunnen verbeelden, dat de lessen der Hoogleeraren als catechismus konden gebruikt worden bij de studie. Opwekken tot zelfwerkzaamheid, wenken geven, van verkeerde wegen afbrengen, op den goeden weg wijzen, zietdaar alles wat de Hoogleeraar verpligt is te doen. Het is hetzelfde als bij de opvoeding. Laat men de na-

tuur begaan, verwijdert men wat hinderen, bevordert men wat bevoordeelen kan, zoo zal de zelfontwikkeling, die het grondkarakter is van het leven, ongestoord voortgaan en bloei en gezondheid verzekerd zijn.

Hoe meer zelfstandigheid en vrijheid in de studie, des te meer kracht. Zij die repetitoren behoeven en van repetitoren al hun onderwijs verlangen, zijn meer voor middelbaar dan voor Hooger Onderwijs berekend, en dat onophoudelijk repetéren op de collegies, komt mij voor veeleer een tentamen, een afrigten voor het examen te zijn, dan wezentlijke studie zooals zij aan de Akademie voegt. In de korte Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool van 1861—1862, komen verscheiden aanmerkingen voor betreffende het onderwijs; schijnbaar bescheiden, althans zoo zullen sommige lezers het vinden, zou het bezwaarlijk zijn er den echten studententoon in te herkennen en gelooven wij ook niet, dat zij de goedkeuring van het korps zullen wegdragen. Wat toch is meer antistudentikoos dan pedanterie? En wat is meer pedant, dan de professoren de les voor te lezen en hun voor te schrijven, niet slechts wat zij doen moeten, maar ook hoe zij 't moeten doen? Waarlijk die zich daartoe in staat en geroepen acht, hij behoeft het professoraal onderrigt niet, en kan het derhalve gemakkelijk missen.

En wat willen nu die Heeren? Dat de professoren om hunnentwil de rol van repetitoren op zich nemen, en hen als 't ware dresséren voor het examen, door het collegie in een doorloopend tentamen te veranderen.

Ik kan niet zien, dat zulk een schoolsche vorming, het Hooger Onderwijs van het middelbaar en lager onderwijs zou onderscheiden.

Men kan geen litteratuur zonder grammatica, geen me-

dicijnen zonder anatomie leeren. Zoolang de gronden niet gelegd zijn, is het onmogelijk, het gebouw op een steenrots te vestigen. Het zal bij de eerste windvlaag ineen vallen. Hecht men aan de collegies zulk een alvermogen, zoo moet men ze kunnen en willen volgen. En ik vraag u, gij die het Akademieleven kent, hoevelen zijn dit? En nu wil men, dat de professoren bijzonder van de collegies hun werk zullen maken, die niemand gezind is te volgen.

Zegt gij, maakt ze beter en zij zullen meer bezocht worden, ik antwoord u, dat de ondervinding van alle voorgeslachten het tegendeel heeft bewezen, en dat de collegies van Hemsterhuis, Ruhnkenius en Wyttenbach evenmin trouw bezocht waren als de tegenwoordige. De reden is niet ver te zoeken.

De studenten komen te vroeg en onvoorbereid aan de Akademie. Het ontbreekt hun aan grammaticale, elementaire kennis, en zoo zij voor andere vakken een propaedeutisch examen moeten afleggen, trachten zij zich zoodra mogelijk daarvan af te maken. De klagers, die het onderwijs de schuld geven, deden beter zich de gewetensvraag voor te leggen: Hebt gij de studie lief, niet met woorden, maar metterdaad lief en hebt gij u de moeite willen geven de rudimenta te leeren?

Zouden die Heeren, die zich zoozeer verheugen dat alle collegies in 't Hollandsch worden gegeven, wel Hollandsch verstaan? Ik bedoel zoo verstaan, dat zij het karakter der taal, haar ontstaan, hare ontwikkeling en in de eerste plaats hare gronden kennen. Ik geloof niet dat het moeijelijk zijn zou het tegendeel te bewijzen.

Zelfs de taal van den Almanak geeft geen blijken van meesterschap in stijl, die dan toch van hen, die de kritiek willen uitoefenen, gevergd mag worden.

Onze Akademische Proefschriften kunnen er, helaas! van getuigen, en zoo er uitzonderingen zijn, de regel zeker is het niet dat zij uitmunten in stijl en taal.

De schrijver van het historisch verslag zegt, dat hij zich perfect iemand denken kan die Homerus en Herodotus kan lezen en verstaan, en toch van het Grieksch heel weinig idee heeft, de gronden veronachtzaamt en niet begrijpt; terwijl het evenzoo denkbaar is, dat iemand, uitmuntend geschikt om Grieksch te doceren, op de hoogte van den aard der taal, van de litteratuur en goed bekend met de grammatica, toch voor zijn candidaats druipt, en voegt er ten slotte bij: Is dat billijk?

De eer niet hebbende met den schrijver persoonlijk bekend te zijn, is het moeijelijk te weten, wat hij door perfect denken verstaat, maar hij houde het mij ten goede, dat hetgeen hij zich perfect denken kan, mij voorkomt eene phantasie te zijn, en hetgeen hij in den tweeden volzin denkbaar noemt, mij hoogst ongerijmd toeschijnt en slechts dan denkbaar, zoo de examinandus de hem gedane vragen niet wel begrepen, of door ontsteltenis niet wel beantwoord had.

In ieder geval de examinatores te beschuldigen en de examinandi vrij te spreken, is iets dat ik mij in een student-criticus perfect kan denken, doch waarbij ik het niet denkbaar acht, dat hij de kritiek verstaat, of er eenige noemenswaardige vorderingen in gemaakt heeft.

Dat leerlingen den leermeester veroordeelen, is niets nieuws, maar dat zij hun nuchteren kritiek in 't licht geven, verdient afkeuring. Wat in de schrijftafel besloten ligt, kan ad pios usus bewaard blijven, maar wat in schrift is uitgesproken, keert niet terug.

DE ALMA MATER.

Tu nihil invita dices faciesve Minerva

Te midden van het stormloopen en beuken op de muren, die de grijze vest van Minerva van het profaan menschenvolk afscheiden, hoort men nog nu en dan een wachtwoord, een lied, een vloek, die aan het oude Latium herinnert. Zij zal welhaast haar drie honderd jaren bereiken en zoo zij dat beleeft, zullen hare dankbare kinderen zeker het feest met buitengemeenen luister vieren. Ik voor mij weet niet of ik het wel zien zal; want ik ben oud, en volgens de algemeene opinie overleeft de goede mama zichzelve.

Welligt zijn er onder mijne medeburgers, die mijn oordeel als medicus vragen.

Altijd heb ik dat gedeelte van mijn vak voor het moeijelijkste gehouden. Reeds de Oude van Kos dacht er zoo over, en alhoewel wij in de diagnose hem overtreffen, zoo kunnen wij in de prognose nog altijd wat van hem leeren. Gelooft evenwel niet, dat ik er mij van af wil maken. Vijftig jaren heb ik haar gekend, en ben bereid u mijne opmerkingen mede te deelen.

Een eerst en gewigtig punt van onderzoek betreft de anni climacterici.

Nu ja, gij spot, die zal zij toch wel te boven zijn.

En dan die eerwaardige voorbeelden uit de Oudheid en de verjonging des levens in onze wondereeuw.

Wie gelooft nu nog aan wonderen?

Laat ons liever de verschijnselen raadplegen en hooren wat die ons verkondigen.

Onder de eerste gebreken van den ouderdom zijn zwakte, traagheid, knorrigheid, in één woord, gebrek aan levenslust,

levensverdriet, leven in het verledene, het tegenwoordige misprijzen en het jonge geslacht berispen, het oude geslacht loven. Wat nu deze gebreken aangaat, men zou zeggen dat mama vergeetachtig wordt en haar huishouden verwaarloost en over hare kinderen weinig te zeggen heeft. Die zijn haar boven 't hoofd gegroeid en zijn de baas in huis, en voeren het hoogste woord. Zij is minder net op hare kleeding en heeft veel verleerd, wat zij vroeger kende, zelfs haar latijn. Maar daarentegen heeft zij meer smaak gekregen voor het Fransch en Engelsch, vooral voor het Hoogduitsch, zoodat zij het Nederduitsch minder zuiver spreekt en meer dan ooit de vreemde modes volgt.

Ik zou haast zeggen dat zij coquet wordt op haar ouden dag, en geloof dat zij valsch haar draagt en valsche tanden, en zich sterk rijgt en blanket.

Ik weet het niet wat ik er van denken moet, doch kan niet gelooven, dat zij het zoo spoedig zal afleggen. Bijna zou ik vermoeden, dat zij bezig is hare jeugd te vernieuwen en aan de oude mythe geloof slaan, dat de Goden op aarde verkeerden.

En wie zou dan achter die oude dame schuilen?

Wel, man, Minerva, die het Bataafsch Atheen niet verlaten kan.

Zoudt gij dat denken. Mij dunkt zij heeft er weinig vrienden en hoevelen die zich haar vrienden noemen, zijn tegen haar wil en zin daarheen getrokken.

Het is dat groot aantal pseudo-studiosi en afleggers, dat gedurig schijnt aan te groeijen. Men wil zelfs, dat zij onder de Zeer Geleerden en Hooggeleerden menig aanhanger hebben zoude.

Droomt gij, die partij verliest dagelijks, sedert de kinderen der 19e Eeuw de trage voorgeslachten hebben vervangen.

En weet gij dan niet, dat onder die kinderen der 19e Eeuw het grooter deel specialiteiten zijn, die zich de taak gemakkelijk hebben gemaakt, door slechts een klein brokje wetenschap voor zich te nemen, waarmeê zij spoedig klaar zijn en niet veel werk hebben om het bij te houden, ten einde het overige van hun tijd pleizier te nemen, hun pijp of sigaartje te rooken, pro olla te zorgen en hun kapitaal voordeelig uit te zetten. Coupons te knippen is ook eene bezigheid, en wel niet de vervelendste.

Die geldzucht moge al niet bestaanbaar zijn met poëzij, volgens Horatius, zij is het te meer met proza, en onze eeuw is een eeuw van werkelijkheid, van realiteit, van objectiviteit, een eeuw van materialisme, een regt prozaische tijd.

Geld is magt! Zietdaar de spreuk van onzen modernen tijd.

't Is waar, doch er is ook een ander spreekwoord, niet minder modern: Kennis is magt.

Ik bid u te bedenken, dat beide spreuken bijeen behooren en dat de eene magt: kennis, vooral dient om de andere magt: geld meester te worden; iets dat zeer zelden, zoo ooit, in de omgekeerde orde plaats grijpt.

Zou het dan wel goed zijn, dat er schatrijke studenten en schatrijke docenten waren? Zou het goed zijn dat het student zijn, of niet student zijn afhankelijk gemaakt wierd van het geld hebben of niet geld hebben?

Ik aarzel niet die vragen ontkennend te beantwoorden. Zeker neen. Maar wat er aan te doen?

Het eenig middel zou wezen, die rijke lui alleen in zoo-verre eenig respect te bewijzen, als zij zich die andere magt hadden eigen gemaakt, en wisten tot nut der alma mater te gebruiken; want het woekeren met kennis is veel minder algemeen, dan het woekeren met geld.

Dat zou zij zelve kunnen getuigen. Zelfs heb ik haar

wel eens hooren zeggen, dat de wetenschap volslagen materialist was geworden, en dat ook het spiritualisme meer en meer in het materialisme dreigde op te gaan. Doch dat zijn zeker booze praatjes van dien ouden Satan, den obtrectator, wien wij kennen uit Jobs tijd, als vijand en aanklager van 's Heeren knechten.

Eene andere klagt van de goede vrouw schijnt meer gegrond te zijn, dat het getal der studenten, invita Minerva, jaarlijks zou aangroeijen. Wij moeten er evenwel niet te veel gewigt aan hechten, omdat wij weten dat het een algemeen gebrek is van den ouden dag, het verledene ten koste van het tegenwoordige te prijzen. Immers zoo lang de statistiek de zaak niet geconstateerd heeft, kunnen wij er geen staat op maken.

Integendeel zou ik durven beweren, dat de echte zonen der Muzen dagelijks toenemen, zoodat Minerva's oppergezag ernstig bedreigd wordt. Hebt gij de laatste Studentenalmanak gelezen. Ik meen die van 1862. Zoudt gij nu nog willen zeggen dat de familie achteruitgaat? Zooveel jonge meesters die de ouden beschamen! Welk eene kritiek en dat op dien leeftijd! Waarlijk, die nu nog durft spreken van teruggang, of stilstand, die moet verstommen als hij dat leest! Wie had kunnen vermoeden, dat die eerzame Minerva, die zelve geen moeder had, zooveel kinderen zou krijgen! Ja, Minerva's kroost zal de aarde bevolken. Geen Midassen meer, geen profanum vulgus, geen ploerten! De wetenschap viert haar gouden eeuw. Geen kinderen, noch knapen, maar mannen met eerwaardige baarden en grijze lokken, mannen, wijzer dan alle wijzen der Oudheid, metselaars aan Salomo's tempel, ingewijden in de heilige mysteriën, geboren met den helm der kennis en doorvoed van de edele vrucht des slangenbooms!

Nu begin ik waarlijk met al die geleerdheid achteruittegaan en ben verdwaald in den doolhof der legenden en in Genesis aangeland. Zou Minerva niet meer de alma mater zijn. Zou het ook de moeder aller levenden wezen? Zij, de maninne, die het eerst van den boom der kennisse geproefd heeft en derhalve niet de man, maar de vrouw de wetenschap hebben gevonden? De moderne kritiek zal het ons moeten zeggen. Zoo zij althans den moed heeft en niet opziet tegen de émancipatie der vrouw.

In dat laatste geval voorzie ik eene Revolutie, waarbij die van onze negentiende eeuw kinderspel wezen zal.

Maar het wordt tijd ons aan de alma mater te herinneren. Zij roept ons toe en waarschuwt ons:

Tu nihil invita dices faciesve Minerva!

HET RECTORAAT.

HET RECTORAAT.

Primus inter pares.

Aan het hoofd van het Akademisch Bestuur staat de Rector Magnificus, die telken jare aftreedt, om voor den nieuw gekozen plaats te maken.

Over dat Rectoraat loopen de gevoelens uiteen. Er zijn professoren, die het voor een lastpost houden. Er zijn anderen, die het als eerepost aanzien; en het ontbreekt niet aan gronden voor beide meeningen.

Mij stelde het in de gelegenheid om mijne denkbeelden over Hooger Onderwijs te ontvouwen.

Het jaar 1839 was een jaar geweest van burgertwisten in onze Studenten Republiek.

Twee partijen stonden vijandig tegenover elkander: de voor- en tegenstanders van het ontgroenen, en zóó hevig waren de twisten, dat het gezag telkens moest tusschenbeiden treden en de Senaat zich genoodzaakt achtte een der belhamels van de Akademie te verwijderen.

Nog waren de gemoederen niet bevredigd, toen ik in Februarij 1840 aan mijn opvolger het Rectoraat overdroeg.

Was het wonder, dat de keus mijner Rectorale Redevoering bepaald werd bij den aard en het karakter van Hooger Onderwijs en dat zij bovenal de strekking had om liefde en vooral liefde tot waarheid als het beginsel der Opvoeding aan te prijzen? Die liefde was het beginsel geweest der Socratische Wijsbegeerte en moest ook, dacht mij, het beginsel zijn der Akademische Opleiding.

Nu was het bovenal noodzakelijk dit beginsel te onderzoeken en van alle vreemde bestanddeelen te ontdoen. Die vreemde bestanddeelen zijn: zelfzucht, baatzucht, eerzucht die, te dikwijls achter het masker der liefde verborgen, ons misleiden en schijn voor wezen doen volgen.

Zietdaar den korten inhoud mijner Rede, die, naar oud gebruik, eindigen moest met vermelding der lotgevallen onzer Akademie van Leiden.

Wij hadden geen verliezen te betreuren, noch van professoren, noch van studenten. De schoone Februarijdag, gelijk wij er zelden een in ons klimaat beleven, zou des avonds door een plegtigen optogt of maskerade der Akademieburgers besloten worden.

Altijd nog bestond de vete die hen van elkaâr verwijderd hield. Ik wenschte den vrede en sprak hen aan met deze woorden: „Ik heb den voorspoed vermeld der Akademie, heb ik geen tegenspoed te vermelden? Beantwoordt gij zelven die vraag, niet met woorden maar met daden.

Gijlieden, o schaamt u niet, sterfelijke veten, onsterfelijke vriendschapsverbindtenissen te hebben, noch noemt hen edel en braaf die door dralen, maar veeleer hen die door liefdesvernieuwing den vrede herstellen.

Wat staat Gij! Niet door prachtige feesten en optogten kunt gij den geboortedag uwer Akademie verheerlijken, maar door eendragt. Welaan dan, reikt elkander de hand,

vernieuwt het verbond van vriendschap en heft alzoo een hymne aan ter eere der goddelijke liefde!"

En werd nu de hand van vriendschap toegereikt, werd het vriendschapsverbond gesloten, werd liefde en vrede hersteld?

Gelooft het niet, mijne Vrienden! Men draalde totdat een ander studentengeslacht het tegenwoordige vervangen had en de strijd ophield bij gebrek aan kampvechters.

En nu nog, kunnen wij onze Akademie bij een wel geordenden Staat vergelijken? Hoe wenschte ik hierop een bevestigend antwoord te kunnen geven. Nog altijd bestaan onder ons tweedragt en oneenigheid. Het studentenkorps is van het Akademiekorps gescheiden. Studenten en professoren staan als partijen tegenover elkander: partijen die zelfs onderling verdeeld zijn.

Of weet gij 't niet dat ook de studenten hunne conservatieven hebben, gelijk de professoren hunne liberalen? Dat de middenstand, die kracht en zenuw van den Staat, van patriciers en edelen is afgezonderd, dat het bezit of gemis van rijkdom Akademieburgers verwijderd houdt? Dat letteren en wetenschappen zich ter naauwernood verstaan? Dat iedere faculteit hare clubs en coteries heeft? En zoo de eendragt gemist wordt, waar blijft de trouw?

Doch zou het ook niet zijne goede zijde hebben, dat er verschil van partijen, verschil van meeningen, verschil van rangen en bezittingen bestaat? Zou de strijd der faculteiten zelf niet een edelen naijver wekken en tot gedurig vernieuwde krachtsinspanning aanvuren? Zou een volkomen rust niet stilstand veroorzaken, en stilstand door achteruitgang gevolgd worden? Zou in eene Republiek gelijk de onze niet de strijd der partijen onvermijdelijk zijn? Ja, is vrijheid zonder strijd wel mogelijk?

Reeds het Bestuur der Akademie draagt blijken van dien geest der vrijheid, die onze Vaderen bezielde. De Rector, hij is de primus inter pares: de eerste onder gelijken. Hij heeft eene overwegende stem. Hij zorgt voor de inachtneming der Akademische verordeningen. Hij waakt voor de Akademische belangen en heeft verschillende attributen, vermeld in het Organiek Besluit. Maar wat er niet in vermeld is, hij bekroont zijne administratie met een plegtig maal, waarbij aan mij de eer te beurt viel den beminnelijken en helaas! zoo vroeg overleden Prins Alexander tot gast te mogen hebben.

Het minst gemakkelijke van zijne taak is het praesidium van den Akademischen Senaat.

Verbeelden wij ons eene Vergadering, zamengesteld uit vijf faculteiten, ieder van welke haar eigen karakter, hare eigene zienswijze en, om een tijdwoord te gebruiken, hare eigene rigting heeft. En kan het ons dan wel bevreemden dat het een verbazend kunstwerk moet zijn die tegenstrijdige, vreemdsoortige elementen in harmonie te brengen. De kleinste zaken geven aanleiding tot de meest verschillende beschouwingen en overmits de gave der talen in rijken overvloed over professoren is uitgestort, wat wonder dat elke bijzonderheid uitvoerig besproken wordt en dat er een groot talent toe noodig is om dat alles te resuméren en tot een gewenscht einde te voeren.

Als medicus begreep ik dat het veilig was den laconieken stijl van Hippocrates, onzen schutsheilige, natevolgen en geloof het daaraan te danken te hebben dat de Senaatsvergaderingen aanmerkelijk bekort werden.

Over het lot mijner rectorale Oratie had ik mij minder te beroemen. Ik had den lof der liefde verkondigd en de onzalige burgertwisten zien voortduren. Ik had een

onpartijdig oordeel geveld over studenten en mij daardoor veler misnoegen op den hals gehaald en vele gemoederen van mij vervreemd. Ik had mij verklaard tegen de utiliteitsphilosophie en tegen eene eenzijdige praktische rigting en hoorde stemmen die Amsterdam boven Leiden verhieven om zijne rijkbevolkte gasthuizen. Ik had Leiden de Akademiestad bij uitnemendheid genoemd en dusdoende den naijver der Zuster-Akademieën gaande gemaakt. Nu begon ik te twijfelen of ik welgedaan had een hymne toetewijden aan Venus Urania, en of het niet wijzer ware geweest die snaren niet aanteroeren. Door mijn emeritaat is mij een tweede Rectoraat versperd. Doch alles wel overwegende, meen ik mij te mogen verheugen er het eerste, hetzij dan meer of minder gelukkig, te hebben afgebragt.

Mogt het een mijner opvolgers invallen andermaal over de Institutio Academica het woord te voeren, zoo wensch ik van ganscher harte, dat hij meer onverdeelde sympathie moge vinden bij zijne tijdgenooten!

DE MASKERADE.

1860.

Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsi.

De stad Leiden heeft twee aangezigten. Komt gij er in de Vacantie, wanneer het geleerd garnizoen is uitgetrokken, gij zoudt denken aan een groot dorp of aan Londen op den Sabbatdag. De Breedestraat vertoont de groote slagader in het lijk. De circulatie staat stil. Het hart heeft opgehouden te kloppen. Dit is haar vacantiegelaat.

Maar komt nu weder op Leiden ontzet, voor de Socie-

teit Minerva, en gij zult meenen dat zij u haar schild voor oogen houdt.

En wilt gij Leiden in haren vollen luister aanschouwen, komt dan op een van die heerlijke dagen, wanneer de Akademie haar lustrum viert, de dag van de Maskerade, gelijk die van 1860 den luisterijksten dien ik heb bijgewoond.

De gansche stad is met vlaggen getooid. Een stoet van vreemdelingen bedekt hare straten. Geluiden van rijtuigen en paarden, geluiden van menschenstemmen, geruisch van crinolines, geklots van klompen, heeren en dames, boeren en boerinnen, Leidenaars met vrouw en kinderen, allerlei kleinere en grootere industrieelen wemelen en dwarlen door elkander.

Op den middag trekt, onder behoorlijk geleide der Akademieburgers, een schaar oud-studenten van het station naar de societeit, om aldaar door het jongere geslacht te worden verwelkomd.

Nu zijn de gasten bijeen. Groot is de spanning. Eindelijk slaat het uur van den optogt. De trein zet zich in beweging. De trompetten steken. Ziet, daar komen zij! Welke fraaije costumes! Ieder wil de zijnen herkennen en menigeen ontvangt een vriendelijken groet.

Nu is de trein voorbij. Straks zal hij wederkeeren. Nog beter zal men zien en gezien worden. Maar het fraaist is de optogt des avonds bij gas- en fakkellicht. En, eere zij de Akademieburgers! De orde is niet gestoord.

Het oppervlakkig oog van den toeschouwer ziet in dien optogt eene schitterende tooneelvertooning. De turende blik van den Akademieburger herkent onder dat blinkend gewaad den zoon van Minerva. Hetgeen gij daar aanstaardet, het was geen wuft tijdverdrijf van knapen, het was de uitspanning eener ernstige, gemoedelijke studie.

Geen costuum of het is bestudeerd. Alles: kleur, stof, vorm van de kleeding, van het hoofd tot de voeten, is het voorwerp geweest van moeitevol onderzoek, en het groote drama is de vrucht van den scheppenden genius der Muzenzonen.

Zietdaar het beeld van het Akademieleven! Onder vrolijke scherts verbergt zich de ernst der studie en het is een hoofdtrek van den Akademieburger, zelfs in zijne uitspanningen zijn karakter van student te bewaren. Dat karakter verloochende zich niet bij de feesten die op de Maskerade volgden. Hoe smaakvol was dat gebouw op de Ruïne ingerigt! Hoe echt studentikoos was de ontvangst! Wat zorg om de uit alle oorden toegevloeide menigte gastvrij te onthalen! Kosten noch moeite werden gespaard; en dat de burgerij dit wist te waardeeren, bleek het niet uit het prachtig contra-feest, door de stad Leiden gegeven?

Van alle herinneringen van mijn Akademieleven is er geen die mij meer onvergetelijk blijven zal!

De eerste maskerade die ik bijwoonde, was in 1825, ter gelegenheid van het vijfde halve eeuwfeest.

Dit was meer uitsluitend een Akademiefeest van Leidens Hoogeschool. Later zijn er meer anderen gevolgd en hetgeen opmerking verdient, zij zijn meer en meer vrij en minder personeel en locaal geworden.

Het was nu niet meer bepaaldelijk de Akademie die men verheerlijkte. Somtijds waren het melodrama's, somtijds waren het wapenfeiten; maar doorgaans historische voorstellingen, die veelal betrekking hadden op ons Nederland. Zij voerden ons terug in het roemrijk tijdvak der Republiek en gaven aanleiding tot naauwkeurig onderzoek der Vaderlandsche Geschiedenis en verplaatsten ons onder het voorgeslacht. Zoo waren bij die feesten Vaderland en Akademie

vereenigd, en terwijl wij ons in dat schouwspel verlustigden, werd ons de oorsprong van Leidens Hoogeschool, des eersten Willems Stichting herinnerd en als in het leven teruggeroepen.

Het is bij dergelijke gelegenheden, dat het Akademieleven zich aan het Vaderland in al zijn glans vertoont, en wie er ook op smale of schimpe, elk waar Nederlander mag er trotsch op zijn, Akademieën te bezitten waar zulke feesten op zoodanige wijze gevierd kunnen worden.

Maar, hoor ik mij toevoegen, hebben niet die Maskerades ook hare donkere zijde? Wat hebben er de geregelde studiën niet door geleden! Zijn niet alle hoofden vervuld met de verwachtingen van het feest? Worden niet lang te voren de collegies verzuimd? En wat schade voor de examens! En welke kosten voor de ouders! Als gij van kosten spreekt, vergeet dan niet dat bij ons te Leiden aller huizen en tafels voor logeergasten openstaan, dat niemand aan het feest behoeft deel te nemen, wien het niet gelegen komt. En wat de collegies betreft en examens, de vacantie is ophanden. Dan zijn de lessen minder dan ooit druk bezocht en wie zijn examen vóór de feesten niet heeft afgelegd, hem staan nu drie maanden ten dienste om er op te blokken.

Ik voor mij zou gelooven, dat die maskerades, die dan toch maar eens voor elk studentengeslacht voorkomen, met betrekking tot Hooge, Liberale Opvoeding en Vorming (Bildung) wel tegen eenige collegies kunnen opwegen.

Of is niet het Akademieleven voorbereiding voor het leven in de maatschappij en zouden lessen van levenstakt, beschaving, humaniteit, savoir faire overtollig zijn voor hen, wier hoofden gedurende acht maanden met geleerdheid en wetenschap waren opgevuld?

Tegenover het vijfjaarlijksche zomerfeest staat het jaarlijksche winterfeest der Akademie, dat op haar geboortedag, den achtsten Februarij, gevierd wordt.

Wederom ziet men vlaggen wapperen, maar de straten zijn stil en ledig. Geen vrolijke volksmenigte, geen levendigheid, geen gedruisch op de straten, noch stoet van vreemdelingen. Alles bepaalt en beweegt zich binnen het kloosterachtig Akademie-gebouw. Wie getuige van het feest wil zijn, moet er zich heen begeven. Op het Rapenburg, in den omtrek van het Akademie-klooster, vertoonen zich verspreide groepen studenten. Wij treden onder kloostergewelven het vochtig met stovendamp vervuld auditorium binnen. De banken zijn met een meer of min talrijk geleerd gehoor bezet. In het centrum bevindt zich eene afdeeling van het studentenkorps. De doffe Akademieklok slaat twaalf. Onder het geraas van twistende strijkinstrumenten trekt de deftige stoet in zwart plegtgewaad, voorafgegaan van beide pedellen met hun rinkelende fasces naar binnen. De Rector Magnificus bestijgt het hooge spreekgestoelte. De viri togati nemen naar rang der faculteiten hunne plaatsen. De pedellen verwijderen zich en keeren na eenig oponthoud terug aan het hoofd van het achtbaar Collegie van Heeren Curatoren, om ook dezen naar de hun bestemde plaatsen te begeleiden. Nadat nu eerst de viri clarissimi en vervolgens de viri amplissimi behoorlijk gezeten zijn, duurt het chaotisch snarenspel nog eenigen tijd voort totdat de symphonie is afgespeeld. Eindelijk zwijgt het. Er volgt eene indrukmakende stilte. De Magnificus staat op. Hij opent zijne plegtige Latijnsche Oratie met een tiental aanspraken. Het eigenlijk onderwerp der Rede komt men gewoonlijk niet aanstonds te weten, iets wat de aandacht vooral ge-

spannen moet houden. Hier volgt niet zelden een meer of minder ronddwalen der gedachten bij de hoorders. Buitendien wordt de geest herhaalde keeren afgeleid door het gedurig afwisselend, bewegelijk parterre en door allerlei menschen- en dierenstemmen in het verschiet achter de schermen.

Na de voordragt der Oratie worden de blijde en treurige lotgevallen der Akademie met meerder of minder woordenrijkheid vermeld, en het Bestuur der Akademie aan den nieuw benoemden Rector opgedragen. Zoo zijn er ongeveer twee uren verstreken. Weer vangt het strijk-orkest aan en weer verschijnen de pedellen met de fasces Academici. Onder hun geleide verlaten eerst de viri amplissimi, daarop de viri clarissimi de gehoorzaal, maar nu in omgekeerde orde, zoodat de nieuwe Rector aan het hoofd zijner faculteit vooroptreedt, en de faculteit van den afgetreden Rector de achterhoede uitmaakt.

De gansche plegtigheid wordt, more majorum, met een allerprachtigst maal besloten, waar ieder gast naar rang en ouderdom geschikt, doch zelden gemakkelijk gezeten, minstens vier uren geblokkeerd blijft, om het kostbaar diner volop te kunnen genieten en onthaald te worden op een overvloed van, naar wet en regel voorgeschreven feestdronken, met meer of minder geluk opgevoerd.

Van al dat genot blijft natuurlijk Leidens goede burgerij verstoken, en thans sedert ook de serenades zijn afgeschaft, gaat het geboortefeest der alma mater in stilte voorbij, niet ongelijk aan die begrafenissen, waarbij de dierbare overledene alleen door de naaste betrekkingen wordt bijgezet.

In beide feesten herkent gij de nieuwe en oude Akademie.

En nu vraag ik u, oud-studenten, met de hand op het hart, kunt gij het misprijzen, dat onze nakomelingen hun feest boven het Akademiefeest verheffen?

Hier de school, daar het leven! Op het verjaarfeest der Akademie de gasten in galakleed, een latijnsche Oratie, in- en uitgeleid door charivari-muzijk, met een dissonérend Io vivat als finale, en achtervolgd door een menu-diner van EdelGroot Achtbare en WelEdel Hooggeleerde Heeren.

Op het Maskeradefeest, een jubelende Akademiestad, vol beweging en opgewondenheid, een luistervolle optogt van jeugdige Ridders en Edelen, waarvan menigeen, 't is waar, beeren in zijn schild voert, doch bespied door geheele rijen van Neêrlands bekoorlijkste maagden en vereenigd onder de banier:

Virtus, Concordia, Fides.

En na de maskerade, vrolijke feesten, niet in benaauwde zalen, maar in de vrije open lucht, niet van Hoogadellijke en Hooggeleerde gasten, maar van jongelieden, die door beschaafde opvoeding, voortreffelijken aanleg en rijke gaven zijn voorbeschikt om de ware aristocratie in ons Vaderland te vertegenwoordigen en zich ook in de groote maatschappij, hun gansche leven door, als cives academici te onderscheiden.

HET EMERITAAT.

HET EMERITAAT.

HET EMERITAAT.

1862.

> At illa quanti sunt: animum tanquam emeritis stipendiis cupiditatum ommium secum esse secumque, ut dicitur, vivore? Si vero habet aliquod tanquam pabutum studii atque doctrinae; nihil est otiosa sencetute jucumdius.

Sedert ik het emeritaat, salvo honore et stipendio verkregen heb, gevoel ik mij meer dan ooit student. Voor mij zijn de examens en promoties afgedaan en van de collegies ben ik ontslagen. Ik leef nog altijd in de studentenstad, onder mijne oudere en jongere vrienden. Geen cursus meer, noch senaats- noch faculteitsvergaderingen, geen Akademische werkzaamheden. Of het in of buiten de vacantie is, of het zomer is of winter, ik leef altijd in het goede saisoen. Denk ik terug in de verleden jaren, ik dank dat ze verleden zijn. Zie ik op de toekomst, de hoop blaauwt daarboven en de horizont verwijdert zich tot waar hij zich in het oneindige verliest.

En mijne oudere en jongere vrienden, hunne namen lees ik in dat prachtig Album, en hunne vriendschap spreekt mij toe in dat schoone beeld, dat zij mij tot aandenken geschonken hebben.

De tijd van afscheid nadert, doch vóór mijn vertrek wilde ik hun nog mijn Akademieleven en het hunne herinneren. Wij leefden voor de Akademie en willen aan haar onze laatste studiën wijden.

En die Akademie, wat is zij veranderd!

Toen ik haar leerde kennen, was zij eene militaire school geworden. En naardien ik om de duurte der tijden slechts vier jaren te Leiden kon blijven, zoo was mijn Akademietijd in den volsten zin van het woord een tijd van studie en letterblokken.

Echter heb ik tusschen de werkbuijen in menig zonnestraal van het Akademieleven genoten.

Vijftig jaren heb ik dat Akademieleven gekend en ik moet zeggen dat het niet slechts veel veranderd, maar ook veel verbeterd is. Want om met de studenten te beginnen, het tegenwoordig geslacht is veel beschaafder dan het vorige. Van straatrumoer en straatschenderij hoort men weinig of niets en de studiën zijn meer geregeld, alhoewel de houding tegenover de professoren nog wel iets te wenschen overlaat. Aan wie de schuld ligt, valt moeijelijk te beslissen. Zij zal wel aan beide zijden liggen.

Toen ik studeerde was de afstand tusschen professoren en studenten oneindig groot. Wij zagen onze professoren slechts op vervelende theevisites of op evenmin vermakelijke examens. Later zijn door vele professoren die theevisites afgeschaft en aan de studenten is menigerlei gelegenheid gegeven tot nadere kennismaking. Van die gelegenheid evenwel wordt te weinig gebruik gemaakt. Zou het niet wenschelijk zijn dat de studenten hunne professoren raad vroegen omtrent hunne studiën, dat zij hen bekend maakten met bezwaren die zij ontmoetten, met één woord, dat zij hen als oudere studenten en vrienden

beschouwden, die met hunne ondervinding hen konden voorlichten en voorthelpen.

Nu het ouder door een jonger geslacht is opgevolgd, dat, bekend met de nieuwere studie, voortgaat met studeren, nu de lessen niet meer in het latijn, maar in het hollandsch worden gegeven, is de toenadering gemakkelijker. Voor mij was de taal van het oude Latium verpligtend. Doch sints 1848 heb ik dat kunnen veranderen en er mij wel bij bevonden, ja zou het latijn niet terugwenschen. Men spreekt tot zijne landslieden in de landstaal en waarom zou men dan zijne medestudenten en vrienden niet in dezelfde taal toespreken?

Voorheen bestond er zeker geleerd gild, dat nu op een wetenschappelijk gild schijnt te zijn overgegaan. Zoo zien wij zittende en staande en wandelende wetenschappen, die ik voor mij gaarne in zittende, staande en wandelende menschen herschapen zou zien, opdat de hervorming die onze tijd zoo dringend vordert, voltooid mogt zijn.

Het ontbreekt nog altijd het tegenwoordig geslacht minder aan licht dan aan warmte, die toch dienen gepaard te gaan, zullen wij in zonneschijn ons kunnen koesteren. Voor den ouderdom is die warmte behoefte en als zij hem begeeft, gaat het leven verloren.

Warmte, ja dat behoeft ook het Akademieleven, en zouden wij studenten haar kunnen missen?

Laat de jongeren gevoelen dat hun de ouderen genegen zijn, dat zij persoonlijk belang in hen stellen, dat hunne toekomst hun ter harte gaat, dat hun niets te veel is, wat dienen kan om hunne belangen te bevorderen. Laten studenten in hunne professoren vrienden erkennen, die het wel met hen meenen, die hun wel willen, die hun voordeel behartigen; en gelooft mij, spoedig zal het studenten-

korps zich met het Akademiekorps verzoenen en de vrede gesloten zijn.

Wij, oud-studenten, verdiepen ons te veel in onze studie, wij sluiten ons te veel op bij onze boeken, wij leven te veel met onze autheurs en bedenken te weinig dat wij door gevoelende en denkende wezens omgeven zijn, wier omgang ons niet minder genot zou kunnen verschaffen, dan het boekenverkeer.

In dat opzigt is bovenal het verkeer met onze Duitsche schrijvers gevaarlijk en niet zelden besmettelijk. De Duitsche Natie is de geleerde natie bij uitnemendheid. Wat in Duitschland geschreven, gedrukt, gelezen wordt, is ontzettend. De Duitsche school is thans de heerschende. De Hand- en Leerboeken die onze jongelieden gebruiken, zijn Duitsche. De Journalistiek die zij lezen, is de Duitsche. Vandaar eene meer en meer toenemende germanomanie (vergeeft mij het vreemde woord, dat de zaak door mij bedoeld, volkomen uitdrukt) die onder ons veld wint en onze taal, ons wetenschappelijk volkskarakter, onze zelfstandigheid, onze vrijheid ernstig bedreigt. Leest onze Akademische proefschriften en gij zult er u van kunnen overtuigen. Is dat Nederduitsch of Hoogduitsch? Leest hunne stellingen. Zijn het niet meestal Duitschers die geciteerd worden? Of zoo het anderen zijn, is het niet dikwijls om hen te weêrspreken? Als onze schriften gelezen zullen worden, moeten zij niet in het Hoogduitsch geschreven of vertaald zijn? Waarheen reizen onze jongelieden? Is het niet naar Weenen, Praag of Berlijn? Zoo wij buitenslands bekend willen wezen, zijn het niet onze Duitsche naburen om wier lof wij bedelen? Wat moeten zij zelven van dat alles denken? Wat anders dan dat wij niets liever wenschen dan in het groote Duitsche Vader-

land te worden opgenomen, en ons platduitsch met hun Hoogduitsch te verwisselen.

Denkt niet dat ik de groote, de onschatbare verdiensten der Duitschers zou miskennen of willen verkleinen? Niemand kan ze hooger schatten. Ik wil slechts mijne Nederlanders waarschuwen voor onzelfstandigheid, karakterloosheid, en partijdige vooringenomenheid met vreemdelingen, die zich ter naauwernood de moeite geven ons land en volk te leeren kennen.

Wij Nederlanders hebben ons eigen volkskarakter, onze eigene methode van studie, onze eigene plaats in de menschen- en volkerenwereld, waaruit wij ons niet moeten laten verdringen. Wij hebben achting voor vreemde verdiensten van Franschen en Engelschen, zoowel als van Duitschers en zijn bereid van ieder hunner te leeren, zonder daarom onze overtuiging voor hun gezag prijs te geven.

En evenmin als wij hun gang en hunne manieren willen nabootsen, evenmin kennen wij hun het regt toe ons onderzoek en onze studiën te regelen.

Menigmaal heb ik onze Akademiën bij de Duitsche hooren vergelijken en een afkeurend vonnis over de onze hooren uitspreken.

Om daarover met grond te kunnen oordeelen, zouden wij er niet eenige dagen of weken, maar ten minste een leercursus moeten voleindigen. Echter de waarde van Hooger Onderwijs naar het aantal leervakken en docenten te berekenen, komt mij hoogst oppervlakkig voor. En dan die leervakken zelve, zullen wij niet een tijd beleven dat niet alleen de beschrijvende gedeelten der wetenschappen, maar ook hare onderdeelen afzonderlijk onderwezen zullen worden. En wien kan het dan bevreemden dat het onderwijzend personeel onderling om den voorrang kampt en

eigen verdiensten microscopisch, die van anderen teloscopisch betracht, zoodat het moeijelijk schijnt de ware verhouding der dingen in acht te nemen en het wankelend evenwigt te bewaren.

Op dat bewaren van het evenwigt, mijne Vrienden! daarop vooral komt het aan en daarin ligt het oorspronkelijk volkskarakter, dat door de jeugd zoo dikwijls verloochend wordt. Nu, het is ook meer eigen aan rijper leeftijd en tot in hoogen ouderdom, welk oud levensgast erkent het niet? het groot levensprobleem.

De overmagt der Duitschers op onze studiën wordt vooral dan bedenkelijk, wanneer zij ons volkskarakter bedreigt. Wat wij als kleiner natie er van te vreezen zouden hebben, leert het voorbeeld van Denemarken, waarop thans het regt van den sterksten op de meest onbeschaamde wijze wordt toegepast. Daarom bovenal betaamt het onze jongelingschap zich door weelde niet te laten ontzenuwen, noch hare énergie te laten insluimeren, omdat dit thans van alle zijden belaagd wordt. Duitschland is bij ons Vaderland in politieke vrijheid verre ten achter. Het verkeert nog altijd in den féodalen, middeleeuwschen toestand. Het heeft het titelzwak nog niet afgelegd. Het Duitsche Vaderland bestaat slechts in naam. Het zucht nog altijd onder het juk van groote en kleine tirannen, zoodat ons Nederland het in politieke vrijheid ver, zeer ver vooruit is. En wat de studie betreft, het oud dogmatisme heerscht voortdurend in de scholen. De empirische wetenschap met hare inductieve methode is slechts bij name bekend. Onze plaats is veeleer bij het Anglosaksische ras, bij Engelschen en Amerikanen, dan bij Duitschers. Ook de Scandinaviers zijn ons veel nader, die even als wij met de Anglosaksers grooter overeenkomst hebben.

Doch ook hun invloed kan ons gevaarlijk worden door het voorbeeld van eigenbaat en geldzucht, het systeem van moneymaking en moneygetting, dat hun zoozeer eigen is, dat zij er al hunne krachten voor inspannen en er hun geheele leven aan besteden.

Eindelijk is ook de verborgen magt der Jezuiten steeds onvermoeid werkzaam om het verloren terrein te herwinnen en de wereld aan zich te onderwerpen.

Ons nageslacht zal verdubbelde énergie noodig hebben, om zich tegen al die vijandige magten te verzetten en zijne onafhankelijkheid te behouden.

Op énergie derhalve komt het vooral in onze dagen aan en op zelfstandige kracht.

De menschen die wij ontmoeten verschillen daarin voornamelijk van elkander, dat terwijl de groote menigte, om eens een vreemd, maar kernachtig woord te bezigen, geheel in hun rol zijn opgegaan, d. i. beroepmannen en rangmannen en vakmannen geworden zijn, zoodat, als men hun liverei uittrekt, er niets karakteristieks van hen overblijft, er integendeel enkelen zijn die achter die liverei een eigen karakter verbergen, dat hen tot menschen stempelt.

Is het niet als wij in de groote menschenwereld verkeeren als waren wij op het tooneel. Wij zien allerlei gestalten verschijnen en verdwijnen of buitens- of binnenshuis, naarmate wij ons buiten- of binnendeurs begeven. De menigte wisselt gedurig af, gelijk in eene camera obscura. Lang kunnen wij er ons mede vermaken. Maar eindelijk verveelt het ons, wij worden het zat en keeren naar onze bezigheden terug en vragen onszelven af, hoeveel menschen er achter die maskerade verscholen zijn, of om niet hatelijk te worden, beginnen wij liefst met ons-

zelven en doen ons de gewetensvraag: Wat zijt gij buiten uw stand, beroep, bedrijf, werkkring. Zijt gij iets of niets dan een masker, een kleed, een schim, een schaduw?

Het geldt hier eene levenszaak, het geldt uzelven, het geldt uw persoon, uw karakter, uw wezen als mensch.

De bevolking der Akademie bestaat hoofdzakelijk uit studenten en professoren, en onder dezen hebt gij theologanten, juristen, medici, philosophen, litteratoren. Allen vertegenwoordigen bepaalde typen en voor verre de meesten zou het niet moeijelijk zijn, ze bij den eersten oogopslag te herkennen, aan spraak, beweging, manieren, gelaat, voorkomen. Niet weinigen zijn zoo geheel in hun rol verdiept, dat wij hen later in de zamenleving nooit, zelfs niet in huis en onder de hunnen er buiten zien, en dat het is alsof zij iederen morgen, zoodra hun oogen opengaan, al aanstonds in hun rol optreden.

Voor geleerden is dat de normale toestand. In 't bijzonder is dit het geval met de leden der beide faculteiten van theologie en medicijnen. De dominé en de doctor is het ook in zijn huis en onder de zijnen en hun dierbare wederhelften zijn het zóó gewoon, dat zij van hem, den WelEerwaarde of ZeerGeleerde zelden of nooit dan onder den naam van dominé of doctor spreken.

Datzelfde bemerkt men in de hoogere klassen der zamenleving, en terwijl de burgervrouw van haar man spreekt, spreekt de adellijke dame van Mijnheer of haar Heer, waarbij het twijfelachtig en onzeker blijft, of Mijnheer doelt op haar zelve, dan wel op hem of haar tot wie zij het woord voert.

Bij dat alles is zooveel kunst op te merken, dat het den schijn althans heeft, of die menschen nooit vergeten wie zij zijn, dat is met andere woorden, welke rol zij vervullen.

Nergens is dat sterker uitgedrukt en meer duidelijk dan aan eene Akademie. Die éénmaal Lid geworden is van den Akademischen Senaat, of althans met den titel van Hooggeleerde, Vir clarissimus, is begiftigd, hij zal honderde en duizende malen zich door oud en jong, man en vrouw, rijk en arm, voornaam en gemeen den titel van Professor, Proffesser of Prevester hooren geven en door ieder der Akademieburgers of Leidsche burgerij zich als Professor hooren begroeten. Ook hebben de Professoren een eigen Bank in de Kerk, een eigen plaats in den Almanak, een eigen kostuum bij publieke promotiën en verjaardagen der Akademie en vertegenwoordigen een eigen kaste of gild in de Akademiestad, en worden gerekend tot hare aristocratie bij uitnemendheid.

De professor houdt nooit en nergens op professor te zijn. Op straat, op weg, op reis, of in zijn huis, in zijn binnenkamer, in zijn slaapvertrek, terstond na zijne benoeming, reeds voor dat hij zijn professoralen eed gezworen heeft, of zijne inaugureele Oratie gehouden, is hij professor en blijft het ook na zijn emeritaat, ja tot in en over zijn graf, om in de gedenkrollen der Akademie of in haar geschiedboek met onuitwischbare letteren te prijken.

Ik moet zeggen dat van alle gewoonten die ik mij heb moeten aanwennen, van alle manieren die ik heb moeten leeren, van alle eeretitels die mij te regt of te onregt gegeven zijn, geen mij zwaarder gevallen is dan die van Hooggeleerde, vir clarissimus, professor te heeten.

Dat ik door mijne studenten zoo werd aangesproken, kwam mij, uit den aard der zaak, niet onnatuurlijk voor. Maar mijne huisgenooten heb ik er zooveel mogelijk van afgehouden en zelfs uit den mond der schoone sekse klonk mij het woord professor zoo vreemd, dat ik wel eens dacht

aan een travestissement als ik het hoorde en mij verbeeldde een student voor mij te zien.

Het is mogelijk dat er collega's zijn die niet dan met zekere onctie het woord voortbrengen, hoewel ik het minder begrijpen kan, naarmate het meer door gedurige herhaling, op allerlei wijzen, door allerlei monden, en bij allerlei tijden en gelegenheden geprofaneerd is.

Maar mij was ook daarom mijn emeritaat gewenscht en gezegend ómdat het mij minder in de noodzakelijkheid bragt, mij telkens op ieder oogenblik van den dag te herinneren dat ik professor was en tot de Hooggeleerde Heeren behoorde.

Voor sommigen evenwel was de vacantie eene geschikte gelegenheid om zich van die auréole te ontdoen en aan dat prestige te ontsnappen, door buiten de Akademiestad zich of op het land of op reis te begeven. Doch ook dáár is men niet veilig en ontmoet men telkens geleerden of bekenden die ons herinneren wie wij zijn en welken titel wij voeren.

Voor hen die zich als zoodanig willen vertoonen, zijn de groote Vereine of Meetings bij uitstek geschikt. Die van reizen houdt, zal er zich minder naar toegetrokken gevoelen, omdat het al wederom de eigen kaste geldt en men zich in dezelfde atmospheer, in hetzelfde klimaat en op hetzelfde gebied blijft ophouden. Ik heb wegens mijne oesterachtige natuur mij zelden of nooit op reis begeven en zou mij in eene vergadering van Naturförscher en Wissenschäfter zeer gegeneerd gevoelen, vermits ik noch het een ben, noch het ander.

En laat ik het maar ronduit belijden, ik heb mij nooit als professor regt op mijn gemak gevonden en geloof ook niet dat ik dáár eigenlijk te huis behoorde.

Vraagt mij iemand, waar dan? Zoo moet ik hem antwoorden, dat ik nog altijd zoekende ben, onzeker waar ik zal aanlanden en wanneer.

Ondertusschen heb ik het sweet home leeren kennen en liefhebben en heb veel geest- en levensverwanten aangetroffen met wie ik de gemaakte kennis hoop aan te houden en die mij wel niet zullen vergeten, gelijk ook ik hen blijf gedenken.

DE FINALE.

DE FINALE.

1866.

Dat ik door het onderwijs mijner professoren zou zijn opgevoed en voorbereid voor de tijden die komen moesten, zou ik niet durven verzekeren. Integendeel, dat onderwijs bragt mij terug in hun Akademietijd en maakte mij, als hen, tot een leerling van de school van Herman Boerhaave.

Hoeveel gelukkiger zijn onze medici in de dagen die wij beleven!

De Ontleedkunde, het begin onzer medicinale studiën, wordt thans onderwezen door een leerling van onzen ons te vroeg ontrukten Halbertsma, wiens lessen ik het eerste jaar van zijn professoraat had mogen bijwonen. Voor de physiologie is sedert kort een nieuwe leerstoel opgerigt en toegewezen aan een discipel van onzen zoo teregt beroemden Utrechtschen physioloog: een discipel, wiens uitmuntende Inwijdingsrede ons hem kennen deed, als beoefenaar eener zelfstandig gewordene wetenschap. Voor de pathologische anatomie bezitten wij een waardig kweekeling van Rud. Virchow, den eersten vertegenwoordiger dier studie onder de geleerden van het naburig Duitschland.

Doch het zou onze studenten weinig baten zulke voortreffelijke gidsen bij hunne wetenschappelijke studiën te hebben, als zij zelven niet geneigd en bekwaam waren om ze te volgen. En daarvoor stelt ons borg de geest die het tegenwoordig studentenkorps bezielt: een geest die ons kenbaar wordt door het nieuw studentenorgaan, dat sints twee jaren onder den titel van Vox Studiosorum het licht ziet. Voor mij was de verschijning van de Vox een verblijdend teeken des tijds en tegelijk een wenk om mijne studie van het Akademieleven te vervolgen. De vroeger bestaande Studenten-almanak, ik moet het openlijk belijden, bevredigde mij niet. Want hij bepaalde zich tot een bijzondere Akademie en kon bezwaarlijk als de stem gelden onzer geheele studentenmaatschappij. Hij was bepaaldelijk het orgaan eener partij, die aan de uiterste linkerzijde aangesloten de oppositie vertegenwoordigde en met het regeringsbeleid weinig tevreden, het bestaande dreigde omver te werpen, zonder er op bedacht te zijn een nieuw regeringsstelsel te ontwerpen, dat het oude vervangen kon. Daartoe was het voor alles noodzakelijk den stand van zaken te kennen en de uiteenloopende gevoelens en denkbeelden te raadplegen. Daarenboven was die beweging voortgekomen uit den boezem der democratie of van het volk en bleef het twijfelachtig of de volkssouvereiniteit weldadig of schadelijk op ons gemeenebest werken zou. Het was dus in de eerste plaats noodig te onderzoeken welke de gebreken waren van onzen tegenwoordigen toestand, om vervolgens naar middelen om te zien, geschikt om ze te verhelpen.

Dat onderzoek nu hebben de Redacteurs van het nieuwe Tijdschrift ondernomen. Zij stellen hunne kolommen open voor alle studentengrieven en studenteneischen en bespre-

ken de belangen van het algemeen. Zij doen dit met eene onpartijdigheid, met eene onbevooroordeeldheid, met eene kalmte die allen lof verdient: en het is daarom dat ik mij gevoelde opgewekt en aangespoord om hunne onderneming, zooveel ik dat vermogt, te bevorderen en aan te moedigen.

Buiten de Akademie staande, mogt ik mij op een onpartijdig standpunt plaatsen. De Vox Studiosorum voert tot motto: Tua res agitur, daarmede aanduidende dat zij zich de zaak der studenten in 't bijzonder aantrekt. Voor mij geldt het Akademiebelang boven alle andere belangen en het is de Vox Academiae die ik verlang met de Vox Studiosorum te doen overeenstemmen, om zoo mogelijk een vergelijk te treffen en zoowel hunne stem als de stem hunner professoren te laten spreken.

Een professorenorgaan tegenover het studentenorgaan in 't leven te roepen, kan mijne bedoeling niet zijn. Ik verlang niets anders en niets meer, dan alle stemmen in die éene stem onzer alma mater te doen opgaan en de wanklanken die nu nog ons oor treffen en beleedigen, in één groot accoord optelossen dat ze tot zwijgen brengt. En zoo het mij gelukken mogt bij mijne lezers eenige sympathische snaren te doen trillen, zou het mij eene ware voldoening zijn, het woord tot mijne vrienden gevoerd te hebben.

UTRECHT EN LEIDEN.

Een der eerste en heugelijkste tijdingen die de Vox ons aanbrengt is het berigt van de verbroedering der studentenkorpsen van Utrecht en Leiden door bemiddeling van het studentenkorps van Groningen.

De oude, lang bestaande naijver tusschen de beide Akademiën was eensklaps uitgebarsten in eene openlijke vete.

Al spoedig evenwel verlangde men van beide zijden te verzoenen. Maar wie zou den eersten stap doen? Het is altijd moeijelijk het peccavi uit te spreken.

Daar treedt het Groninger korps tusschen beiden en neemt de schoone rol van bemiddelaar op zich en weldra is de vrede hersteld, die door een echt studentenfeest in de Hoofdstad zal bevestigd worden.

Wie onzer verheugt zich niet als oud-student dat het vriendschapsverbond onzer Akademische jongelingschap gesloten is?

Waarlijk het zou te bejammeren zijn, bijaldien de spreuk: Virtus, Concordia, Fides voor onze studenten eene ijdele klank geworden ware!

Utrecht en Leiden, hoevele schoone herinneringen roepen die namen ons voor den geest!

Twee jaren vóór mijne komst te Leiden had ik door een mijner voormalige kameraden op de Latijnsche school kennis gekregen aan Prof. van Heusde. Deze wist mij zooveel van hem te verhalen, dat ik sterk verlangde dien man te ontmoeten, en waarlijk, toen mij dat gelukte (zelf kwam hij mij te Rotterdam opzoeken), waarlijk, hij had mij niet te veel van hem gezegd. Want het was de humaanste geleerde, dien ik ooit te zien kreeg. Eenvoudig, innemend, welwillend, voorkomend, dat alles was hij, zoodat ik mij niet verbeelden kon zulk een beroemd professor voor mij te zien. Van dien tijd af heb ik, hetzij in gedachten, hetzij in geschrift met hem blijven verkeeren en leven en nu nog, terwijl ik dit ter neder schrijf, staat zijn beeld mij levendig voor oogen.

Wilt gij hem leeren kennen, leest zijne Brieven over

Hooger Onderwijs, waarin hij zijne liefde voor Vaderlandsche Akademiën en Studenten heeft uitgestort. Die Oude die daar spreekt, wie moet hem niet achten! Wie moet hem niet liefhebben! Wie erkent niet in hem den echten Akademieburger, zooals onze van der Palm dien schetste!

Leiden heeft hem niet mogen bezitten. Want aan Utrecht was hij met hart en ziel gehecht.

Ook had hij in Leiden menig antagonist. De Leidsche litteratoren waren van de orthodoxe partij en hielden zich aan de streng grammaticale en kritische leerwijze. Van Heusde was de meer vrije behandeling der litterarische studiën toegedaan. Zijne school was de school der Litterae Humaniores in den ruimsten zin van het woord: het was eene school der Humaniteit. Ik wil niet alle zijne ideeën verdedigen, die trouwens door zijne discipelen, als 't gaat, overdreven zijn en waarvan vele tot het verledene behooren. Doch wat boven alles aan zijn onderwijs waarde gaf, het was de vormende kracht waardoor het minder Hooger Onderwijs, dan wel Hooger Opvoeding en Opleiding verdiende te heeten.

Wat hoogen dunk had hij van Akademiën en hoe hoog schatte hij de Akademieburgers! Welk een teedere bezorgdheid voor de vrijheid en zelfstandigheid onzer Vaderlandsche Studenten! Hoe afkeerig was hij van de beide ultra's van de uiterste regter- en linkerzijde! En dan dat merkwaardig Naschrift uit het Alpenland waar hij zijn otium vinden zou.

Te Leiden geplaatst, ontmoette ik daar een zijner geliefdste leerlingen, gelijk ik later een tweeden, mijn voormaligen schoolmakker, tot collega kreeg.

Voor mij was en bleef van Heusde, ook bij het onderwijs, een voorbeeld ter navolging en het beeld van den

Akademieleeraar, die niet alleen burger van Akademie en Vaderland, maar ook burger der groote menschenwereld, kosmopoliet in den waren zin van dat woord wezen moet. Meent niet, mijne Vrienden! dat van Heusde's geest zijne geliefde Akademie verlaten heeft. Want behalve dat hij op de meer vrije studie heeft ingewerkt, hetgeen vooral van invloed geweest is op de Zuster-Akademiën, zoo is het kosmopolitisch element dat hij voorstond nog zigtbaar in de laatste organisatie der Utrechtsche Maskerade, die zoozeer verschilt van de Leidsche, zich streng houdende aan de historische overleveringen van het Vaderland.

Zoo zou, volgens een Utrechtsch Hoogleeraar het systematische en dogmatische meer bijzonder het kenmerk zijn der Leidsche studiën, terwijl natuuronderzoek en bepaaldelijk onderzoek der organische natuur en der levende schepping favoriet-studiën te Utrecht zouden zijn. Doch ik wil hierop niet aandringen, maar liever u wijzen hoe van Heusde van alle bekrompene eenzijdigheid afkeerig, ik wil niet zeggen de man van het juste milieu, maar de man van vielseitiger Bildung, gedurende zijn geheele leven niet ophield zich te vormen en zijne kennis door studie te vermeerderen, met dat enthusiasmus amoris, dat hem steeds, zelfs nog in zijn ouderdom, bleef bezielen.

Bij de Wet op het H. O. vreesde hij evenzeer knapenschooltucht, als knapenlosbandigheid, evenzeer de conservatieven als de liberalen en radicalen en wees vooral op de eigenaardigheden van ons volk en volkskarakter, dat onder de Germanen eene waardige plaats inneemt en welligt éénmaal geroepen is om nog een groote rol onder de volken van Europa te vervullen.

Gij leest het in zijne Brieven over H. O. en vergezelt dien Oude, als hij in het Haagsche Bosch zich nog ver-

lustigt in de vrije natuur en later in het schoone Berner-Oberland.

De Geschiedenis onzer Hoogeschool vermeldt menig voorbeeld van Hoogleeraren die van Utrecht naar Leiden of van Leiden naar Utrecht zijn overgegaan. Zou dit voorbeeld niet tevens door de kweekelingen van beide Akademiën kunnen gevolgd worden, zoodat zij hetgeen aan de eene school ontbrak, op de andere konden vinden?

Ik noem hier slechts de physiologische chymie, ophthalmologie, medicina legalis. Op die wijze kon het gemis eener groote Akademie eenigzins vergoed en de collegiale broederband tusschen de Hoogleeraren der beide Akademiën versterkt en bevestigd worden.

HET KOSMOPOLITISME VAN DE VOX.

Behalve de berigten omtrent onze Vaderlandsche Akademiën en Athenaea deelt de Vox ons berigten mede omtrent de Instellingen van Hooger Onderwijs in het Buitenland en toont aldus de kosmopolitische strekking onzer negentiende eeuw te begrijpen en te volgen.

Wij vinden hier eene vermelding der belangrijkste gebeurtenissen in het buitenland.

Het eerste Deel bevat het Akademienieuws uit Frankrijk Duitschland, Italië, Denemarken, Spanje, Rusland, Engeland. Daardoor zijn de lezers in staat gesteld den toestand van H. O. in verschillende Staten van ons Werelddeel onderling te vergelijken en te overzien en tegelijk over den gang der studiën eenigermate althans te oordeelen en de zeden der Akademieburgers te leeren kennen.

Gelukkig Vaderland! waar de Studenten zich van politische Umtriebe onthouden en waar de Schlägereien der

Burschen met alle overblijfselen der middeleeuwsche barbaarschheid verbannen zijn!

Dat het intusschen de onzen niet aan moed ontbreekt, hebben zoowel de vroegere, als de laatste jaren van ons volksbestaan feitelijk bewezen.

De Akademie blijft steeds Vaderland en Koning getrouw en waar deze bedreigd worden, staan hare burgers op als een éénig man om beiden te verdedigen.

Echter die Vaderlandsliefde was reeds van den aanvang onzer Stichting af met een onbekrompen kosmopolitisme vereenigd, dat zich openbaarde in het herwaarts roepen van Scaliger en Clusius: een kosmopolitisme dat zich steeds heeft gehandhaafd en nog blijkbaar is in ons studentenorgaan, in alles belang stellende wat het Akademiewezen en Akademieleven aangaat.

Ook onze Studenten, getuige de Vox, bepalen zich niet bij ons land noch bij onze Vaderlandsche Letterkunde, maar strekken hunne belangstelling uit tot alle streken waar geleerdheid en wetenschap gepleegd worden en beider studiën bloeijen. Wie er aan twijfelt, leze de Vox, hare Boekaankondigingen, Boekbeoordeelingen en Mengelwerk.

Hoe geheel anders was dit vroeger, toen iedere natie zich of tot geleerde Latijnsche Schriften, of tot die der eigen landgenooten bepaalde.

En ofschoon onze Nederlandsche boeken elders in de landtaal niet gelezen worden, zoo geraakt hun inhoud door vertalingen en uittreksels ook buiten het Vaderland bekend en worden zij zelfs door naijverige vreemdelingen geprezen, die anders voor onze taal geringe sympathie gevoelen.

Het kosmopolitisme van de Vox openbaart zich niet minder door hare onpartijdigheid, die voordeelig afsteekt

tegen de vooringenomenheid van Duitschers, Franschen en Engelschen met eigen land en volk, waardoor velen belet worden het goede in anderen op te merken en op prijs te stellen.

Goethe bestempelde te regt de ware liberaliteit met het veel beteekenend, maar weinig populair woord: Anerkennung, het tegenovergestelde van het Latijnsche Obtrectatio, eene eigenschap even algemeen, als de eerste zeldzaam is.

Die Anerkennung nu is ons meer eigen dan zijne landgenooten en een eerste vereischte van het waar kosmopolitisme.

Intusschen vordert zij groote zelfverloochening, waartoe weinig geleerden en mannen der wetenschap in staat zijn.

Voor zoodanige Anerkennung ontbreekt het niet aan feiten in de Vox, welke eene aandachtige lezing ons kan opleveren.

Wat toch is grooter blijk van liberalisme dan onbevooroordeeldheid en wat is meer onbevooroordeeld, dan zich op een onpartijdig standpunt te plaatsen, zoodat men aan iedereen het regt toekent om zijne individueele gevoelens voor te dragen en te bepleiten en zonder vooringenomenheid het pro en contra van iedere zaak gelden laat en alle personaliteiten buitensluit, als het op de behandeling van betwiste punten aankomt?

En heeft niet het studentenorgaan zijne kolommen opengesteld voor alle partijen en met kalme beradenheid de meest uiteenloopende gevoelens gewikt en gewogen en daarbij zijne onzijdigheid weten te bewaren?

Heeft het wel ooit den toon van gezag aangeslagen en door een magtwoord beslist wat door klem van redenen moest worden uitgemaakt? Moge al die bezadigdheid voor niet studentikoos gehouden worden, wij oud-studenten

vereeren haar als een blijk van onpartijdig onderzoek en waarheidsliefde en prijzen jongelingen die aan den hartstogt toom en breidel weten aan te leggen, die zelfbedwang met jeugdig vuur weten te paren, die de schaal van het wankelend evenwigt met vaste hand ophouden en allen afwijzen die er het zwaard zouden willen opleggen. Waarlijk, groote wilskracht behoeft men, om zich te midden van den strijd tot geen onberaden handelingen te laten vervoeren. Groote wilskracht, maar ook vredelievendheid die den weg niet verspert tot verzoening en vernieuwing van het broederverbond. Was deze niet de stemming, al spoedig nadat de oude naijver tusschen Utrecht en Leiden in openbaren twist was losgebroken? en hebben niet de edelaardige pogingen der Groningers het twistvuur uitgedoofd? Nulla salus bello: roepen wij de strijdende partijen toe en voegen er bij: Vos ne poeniteat mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere!

Mogt die gezindheid steeds de gezindheid blijven onzer Akademische jongelingschap!

ONZE KOLONIËN.

In de Vox worden van de zijde van Utrecht bezwaren geopperd tegen het Wetsontwerp voor het Onderwijs in de Indische Taal- Land- en Volkenkunde en een repliek daartegen aangevoerd, welke die geopperde bezwaren bondig en grondig wederlegt.

Ik wil, noch op het eerst genoemde Voorstel, noch op de Repliek terugkomen, alhoewel ik niet nalaten kan die voortdurende naijver der Utrechtsche Akademie tegen de Leidsche te betreuren, maar wensch onze Akademieburgers op de behoefte te wijzen van onze Indische bezittingen

aan bekwame mannen, zóo in andere vakken, als in dat der Geneeskunde en op den nuttigen werkkring die hun daar is opengesteld: eene behoefte, die, niettegenstaande den gedurigen toevoer, nog altijd blijft bestaan.

Door de Delftsche Akademie heeft de Regering getracht voor de vorming onzer Indische ambtenaren te zorgen, en ofschoon die Akademie is opgeheven, is het onderwijs blijven voortduren.

Zonder aan de bekwaamheden van hen die met dat onderwijs belast zijn iets te willen te kort doen, zoo acht ik het evenwel wenschelijk, dat dit in 't vervolg van tijd bovenal aan mannen worde opgedragen, die aan hunne overige kundigheden, kennis paren van Indische toestanden, door eigen ervaring opgedaan: kennis van land en volk, verkregen door eigen aanschouwing en verkeer, opdat onze jongelieden in die school mogten worden voorbereid, niet slechts door geleerden, maar ook door mannen van ondervinding en praktijk.

Dat de kennis die men in boeken opdoet, het gemis van eigen onderzoek niet vergoeden kan, heb ik zelf in mijn leven zoo dikwijls ondervonden, dat ik niet mag ontveinzen, dat de waarde der geleerdheid merkelijk bij mij gedaald is en mijn vertrouwen op schrijvers en hunne berigten veel is aan 't wankelen gebragt.

Hoe geheel vreemd zullen onze jeugdige ambtenaren zich op de plaats hunner bestemming gevoelen en hoe onbedreven zullen zij zijn in 't handelen en spreken, zoodat sommigen, wel niet de schrandersten voorwaar, geneigd zullen zijn den inlander te verwijten van zijn eigen taal niet te kunnen verstaan. Hoevelen zullen den inlander beschuldigen van luiheid en domheid, die hen in arbeidzaamheid en schranderheid verre overtreft.

Te wenschen is het daarom dat er geen Wezelmannen, geen van den Borstels, geen van Dommelens heentrekken, maar jongelieden van énergie, karakter en kunde, in staat om voor Kolonie en Moederland ten zegen te zijn.

Te wenschen is het dat dezulken niet door oud-gasten teruggezet of tegengewerkt, of naar afgelegen plaatsen verbannen worden: in één woord, dat geen routine of anciënniteit over jeugd en verdiensten heerschen en dat bij bevordering niet gevraagd worde naar jaren of rekbaarheid van beginselen, maar naar bruikbaarheid, ijver, levenstakt, vereenigd met zaak- en menschenkennis en belangelooze, naauwgezette pligtsbetrachting. De spreuk: chacun selon ses capacités et chaque capacité selon ses œuvres, mogt in Indië wel meer worden opgevolgd, dan zou het de Kolonie wel gaan en de Staat beter gediend worden. Want de tijd dat men naar Indië vertrok om fortuin te maken of een bedorven fortuin te herstellen, moet thans vervangen worden door een tijd, dat men er heen gaat, om Kolonie en Vaderland in één gemeen belang te omvatten, in de vaste overtuiging dat beider belangen niet kunnen gescheiden worden.

Ik spreek hier niet als philanthroop, maar als voorstander eener gezonde staatkunde, waaraan in en buiten Europa groote behoefte is: eene staatkunde die par la force des choses hare regten meer en meer zal doen eerbiedigen.

Ik ben oud, en heb zooveel van den gang der zaken geleerd, dat ik het voor ontwijfelbaar houd, dat de lois providentielles of voorzienigheidswetten met onverbiddelijke gestrengheid worden gehandhaafd, dat de regte weg de zekerste is om niet af te dwalen, dat het kwaad zijn meester loont; dat politiek en moraal niet mogen gescheiden worden en dat ieders belang vordert het belang van

het algemeen te dienen; met één woord, dat de regel: Wat gij wilt dat anderen u doen zullen, doet gij hun ook alzoo, geen vermaning noch raadgeving, maar een gebod is, dat niemand ongestraft overschrijdt.

Doch ik moet tot onze Akademieburgers wederkeeren, die, willen zij een schoone loopbaan intreden, waartoe zij in het Vaderland den weg niet geopend zien, in Indië groote kans hebben dit hun oogmerk te bereiken. Want om van andere betrekkingen niet te spreken, zoo is voor den Geneesheer, die eene goede studie gemaakt heeft in Indië veelvuldige gelegenheid om nuttig werkzaam te zijn. De Officieren van Gezondheid zijn thans bijna de eenige Geneeskundigen die niet slechts de praktijk waarnemen, maar ook belast zijn met de zorg voor de welvaart der bevolking of gezondheids-politie.

Die Officieren van Gezondheid, in de eerste plaats verpligt voor hunne militairen te zorgen, kunnen onmogelijk, zonder verzuim der Garnizoenspligten, die andere taak naar behooren vervullen. Van daar dat de bevolking verstoken blijft van de noodige hulp in ziekten, dat het vaccinéren verwaarloosd wordt en dat in de geneeskundige politie niet zóó kan worden voorzien als het hoog gewigt der zaak vereischt. Het is daarom dat het dringend noodzakelijk wordt, dat in dien toestand verandering komt en dat de Hooge Regering bekwame Geneeskundigen aanstelt, die al die behoeften vervullen kunnen. Dat zoodanige aanstelling bij toereikend personeel zich niet zal doen wachten, mag niet betwijfeld worden en het zou om het gewigt der zaak wenschelijk zijn, dat even als andere ambtenaren naar Indië gezonden worden met zekerheid van plaatsing, zoo ook medicinæ doctores op gelijke voorwaarden en met gelijke vooruitzigten de reis konden aan-

vaarden; waartoe wij vertrouwen dat spoedig zal worden overgegaan.

Niet slechts voor praktijk en kunst, ook voor studie en wetenschap is in Indië overvloedige gelegenheid ter beoefening. Want om niet te spreken van het onderzoek van Epidemische en Endemische ziekten, dat zich met de praktijk laat vereenigen en van het Indisch klimaat, waar deze onmiddellijk meê verbonden zijn, zoo is de kennis van al den rijkdom onzer schoone bezittingen nog op verre na niet volkomen.

Natuuronderzoekers hebben wij altijd op Java gehad, doch het waren grootendeels vreemdelingen, en wel in 't bijzonder Duitschers, die zich daaraan overgaven, en tot onze schande moeten wij belijden dat onder ons volk zelden de zoodanigen gevonden werden die de studie der natuur om haar zelve beoefenden en aan kennis, moed en volharding paarden, om er zich geheel en onverdeeld aan toetewijden.

Die studie der natuur heeft ook hare helden en martelaren, maar onder dezen vindt men niet veel Nederlanders, vooral niet van later tijd. Zou het onze jongelieden aan énergie ontbreken? Ik wil het niet hopen.

Reinwardt was de laatste die de heerlijke Javaansche natuur onderzocht heeft en hij was toen niet jong meer en van een zwak ligchaamsgestel, door ziekte en kunst ondermijnd.

Wie onzer Akademische Jongelingschap heeft zijn voorbeeld gevolgd? Zal het steeds onvruchtbaar blijven?

Toen hij zijn ambt als Hoogleeraar te Harderwijk aanvaardde, sprak hij over de geestdrift waardoor de beoefenaars der Natuurkennis, vooral die der Plantenkunde in hunne studiën gedreven worden en schetste met gloeijende

tinten de heldenfeiten, die hij later zou vernieuwen bij zijn verblijf in den Indischen Archipel. Waar zijn zij, ik herhaal het, onder het jeugdig geslacht, die het wagen durven hem na te volgen?

Wij zien hem aan den krater der vulcanen, op een nog naauwelijks bekoelden lavagrond. Wij zien hem in de digt begroeide bosschen aan den rand der wilde bergstroomen, door een troep Javanen als zijne legerbende omringd; en naar Europa wedergekeerd, wist hij zijne Germaansche broeders door die grootsche natuurtafereelen aanschouwelijk voorgesteld, aan zijne woorden te boeijen en de nietige gestalte beheerschte door de magt der taal de luisterende menigte.

Zoo heerscht de geest over de stof en overwint de bezwaren, die aan een zwak en ziekelijk ligchaamsgestel zoo onafscheidbaar verknocht zijn!

Als men de schriften over Java en de Javanen raadpleegt, dan ontdekt men al spoedig, dat weinigen met toereikende kennis van zaken geschreven zijn, dat maar enkelen geschreven zijn met die onpartijdigheid en onbevooroordeeldheid die onmisbaar zijn om over land en volk een juist oordeel te vellen. Wil men zich die noodige kennis verschaffen, zoo moet men beginnen met studie en onderzoek, men moet zich aldaar kunnen verplaatsen, met de inlanders verkeeren, hunne taal niet in de onze overzetten maar met hen leeren spreken en gevoelen en denken, met hunne zeden en gewoonten zich bekend maken; in 't kort van Europeanen in Aziaten, van Nederlanders in Javanen zich trachten te hervormen.

En van dat alles heeft men juist het tegendeel gedaan. Men heeft zich beklaagd over het tropisch klimaat, dat toch in ieder geval de vergelijking met het onze kan door-

staan. Men heeft het volk zoo niet als wilden, dan toch als onmondige kinderen zich voorgesteld, men heeft aan hunne woorden hollandsche zin en beteekenis opgedrongen, men heeft hun zendelingen toebeschikt, waarvan de meesten buiten staat waren hen te begrijpen, die hun voor een kinderlijk Christendom een door theologie en kerkleer misvormd Christendom hebben overgeleverd en voor de zuivere moraal een duistere dogmatiek hebben gegeven; die onze vrome vaders de moraal had doen vergeten en wel tot regtzinnigen in de leer, maar tot ketters in de praktijk gemaakt had; eene tegenstrijdigheid, die wij nu nog na derde halve eeuw niet hebben kunnen ontworstelen.

Wat smaalt en schimpt gij op de Javanen! Zij zijn op verre na zoo dom en zoo lui niet als gij u verbeeldt, noch staan zoover beneden onze arme klasse waaronder zooveel gedoopte heidenen zijn. Begint met hun vertrouwen te winnen, hebt mededoogen met hun toestand, waaraan wij en ons voorgeslacht schuldig staan, eene schuld die pligt ons gebiedt uittedelgen. En wilt gij die heerlijke Kolonie niet verbeuren, laat dan uwe gierigheid niet toe de wijsheid te bedriegen en bedenkt dat er een tijd kan komen, een tijd die welligt niet ver meer af is, waarin gij u te laat zoudt beklagen aan uw belang het hunne te hebben prijs gegeven.

Wij hooren zoo dikwijls en zooveel van liberalen en conservatieven in tegenstelling van elkander spreken, alsof die beide door eene chineesche muur waren van één gescheiden. Tegenover Java zijn zij één en allen conservatief, gelijk in Duitschland de annexatieplannen liberalen en conservatieven onder ééne en dezelfde banier verzamelden. Weinig zegt het liberaal te heeten, zoolang

de beurs gesloten kan blijven en het mijn en dijn buiten spel is, maar dan eerst is het oogenblik dáár, waarin de leer aan de vuurproef getoetst kan worden als het er op aan komt woorden tegen daden interuilen.

De toekomst van Indië hangt, even als de toekomst van Nederland, af van onze Nakomelingschap.

En zoo ik aan die toekomst niet vertwijfel, het is omdat ik onder onze Akademieburgers eene kleine, maar uitgelezene schare zie, die waardig is den naam te voeren van hoop en verwachting des Vaderlands.

Zou er niet een tijd kunnen komen, waarin het oud Nederland door een jong Nederland vervangen werd, dat Batavia tot Hoofdstad en Java tot een nieuw Vaderland verkreeg?

DE NIEUWE WERELD.

Wie onzer hield niet met gespannen verwachting den vorschenden blik gevestigd op den reuzenstrijd aan gindsche zijde van den Oceaan in het verre westen gestreden? Het was de strijd tusschen vrijheid en slavernij.

De vrijheid is zegevierend uit dien bloedigen kamp teruggekeerd, en weer staat de Unie, en weer wappert haar vlag van het Kapitool!

Zoo werd het ook nu bewaarheid, het oude magtwoord der wereldkritiek: Tandem bona caussa triumphat.

Wie een oogenblik wankelde, thans is hij gerustgesteld en te midden der kreeten van het ongeloof, verhief zich de donderende stem des Wereldrigters: Tot hier toe en niet verder: het is genoeg!

Het herstel der Unie was de bevestiging der Republiek.

Wien onzer, studenten, jong en oud, moet dit niet verheugen, die prijs stelt op vrijheid en zelfstandigheid

Was het bestaan eener groote Republiek een probleem, dat praktisch tot heden toe niet volkomen was uitgemaakt, thans zijn wij de oplossing naderbij gekomen, nu de zaak van het Noorden over het Zuiden heeft gezegepraald en de gescheurde Unie zich herstelt en bevestigt.

Die zegepraal was de zegepraal onzer zaak, Akademie-burgers! die voor vrijheid en zelfstandigheid strijd voert. Terwijl in het oude en verouderde Europa de contra-revolutiemannen het oude trachten te herstellen en te bestendigen, heerscht in Amerika het beginsel van vooruitgang: en welke vruchten dat beginsel heeft voortgebragt, kan de geschiedenis der groote Republiek ons aanwijzen.

Persoonlijke vrijheid, vrije, onbelemmerde ontwikkeling van individueele krachten, aanmoediging tot zelfwerkzaamheid, openstelling van alle wegen voor particuliere ondernemingen, opwekking van den associatiegeest, vernietiging van privilegiën, die tot nadeel strekken van het belang van 't algemeen, zietdaar zoovele oorzaken van de reusachtige krachtsontwikkeling van het Amerikaansch Gemeenebest.

En zoo de overdrijving van een goed beginsel ook hier hare gevaren hebben mag; zij kunnen niet opwegen tegen de groote voordeelen die het opvolgen van het beginsel zelf noodzakelijk met zich brengt.

De Amerikaan, aan zichzelven overgelaten en op eigen wieken drijvende, is een geheel ander wezen dan de Europeaan, steunende op vreemde hulp en in die vreemde hulp zijn heil zoekende; en terwijl in Europa in alles de magt der Hooge Regering wordt ingeroepen, wordt in Amerika het meeste en het beste tot stand gebragt door de Burgers van den Staat; gelijk Engeland er reeds het voorbeeld van gegeven had, ofschoon het zich nog altijd van den druk der aristocratie niet had kunnen ontslaan.

De geestige brochure: Paris en Amérique geeft eene schets van dat Amerikaansche leven en hetgeen wij onlangs aangaande Theodore Parker, zijn leven en werken vernamen, toont het ons in de werkelijkheid.

Een volk, waarvan het Anglo-saksische ras de kern uitmaakt, waaromheen zich groepen van allerlei natiën geschaard hebben, zonder erfelijke aristocratie, bevrijd van het juk en gezag der féodale vooroordeelen en verouderde overleveringen vertegenwoordigt het jonge of verjongde menschengeslacht en gaat eene groote toekomst te gemoet.

't Is waar, nog altijd is de leer van andersbloedigheid, zoo als de Vox het geestig uitspreekt, niet uitgestorven, nog altijd blijft zij voortleven in de scherpe afzondering van Blanken en Kleurlingen, maar voor den geoefenden blik des bedachtzamen waarnemers kan het niet verborgen zijn dat de émancipatie van het Negerras aanstaande is en wordt voorbereid.

Bij dien merkbaren vooruitgang in vrijheid en menschelijkheid is het evenwel noodzakelijk dat met de physieke en materieele ontwikkeling de intellectueele en moreele gelijken tred houde, dat de eerste de laatste niet overvleugele, noch voorbij streve: en daarom is tegenover of liever aan de zijde der démocratie eene aristocratie noodig, die als tegenwigt in de schaal gelegd wordt en boven alle partijen en hartstogten verheven, het staatsligchaam bestuurt en regelt.

Is het in Amerika de tiers état, die de noblesse vervangen heeft, die tiers état moet moreel en intellectueel tot zelfcontrôle zijn opgeleid. Hij moet evenzeer zedelijk als verstandig ontwikkeld zijn, opdat de natie onder zijne leiding welvarend en gelukkig wezen moge.

Of de oude wereld zich ooit naar de nieuwe wereld zal

hervormen, is eene vraag die waarschijnlijk ontkennend zal moeten beantwoord worden. Maar dat, bijaldien zulk eene hervorming mogelijk is, deze van het jonge Europa verwacht moet worden, is ontwijfelbaar.

Uw pligt en roeping is het, mijne waarde medestudenten, jeugdige Akademieburgers! om met alle inspanning van krachten tot die hervorming mede te werken.

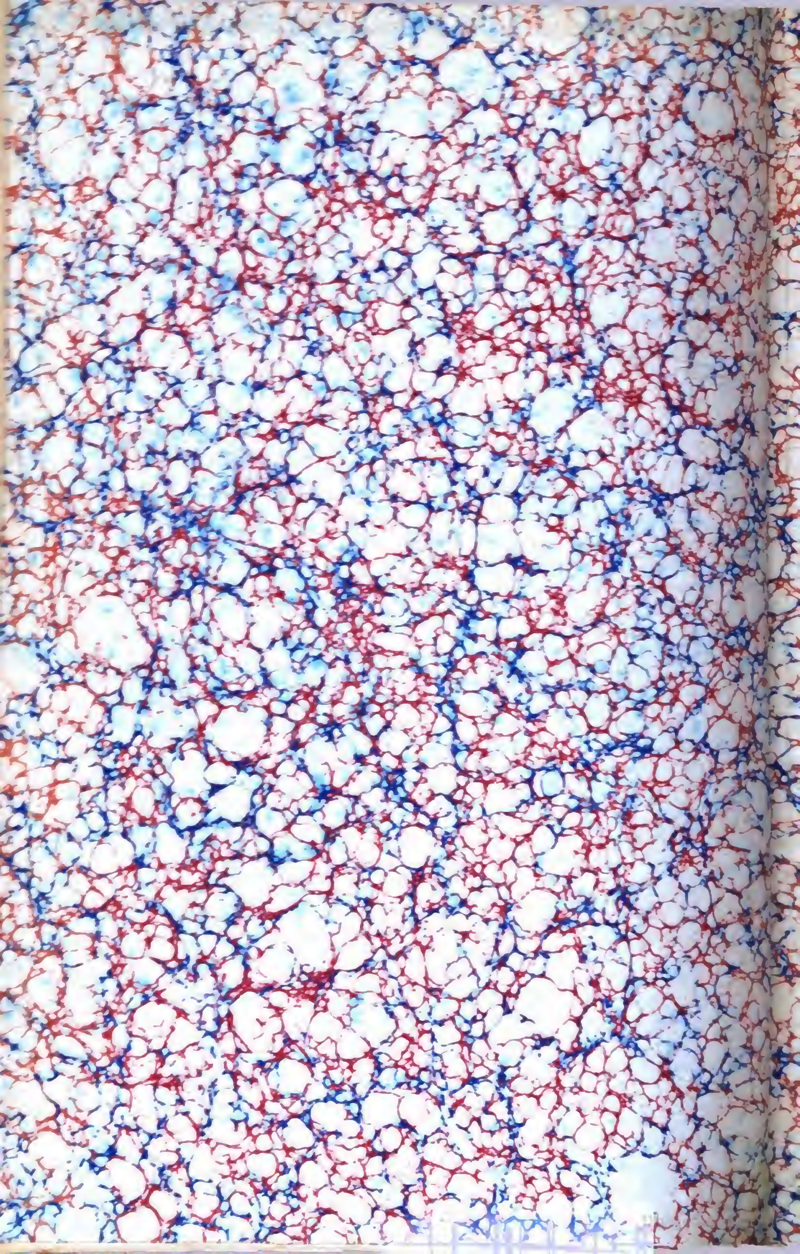
Teert niet op den roem van het voorgeslacht, noch verlaat u op uwe afkomst, maar bedenkt dat de oude Dichter met waarheid gezegd heeft:

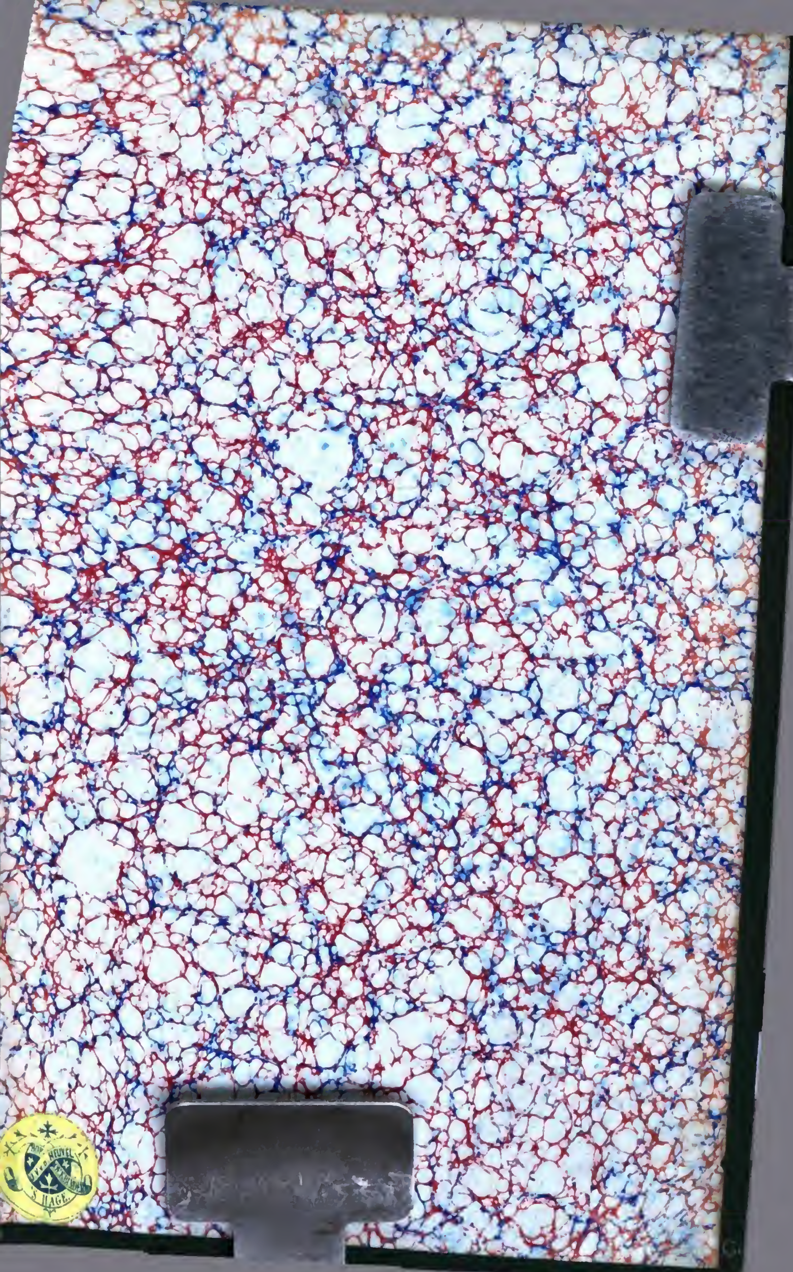
— Genus et proavos et quae non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.

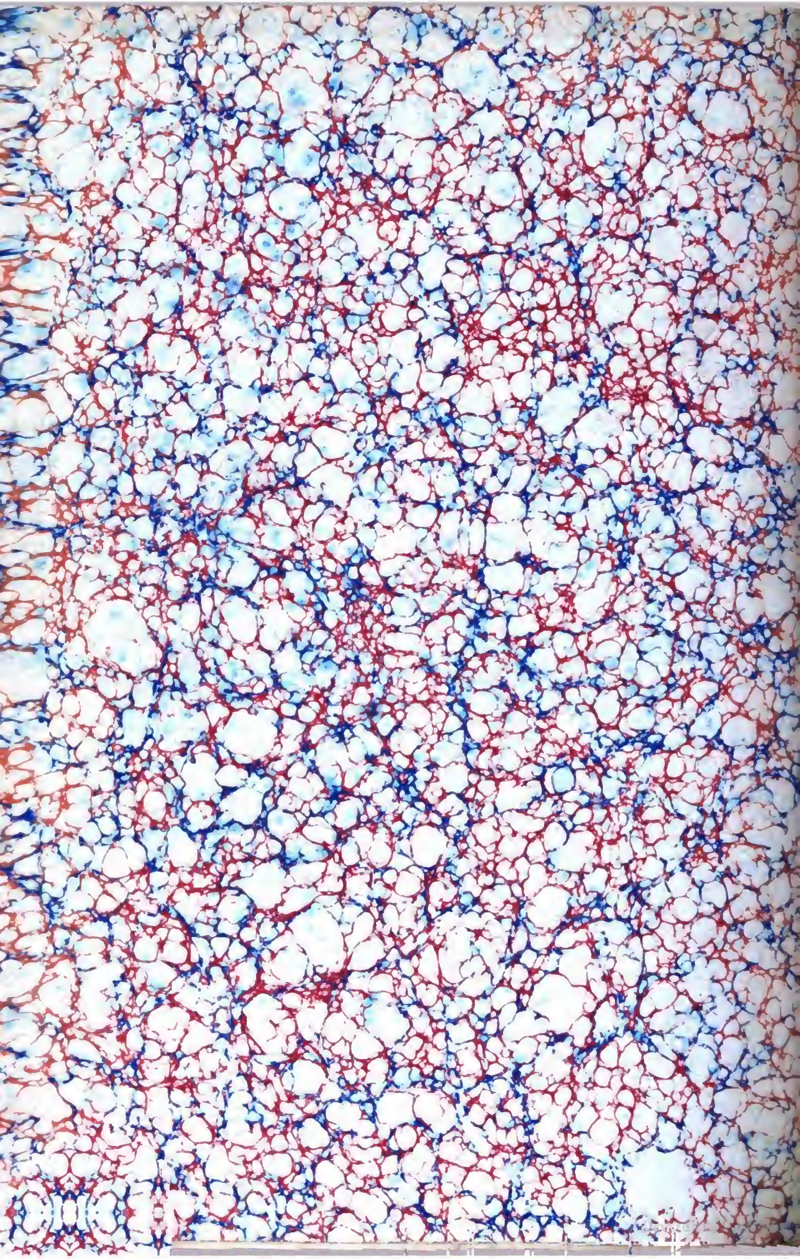
Want alleen het onze, wat ons regtmatig toekomt, is ons eigen verworven adeldom, 't welk ons niemand geven en niemand ontnemen kan.

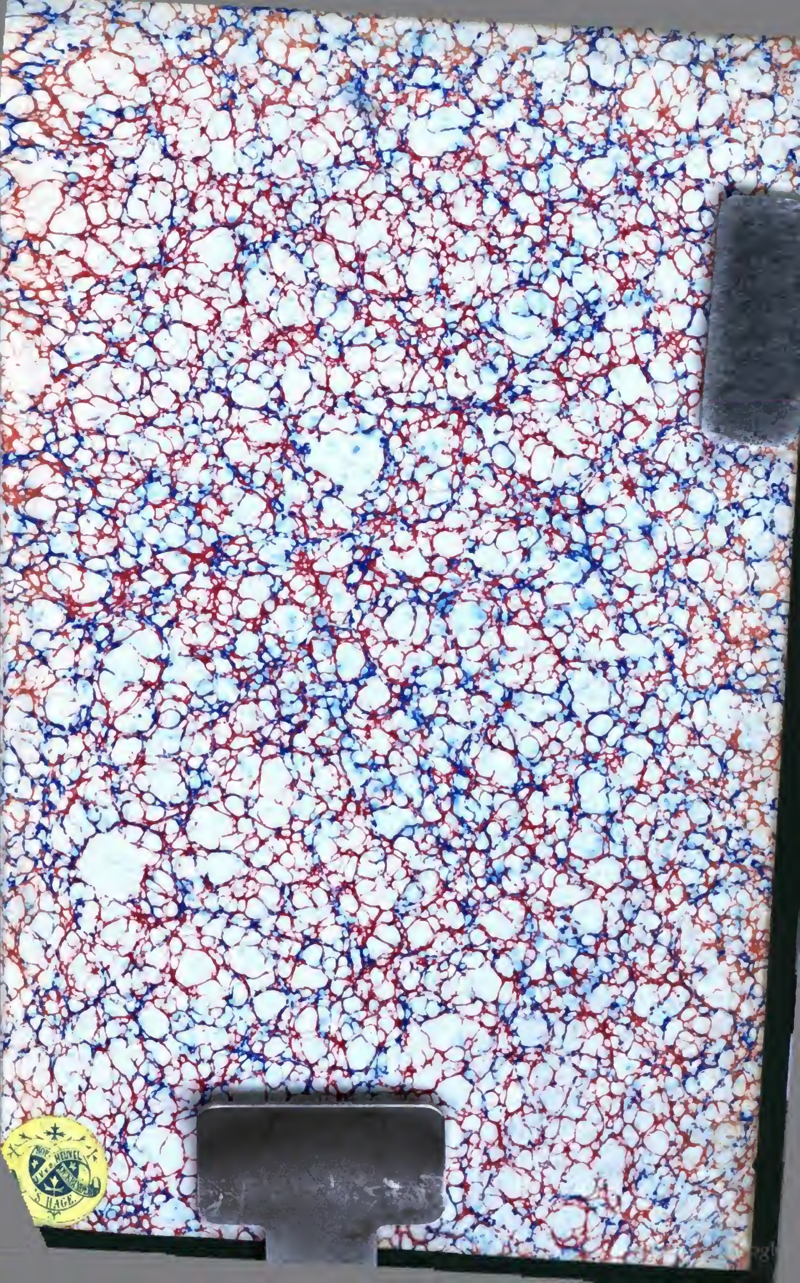
E R R A T A.

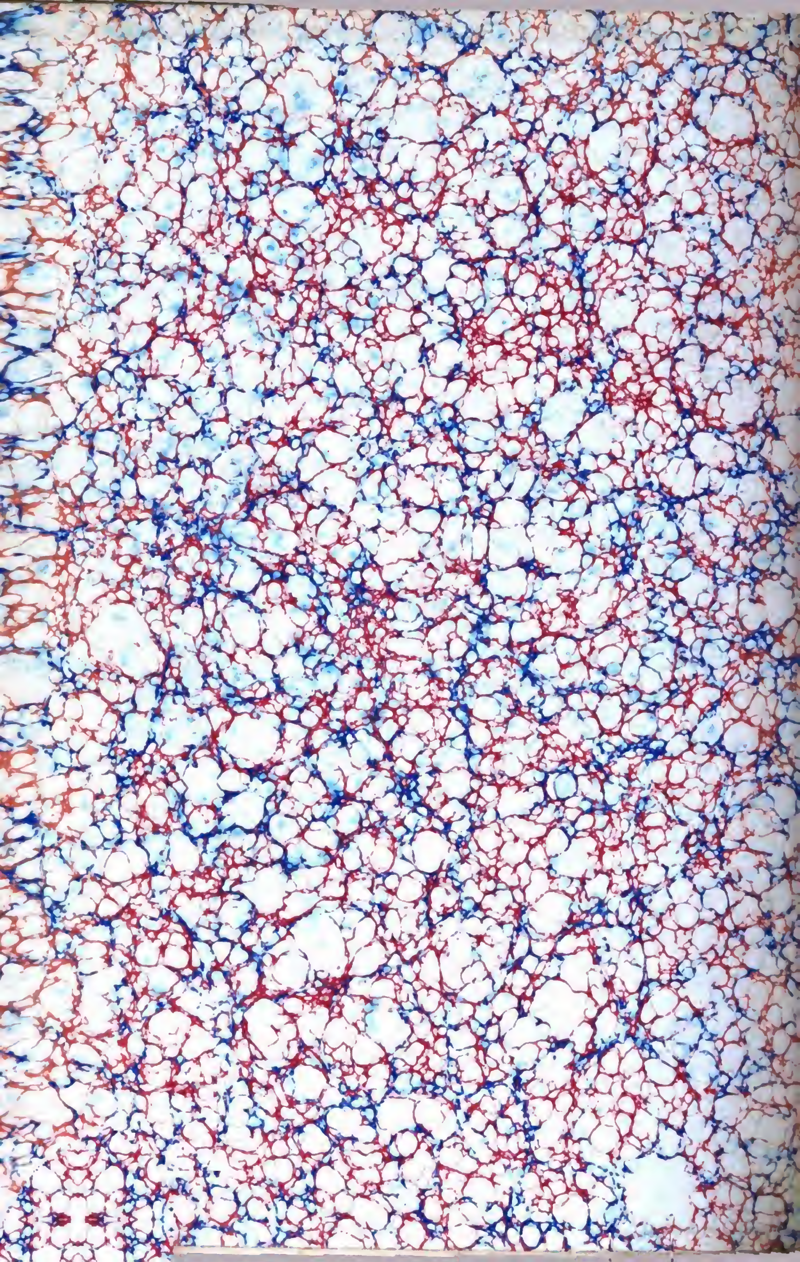
Bl.	50	reg. 20	*staat:*	conjecteren,	*lees:*	conjecturen
—	63	» 5	»	commentarien,	»	commentaria
—	63	laatste regel	»	worden,	»	worde
—	81	reg. 11 v. o.	»	handgeklapt,	»	handgeklap
—	107	» 15 v. o.	»	gebrek,	»	geheel
—	119	» 10 v. o.	»	levensbestaan,	»	levensbestuur
—	121	» 4 v. o.	»	organische,	»	mechanische
—	122	» 15	»	beseften,	»	beseffen
—	125	» 12,	*lees:*	Quo semel est imbuta recens, servabit odorem		
—	132	» 4 v. o.	*staat:*	susceptibiteit,	*lees:*	susceptibiliteit
—	187	» 8	»	médicin,	»	médecin
—	193	» 7 v. o.	»	natuur-wezen,	»	natuur—wezen
—	203	» 2	»	deicipimur,	»	decipimur
—	213	» 10	»	verstand,	»	kracht
—	228	» 3 v. o.	»	veelsoortige,	»	vreemdsoortige
—	240	» 9	»	repeteren,	»	responderen
—	265	» 3	»	pabutum,	»	pabulum

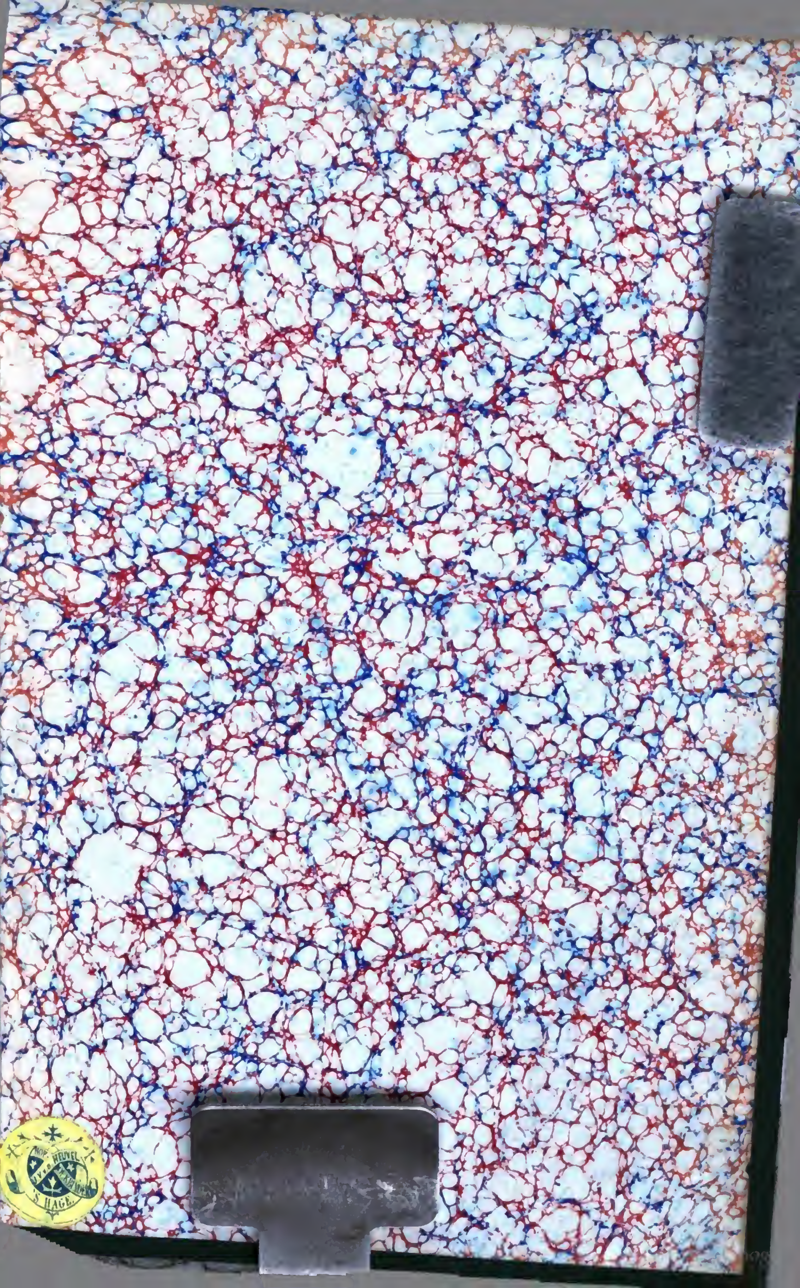

HEUVEL
'S HAGE.

HEUVEL
'S HAGE.

HEUVEL
'S HAGE.

